

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

MORTEN BORUP

JOHAN LUDVIG
HEIBERG

I

Barndom og Ungdom
1791-1825

GYLDENDAL

JOHAN LUDVIG HEIBERG

TIL

VILHELM ANDERSEN

FORORD

Mere end 80 Aar er gaaet siden Johan Ludvig Heibergs Død, uden at der er skrevet en Biografi over denne Mand, hvis store Betydning for dansk Aandsliv næppe nogen vil bestride — en i Sandhed paradoksal Situation. I Tidens Løb har adskillige Litteraturhistorikere følt sig fristet af Opgaven, men er veget tilbage i Erkendelsen af dens Vanskelighed. Den, der vil skrive om Heibergs Liv og Værker, maa koldblodigt se det Faktum i Øjnene, at han ikke kan indskrænke sig til at behandle ham som Digter. Til hans 11 Bind poetiske Skrifter slutter sig et lige saa stort Antal prosaiske. Heibergs Biograf vil komme til at tage Stilling til filosofiske, astronomiske, zoologiske, grammatiske, mytologiske, litteraturhistoriske og dramaturgiske Afhandlinger og derved blive tvunget ind paa Omraader, hvor han ifølge Sagens Natur i større eller mindre Grad maa savne Sagkundskab. Naar jeg alligevel har bestemt mig til at vove Forsøget, er det ingenlunde, fordi jeg har været blind for det letsindige deri. En gammel Kærlighed til Emnet, der gaar helt tilbage til Barndommen, har imidlertid faaet mig til at overvinde mine Betæneligheder, og under de uhyggelige Forhold, der har raadet i vort Land i de sidste fem Aar, har Arbejdet paa dette første Bind været min daglige Trøst i Bekymringerne.

At skrive Heibergs Biografi uden at gaa nærmere ind paa hans Værker vilde være meningsløst. Selv har han (i Fortalen til 1. Udg. af „Poetiske Skrifter“) sagt, at i sine Værker skriver Digteren sin sande Biografi. Men det bør forud fremhæves, at Læseren i dette Værk vil finde mere historisk Dokumentation end egentlig æstetisk Analyse. Det er min faste Tro, at der endnu er god Brug for den gammeldags biografiske Fremstilling som Basis for senere Specialundersøgelser. Selve det Dokumentmateriale, hvorpaa Skildringen er bygget, vil samtidigt med dette Arbejde under Titelen „Breve og Aktstykker vedrørende J. L. Heiberg“ blive udgivet som en Publikation for sig. Et og andet af, hvad der ikke kunde finde sin naturlige Plads i denne Samling, er her medtaget blandt Bilagene.

I Modsætning til sin Hustru har Heiberg ikke gjort sin Levnedsskildrer Arbejdet lettere ved at efterlade sig en Selvbiografi. Man maa dog være tak-

nemmelig for, at det lykkedes C. Molbech at faa ham til at overvinde sin Ulyst til personlige Meddelelser ved til Brug for „Dansk poetisk Anthologie“ IV (1840) at bevæge ham til at forfatte sine „Autobiographiske Meddelelser“, der udgør Raastoffet til Molbechs fortjenstfulde lille Introduktion til Forfatterskabet. Af senere Bidrag til Heiberg-Litteraturen, som denne Bogs Forfatter staar i Gæld til, er de værdifuldeste de almindelige Karakteristikker som Vald. Vedels i „Guldalderen i dansk Digting“, hvori Grundlinierne i Digterens aandelige Fysiognomi første Gang er sikkert trukket op, og Henning Kehlers ypperligt skrevne og centrale Indledning til „Fremtiden“s Ud-gave af Heibergs „Udvalgte Digte“ (genoptrykt i Essayssamlingen „Overmennesker“), samt de mere specielle Behandlinger: Gigas' Afhandling i „Litteratur og Historie“ I (Heiberg og Spanien), Vilh. Andersens i „Tider og Typer. Goethe“ I (Heiberg som Humanist), Paul V. Rubows i „Dansk litterær Kritik“ (Heiberg som Kritiker) og Schybergs „Dansk Teaterkritik“ (Heiberg som Teaterkritiker).

Det nye Stof, som denne Bog giver, er hentet fra det omfangsrige, i Hovedsagen utrykte Materiale, som henligger ubenyttet i vore offentlige Samlinger. Efter Fru Heibergs Død blev en stor Del af hendes Mands efterladte Papirer ved A. D. Jørgensens Initiativ tilført Rigsarkivet, hvor de dog efter deres Art ikke hører hjemme, men ogsaa Det kgl. Bibliotek, Bakkehuset og Teatermuseet ejer Bidrag til Studiet af Heibergs Liv. Til disse Institutioner udtaler Forfatteren sin bedste Tak for den Beredvillighed, hvormed der er aabnet ham Adgang til at benytte Materialet. Det maa kun dybt beklages, at Digteren selv — som han omtaler i Breve til Molbech af ²⁷/₆ 1832 og til E. Collin af ¹⁶/₅ 1860 — tilintetgjorde alle Manuskripter til sine trykte Værker, ligesom han kort før sin Død foranstaltede en Autodafé paa en Del af sit Brevarkiv. Hvorledes ogsaa Ægteparrets Arvinger har forsømt at holde Hævd over deres Efterladenskaber, er saa kraftigt dokumenteret af Aage Friis i Indledningen til „Fra det Heibergske Hjem“, at det er overflødigt her at gentage det. Selv med disse følelige Lakuner er det dokumentariske Grundlag dog rigt.

Næsten overalt, hvor jeg har henvendt mig, har jeg mødt Forstaaelse og Imødekommenhed. Først og fremmest rettes en varm Tak til *Undervisningsministeriet*, *Den grevelige Hielmstjerne-Rosencroneske Fond* og *Carlsbergfondet*, som har vist mig den Tillid at understøtte Udarbejdelsen af Bogen. Dernæst til Prof. *Aage Friis* som den første, jeg — velvidende om hans Interesse for Sagen — henvendte mig til, og hos hvem jeg fandt Opmuntring og Forstaaelse. Adskillige andre skylder jeg Tak for Raad og Daad: Overbibliotekar, Dr. phil. *Carl S. Petersen* og Lektor *Oluf Friis*, der begge har vist mig den Interesse at gennemlæse mit Manuskript til dette 1. Bind, Ordens-

historiograf, Dr. phil. *L. Bobé*, der har hjulpet mig med den ofte besværlige Haandskrifttydning, Maleren *Møhl-Hansen* og Teaterhistorikeren *Robert Neiiendam*, som begge har stillet Manuskripter til min Raadighed, og Dr. phil. *Torben Krogh*, der fra Det kgl. Teater har skaffet mig Bøger til Laans, som ikke fandtes paa de offentlige Biblioteker. Med min Kollega, Lektor *Just Rahbek*, der, samtidig med at jeg har skrevet om J. L. Heiberg, har syslet med Udgiverarbejder vedrørende dennes Hustru og Forældre, har jeg med Udbytte drøftet talrige Enkeltproblemer. Til min Moder og min Ven, Lektor *Sv. Norrild*, staar jeg i Gæld for Hjælp med Korrekturlæsningen. Det er mig smerteligt at tænke paa, at min Tak ikke mere kan naa min Ven, Bibliotekar *Hans Aage Paludan*, der kort før sin Død paa det mest uegenlyttige stillede sin Tid til min Raadighed ved at hjælpe mig med den sproglige Fortolkning af Heibergs latinske Doktordisputats.

Birkerød, Juni 1946

Morten Borup.

FØRSTE BOG
BARNDOM OG UNGDOM
1791 – 1825

I

SKILSMISSEBARNET

Han forener en Barnagtighed, som om han var
6 Aar, med en Tænkraft og Ideer, der ere
mere end 10 Aar for gamle for ham.

Fru Gyllembourg om J. L. Heiberg 1805.

1.

SLÆGTEN

Hvorfra Navnet Heiberg stammer, er det ikke lykkedes Slægtens Historie-skriver ¹⁾ at udrede. De Gaarde, som nu bærer Navnet Heiberg, har først faaet det i forrige og dette Aarhundrede, mens det som Familienavn forekommer allerede i Slutningen af det 17. Aarhundrede. Slægtens gamle Skjold, der findes i lidt afvigende Udførelse paa en Sølvkande og et Signet, er delt i to Felter, hvoraf det ene viser et eller flere Dødningehoveder, det andet en Fugl med en Gren i Næbbet. Paa Grundlag heraf er der opstaaet den gamle Familietradition, der endnu lever i Fru Heibergs Bog om P. A. Heiberg og Thomasine Gyllembourg ²⁾, at Slægten kan lede sin Herkomst tilbage til hin Pige, der under den forfærdelige Sortedød i det 14. Aarhundrede var den eneste overlevende i Justedal, hvor hun efter Farsotens Hærgen blev opsporet af nogle Mænd. De fandt hende i en rent forvildet Tilstand, hoppende i Træerne fra Gren til Gren som en Fugl, og gav hende derfor Navnet „Heiryppen“, d. v. s. Fjeldrypen. Da en af de Mænd, der havde været med til at indfange hende, Sorenskriver Berg, senere ægtede hende, føjede han sit „Berg“ til hendes „Hei“, og saaledes søger Sagnet at forklare Navnets Oprindelse. Til Minde herom indeholdt det Signet, som J. L. Heiberg havde arvet, et Felt med tre Dødningehoveder og et med en Rype paa en Gren; i det tredje Felt, der var udslettet ved Aarenes Slid, indsatte Digteren senere Karlsvognen.

Slægtens vidt forgrenede Stamtavle kan føres tilbage til det 16. Aarhundredes Slutning. Dens Medlemmer er oftest Embedsmænd. Den tidligst kendte af J. L. Heibergs Forfædre er hans Tiptiptipoldefader, Fogden i Sogns Len, senere i Søndfjord, Søren Lauritzen (ca. 1575—1653). Hans Søn, Sorenskriver Anders Sørensen (1630—88), og Sønnesøn, Gert Heiberg (1660—1724), var begge Sorenskrivere. Oldefaderen, Anders Heiberg (1693—1743) blev derimod Præst og bragte ved sit Ægteskab med Maren Christine Munthe de to store Lystspildigtere Holberg og Heiberg i et fjernt Slægtskab med hinanden, derved at hans Hustru nedstammede i direkte Linie fra Bergen-Biskoppen Ludvig Munthe, hvis Sønnedatter, Karen Lem, var Holbergs

Moder¹⁾. Oldefaderen var den sidste af J. L. Heibergs Forfædre, der levede i Norge. Farfaderen, Ludvig Heiberg (1723—60), gift med sin Slægning Inger Margrethe Heiberg, udvandrede ca. 1740 til Danmark og blev i 1756, endnu ikke 33 Aar gammel, Rektor ved Vordingborg Latinskole. Fra da af blev denne Gren af Slægten rent dansk, mens det store Flertal af dens Linier stadig lever i Norge og har ydet en betydelig Indsats i norsk Kulturliv. I den norske Slægt er kunstneriske Evner slaaet ud hos Digteren Gunnar Heiberg. I Norge har man dyrket Slægtsminderne med stor Pietet; Godsejer Hans Knagenhjelm Heiberg har taget Initiativet til paa Gaarden Amble i Sogndal at grunde et Heiberg-Museum, hvor de synlige Minder om Slægtens store omsorgsfuldt bevares, og hans Søn, Godsejer Gert Falch Heiberg har udarbejdet en stor Stamtavle, der 1942 er udkommet i 2. stærkt forøgede Udgave.

Den ældste af Vordingborg-Rektorens to Sønner var P. A. Heiberg (1758—1841), der i sit Ægteskab med Thomasine Buntzen blev Fader til Johan Ludvig Heiberg. Den yngste, Ludvig Heiberg, vandrede i sin Faders Fodspor, forsaavidt som han endte som Rektor ved Odense Latinskole. Dennes Sønnesøn, der bar Digterens Navn, har vundet Ry som fremragende klassisk Filolog; sin Interesse for Slægtens Historie har han lagt for Dagen som Udgiver af P. A. Heibergs Breve.

Ved første Øjekast er det ikke let at genkende Fædrearven hos den danske Digter. P. A. Heibergs stejle og stridbare Karakter bragte ham paa Kant med alt og alle og drev ham til Slut i Ulykke. Hans Vrantenhed omtales af talrige samtidige, og gennem hans egne Breve kan man ikke undgaa at faa Indtrykket af, at han var ikke saa lidt af en Kværuleant. Gaar visse af den gamles Egenskaber igen hos den unge, er de i ethvert Fald undergaaet en Omformning i elskværdig Retning, formodentlig ved Blandingen med Arven fra den mødrene Slægt. J. L. Heiberg har intet af den gamles Gnavenhed og Rethaveriskhed. Han er munter og elskværdig, glat i sin Form, urban i selskabelig Omgang. Ogsaa han elsker Striden, men som en festlig Vaabenleg. I Kraft af sin Behændighed drager han sig som Regel ud af Slaget som Sejrrherre. Polemisk Dyst virker stimulerende paa ham, gør ham ikke bitter som Faderen. Men gennem hans Embedsskrivelser kan man dog, som Aarene gaar, ikke undgaa at faa et Indtryk af, at han ikke for intet er P. A. Heibergs Søn; især under Teaterdirektoratet, da han fik Brug for sine absolutistiske Anlæg, kommer en vis Lighed med Faderens Stejlhed frem. I sine „Erindringer“ fremhæver P. A. Heibergs Ungdomsven Rahbek hans „sjældne Nøjsomhed“²⁾. At ogsaa J. L. Heiberg var en fordringsløs Natur, er ofte fremhævet af Hustruen, men han var ikke nøjsom af Tilbøjelighed. I Sammenligning med Faderens catoniske Strængthed mod sig selv og andre og hele spartanske Levevis bærer Sønnens Liv Præg af forfinet Epikuræisme. Johan Ludvig holder

Thomasine Gyllembourg 1792.

(Tegning af A. Flint. Det nationalhistoriske Museum, Frederiksborg).

Johan Ludvig Heiberg 1792.

(Tegning af A. Flint. Det nationalhistoriske Museum, Frederiksborg).

af Velvære, placerer sig helst ved Livets Fæstbord, omgivet af saa mange af de Goder, som det nu i beskeden Udstrækning lod sig gøre for en dansk Digter og Embedsmand, der var vokset op i Frederik VI's Tid. Hvad der derimod uomtvisteligt er Fædrearv, er det kølige Blik paa Tilværelsens Fænomener, den tørre Fantasi og den logiske Sans. Forstandsklarheden hos J. L. Heiberg er saa udtalt, at den drager ham til de eksakte Videnskaber. Matematik, Zoologi og Astronomi indgaar i hans Dannelse, for den sidste Videnskabs Vedkommende dog ogsaa tilskyndet af Morfaderen. Endelig maa det ikke glemmes, at J. L. Heiberg gør sin egentlige Nyindsats i Litteraturen paa et Felt, hvor han direkte fortsætter Faderens Virksomhed. Da han i 1825 med „Kong Salomon og Jørgen Hattemager“ indfører Vaudevillen i dansk Form paa vort Nationalteater, har han et Forbillede i sin Faders Syngestykke „Indtoget“ fra 1789. Den satiriske Sans er et genuint heibergsk Karaktertræk.

Den Buntzenske Slægt¹), som Moderen tilhørte, var sønderjysk og talte nok saa mange Handels- som Embedsmænd. Som Stamfader regnes Thomasines Farfader, Thomas Buntzen († 1748), der ejede en Gaard i Medelby i Kær Herred. Hendes Fader, Johan Buntzen (1728—1807), slog sig ned i København som Dispatchør og Stadsmægler og skildres som en hundredelig, paa forskellige Omraader højt begavet Mand. En Broder af ham, Andreas Buntzen, blev ligeledes en anset københavnsk Borger, grundlagde et af Byens største Handelshuse og købte sig en solid Gaard i Overgaden oven Vandet paa Christianshavn. Dennes Datter Bolette blev ved sit Ægteskab med Officeren Saint-Aubain Moder til Andreas Saint-Aubain, der under Navneskjulet Carl Bernhard introduceredes i Litteraturen af sit Næstsøskendebarn J. L. Heiberg.

I sit 2. Ægteskab med Anna Bolette Sangaard (1751—82) havde Johan Buntzen 6 Børn, hvoraf blot de 5 Døtre naaede voksen Alder, og ældst af dem var Thomasine (1773—1856), der 1801 ægtede P. A. Heiberg. Ogsaa den anden og fjerde i Rækken havnede i Ægteskab. Den næstældste, Lise (1776—1867) blev gift med Faderens senere Kompagnon, Mægler og Dispatchør Frode Iürgensen og fik Betydning for Johan Ludvig i Barndommen som den, der periodevis kom til at staa ham i Moders Sted. Nr. 4, Laurentze (1781—1854), blev tidligt omplantet til en fælstersk Præstegaard ved sit Giftermaal med den noget landlige Pastor Elers Koch i Horbelev, hvor Drenge af og til tilbragte sine Sommerferier. Af de to ugifte Søstre fik den svagelige Hanne (1778—1804) ikke noget langt Liv; hun omfattede Thomasine og hendes Barn med en sværmerisk Kærlighed, og hendes Yndlingsøster satte hende et Æresminde ved at skildre hende som den gode Sara i Novellen „De lyse Nætter“. Den yngste af Skaren, Bolette (1782—1809), ramtes i sit 14. Aar af et Krampeslag, der undergravede hendes Helbred baade legemligt

og aandeligt; sin Fader overlevede hun kun faa Aar og plejedes efter hans Død af en gammel Tjenestepige.

Johan Ludvigs Moder var af et helt andet Sind end hans Fader, ja af et saa forskelligartet, at Gemytternes Uoverensstemmelse med noget af en Naturløvs Magt maatte føre til Ægteskabets Skibbrud: han køligt maskulin, hun kvindeligt følsom, sværmerisk og passioneret. Disse Egenskaber havde hun ifølge nogle Optegnelser af Søsteren Hanne¹⁾ taget i Arv fra sin Moder, og de var efter Moderens Død — om man tør tro P. A. Heiberg²⁾ — yderligere blevet næret af en Tante, der, ved at give hende Bøger, hos den unge Pige fremkaldte Forestillinger om „en sværmerisk Roman Kjærlighed“, som det blev hendes Ægtefælle en Umulighed at gengælde. Hendes første Ægtefælle formaaede ikke at give hende den Æmhed, hun tørstede efter; først under den ridderlige Adelsmand Gyllebourgs Varetægt blomstrede hun atter op. Det Billede, Eftertiden bevarer af hende, har dels hun selv tegnet igennem sine Noveller, dels Svigerdatteren paa Grundlag af over 25 Aars dagligt Samliv med hende³⁾. Denne højt intelligente, men ikke helt upartiske Iagttager fæster sig især ved det sammensatte i hendes Natur: „paa een Gang saa bevidst og saa ubevidst, saa blød og saa skarp, saa tidlig prøvet og dog saa uerfaren, saa klog og saa naiv, saa from og saa verdslig, en Verdensdame og dog hele Livet igjennem bevarende Barnets Troskyldighed“⁴⁾. Elskværdigheden og Munterheden hos J. L. Heiberg er en Arv fra hende. Som sin Moder bevarede han op igennem Aarene et barnligt Sind. Allerede ved Omtalen af deres Bryllupstid omtaler Fru Heiberg i „Et Liv“ „hans lette, barnlige Sind, hans Munterhed og Livlighed i Omgang, hans Livsglæde og hans store Ligevægt i Sjælen“⁵⁾, og atter og atter vender hun tilbage til dette Træk, der, som hun siger, „er eiendommeligt for alle Digternaturer, naar Forfængeligheden ikke griber forstyrrende ind i deres Gemyt, en Barnlighed, som i det daglige Liv er overordentlig velgjørende“⁶⁾. Med al sin Hengivenhed for Svigermoderen er Fru Heiberg dog ikke blind for Skyggesiden ved denne Egenskab, at der ogsaa lurede en Fare i hendes Karakters Lethed⁷⁾. Det ligger nær at tro, at Svigerdatteren hermed særlig har tænkt paa, at hun uforsigtigt vovede sig ud i Kjærlighedseventyret med Gyllebourg, endnu inden hun var blevet løst fra Forholdet til sin første Mand. Hvorledes man end vil se paa dette, var der dog stærke aandelige Kræfter i Fru Gyllebourgs spæde Legeme. Fru Heiberg taler med Beundring om hendes skarpe Forstand, faste Villie og gode Dømmekraft⁸⁾. Ogsaa hendes litterære Dannelsen var ud over det sædvanlige, ikke blot for en Kvinde paa den Tid; i hendes Breve til P. A. Heiberg vrimler det med Citater, der vidner om stor Belæsthed i Verdenslitteraturen. Hvad det har betydet for Drengen i sine nærmeste Omgivelser at have en, der kunde vejlede hans tidlige vakte Læselyst.

forstaar sig af sig selv. Hans Barndomshjem var desuden præget af Moderens højt udviklede Skønhedssans. Fru Heiberg tillægger Thomasine „et afgjort Talent til at nyde Livets smaa Behagligheder“. Med smaa Midler forstod hun at sætte Stil paa Dagliglivet. Forfatteren af Afhandlingerne om „Æsthetisk Moral“ vedgik paa dette Punkt Arv og Gæld efter sin Moder.

Saaledes blandet af noget køligt, spartansk og noget romantisk, sværmerisk bestemtes Johan Ludvigs Natur allerede i Moders Liv. Og disse Modsætninger, der tørnede sammen i Forældrenes Ægteskab og umuliggjorde deres Samlivs Lykke, foldede sig i Sønnens Liv ud i Harmoni. J. L. Heiberg, der i sin Barndom førte en ret omtumlet Tilværelse, ejede en aandelig Balance, der gjorde ham — ikke til det største: et betydeligt Menneske — men til en fin Livskunstner.

2.

OPVÆKST

Johan Ludvig Heiberg er Københavner og helt igennem præget af Bykultur. Forældrene var i Løbet af 1791 flyttet fra Østergade 33 til St. Annægade 92, og det er antagelig her, at deres eneste Barn saa Lyset den 14. December samme Aar. Heiberg saa noget betydningsfuldt i at være født paa samme Dag i Aaret som Tycho Brahe. I sit latinske Doktorvita fra 1817¹⁾ fremhæver han med Stolthed: „Jeg er født i København Aar 1791, paa samme meget betydningsfulde Dag, nemlig d. 14. December, paa hvilken den meget berømte Mand Tycho Brahe, Danmarks og Verdens Lys, hvis Navn har let ved at hævde sig som det første blandt alle Navne, som Fædrelandet glæder sig ved, saa Dagens Lys“. Om dette „Danmarks og Verdens Lys“ skulde Heibergs Tanker ofte komme til at kredse, hans første originale Digterværk bar den store Astronom's Navn paa Titelbladet, og Tychos Videnskab kom til at berede ham nogle af hans Livs frydefulde Stunder.

Udpræget a-musiske er derimod Navnene paa de Personer, der slog Kreds om Translatør Heibergs lille Søn, da han den 22. Januar 1792 blev holdt over Daaben i Nicolai Kirke²⁾. Det er brave københavnske Borgermænd og -kvinder, ikke Skønaander eller Litterater, næppe engang Akademikere og slet ikke Folk, der som P. A. Heiberg havde Berøring med den højere Politik. Deres Navne skal nævnes, fordi de giver et Indblik i det Milieu, hvori Johan Ludvig voksede op. Moderens Side er repræsenteret ved hendes Fader, Dispachør Johan Buntzen, Grosserer Buntzen (antagelig Morfaderens Broder Andreas B.), Fuldmægtig Buntzen (d. v. s. dennes yngre Broder Jacob B.) samt — som Jomfrufadder — en af Thomasines Søstre, an-

tagelig Lise. Til Buntzen'erne hører ogsaa Daabsattestens „Kjøbmand Kellerman“ og „Seilmager Sandgaard“, den første formodentlig identisk med Ferdinand Gotthilf Kellerman, gift med Jacob Buntzens Datter Andrea, den sidste uden Tvivl Thomasines Morbroder Peter samt Tanten Mad. Schnickel, der en Tid var i Huset hos P. A. Heiberg. For den heibergske Slægt møder blot een Fadder op, i Kirkebogen betegnet som „Secretair Heiberg“, d. v. s. P. A. Heibergs Halvonkel Jacob Hvidding Heiberg. De øvrige af den talrige — 11 Mand stærke — Fadderskare bestaar aabenbart af Husets Venner: Krigskommissær Thunboe, Agent Zinn (enten den kendte Grosserer Joh. Ludv. Z., † 1802, eller dennes Søn Joh. Fr. Z., 1782—1838) og Prokurator Schjellerup¹⁾).

Efter en gammel mundtlig norsk Familietradition²⁾ skulde Forældrene, især vel Moderen, have ønsket sig en lille Pige, og da dette Haab slog fejl, skal Faderen ved Sønnens Daab have skrevet følgende Trøstevers til den lille Menneskespire:

Du var vel lidt mere velkommen, min Knøs,
 Hvis Du var en Tøs;
 Men siig kuns Din Fader og Moder, Du veed,
 At Verden har Mangel paa Dreng,
 At Krigen i Tusindtal meier dem ned,
 At ny bør optrives og dyrkes i Fred,
 Gud signe de Gutter saalænge.

Men Historien har den Hage ved sig, at den i Udgaven af P. A. Heibergs udvalgte Skrifter, hvor den iøvrigt har en noget afvigende Form, dateres til 1795, og det maa derefter anses for tvivlsomt, om Barnedaabsvisen har noget at gøre med Johan Ludvig. Barnet, som kunde have opfyldt en Mission ved at binde Forældrene mere til hinanden, kom efter Moderens Udsagn³⁾ snarere til at skille Mand og Hustru fra hinanden. I Johan Ludvigs Barndomshjem var Tonen disharmonisk. Fru Heiberg har i sin fængslende Bog om Svigerforældrene, der dog maa læses med Kritik, givet et levende Indtryk heraf. P. A. Heiberg droges af Tidens politiske Strid ud i Klubliv, mens Hustruen sad hjemme, henvist til Barnets og Bøgenes Selskab, vansmægtende efter en Mands Ømhed. Begge elskede deres Dreng, men det var umuligt for dem at blive enige om den rette Opdragelsesmetode. Faderen var den strenge Revser, Moderen overvældede ham med sin Kærlighed, og det er let forstaaeligt, at den lille hurtigt maatte føle sig desorienteret over for saa forskellige Behandlingsmaader og uvilkaarligt blive nærmere knyttet til sin Moder. „Dette Barn“, siger Fru Gyllembourg i et Opgørsbrev⁴⁾, der er skrevet 1801 til Ægtefællen, „blev Gjenstanden for al mit Hjertes Ømhed. Jeg kom aldrig mere i Selskaber, jeg var altid hjemme og altid eene med min lille Ludvig. Dine Forretninger fængslede Dig om Dagen til din Skrivepult, og om Aftenen

ønskede jeg selv, at Du skulde adspredde Dig. Jeg tilbragte da de lange Aftener ganske eene; naar mit Barn sov, læste jeg eller spillede og sang, jeg var temmelig tilfreds, men jeg følte dog ofte en uforklarlig sørgelig Tomhed i min Sjæl, der toeg mere og mere Overhaand, eftersom min Ludvig blev ældre, og jeg ikke stedse kunde gaae og bære ham og moere mig med ham som med en Dukke“. Faderens Strengthed mod Sønnen blev en af de Anklager, Fru Gyllembourg rettede mod sin tidligere Ægtefælle¹⁾, omend hun indrømmer, at han i de senere Aar var „overmaade god“ imod ham²⁾. Og dog kan der ikke være Tvivl om, at Barnet ogsaa for Faderen betød meget. Naar P. A. Heiberg i Breve fra Paris til Hustruen udtrykker sig i Vendinger som, at Johan Ludvig er ham „usigelig kjer“³⁾, saa er det ikke blot Afstandens Idealisering eller Forsøg paa at drage den umyndige over paa sin Side. Fra selve den Dag i 1800, da P. A. Heiberg maatte tage Afsked med sin Familie, har vi et Vidnesbyrd om, at Drengen ikke var ufølsom over for sin Fader. Det lille Situationsbillede skyldes Sophie Thalbitzer, f. Zinn, der fortæller: „Mine Brødre ... fulgte ham et Stykke paa Veien, og kom meget bedrøvede hjem igien. Madam Heiberg havde besvimet adskillige Gange, og hendes Søn, et Barn paa 6 [skal være: 8] Aar, havde holdt saa fast ved sin Faders Kiøle, at han neppe kunde slide sig løs fra ham“⁴⁾.

Ved sit ufrivillige Opbrud fra Landet d. 7. Februar 1800 efterlod P. A. Heiberg sin Hustru og sit Barn i vanskelige økonomiske Kaar. Ikke blot kunde han ikke sikre dem Udkommet i Fremtiden, men han efterlod sig tilmed Gæld, hvorfor der hurtigst muligt blev holdt Auktion over deres Ejendele. I denne Situation var der kun een Mand, der kunde og vilde hjælpe: Thomasines Fader, Dispachør Johan Buntzen, til hvis Hjem i Nyhavn Nr. 34 (nuværende Nr.67)⁵⁾ Datteren nu flyttede tilbage. Den 72-aarige Buntzen levede en Enkemandstilværelse sammen med sine to ugifte Døtre, Hanne og Bolette, aabenbart i ret gode Kaar, eftersom Folketællingslisten fra 1801 oplyser, at han havde 3 Kontorbetjente, 1 Gaardskarl og 3 Tjenestepiger i sit Brød. Desuden ejede han et Sommerhus paa Voxblegen, den nuværende Blegdamsvej. Som den retsindige Mand han var, vilde Johan Buntzen ikke tage Parti i sin Datters og Svigersøns ægteskabelige Strid, men søge at gøre Ret og Skel til alle Sider. Sin Svigersøns Fortjenester vurderede han og hjalp ham i den første Tid økonomisk, Datteren maatte han elske, selvom han saa, at hun fejlede ved at svigte sin Mand for Gyllembourgs Skyld. Ogsaa Dattersønnen tog den gamle sig kærligt af; hvad Johan Ludvig senere hen særlig havde Grund til at være ham taknemmelig for, var at Bedstefaderen i sit lille Amatørobservatorium i Nyhavn indviede ham i Astronomiens Grundbegreber. I dette Hjem kunde Drengen da have fundet et virkeligt Fristed, hvis hans Moders

Sind ikke saa helt og holdent var blevet besat af Tanken om at blive forenet med Gyllembourg. For denne Tilbøjelighed sattes Barnets Velfærd til Side. Snart viste det sig ogsaa, at Atmosfæren i det gamle Hjem blev mere og mere utryg for Thomas og Johan Ludvig. Ikke alle Familien Buntzens Medlemmer var nemlig saa tolerante som den gamle Fader, der vel misbilligede, hvad hans Datter var ved at indlade sig paa, men dog tillod hendes tilkommende Mand at besøge hende. Den næstældste Datter Lise og hendes Mand, Mægler Frode Iürgensen, der boede tæt ved Buntzens Hus¹⁾, stod afgjort paa P. A. Heibergs Side, medens Søstrene Hanne og Laurentze (den sidste dog allerede bosat i sit eget Hjem) ligesaa udtalt begunstigede Gyllembourg. I Thomasines Breve kommer Usikkerhedsfølelsen gentagne Gange til Orde: „Vor Fader er munter og blid, og somme andre Folk [d. v. s. Iürgensen] er vrantne og uartige“, hedder det et Sted²⁾, og noget senere: „uagtet al Faders Godhed er jeg meget generet i hans Huus“³⁾. Endnu flere Aar efter taler hun med Bitterhed om, hvorledes enhver i Faderens Hjem synes at have haft Ret til at hovmesterere hendes Søn⁴⁾.

Da Thomasine Heiberg d. 17. Decbr. 1801 havde naaet sit Maal at blive gift med Gyllembourg, der imidlertid havde købt Gaarden Ruhedal ved Gyrstinge paa Ringsted-Kanten, begyndte dermed en ny Periode i Johan Ludvigs hidtil dog ret sorgfrie Tilværelse. Det blev hans Lod at blive kastet fra Hjem til Hjem uden rigtig at have nogen at holde sig til. Ved Skilsmissen var Forældremyndigheden over Drengen blevet tilkendt Faderen. Det tilkom altsaa P. A. Heiberg at træffe Bestemmelse om hans fremtidige Opholdssted. Hans Plan i den første oplussende Vrede: at søge Kongen om Tilladelse til, at Landsforvisningsdommen maatte forvandles til Fængsel i Kastellet, hvor han saa selv vilde opdrage Drengen, blev pure afslaaet. Under Tag med Gyllembourg vilde han under ingen Omstændigheder vide sin Søn. Men hvor saa faa ham anbragt? En Tid omgikkes P. A. Heiberg med Tanken om at sætte ham i en offentlig Skole, enten Vordingborg, hans Faders gamle Skole, eller Odense, hvor hans Broder Ludvig var Rektor, men Frygten for, at man skulde opfatte det som en Hævn mod Thomasine, fik ham til at afstaa herfra. I Stedet for blev det da besluttet indtil videre at faa ham i Kost hos Tanten Lise Iürgensen. Til hende nærede P. A. Heiberg fuld Tillid, og Thomasine gav gerne sit Bifald hertil med den paa Baggrund af hendes seneste Erfaringer noget besynderlige Motivering, at han er elsket af dem, og at han igen elsker dem næsten som Fader og Moder⁵⁾. Valget var næppe til Gavn for Johan Ludvig. Vel er der ingen Tvivl om, at Lise Iürgensen var en udmærket Kvinde, men hendes Ægtefælle, der ikke var nogen dygtig Forretningsmand og tilsidst slog sig paa Drik, blev en af Drengens Plageaander, der hidrog til at forsure Tilværelsen for det enligstillede Barn. Hvor

trykket Stemningen i den Buntzenske Familie i Tiden efter Thomasines andet Giftermaal var, faar man et Indtryk af gennem følgende Uddrag af et Brev fra Hanne Buntzen, den af Johan Ludvigs Mostre, der elskede ham og hans Moder højest, til hendes Slægtning Lene Kellermann¹⁾, idet det dog maa erindres, at baade Afsender og Modtager hørte til Thomasines og Gyllembourgs Parti:

Kjøbenhavn d. 31. Januari 1802.

Du er vred! siger Peter; hvoraf kan det dog komme sig at jeg slet ikke kan troe det? og jeg er saa vis paa, at om jeg nu i egen Person stoed for dig, saa vilde du med din sedvanlige vennehulde Miine omfavne mig, seer du min egen Lene hvor jeg kjender dig! men jeg kunde virkelig ikke skrive til dig sidste Post, jeg maatte endelig skrive til Laurence.

Du spørger mig om jeg er levende død. — Ney! gode Lene! det just ikke, men min Situation er ikke lykkelig. Jeg leger Fremmede med Mennesker, som jeg nødig vilde leege med, Du skul[d]e med Kummer see hvor din arme Oprigtige Veninde maa være fiin og snoe sig som hun var opdraget ved et Hof, hvor jeg heele den lange Søndag sidder og converserer Lise, om alskens Ting — kun ikke om hvad der ligger os Begge paa Hjertet, og naaer man taler engang imellem derom saa er mit Svar aldrig andet en[d] Ja, Ney, saa, jeg veed ikke, jeg vil ikke entrere, der kommer intet ud af kjere Lene, vi kommer kun til at disputere og sige hinanden ubehageligheder og hvad hjælper det? er det da ikke bedre at tie? — en god Forstaaelse imellem Lise og mig er umuelig, jeg er alt for forbitret paa J— dertil, jeg kan og bør ikke sige hende at Han staaer som en reen Slyngel for mine Øyne, og det gjør han, og jeg kan og vil heller ikke tale imod min overbeviisning, hvad er der altsaa ved at gjøre? — tie stille! Skjule mine Følelser, og vente paa hvad Tiiden kan gjøre, og med Taalmod overvinder man alt, men tvinger dog enhver, endog den sletteste til at estimere den der troe opfylder sine Pligter, som stedse er ærlig, som man ikke kan bebrejde een in consequence. Jeg maae være glad ved at jeg igjen unskrænket har vundet min Faders Fortroelighed og Tillid, for det har jeg, al min Stræben min elskede Lene gaar ogsaa ud paa at forsøde ham hans Alderdom, og Gud veed han er al min omhue værd om han endog er lidt svag og lader sig undertiden regjere lidt vel meget af J—, Lene! saa har hans Hjerte dog ingen Deel deri, og han er med alt det dog en Mageløs Fader, og at kunde gjøre ham hans Alderdom blid! er det ikke Misundelsesværdig? og det troer jeg jeg gjør. Det er ikke nok for et Hjerte som Dit! — siger du min Veninde, Ney, Lene! det er det ikke heller, det kan jeg ikke nægte for mig selv, hvorfor skulle jeg ogsaa nægte det for dig, jeg vil ikke synes bedre i Dine Øyne end jeg er i mine egne. Men der er megen Trøst deri, og naar jeg mangen Dag har hele Dagen siddet med et smil paa mit A[n]sigt, imedens mit Hjerte har været færdig at briste, og om Aftenen har opmuntret Fader med at tale med ham og spøge og ladt som om jeg var fornøyet, og har gjort min gode Ludvig en glad Dag, saa naar jeg kommer op paa mit kammer om Aftenen, saa brister jeg rigtig nok som oftest i Graad men naaer jeg saa faaer afgrædt saa gaar jeg dog med saa megen inderlig tilfredshed i min Seng, men en Tilfredshed som kun den kan føle, der kan sige til sig selv, at den skjønndt selv ikke lykkelig dog søger at udbrede Lykke om sig, og som med en Barnlig Tillid haaber paa at der er et Forsyn som engang lønner den der aldrig med sin gode Villie har fornærmet nogen levende Skabning, men har søgt at gjøre alle glade, enskjønndt

jeg anseer Lykken som et Skygge Billede, som vi alle griber efter, men aldrig kan faa fat paa, for al vor Lykke bærer vi med os i vort Hjerte i vor egen overbevisning, om at vi har handled Sandt. Der falder mig just i den anledning et Vers ind af Schiller:

Drum edle Seele! entreiss Dich dem Wahn,
 Und den himlischen Glauben bewahre.
 Was kein Ohr vernahm, was die Augen nicht sahn,
 Es ist dennoch, das Schöne, das Wahre!
 Es ist nicht draussen, da sucht es der Thor,
 Es ist *in dir*, du bringst es ewig hervor.

Sines Bortreyse har ellers efterladt en frygtelig Tomhed i min Sjel, der er ingen Mennesker nu min Veninde jeg nu kan snakke med ret af mit Hjerte, jeg synes ikke engang ret med min gode Andrea. Men Gud lad hende altid være lykkelig, saa vænner jeg mig ogsaa dertil, nu begynder jeg allerede at kunde gaae og see paa hendes Portrait :| for det har jeg beholdt |: uden at græde. Gid bare H— vilde føre sig lidt fornuftigt op, det er skrækkeligt at et saa fornuftigt Menneske saa reent kan miste Hovedet, dog begynder jeg at blive lidt roelig derfor, thi J—s forekommer mig at være saa Lystige, og det var de vel ellers ikke ...

Heldigvis blev Johan Ludvigs Ophold i det Iürgensenske Hjem i denne Omgang kun af nogle faa Maaneders Varighed.

3.

RODLØS

I „Adresseavisen“ for 18. April 1801, kort efter Slaget paa Reden, da Københavnerne Borgersind gav sig mange smukke Udslag, læstes følgende Bekendtgørelse:

„Professor Rahbek og Frue have tilbudet sig af de efterladte Faderløse at modtage et Pigebarn paa 6 a 8 Aar, som de ville opdrage som deres eget Barn.“

Dette det barnløse Ægtepars offervillige Tilbud førte ikke til noget Resultat, men i Stedet meldte sig den nok saa nærliggende Opgave at berede deres landflygtige Vens Søn et Hjem hos sig. Efter Kammas Brev af 22. Novbr. 1801¹⁾ at dømme er hun og hendes Mand uafhængigt af hinanden kommet paa den Idé at tage Drengen i Pleje. De implicerede Parters Samtykke var det ikke saa vanskeligt at erhverve: Bedstefaderen var velvillig stemt over for Tanken, Lise Iürgensen, i hvis Hus Johan Ludvig midlertidigt havde fundet Optagelse, har næppe gjort Indsigelse, optaget som hun var af at holde sit Hjem oven Vande, og Moderen var utvivlsomt alt for beruset af sin nye

Lykke til at ville rejse alt for stærke Protester. Under Omstændighedernes Tryk maatte da ogsaa Faderen med Taknæmmelighed modtage det gode Forslag¹⁾ og resignere i Haab om, at Sønnen, naar han var blevet Student, vilde rejse til ham i Paris for saa at afgøre, om han vilde blive fransk Borger eller vende tilbage til sit Fødeland.

I Maj 1802 drog da den 10-aarige Johan Ludvig ud til det berømte Bakkehus, uden at de store Forventninger, der fra alle Sider næredes til dette yderst velmente Arrangement, skulde gaa i Opfyldelse. „Fra mine egne Barndoms Aar“, siger Rahbek i sine „Erindringer“²⁾, „var jeg en lidenskabelig Barneven; i Lidenskabernes og Omtumlingernes Dage søgte, og fandt jeg ofte i barnlig Kreds, hvad jeg forgiæves søgte i Hvirvelen; mellem Børn finder jeg paa mine ældre Dage, hvad jeg andensteds har opgivet at søge“. Men eet er at holde af Børn, et andet at forstaa sig paa dem. Og hvad Kamma Rahbek angaar, da har Steffens karakteriseret hende med disse Ord: „Ich habe nie eine solche Trockenheit mit so vieler Wärme, eine so kalte Reflexion des Verstandes mit so viel geistreichem Witze verbunden gesehen“³⁾; denne „Tørhed“ hos den Kvinde, der fra nu af skulde være Drengen i Moders Sted, blev skæbnsvanger for deres indbyrdes Forhold, idet den ofte gav sig Udslag i en ironisk Tone overfor ham, som han ikke var vant til at møde og var ude af Stand til at parere paa den rette Maade.

Bedst stillet var Drengen med Hensyn til Undervisning. Paa den blev intet sparet; saa ofte det var Faderen muligt, sendte han Penge hjem til hans Underhold. Kamma havde paataget sig at lære ham Regning, Skrivning og levende Sprog, og hendes Mesterskab i de to sidste Poster var som bekendt ubestrideligt. Rahbek overtog at læse Latin og Historie med ham og var ikke uden pædagogisk Erfaring, siden han 1799 var blevet knyttet til Christianis Drengelinstitut som Historielærer. Paa denne Skole lykkedes det ham desuden at erhverve en udmærket Mand til at læse de øvrige Fag med Johan Ludvig i den teologiske Kandidat Peder Hansen, der i de følgende 4½ Aar var den, der havde det egentlige Ansvar for hans Uddannelse.

Om Peder Hansen har hans Søn, Provst L. C. Hansen, i 1859 forfattet en Levnedbeskrivelse, som den følgende Redegørelse støtter sig paa⁴⁾. Peder Hansen fødtes 1773 i Køng i Sydsjælland og var Søn af Hjulmand Hans Christensen, om hvem Heiberg efter et Besøg i hans Hjem i Sommeren 1806 paa Tilbagevejen fra Falster siger, at han var „en overmaade god Mand, og han straaledede som en Sol blandt de andre sjællandske Bønder“⁵⁾. Den opvakte Bondedrengs Lykke blev gjort, da Stedets Præst talte hans Sag hos den rige Handelsmand Niels Ryberg, hvis Ejendom Øbjerggaard laa i Sognet. Ved Understøttelse fra denne Mæcen blev det P. Hansen muligt at komme i Vordingborg Latinskole, hvorfra han 1793 blev Student. Teologisk Attestats tog

han 1800 og boede nu i nogle Aar paa Borchs Kollegium, hvor han avancerede til Inspektør, væsentlig beskæftiget med teologisk Manuduktion og anden Undervisning. Han maa hurtigt have faaet Ry som en dygtig Informator, eftersom vi hører om ham, at adskillige ansete Folk engagerede ham som Lærer for deres Børn. Rahbek skaffede ham foruden Johan Ludvig Undervisningen af sin Nabo, Dispachør Langbergs Børn, som han let kunde smutte ind til i Forbindelse med Timerne paa Bakkehuset; til hans Elever hørte endvidere Professor Gamborgs Børn, Hanne Falbe (den yngre Rybergs Svigerinde og senere gift med Grev Bille-Brahe til Brahesminde) samt Kammeraad Bertel Schous Børn, af hvilke Datteren Marie Nikoline 1807 blev hans Hustru. 1806 fik han sit første Kald som Sognepræst til Durup og Tøndering i Viborg Stift, hvorfra han 1816 forflyttedes til Slingerup. Her oplevede han 1856 at fejre sit 50 Aars Jubilæum som Præst og udnævntes i den Anledning til Konsistorialraad, men havde da 3 Aar i Forvejen haft den Sorg at se sin Præstegaard og — hvad der maaske var det haardeste for ham — sit Bibliotek brænde, hvori der var saadanne Sjældenheder, at den lærde Fr. Münter her fandt en Udgave af en latinsk Kirkefader, som han forgæves havde søgt i Københavns og Dresdens offentlige Biblioteker. Wibergs Præstehistorie karakteriserer ham som „lærd og saare agtværdig“. Navnlig skal han have været dygtig som klassisk Filolog, og han har utvivlsomt sin Del af Æren for, at den unge Heiberg hurtigt gjorde saa gode Fremskridt i de gamle Sprog og Litteraturer. Mellem Lærer og Discipel udviklede der sig et fortroligt, venskabeligt Forhold, der vedligeholdtes ved Korrespondance i de første Aar, efter at Hansen havde faaet Kald. Til faa har den lidet brevskrivende Heiberg forfattet saa udførlige Epistler som til sin Barndoms første Lærer. Udtalelser i Breve lader formode, at det meste af Drengens Undervisning efterhaanden blev henlagt til Hansens Værelse paa Borchs Kollegium, hvor han snart følte sig mere hjemme end hos sine Plejeforældre. Et af Johan Ludvigs Breve fra 1810 udtrykker i varmere Toner, end man er vant til at høre fra ham, hans Taknemmelighed for alt, hvad Hansen har betydet for ham som det faste Punkt i hans urolige Opvækst: „Jeg tænker med alt for stor Glæde tilbage paa den lykkelige Tid jeg tilbragte hos Dig, til at jeg nogensinde skulde være i Stand til at glemme den. Af de mange Ulykker, som skeede i Bombardementet, kan jeg med Sandhed sige, at intet har gjort mig saa ondt, som at see Ruinerne af Borchens Kollegium; thi jeg erkjender med Taknemmelighed, at jeg der har tilbragt de allergladeste og lykkeligste Timer af mit Liv. Jeg anseer det som mit rette Hjem; og hvor jeg ellers var, syntes jeg snarere at være paa et fremmed Sted“¹). Helt brast Traaden aldrig imellem dem, selv om Livet førte dem i forskellig Retning, gjorde den ene til en offentlig Personlighed, den anden til en stilfærdig Landsbypræst. Da

Heiberg i 1831 skulde holde Bryllup med Jfr. Pätges, anmodede han sin gamle Lærer om at forrette Vielsen i hans Sognekirke, og til Hansens og hans Hustrus Guldbryllup 3. Juli 1857 indfandt Heiberg sig med sin Frue for at være med til at fejre det gamle Ægtepar. Dette var sidste Gang, de saas: 2 Aar efter døde Hansen.

Sine smaa Fremskridt paa Lærdommens Bane rapporterer Drengen samvittighedsfuldt i barnlige Billetter til Faderen¹⁾. Med Fliden havde hans Plejeforældre dog ikke saa megen Grund til at være tilfredse²⁾; Pligtopfyldenhed var aldrig Johan Ludvigs stærke Side, han arbejdede helst *con amore*. Kender man ham ret, gik han hellere paa Jagt i Rahbeks velforsynede Bibliotek end plagede sig med Lektieforberedelse. En pudsig lille Anekdote, meddelt af J. M. Thiele³⁾, viser ham fra denne Side: en Dag fandt hans Plejemoder ham siddende paa Gulvet i Bakkehusets Havestue med Holbergs Komedier i Skødet, og paa hendes Spørgsmaal om, hvad han tog sig for, svarede han helt uforstyrret: „Jeg sidder og søger efter de grove Steder!“ Snart begyndte den tidligt udviklede Dreng ogsaa at forsøge sig som Forfatter. I Sommeren 1804 meddeler han Gyllembourg, at han har skrevet „en hel Del Anmærkninger til den lille Bog af Virgil“⁴⁾; Moderen betror han, at han oversætter nogle Fragmenter af „Henriaden“ og tilføjer i højt Humør: „Du behøver kun at nævne hvilken fransk klassisk Skribent du vil læse, eller vil have oversat! Voltaire, Racine, Rousseau, Molière, Florian m. m. m., da er jeg til din Tjeneste; thi jeg har nylig købt mig 98 franske Skribentere og Digtere for 2 Rdl. 5 Mark“⁵⁾. Klassikerne, Holberg og den franske Klassicisme var Grundstammen i hans „barnlige Dannelse“.

Af de smaa Breve, som han maatte stjæle sig til at skrive til sin Moder, eftersom det var ham forbudt at meddele sig skriftligt med hende⁶⁾, ses det, at det til Tider kneb haardt for ham at være alene blandt fremmede; især Dagene efter, at hans Moder havde været paa Besøg i København, indfandt sig regelmæssigt „den gamle Mandagsgraad“⁷⁾. Uden Kurrer paa Traaden gik det heller ikke af imellem Ægteparret Rahbek og deres Myndling. Naar Johan Ludvig ikke vilde makke ret, greb Husfaderen til Riset, et Straffemiddel, der dengang ganske vist ikke var usædvanligt, men hidtil ukendt for Drengen, hvorfor Fru Gyllembourg ikke betænker sig paa at udtale, at Rahbek har „paa den skammeligste Maade mishandlet min Ludvig“⁸⁾. Spørgsmaalet er, om Ofret for disse Afstraffelser ikke i Virkeligheden har foretrukket Rahbeks haandfaste Metode for Hustruens Vittighedspile⁹⁾. Kammas Maade at behandle ham paa har efter alt at dømme været ret psykologisk. Han vaander sig under hendes Uretfærdighed og undrer sig over, at hans Fader kan kalde hende „la meilleure mère de mon enfant“¹⁰⁾. Det lod sig i Længden heller ikke skjule for ham, at hans Plejeforældre een Gang

for alle havde taget Parti for hans Fader. Man tog sig — som Boye siger — ikke altid i Vare for „at veje sine Udtryk og har saaret den kloge, for Moderen følsomme Dreng, der taus sad og hørte til Samtalerne i Fru Rahbeks Dagligstue“¹⁾. Fru Heiberg, der i sin Bog skildrer hele dette Forhold, synes at have haft svært ved at tilgive Kamma, hvad hun kan have forbrudt overfor hendes senere Ægtefælle, eftersom hun inden Skriftets Trykning lod følgende Afsnit²⁾ udgaa, der stiller Kamma som Opdragerinde i et noget gunstigere Lys:

„Man maa imidlertid ikke troe, at Kamma Rahbek og den lille Ludvig levede sammen til daglig Brug som Uvenner, tværtimod. Vil man dømmе retfærdig om Rahbeks ligeoverfor Drengen, maa man først betænke, hvor vanskeligt, for ikke at sige umuligt det var for dem at faae dette Barn til at finde sig i Savnet af sin ømme Moder, hvis Kjærlighed og Overbærenhed imod ham var saa stor, at han vistnok kunde kaldes et forkjælet Barn. Fru Rahbek var ikke altid den strenge Opdragerinde ligeoverfor ham, nej, hun legede ofte med ham som en god Kammerat og fandt sig i mange smaa overgivne Indfald af ham, som viste, at hun vel kunde gaae ind paa kaade Drengestreger, naar hun fandt dem originale. Saaledes har jeg netop i denne Tid modtaget et Brev fra en af Familien, som meddeler mig en lille Historie om ham og hende, der viser hendes Overbærenhed imod den unge Ludvig. Man fortæller, at engang efter Juleaften havde han faaet en heel Deel af de smaa tiloversblevne Lysestumper fra Juletræet. Da nu Fru Rahbek og han en Aften var ene hjemme, legede han med disse, og tilsidst endte han Legen med at bede Fru Rahbek, om han maatte sætte alle Lysestumperne omkring i hendes prægtige Haar. Han fik virkelig Lov hertil. Hun sad taalmodig og læste stille i sin Bog, medens Ludvig i travl Virksomhed til hans store Morskab og Tilfredshed anbragte Lysestumperne paa hendes Hoved. Da nu dette var besørget, gik han videre i sit Ønske og bad om Tilladelse til ogsaa at tænde dem. Et saa grotesk Indfald morede Fru Rahbek, og Drengen fik virkelig til sin usigelige Glæde Lov til at illuminere hendes Hoved med alle Lysestumperne oppe i Haaret. Hvor slige Lege kan finde Sted, maa Forholdet imellem de Legende være hyggeligt og godt.

Fru Rahbek var en kjæk og kraftig Natur, og Intet fandt hun uslere for en Dreng end at være frygtsom og kvindagtig; derfor sendte hun ham ofte i Ærinder til Byen i de mørke Aftener, hvilket han og hans Moder fandt aldeles hjerteløst og utilgeligt. Naar man betænker den eensomme Vej til Bakkehuset i hine Aar, der ikke i Vinteraftenerne vare oplyste med en eneste Lygte, og hvor Drukkenboldte og Vagabonder ravede sig frem i det dybe Morads, da var det jo ikke saa underligt at en halvvoxen Dreng, med en levende Phantasi gik saadanne Veje i Mulm og Mørke med Angst og Hjertebanken. Men Fru Rahbek har vistnok med velberaad Hu ønsket, at Drengens Mod blev sat paa Prøve, medens han selv og hans Moder kun heri saae et hensynsløst Plageri, der satte Moderen i Angst for, hvad der kunde hænde hendes Hjertes Barn paa slige Udflugter, og Drengen fandt, at han blev skammelig behandlet. Men hvem veed, om ikke her blev lagt Grunden til det Mod, den Uforsagthed, som i senere Aar var uadskillelig fra Johan Ludvig Heibergs Personlighed.“

Alle et Skilsmissebarns Kvaler maatte han nu døje, først og fremmest den at slides imellem de to stridende Parter. Et dybt Indtryk gjorde det saa-

ledes paa ham, da han en Dag saa sit Snit til at læse i et af sin Faders Breve til Rahbeks, der laa fremme i Stuen, at P. A. Heiberg ikke vilde have ham ud til „Skurken“ Gyllembourg¹⁾). Ofte bad han derfor i sin barnlige Naivitet Moderen om at hæve Misforstaaelsen med Faderen, og i Slutningen af Aaret 1805 gjorde Thomasine virkelig et Forsøg herpaa, da hun sendte sin tidligere Ægtefælle det lange, men ikke til sit Formaal tjenende Brev af 18. Novbr., hvori hun til Slut anraaber ham: „Lad os forlige os for hans Skyld, at vi ikke selv skal opvække det Onde i en Sjæl, som Naturen har givet saa meget Godt“²⁾). Af Drengens Breve til Faderen er blot et Par korte Billetter bevaret³⁾), men P. A. Heibergs vrantne Brev af 11. April 1807 til Svigerinden Lise Iürgensen⁴⁾) lader os forstaa, at Sønnen ikke kan have følt sig stærkt opmuntret til at skrive til Paris. Hvad der har vakt den gamles Mishag, var den mere aabenhjærtige end diplomatiske Passus i et Brev fra Johan Ludvig: „Jeg kan ikke gjøre ved, at Du er lidt fremmed for mig, da jeg saa godt som ikke kjender Dig“⁵⁾). Følgen af Drengens forkvaklede Familieforhold var blevet, at han paa een Gang bitterligt maatte savne sin Moder og var blevet en fremmed for sin Fader.

I Januar 1804 fik Johan Ludvigs Ophold paa Bakkehuset en pludselig og dramatisk Afslutning. Allerede det foregaaende Efteraar havde han faaet Lov til midlertidig at opholde sig et Stykke Tid hos sin Tante Lise, men var dog af sin Moder blevet bragt tilbage i Rahbeks Varetægt. Da Rahbek imidlertid en skønne Dag lovede ham en Dragt Prygl for hans daarlige Karakterer, fandt Drengen, at det blev ham for meget af det gode, og flygtede om Aftenen til Bedstefaderen, hvor han vidste, at Moderen var paa Besøg. Gyllembourg og hans Hustru havde deres Møje med at undskylde det forefaldne over for Rahbeks⁶⁾), ligesom disse paa deres Side kviede sig ved at meddele deres Ven i Paris Sagens Sammenhæng, maaske i Haab om at alt endnu en Gang skulde trække sig i Lave. Det blev Tante Lise, der blev udset til at overbringe P. A. Heiberg det pinlige Budskab, mens Rahbek i sit første Brev efter Begebenheden⁷⁾) indskrænkede sig til at indflette en Bemærkning om, at Johan Ludvig var hos Tanten i Anledning af Moderens Besøg i København, og i sit næste⁸⁾) uden nærmere Forklaring gik over til Dagsordenen: „Min Kones Sygdom, og den just til samme Tid indtrufne Forandring med din Ludvig afbrød vor Brevvexling.“ Ved denne som ved andre Lejligheder valgte Rahbek at gaa uden om. I henved 9 Aar satte Johan Ludvig ikke sine Ben paa Bakkehuset, hvad hans Fader ikke uden Grund følte sig brøsthølden over; først 1813 kom det til lige stor Lettelse for begge Parter til en Udsoning.

Der var nu ingen anden Udvej, end at Drengen maatte tilbage til Iürgenssens. Skønt det paa Grund af Husfaderens Drikfældighed og vanskelige Ka-

rakter ikke var det bedste Tilflugtssted for det efterhaanden helt rodløse Barn, havde hans Ophold her dog den Fordel, at han i Ægteparrets tre Børn: Bolette, Hanne og Peter Andreas Heiberg (der kaldtes med Fornavnet Heiberg¹), erhvervede sig Legekammerater, hvad han paa Bakkehuset havde maattet savne. P. A. Heiberg følte sig lidet opbygget, da han gennem Lise Iürgensen erfarede, hvad der var sket, og gav i sine (tabte) Breve Svigerinden de strængeste Forholdsregler angaaende Sønnens Opdragelse, samtidig med at han boltrede sig i Fornærmelser mod Thomasine og Gyllembourg²). Forholdene førte efterhaanden til, at der mellem Moder og Søn udviklede sig en hemmelig Korrespondance, som tidligt lærte Drengen at gaa bag Ryggen paa de voksne, og af disse smaa Billetter fremgaar, at han ikke stod paa den bedste Fod med sin nye Plejefader. Snart beklager han sig over dennes „dumme Spidsfindighed“, snart er han misfornøjet med ikke at maatte faa Lov til at give sin Huslærer en Bog i Foræring, „ligesom om Hansen kunde vejes op med Penge“³).

Aaret 1806 blev ved to betydningsfulde Begivenheder et nyt Vendepunkt i Familiens Liv. Dels vendte Johan Ludvig atter tilbage til Bedstefaderen, idet Frode Iürgensen overtog sin Svigerfaders Forretning og flyttede ind i den gamle Slægtsejendom i Nyhavn, dels brændte Gyllembourgs Gaard Ruhedal Natten mellem d. 24. og 25. Marts, hvorefter Ægteparret, der synes økonomisk at være kommet nogenlunde ovenpaa⁴), indrettede sig et nyt Hjem i København i Toldskriver, Justitsraad Hans Boyes Ejendom paa Hjørnet af Amalie- og Blancogade (nuv. Fredericiagade Nr. 2). Selvom det ikke medførte Ophævelse af Forbudet mod, at Drengen fik Lov at tage fast Bopæl hos Moderen, kunde dog en daglig Kommunikation mellem Nyhavn og Amaliegade umuligt forhindres. Til sin Fader var han uforsigtig nok til at skrive, at siden hans Moder var flyttet til København, var han næsten lige saa meget hos hende som hos Tanten⁵). Hvad Johan Ludvig saaledes vandt paa den ene Side, tabte han imidlertid paa den anden. Bedstefaderens Hjem var ikke mere saa lykkeligt, som det havde været. 1804 var hans Datter Hanne død, og 1807 fulgte den gamle Buntzen hende i Graven. At Tante Lise derfor i 1807 tog Mod til sig og i et Brev til P. A. Heiberg forsøgte at bevæge ham til at give sit Minde til, at hans Søn atter forenedes med sin Moder, gør hendes Hjærte Ære, men det viste sig at være en daarlig Taktik, eftersom det blot resulterede i nye Vredesparoksysmer hos den stadig uforsonlige under Paaberaabelse af Kancelliets gamle Dokument, der tilsagde ham Retten til at opdrage sin Søn⁶). Det eneste, det førte til, var at Heiberg til Brug for sin Sagfører forfattede en lang „Vejledning ... i Sagen angaaende min Søn, imod hans Moder“⁷), hvori han paa ny indskærpede, at det var *ham* — og kun *ham* — hvem det tilkom at træffe Bestemmelse om Drengen, og

understregede, at det udelukkende var paa *hans* Bekostning, Johan Ludvigs Underhold blev udredet.

Medens der saaledes baade aabenlyst og bag hans Ryg foregik en stadig Tovtrækning om ham, gik hans boglige Uddannelse sin rolige Gang. Det var et stort Tab for ham, at hans elskede Lærer Peder Hansen 1806 fik Præstekald i Jylland og derfor maatte ophøre med at vejlede ham i hans Studier. Paa Opfordring af Familien udstedte hans Mentor inden sin Afrejse et smukt Vidnesbyrd for ham¹⁾, der ikke blot taler om hans store Evner og Modenhed, men ogsaa spaar ham en videnskabelig Løbebane. Peder Hansen havde fortjent den Tak, han i et erkendeligt Brev fra Lise Iürgensen²⁾ fik for alt, hvad han havde betydet for sin Discipel. Som hans Efterfølger indtraadte d. 4. Decbr. 1806 en anden teologisk Kandidat, Erhard Christian Basse (1782—1865), Søn af Godsforvalteren paa Frijsenborg og senere Sognepræst til Hjembæk og Svinninge. Eftersom denne Lærer kun omtales sparsomt af Heiberg, har han næppe formaaet at gøre sig blot tilnærmelsesvis saa afholdt som sin Forgænger, men om hans Kvalifikationer til at undervise er der ingen Grund til at tvivle, i Betragtning af det smukke Resultat, hans Elev opnaaede ved Studentereksamen. Ogsaa den unge Mands Løgeblev blev der nu tænkt paa. En Tid gjorde han Gymnastik paa selveste Nachtegalls Institut, det første i sin Art i Europa. Gymnastikprofessoren kunde ganske vist ikke rose ham for de allerbedste Anlæg; til Gengæld var han fuld af Anerkendelse for hans Flid og elskværdige, „blide“ Karakter³⁾.

Et Vidnesbyrd af en helt anden, mere følelsesbetonet Art end hans Læres har vi i den bekendte Karakteristik, Fru Gyllembourg i et Brev til P. A. Heiberg⁴⁾ giver af deres 14-aarige Søn: „Jeg vilde ønske, jeg kunde beskrive Dem Ludvig, thi han maae være Dem næsten ubekjendt. Han har det største Hang til Sværmerie, til Alvorlighed og Flygtighed tillige, han røber allerede de hæftigste Passioner; han kan skjule sig, han kan tie. Han finder ingen stor Fornøjelse i at lege med andre Børn, han udvælger sig ingen Fortroelig mellem dem; hans Yndlings Læsning er Tragedier, den romerske Historie og i det Hele Poesie. Han er overalt meget poetisk, bedømmer i Almindelighed alle Mennesker og Ting efter de Begreber, han af denne Læsning indsuger og efter sit naturlige Hang til alt romantisk og poetisk hænger ved. Han forener en Barnagtighed, som om han var 6 Aar, med en Tænkraft og Ideer, der ere mere end 10 Aar for gamle for ham. Han er for øvrigt blød, lidt svag undertiden.“ Et uovertræffeligt Portræt, udkastet af en stolt Moder og dog i hver Enkelthed bærende Præg af indre Sandhed!

Naar Thomasine her taler om hans tidlige Dragning mod Poesien, da kan det belægges med Beviser. Allerede i 14-Aars Alderen var han begyndt med smaa digteriske Forsøg. Forsigtigt og gradvis gik han til Værks, fra det

mindre fordringsfulde til det mere krævende, prøvende sig frem først med Oversættelse af Klassikerne, indtil han vovede sig i Lag med et originalt Digt. I Fortsættelse af den allerede omtalte Oversættelse af „Henriaden“ fra 1804, hvoraf intet er bevaret, syslede han 1807 med at fordanske Schillers „Jungfrau von Orleans“, hvilket han betror sin Lærer Hansen, under hvis Navn han ønsker Prologen udgivet „som en Prøve paa en om nogen Tid udkommende Oversættelse af hele Tragoedien“¹). Af dette Forehavende blev dog intet, hvorimod et Fragment af Ovids „Metamorfoser“ samme Aar blev trykt hos Matthias Johan Sebbelow under Titlen „Skabelsen“. Det lille Oversættelsesforsøg, ialt kun 8 Sider, kom ikke i Boghandelen²), hvad det heller ikke fortjente, men for Litteraturhistorien har det sin Interesse som Johan Ludvigs første Penneprøve:

SKABELSEN

Længe før Havet og Jorden og Himlen, som omfatter alting,
 Var der i hele Naturens Kreds et eneste Syn kun,
 Chaos det kaldedes, og var en raa og uordentlig Dyngge,
 Kuns en uvirksom Klump, hvori at der ogsaa var blandet
 Hæftig uenige Sæd til den end ej ordnede Verden.
 End ingen Titan der var, som med Lyset oplysende Jorden.
 Og ingen Phoebe der var, som fornyed' den hornede Luna,
 Og ingen Jord der da hang i den ringsomflydende Æther,
 Ligevægt holdende selv; ej havde dengang sine Arme
 Rundt omkring Landenes Kyster udstrakt Amfitrite den store;
 Og hvor Jorden da var, der var da og Havet og Luften;
 Ej til at staae paa var Jorden, og ej til at svømme var Bølgen;
 Mørk var Himmelen da, sin Form forandrede alting;
 Og det ene det andet var modsat; thi i det samme
 Legeme stred da det kolde mod varme, det vaade mod tørre,
 Og det bløde mod haarde, og vægtigt var alt uden Vægt da.

Men denne Strid den ophævede Gud og den bedre Natur dog.
 Thi fra Himlen han skillede Jorden, og Bølgen fra Jorden;
 Og fra den tykkere Luft han sondred' den flydende Himmel.
 Og da han havde udviklet og borttaget dem fra den blinde
 Dyngge, adskilte han dem, og til Fred og til Enighed bandt dem.
 Og den mægtige Ild af den lette og hvælvede Himmel
 Glimrede stolt, og udvalgte sin Plads i den øverste Himmel.
 Denne er Ætheren nærmest i Lethed saa vel som i Stedet.
 Tykker' end disse er Jorden, som trakke de stor' Elementer,
 Og af sin Tyngde den tryktes; men Havet, som omflyder denne,
 Valgte de yderste Kyster, og sammenholdt Jorden i Fasthed.

Men saa snart at en Gud, hvilken at det ogsaa har været,
 Ordnet og delt havde Dyngen, og bragt den delte i Orden,
 Gav han først Jorden sin Form, og dannede den som en Kugle,

Sognepræst Peder Hansen.

(Daguerreotypi. Tilh. Kunstmalers Kr. Møhl-Hansen).

For at den og overalt den selvsamme Form kunde have.
 Derpaa befoel han, at Havene de skulde udbredes rundt om,
 Og ved de rasende Vinde opsvolme og omgive Jorden.
 Og han tilføjede Kilder og uhyre Kjære og Søer,
 Og med de Flodbredder bratte han omgav de skraanende Floder,
 Hvilke dels sluges af hine paa mange forskellige Steder,
 Dels ud i Havet udflyde, imodtagne ved deres Munding,
 Og da beskylle saa højt de omgivende Kyster af Landet.
 Og han befoel, at de Marker udstraktes, at Dalene nedsank,
 Skovene dæktes med Løv, og de stenrige Bjerge oprejstes.
 Som to Zoner paa højre, og to paa venstre af Himlen
 Overskjære den helt, og den femte er heder' end hine,
 Saa den indsluttede Byrde med selv samme Antal udmærked'
 Gud den alvise, og fem Jordbælter der trykkes af Jorden:
 Og ubeboelig er for Hede den midterst' af disse,
 To bedækkes af Sne, og to mellem begge han satte,
 Som tempererede er, da Ilden er blandet med Kulden.
 Og over disse er Luft, der er saa meget sværer' end Ilden,
 Som det flydende Vand er letter' end Vægten af Jorden.
 Hist, befoel han, at Taagen udbredtes, at Skyerne bleve,
 Hist, at Torden opstod, som forskrækked' de Menneskers Hjerter,
 Og at Vindenes Kulde forentes med rædsomme Lynild.
 Skaberen tillod dog ej, at hine udøvede ganske
 Frit med disse sit Spil; nu kan man dem neppe forhindre,
 (Da dog enhver af disse nu blæse fra særskilte Egne)
 Verden at sønderslide; saa stor er Brødrenes Tvedragt.
 Eurus undveg til Aurora og til nabathæiske Riger,
 Og til Persernes Land og de tidlig bestraalede Bjerge.
 Hesperus og de Kyster, som brændes af vestlige Solild,
 De ere Zephyrus nær; men til Skythien samt og til Norden
 Rædsomme Boreas kom; de sydlige modsatte Lande
 Fugtes af hyppige Skyer og regnhidbringende Auster.
 Og over disse han satte den lette og flydende Æther,
 Hvilken manglede rent den jordiske Tykhed og Tyngde.
 Men dog neppe han havde dem sat under fasteste Grændser,
 Førend at Stjernerne, som før under hin Masse var skjulte,
 Stolt begyndede nu paa hele Himlen at glimre.
 Og for at intet Sted skulde mangle paa levende Væsner,
 Saa boe Stjerner paa højen Himmel, samt Gudernes Guddom:
 Fiskene svømmede dybt i de klare og glindsende Bølger:
 Jorden fik vildeste Dyr, og Luften fik buntede Fugle.

Men der manglede end et helligt og klogere Dyr dog,
 Som kunde herske, regjerende højt over alle de andre.
 Og nu blev Mennesket skabt; hvad enten at Tingenes Skaber,
 Bedre Verdens Ophav, af guddommelig Sæd ham har skabet;
 Eller den nye Jord, som nylig var skilt fra den høje
 Æther, endnu havde Sæd af den nærbeslægtede Himmel,
 Og at Japets Søn med de flydende Bølger har blandet

Jord, og Mennesket skabt i Form af almægtige Guder.
 Og naar de øvrige Dyr nedbøjede Jorden beskue,
 Da gav han Mennesket højere Aasyn, og han befoel det
 Himlen at see, og til Stjernerne oprejste Aasyn at løfte.
 Saaledes blev nu det Jord, der raat og uformeligt før var,
 Nu omskabt til Menneskers forhen ukjendte Figurer.

Paafaldende i formel Henseende er de mange med Apostroffer markerede Elisioner (af Typen „Tykker' end“). De lader sig i en Del Tilfælde bedst forklare som den ungdommelige Digtets Ønske om at undgaa Vokalsammenstød — saa langt tilbage i Tiden lader sig altsaa hans ofte udtalte Afsky for Hiater følge. Et tilsvarende Forsøg paa at gengive Moschi 1. Idyl paa danske Vers kom ikke videre end til hans Bordskuffe; Manuskriptet dertil er bevaret mellem hans efterladte Papirer paa Rigsarkivet og skal for første Gang gengives her:

Forsøg til en Oversættelse
 af
 Moschi første Idyl, kaldet

Amors Flugt.

Kjøbenhavn 1806.

Kypris hun kaldte sin Søn, den flygtende Eros, saa saare:
 Mon at der ingen har seet min Eros vanke paa Vejen;
 Han er min bortløbne Træl; en Belønning skal Finderen have,
 Kys af Kypris han faaer; men hvis at du bringer ham selv hid,
 Da o Fremmede skal du nok faae meer end et Kys kun.
 Drengen er let at kjende; fra hundrede skal du ham skjelne:
 Ej er hans Legeme hvidt, men lige som Flammer; hans Øjne
 Grumme og gnistrende; ondt er hans Sind og sød er hans Tale.
 Tankerne ligne ej Ordene; sød som Honning er Stemmen.
 Og vredagtig han er, og vildt og bedragerisk Sindet.
 Aldrig siger han sandt den falske, men grusomt han leger.
 Lokker i Haaret han har, men det dristigste Aasyn han bærer.
 Vel ere Hænderne smaa; men langt dog med disse han skyder,
 Skyder mod Acheron selv, ja selve mod Aisses Hersker.
 Vel er hans Legeme nøgent; men Tankerne de ere skjulte.
 Og som en Fugl han flyver fra et Sted hen til et andet,
 Flyver til Mænd og til Piger, og sætter sig i deres Hjerter.
 Vel er hans Bue kun liden; men Pilen han har over Buen.
 Vel er hans Pil kun liden; men højt den dog flyver i Luften.
 Og paa Ryggen han bær sit gyldene Kogger, men hvori
 Bittre Pile der er, hvormed at han ofte mig saarer.
 Ja vel er alt dette grumt; men endnu langt grummere er dog

Fakkelen, hvilken han bær, og hvormed han selv Helios brænder.
 Hvis at du faaer ham, da bind ham og hav ej Medlidenhed med ham.
 Hvis at han græder, da tag dig i Agt, at ej du bedrages.
 Hvis at han leer, o da grib ham; men hvis at han og dig vil kysse,
 Flye ham, thi ondt er hans Kys, og Læberne giftige ere.
 Hvis at han siger: „tag dette, jeg giver dig her mine Vaaben“,
 Rør ej den falske Gave; thi alt er dyppt i Ilden.

Til sit første selvstændige Digt inspireredes han ved Morfaderens Død 1807. Ved et ejendommeligt Tilfælde blev baade Heibergs første og sidste Mindedigt trykt paa et saa lidet poetisk Sted som i „Adresseavisen“. Her kunde man d. 24. Februar 1807 læse et med Bogstaverne X. Y. Z. undertegnet Digt:

Ved Dispatcheur Buntzens Død.

Luna, du hellige Mø, som trænger med matteste Straaler
 Gjennem de lange og hvide og sørgeligt hængende Tepper,
 Derpaa med forskende Blikke betragter den sovende Olding,
 Ak, som sover saa sødt, og som aldrig mere vil vaagne.
 Luna! kjender du ham, og veed du vel hvem du bestraaler?
 Det er en Olding saa from og saa god, at Dikaosyne [d. v. s. Retfærdigheden]
 Tabte i ham den Skat, som aldrig maaskee hun gjenfinder.
 Ak han elskede dig saa saare, du hellige Luna!
 Ofte i mørken Nat i Kreds af fortrolige Venner
 Sad han, den herlige Olding, og stirrede paa dig, o Luna!
 Dybt i den tause Grav skal han hvile ved Siden af Hanne.
 Roligt og klart som hans Liv skal Lampen brænde i Graven.
 Luna! bestraal da hans Grav, hvor han hviler ved Siden af Hanne!

Gennem Digtets sirlige mytologiske Stil, Reminiscenser af den klassisk-filologiske Skole, dets Forfatter endnu ikke havde frigjort sig af, taler umiskendeligt Pietetsfølelsen for den gamle Bedstefader, som havde indviet ham i Udforskningen af Stjernehimlens Mysterier.

Alle Vidnesbyrd peger saaledes i Retning af, at den tidligt udviklede Johan Ludvig helt og holdent levede i Fantasiens og sin egen indre Verden. De ydre Ulykker, der ved Englændernes Bombardement var væltet ind over Landet, hører man ham derimod kun en enkelt Gang og da rent i Forbigaaende hentyde til, og dette til Trods for at Morfaderens Hus, der nu var overgaaet til Iürgensens, ikke undgik den almindelige Ødelæggelse¹⁾. Skildringer af Rædselsnatten saaledes som de klassiske hos Overskou og Thiele, som hans Moders i Novellen „De lyse Nætter“²⁾ eller hans Fætter Carl Bernhards i „Af en gammel Herres Erindringer“³⁾, vil man forgæves lede efter i Heibergs senere Produktion.

4.

STUDENTEREKSAMEN

Tidspunktet nærmede sig, da Heiberg — Oktober 1809 — skulde tage Artium. Kort forinden giver hans Moder følgende Karakteristik af hans udvortes og indvortes Habitus i et Brev ¹⁾ til sin Veninde og Slægting Lene Kellermann:

... Ludvig er rigtig nok bleven meget stor siden du saae ham. Han er næsten ligesaa stor som G—; han er ogsaa smuk af Ansigt, men for øvrigt er han ikke smuk, han gaaer saa fæl krum, ligesom hans Fader, ogsaa har han, Gud bedre det! endnu Lighed med ham i Figuren, især naar han har en afskyelig grøn Kjole paa, der ligner den, H— er malet med; men Ludvig er meget elskværdigere og bedre end han tilforn har været. Paa Fredag 8te Dage d: 20de i denne Maaned, begynder den fatale Examen han skal tage, jeg er saa bange for den, hvorvel jeg ingen Grund har, thi han har været meget flittig og de siger han kan sine Ting meget godt ...

Da han, hvad der den Gang ingenlunde var noget usædvanligt, blev privat indstillet, maatte hans Lærer E. C. Basse udstede et Testimonium ²⁾ for ham. Selve Slagets Gang og dets Udfald kan vi følge gennem et Par Breve til P. Hansen ³⁾, hvori den unge Student gør udførligt Rede for alle Enkeltheder. Han eksamineredes ved Universitetet af Professorerne Abr. Kall, Wøldike, P. E. Müller og Sverdrup og opnaaede Karakteren Udmærket godt i Dansk Stil, Latin, Latinsk Stil, Græsk og Geometri (selveste H. C. Ørsted havde indviet ham i de første Principper af Matematikken ⁴⁾), Meget godt i Oversættelse fra Dansk til Tysk, Religion, Geografi, Historie og Aritmetik, derimod kun Godt i Oversættelse til Fransk (hvori han senere skulde drive det til en ret høj Grad af Fuldkommenhed), og det uagtet han hele den sidste Sommer havde taget Ekstraundervisning hos den som Sproglærer mere end som Forfatter til „Mine Frietimer“ estimerede Prof. Th. Christopher Bruun. Som samlet Resultat fik han ikke Udmærkelse — til stor Forundring for Professorerne og til ikke mindre Skuffelse for ham selv, som han ærligt tilstaar det for sin fordums Lærer. Derved kom han til at staa tilbage for Jacob Hornemann Bredsdorff (den senere Zoolog), J. L. A. Kolderup-Rosenvinge (senere Professor i Retshistorie) og H. N. Clausen, der sammen med C. N. David, C. Flor, Zeise og flere andre i Fremtiden navnkundige Mænd hørte til dette Aars Studenterhold.

Heiberg tog straks fat paa Universitetsstudierne og forberedte sig til Anden Eksamen, hvortil krævedes Deltagelse i to halvårlige Kursus: et filologisk og et filosofisk. Han hørte pligtskyldigst Abr. Kall foredrage den danske

Historie, kedede sig over Børge Thorlacius' latinske Forelæsninger, men forfriskedes til Gengæld ved Sverdrups Gennemgang af Aristofanes' „Skyer“¹). I det næste Halvaar fulgte han Treschows filosofiske Kursus, P. E. Müllers over Moralen, Wolfs over Matematikken, Ørsteds fysiske og Th. Bugges astronomiske Forelæsninger. Om sine Indtryk af Universitetet har han været forholdsvist tavs, og vil vi vide, hvorledes Studenterne af 1809 saa paa Universitetets lærde, maa vi raadføre os med dem af hans samtidige, der mere rundhaandet har skænket os deres Memoirer, saaledes hans Ruskammerat H. N. Clausen, der ikke lægger Skjul paa, at Universitetet da befandt sig i en Overgangsperiode: „I Høresalene saa' den Tids studerende Ungdom sig i umiddelbar Berøring med to Tidsaldere, repræsenterede i nogle alderstegne Professorer med alle Mærker af en tilbagelagt Tidsalder, og i nogle unge Mænd, der bare os Luftningen af en fremgryende Tid imøde“²). Til den første Kategori hørte den lærde, men ufrugtbare Abr. Kall, Wolf og Bugge, medens de nytilltraadte ekstraordinære Professorer H. C. Ørsted og Sverdrup dannede behagelige Undtagelser fra Reglen. Af de fysiske Øvelser giver Clausen dette pudsige Billede: „Det var hyppig Tilfældet med H. C. Ørsteds Beregninger paa Tavlen og endnu hyppigere med hans Experimenter, at det forønskede og forventede Facit ikke vilde komme ud; men det Liv, hvormed han levede i Gjenstanden, han foredrog, meddelte sig uvilkaarlig til Tilhørerne, og i al sin Uro og tekniske Ubehjælpomhed var Foredraget højst opvækkende og fængslende“³).

Den første Del af Anden Eksamen aflagde Heiberg d. 4. April med Karakterne laud p. c. i Latin og Græsk og laud i Historie, den anden d. 9. Oktbr. s. A. med laud p. c. i Fysik og Matematik og laud i Filosofi, og modtog i Anledning af det gode Resultat en Ducør paa 50 Rdlr. fra sin Fader⁴). Af det første Studenteraars Professorer var Treschow⁵) blevet ham særlig kær, og det var med Sorg, han saavel som hans Kammerater 1813 modtog Budskabet om, at deres Lærer i Filosofi havde modtaget Kaldelse til det nyoprettede Christiania Universitet. De studerende besluttede da at vise ham deres Taknemmelighed ved at fejre ham med en Afskedsfest. Fra Mødet paa Ehlers' Kollegium, hvor man diskuterede denne Plan, fortæller Peder Hjort følgende⁶): „Jeg gjorde ved den Lejlighed J. L. Heibergs Bekjendtskab på en smuk Måde. Jeg forestod Afstemningen og begik nu den Fejl, ivrig som jeg var, at sige en Slags Vittighed om Mindretallet, hvis Plads var omkring Katedret; jeg slap, ufortjent, for Påtale på Stedet. Men næste Morgen indtrådte en pæn slank meget rødmutset Student hos mig, og spurgte høfligt, om jeg også idag fandt det passende at tiltale således dem, hvis Mening afveg fra min. Hans elegante Humanitet slog mig af Marken øjeblikkelig, og jeg var glad ved at slippe med at indrømme min Uret og yttre min Fornøjelse over at gjøre hans behagelige Bekjendtskab.“

II

DE MANGE MULIGHEDERS MAND

„min elskede Ludvig, dette herlige Udbytte
af urolig og forvirret Ungdom“.

Fru Gyllembourg 1836 til Johanne Luise Heiberg.

1.

MEDICINER

Johan Ludvig Heiberg stod nu overfor det vanskelige Valg af Studium, dobbelt svært for ham paa Grund af hans mangeartede Anlæg og Interesser. Det storartede Brev af 1. Juni 1811 til Hansen¹⁾ aabner os Indblik i hans Overvejelser og taler sit tydelige Sprog om, hvorledes han var stedt i „valet och kvalet“. Her debatterer han sine højst forskelligartede Planer med sig selv. Som en naturlig Følge af, at den lange Epistel er blevet til ved Sommer-tid, begynder Brevskriveren med at tolke den praktiske og teoretiske Glæde over Naturen, som hans fordums Lærer har lagt Grunden til: den er ikke blot dikteret „af en medfødt Følelse, af en vis Kjærlighed“, hedder det forsigtigt, men han „dyrker den Videnskab, hvis Gjenstand den udgjør“. Som sit Yndlingsstudium nævner han Entomologien, og karakteristisk for det Hang til Systematik, der alle Dage kendetegnede ham, forsvarer han Spotternes Indvendinger om denne Videnskabs absolute Nytteløshed med Argumenter, der foregriber Trops i „Recensenten og Dyret“: „Gjør Størrelsen noget til Sagen? Er Naturen ikke ligesaa beundringsværdig i det Smaa som i det Store?“ Om Vinteren derimod helliger han sig fortrinsvis Matematikken og Astronomien, som han sætter lige saa højt som Naturhistorien. Som haandgribelige Beviser for hans Færdighed i det første af disse Fag anføres, at han manuducerer 4 Artiumskandidater heri og — til yderligere Spore — af sin Fader har modtaget et stort fransk matematisk Værk af Lacroix. Til sine astronomiske Observationer har han selv forskaffet sig Kikkerter til Laans og ikke ladet sig afskrække af de mange Forkølelser, han har paadraget sig ved at tilbringe strænge Vinternætter midt i Gaarden under aaben Himmel. Til andre Tider faar imidlertid hans Følelse for de humanistiske Videnskaber Overtaget, især den klassiske Filologi. Til den Ende har han indkøbt græske og latinske Autores, hvorunder er indbefattet Subskription paa Wolf og Buthmanns Maanedsskrift „Museum der Alterthumswissenschaft“, ligesom hans franske Bibliotek er blevet forøget med en kærkommen Gave fra hans Fader, bestaaende af 138 Bind Klassikere, bl. a. Corneille, Racine, Molière, Voltaire og Rousseau.

Men disse spredte Interesser gav stadig ikke ham selv og hans bekymrede Familie Svar paa det Spørgsmaal, hvad alt dette skulde føre til. En Livsplan maatte lægges. Saa lidet det end smagte den unge Mand, tvang de økonomiske Forhold ham til at afstaa fra den blotte con amore-Læsning og i Stedet at planlægge og gennemføre et virkeligt Embedsstudium. I Brevet til Hansen lærer vi Familiens Syn paa Sagen at kende. Med Suk maa Heiberg opgive Tanken om Zoologien eller Astronomien, thi ingen af disse Fag giver for Tiden nogen Fremtidsløfter, eftersom Universitetet i Øjeblikket er forsynet med fremragende Dyrkere af begge Videnskaber. Bedre stiller Udsigterne sig med Hensyn til en Universitetslærestol i Matematik, da samtlige tre matematiske Professorer befinder sig i en fremrykket Alder, og med dette Projekt var hans Fader — hvad han dog ikke nævner — fuldt indforstaaet. Mindst smager ham derimod den Plan, som hans Stiffader Gyllembourg af rent fornuftsmæssige Grunde har udkastet for ham: at tage Landmaaler- og Landinspektørexamen, „thi en Landmaaler og et umælende Bæst ere næsten Synonymer; og naar en Fader har en Søn, som hverken duer til Studeringer, Handel eller noget andet i Verden, saa pleier hans sidste Resolution at være den at gjøre ham til Landmaaler“. Til sidst omtales endelig Poesien, som Johan Ludvig under disse kedelige Overvejelser saa langt fra har svigtet, at han tværtimod anvender megen Tid paa at læse — eller som han udtrykkelig pointerer: studere — Digterværker og ogsaa selv forsøger sig i Kunsten, hvoraf som Prøve fremsendes de to Digte „Foraar om Vinteren“ og „Til Lærken“, som senere blev fundet værdige til Optagelse i hans første Digt-samling.

Aaret efter, 1812, omtaler hans Farmoder i et Brev til Sønnen i Odense¹⁾, at Sønesønnen endnu ikke har bestemt sig for, om han vil studere Matematik eller Medicin. Et helt nyt Projekt var med andre Ord dukket op, og tilmed et, der tegnede til ganske at slaa de øvrige af Marken, idet han i de følgende Aar mere eller mindre nødtvungent lagde sit Liv an paa at blive Læge, ifølge hans egen Tilstaaelse²⁾ som det Brødstudium han mindst afskyede. Hvad den fædrene Slægt har sagt til hans Vankelmod ses med al Tydelighed af et andet, i helt P. A. Heibergs Toner affattet Brev fra Farmoderen til Ludvig Heiberg, dateret 5. Marts 1817, hvori det hedder om Johan Ludvig, der da allerede havde debuteret som Forfatter: „Han begynte at Studere Medicin [;] om Han fortsetter det veed ieg ikke, af Aviserne har ieg seet anmeldt Comoedier med videre, Han har udgived, om det er til hans Lykke i tiden forstaaer ieg ikke. Han begynder hvor hans Fader har Slupped, men har ingen Grundvold at bygge paa til at komme i Levebrød. dette troer ieg ikke vil befordre Ham til andet end at udsette sig selv for de Fortrædeligheder som kand undværes. hans Faders Exempel kunde være nok til at tænke paa noged

Alvorligt inden Han begynder paa det som er et uvis levebrød¹). I et Par Aar — ca. 1812-14 — gik han som Volontør paa Frederiks (Almindeligt) Hospital, der laa i Amaliegade lige overfor Gyllebourgs Bolig. Naar hans Navn saa sjældent figurerer paa de medicinske Professorers Tilhørerlister, er det næppe nogen Tilfældighed; saa vidt det kan ses, er han kun een Gang indtegnet til et Kursus, nemlig til Michael Skjelderups Eksaminatorier over Osteologien i Efteraaret 1813²).

Et egentligt Studentertiliv i senere Tidens Forstand fandtes ikke, da Heiberg tog Artium³). Først med Studenteforeningens Stiftelse 1820 grundedes et Samlingssted for Akademikere, og da var Heiberg forlængst ude over Studenterstadiet. Studenternes Trang til Samvær maatte derfor tilfredsstilles paa Hyblerne og i snævrere Sammenslutninger. En saadan faglig Forening var Heiberg med til at stifte: det latinske Disputereselskab „Lycæum“, der blev grundlagt 1813 af 10 yngre Videnskabsdyrkere, hvorimellem foruden stud. med. J. L. Heiberg var Filologen F. P. J. Dahl, Naturforskeren J. H. Bredsdorff og Lægen Ole Bang⁴). „Lycæum“ synes at være stiftet i direkte Fortsættelse af de af Filosofiprofessoren Niels Treschow indførte Disputereøvelser, hvori ogsaa Heiberg havde taget Del⁵). I Selskabet, der holdt ugentlige Møder i Auditoriet paa Ehlers' Kollegium og senere efter Tur hos Medlemmerne, optoges efterhaanden Heibergs Ven, Medicineren F. G. Howitz, Matematikeren Krejdal (Forbilledet for Poul Møllers „Licentiat“), Brødrene Dichmann, Teologen Fogtmann, Peder Hjort og Poul Møller, der til festlige Lejligheder i Foreningen skrev den latinske Tobaksvisse og Sangen „Fordum man drabelig / Sloges venskabelig“⁶). Formaalet var at holde Øvelsen i at tale Latin vedlig ved Disputatser, der afholdtes under solenne akademiske Former, som bringer Erasmus Montanus i Tankerne. Endnu et Stykke ned i Tiden var jo Latinens Eksamenssproget ved alle Universitetets Eksaminer og det Sprog, hvorpaa Doktorafhandlingerne affattedes og forsvarede (jf. at Adam Homo i Studieaarene er Medlem af „en Tale- og en Disputeer-Forening, / Hvori Latinersproget høres blot“⁷). De Færdigheder, Heiberg her fik udviklet, havde han Lejlighed til at brillere med baade ved sin egen og andres Doktordisputatser og skal efter et samtidigt Vidnesbyrd⁸) have klaret sig med Bravour. „Lycæum“s endnu bevarede Protokol⁹), der indeholder Love, Medlemsfortegnelse og Beretninger om de enkelte Møder, viser Heiberg som en i Begyndelsen ret ivrig, men senere mere ustabil Deltager i Aarene fra Foreningens Stiftelse til 1816¹⁰), da han meldte sig ud; undertiden noteres, at han er idømt en Mulkt for Udeblivelse. Ved alle de fire første Møder i Septbr. 1813 optraadte han som Opponent, og d. 2. Novbr. var han selv i Ilden som Præses og forsvarede 8 ikke nærmere angivne Theses. D. 15. Marts 1815 forsvarede han følgende Sætninger:

- 1) Jo mere Menneskeslægten uddanner sig til sin Fuldkommenhed, des mere er det nødvendigt, at de enkeltes Kærlighed til Fædrelandet svækkes.
- 2) Den Sætning, som den meget bekendte Forfatter Batteux vilde skulde være Æstetikens Begyndelse, men som næsten alle den nyere Tids Filosofer forkaster, nemlig at Kunstens Maal beror paa en Efterligning af Naturen, hvis den bliver ret fortolket, bør anses for baade den rette og den sande.

Endelig tog han d. 8. Novbr. s. A. sidste Gang Ordet som Aftenens Hovedperson, idet han fremsatte følgende Thesis:

Myten er Beretningen om de symbolske Ting, oprindeligt digtet for at lære eller bevare den ene eller den anden Sandhed, som den skjult indeholder, hvad enten den er dogmatisk eller historisk, dernæst overleveret ved Traditionen til de følgende Slægter.

Endnu Aaret ud tog han Del i Forhandlingerne som Opponent, men d. 24. Januar 1816 hedder det i Protokollen: J. L. Heiberg lod sige Farvel til Kameraterne i „Lycæum“, og hermed glider hans Navn ud af Selskabets Historie.

Til Billedet af Heiberg i Ungdomsaarene hører en Omtale af hans jævnaldrende Venner. Til de lidt fjærnere Omgangsfæller hørte Retshistorikeren J. L. A. Kolderup-Rosenvinge, Natur- og Sprogforskeren Jakob Hornemann Bredsdorff og Lægen F. G. Howitz, til den nærmeste Inderkreds Teologen Hans Peter Boye Hertz og fremfor alt Lægen Rasmus Emil Bruun, Heibergs egentlige Hjærteven. Det var gennem sin Familie, han havde lært den to Aar yngre Hans Hertz at kende — dennes Fader, Domprovsten i Roskilde Jens Michael Hertz, var gift med en Søster til Heibergs Moster Laurentzes Mand, Sognepræsten i Horbelev Elers Koch — og den unge teologiske Student kom i disse Aar meget baade hos Gyllembourgs og hos Lise Iürgensen, hvorom man kan læse i de af hans Søster nedskrevne Erindringer¹). Ved sine selskabelige Talenter, sin musikalske Dannelse og de fine Bekendtskaber indenfor Diplomatiet, han havde Lejlighed til at gøre i Friederike Bruns Hjem, havde han talrige Berøringspunkter med Johan Ludvig og tog ham ofte med til den musikelskende og muntre Provstegaard i Roskilde, hvor Weyse havde fundet sig et andet Hjem. Nærmest i Venskab stod Heiberg dog Lægen Rasmus Bruun, hvis Paavirkning det maaske skyldes, at Heiberg til Slut bestemte sig for Medicinen. Bruun var Søn af en københavnsk Gæstgiver, tog Studentereksamen 2 Aar før Heiberg og havde utvivlsomt en lysende videnskabelig Karriere

foran sig, da han døde ganske ung 1819 som Lektor i Anatomi ved Universitetet, blot et Par Maaneder efter at han ved sit Bryllup med Lise Iürgensens Datter Bolette var kommet i Slægtskabsforhold til sin Ven. Ligesom Hertz var han velset i Hovedstadens dannede Kredse. Hos Bruns paa Sophienholm, hvor man kaldte ham „den hvide Rasmus“ (i Modsætning til „den sorte Rasmus“ d. v. s. Zoologen Johs. Reinhardt ¹), stod han højt anskrevet, Howitz og P. Hjort var hans gode Venner ²), Molbech mindes ham 1820 som sin fortrøligste Ven ³). Overfor fremmede synes han at have været tilbageholdende; i ethvert Fald lykkedes det ikke rigtig den tyske Skønaand Henriette Herz, som han traf paa en Udenlandsrejse sammen med Howitz 1815—18, at komme i Kontakt med ham, selvom hun har faaet Øjet op for, at han er i Besiddelse af „viel Tiefe“ ⁴). Desmere skattet blev han hos Familien Gyllembourg; han manudcerede Husets Søn ⁵) og under dennes Sverigesrejse 1812 gik der næppe en Aften, uden at Bruun aflagde Ægteparret et Trøstebesøg, ligesom der øjeblikkelig gik Bud efter ham, naar der var kommet Brev fra den bortrejste. Nogle Breve fra Bruun til Heiberg ⁶), der er bevarede fra denne Rejse, giver ikke Indtryk af nogen frodig Personlighed, men vidner om stor Veneration for Vennen ⁷).

2.

REJSEN TIL STOCKHOLM

Den store Oplevelse i Studenteraarene blev for Heiberg hans første Udenlandsrejse 1812, der, skønt den hverken var langvarig eller gik videre ud i Verden end til Sverige, dog paa mere end een Maade blev betydningsfuld for ham. Dens Forhistorie er denne:

I Aaret 1811 havde den svenske Grev Gustaf Diedrich Taube med sin 25 Aar yngre Hustru, Anna Margareta Fredrika, f. Strokirch, sine Børn og deres Huslærer taget Ophold i København for at faa afviklet en Proces. Som Slægtninge af Gyllembourg — Taube var en Søn af dennes Moster — havde de færdedes meget i det gæstfrie Hjem i Blancogade, og Johan Ludvigs let antændte Hjærte var kommet heftigt i Brand ved Synet af den 26-aarige skønne unge Grevinde. Sympatien synes at have været gensidig, thi da Greveparret i Efteraaret 1812 stod overfor at skulle vende tilbage til Sverige, bad de Gyllembourgs om at maatte tage deres Søn med som et Venskabspant. Tanken kunde tage sig tilløkkende ud for Gyllembourg, der gerne saa, at hans Stifsøn lærte det Land at kende, som engang havde været hans. For hans Moder derimod var det et haardt Slag at skulle vænne sig til i flere Maaneder at maatte undvære sin kære Ludvig. Hertil kom Betæneligheder af anden Art: Situa-

tionen i Verden var 1812 udpræget krigerisk, Napoleon var allerede trængt langt ind i Rusland; Danmark og Sverige stod paa modsatte Sider. Ganske vist var det endnu ikke kommet til Fredsbrud imellem disse to nordiske Stater, men Atmosfæren var saaledes ladet med Mistænksomhed, at den danske Gesandt i Stockholm var kaldt tilbage, og adskillige danske Lærde, der paa dette Tidspunkt færdedes i Sverige i tilsyneladende fredelige Studieanliggender, havde faaet Opfordring til at optræde som en Slags maskerede Spioner. Blandt disse — man tør vist nok sige ret ufarlige — Agenter for den danske Regering var saa kendte Mænd som Chr. Molbech¹⁾, Rask og Nyerup. Familien Taube og Johan Ludvig selv maa imidlertid have forstaaet at overtale Gyllembourgs, saaledes at Sagen omsider gik i Orden. Den 2. Oktbr. 1812 satte den unge Student i Følgeskab med sine svenske Venner over Øresund — Tærningerne var kastede. De talrige Breve, der er udvekslet mellem den bortdragende og hans tilbageblevne Slægtninge og Venner, og som er udgivet i en særlig Publikation²⁾, sætter os baade i Stand til at følge det unge Menneske paa hans Færd i det fremmede Land og giver os samtidig et Indtryk af hans Moders og Stiffaders ængstelige Følelser ved at slippe ham ud i Verden. Gyllembourg betoner paa sit ejendommelige dansk-svenske Blandingssprog, at Forehavendet bør have Karakter af en Dannelsesrejse, og bliver aldrig træt af at advare ham mod at indlade sig i enhver Slags politisk Diskurs: „Du rejser for at Moore Dig og for at fra den Litteraire Verden samle Honing om end i forme af Insecten, samt i det heele at danne Dig for det selskablige Liv . . . Du har det smukke Kjøen og Vettenskaberne at occupere Dig med, samt meget at se. Dette kan og bør være Dig nok“³⁾. Moderen opfatter Rejsen mere som en Adspredelse: „Nyd med Glæde og med Forstand, kjere Ludvig, alt det Gode din Stilling i dette Øjeblik har. Det er en Carnavalstid i dit Liv, som maaskee aldrig kommer saaledes igjen, og som du med Klogskab og Lyst maa nyde saaledes, at du i al din øvrige Tid kan tænke paa den med Tilfredshed“, men falder straks efter ind i sin Ægtefælles moraliserende Tone, naar hun tilføjer: „Fornøj dig over den store fornemme og rige Verden, som du nu er i. Dens Sæder ere ikke at foragte . . . Jeg priser det unge Menneske lyksalig, som tidlig kan gjøre sig den sande gode Tone egen, som bliver indført i de Cirkler, hvor den hersker, imedens han endnu har Bøielighed nok til at antage dens Lethed og virkelige Elskværdighed“⁴⁾. Det var saaledes en med Raad og Formaninger velpræpareret — for ikke at sige overlæst — Yngling, der nu for første Gang satte Foden paa et fremmed Lands Grund.

Rejsen, der foretoges i Vogn og med talrige Afbrydelser undervejs, gik langsomt. Allerede den 6. Oktbr. gjorde Selskabet et Ophold paa Herregaarden Strömsberg ved Jönköping, den 12. tog man Kvarter hos en anden Adels-

familie, Grev Hamilton paa Danbyholm ved Nyköping, og først ca. 20. Oktbr. holdt Johan Ludvig sit Indtog i det Taubeske Palæ i Stockholm. Medens det ene utaalmodige og bekymrede Brev efter det andet afsendtes fra Blancogade i København, indgik Svarene fra Sverige kun langsomt og sparsomt. Paa gentagne Opfordringer lykkedes det efterhaanden at aftvinge ham nogle Førsteindtryk fra Sverige, der viser ham ungdommeligt betaget af Undren over alt nyt, han ser. De smukke Beskrivelser af svensk Natur er sikkert blevet værdsat højere af hans Moder end af Gyllembourg, der i det 18. Aarhundredes Aand hellere ønskede „solide“ statistiske Oplysninger end lyriske Udgydelser. Som den ægte Københavner Johan Ludvig var, varede det noget, før Stockholms Fortrin gik op for ham; til at begynde med er han alt andet end imponeret af denne Stad, der forekom ham langt mere provinsiel end hans Fødeby, men snart genlyder hans Breve af Lovord over Mälärbyens Beliggenhed. Ogsaa Menneskene søger han at komme i Kontakt med. Takket være sine fine Forbindelser er det næsten udelukkende det svenske „Societet“, han indføres i: han medfører Introduktionsskrivelser til Gyllembourgs Fætter og bedste Ven, Justitsministeren Grev Gyllenborg, der viser ham stor Artighed, optages gennem Taubes i Grevindens Fader, Hovrättspræsidenten Strokirchs Hus, gør sin Opvartning hos den danske Chargé d'affaires, Grev Baudissin, og lærer Digterne Hammarskiöld og Silfverstolpe — atter en Adelsmand — at kende. Med den selskabelige Tone i de fremmede Cirkler er han ret tilfreds og skildrer den som meget finere og muntre end den københavnske, hvorimod han ærgrer sig over de svenske Damer, hvem han ganske vist til lægger megen ydre Form, men liden indre Kultur.

Ægteparret Gyllembourgs Ønske var, at han efter et kort Ophold hos Taubes snarest muligt skulde begive sig til Stiffaderens Svoger, Kancelliraad i Udenrigsministeriet Gustaf v. Paykull paa Herresædet Valox-Säby i Uppland, en gammel Ven af P. A. Heiberg, der oftere havde gæstet København og der givet Stødet til Dannelsen af „Det skandinaviske Litteraturselskab“. Her skulde den unge Dansker have truffet sin Landsmand Molbech¹). Uge efter Uge hengik imidlertid, uden at Heiberg — til stor Undren for Familien hjemme — var til at formaa til at skifte Opholdssted. Hvad der fastholdt ham i Stockholm, var hverken mere eller mindre end en heftig Forelskelse i den omtrent jævnaldrende Grevinde Taube. Under Paaskud af sin Mands Fraværelse fra Byen opfordrede hun „den unge Cherubino“ (Fru Heibergs Udtryk) til at forsøde hendes Ensomhed og mødte ikke megen Modstand hos ham, men saa meget mere hos Fru Gyllembourg, der følte sig foranlediget til at sende hende en reprimanderende Skrivelse, samtidig med at hun i Breve til Sønnen omtalte hende som et godt Menneske, hvis „totale Mangel paa Aand og Grazie“ dog ikke gør hende skikket til „et cultiveret Menneskes

virkelige Venskab“. Omsider var det gaaet op for Gyllembourgs, at Amor var med i Spillet, selvom de var uvidende om, hvem der var Genstanden for den unge Mands Følelser. Blot hos sin Ven Weyse mente Johan Ludvig at finde Forstaaelse, og det er derfor ham, der i denne Situation udvælges til fortrolig: „Det vil gjøre mig mere ondt, end Du forestiller Dig“, hedder det i et saadant Skriftemaal, „at rive mig løs fra Grevinden, hvem jeg i 2 Aar har seet dagligen, medens min Tilbøielighed dagligen har steget, indtil det nuværende Punkt, hvor den næsten synes at have steget over sig selv og fortjener at betegnes med det græske ὑπερ¹). Naar jeg saaledes betænker, hvorledes jeg gradeviis er gaaet frem, hvorledes jeg ofte gik den lange Vei i Sommer ud til Mariendal [en Gaard ved Falkoneralleen, hvor Taubes boede under deres Ophold i København], blot for at see hende, medens de andre troede, at jeg gik derud for Jomfruerne Ketts Skyld, hvorledes jeg nu blot behøver at gaae 2 Skridt for at see hende, hvorledes jeg daglig og bestandig er om hende, og dog endnu ikke har vundet meer end hendes Venskab, saa kunde jeg gjerne græde“²). Modstræbende beslutter han sig dog endelig til d. 21. Novbr. at rejse til Paykull, hvis store zoologiske Samlinger ikke formaar at fravriste den een Gang saa ivrige Entomolog et eneste beundrende Udbrud i hans daværende elegiske Stemning, besøger derfra Uppsala, hvis Domkirke dog hædres med Omtalen „den høieste og smukkeste Kirke, jeg endnu har seet“, og er atter en af de første Dage tilbage i Stockholm, hvor Forholdet til Taubes ikke synes at have været det gamle, efter at Grevinden i Mellemtiden har modtaget Fru Gyllembourgs hvasse Tilrettevisninger. Bestormet med nærmest hysteriske Breve, ikke blot fra sin Moder og Stiffader, men ogsaa fra Weyse, som de efterhaanden hidser op til en for denne Spøgeflugt helt fremmed, moraliserende Tone, maa han tilsidesætte sine personlige Ønsker om at blive Julen over i Sverige og bekvemme sig til den 9. Decbr. at tiltræde Tilbagerejsen i formentlig tilstrækkelig betryggende Selskab, nemlig sammen med General Helwig, gift med den kendte Skønaand og Veninde af Atterbom, Amalia von Imhoff. Han synes endogsaa — modsat Fru Heibergs Antagelse³) — at være naaet hjem til sin Fødselsdag d. 14. Decbr., som sikkert dette Aar er blevet fejret i en egen hjertelig Stemning. Opmuntret af sit Held med det smukke lille Digt, „Brevdue“, som han havde sendt hjem til sin Moders Fødselsdag, og hvormed han havde varmet hendes Hjærte, havde han i Forvejen — fin Diplomat som han var — som et Forsoningsoffer sendt hende et nyt Digt, „Hjemkomst“, hvori han tolker sin Kærlighed til Hjemmet og behændigt tangerer det farlige Emne i denne Strofe⁴):

Og hvis du troer, det er en elsket Pige,
Du tager feil, og dog, ifald jeg veed,
Hvad Ordet Kjærlighed vil rigtig sige,
Saa kan vel Dette kaldes Kjærlighed.

Ja det er Følelsens vidtstrakte Rige,
 Og Kjernen af dens hele Salighed.
 Hvem er det da, om ei en Søster, Broder?
 Du kan ei gjætte det: Det er min Moder.

Ja, sandelig om ikke Weyse havde Ret, naar han i et venskabeligt skændende Brev til sin Yndling havde karakteriseret hans Følelsesliv i disse Linier: „du hast zwar deine Mutter recht lieb, aber deine Liebe ist nicht jene milde ewig lebendige Flamme, welche als fortwährende innige Theilnahme an dem Wohl und Weh des geliebten Gegenstandes, als emsiges Auspähen der verborgenen Wünsche desselben und liebreiches Zuvorkommen dieser Wünsche, als gänzlich Vergessen der eignen Persönlichkeit sich äussert“¹).

Vil man gøre Resultatet af Heibergs første Udenlandsrejse op, som havde kostet hans Moder saa megen Sindsbevægelse, saa maa det først og fremmest søges i den personlige Oplevelse, Sværmeriet for den smukke adelige Dame havde betydet for ham, men dernæst ogsaa i de Indtryk af selskabelig og kulturel Art, han var blevet beriget med. I et Par Maaneder havde han udelukkende bevæget sig i Sveriges højeste Kredse og tilegnet sig deres fine Leve-maade. Naar Heiberg i sine „Autobiographiske Fragmenter“, der er forfattet 1839 til Brug for Chr. Molbechs Levnedstegning i „Dansk poetisk Anthologie“, udtaler²): „Hvad der upaatvivlelig har havt en afgjørende Indflydelse paa min hele Retning, er den for unge Mennesker usædvanlige Leilighed, jeg fra min tidligste Barndom har havt til næsten udelukkende at bevæge mig i det meest dannede og ikke mindre i det fornemme Selskab og mellem Ud-lændinge,“ saa tænker han naturligvis i første Linie paa sin Opdragelse i Gyllembourgs Hjem, men ogsaa paa sine Indtryk fra de svenske Adelshjem under hans første Dannelsesrejse, der maa antages i allerhøjeste Grad at have bidraget til at udvikle hans kavalmæssige Anlæg og givet ham det slebne Verdensmandsvæsen, der alle Dage udmærkede ham. Men Rejsen havde ogsaa aabnet ham nye litterære og kunstneriske Synspunkter, omend ikke alt, hvad han saa, tiltalte ham. To Gange om Ugen havde han ved Grev Baudissins Velvilje disponeret over en Friplads i Stockholms Opera, hvor han bl. a. overværede Opførelsen af Deviennes Syngestykke „Nonnerne“, „Tryllefløjten“ (der den Gang endnu ikke var naaet til København), Isouards Sangspil „Cendrillon“ og Dalayracs komiske Opera „Azamin“. Endelig havde han sat sig ind i den nyere og tildels ogsaa den ældre svenske Litteratur, som Grevindens Søster Jeanne Strokirch havde forsynet ham rigeligt med. Dens nyeste romantiske Retning, Fosforismen, tiltalte iøvrigt ingenlunde hans sunde danske Natur, som man ser af en Ytring i et Brev, hvor han udtaler

sin Ærgrelse over „de affecterede og overspændte Ideer og Følelser, som herske i den herværende nyere poetiske Skoles usle Efterligninger af Goethe og Schlegel“¹⁾). Beklageligt nok er det Brev, hvori han har skildret sit Møde med Aug. Wilh. Schlegel, aabenbart gaaet tabt; man vilde gerne have vidst, hvad Indtryk Heiberg fik af denne Mand, som han kom til at beundre saa overordentligt.

3.

DET GYLLEBOURGSKE HUS

Johan Ludvig kaldtes altsaa af Pligterne tilbage til Hjemmet og til det sure Brødstudium, som han endnu i henvend 2 Aar — i ethvertfald pro forma — dyrkede. Han vendte hjem midt i December Maaned, og det var for Gyllebourgs just Kernepunktet i Sagen, at han ikke maatte savnes i Kredsen ved den forestaaende Julefest. Familien Gyllebourg, hvis Indtægter var ret beskedne, levede paa en efter Omstændighederne stor Fod. Allerede her lærte det unge Menneske det System at kende, som han selv siden i stor Udstrækning praktiserede, at man kunde tillade sig at leve over Evne ved idelig at gaa Laanevejen. Af Brevene fra 1812²⁾ ses, at man holdt ikke blot 2 Tjenestepiger, men ogsaa en Negertjener ved Navn Anthony; det var jo paa den Tid, da Sympatien for vore vestindiske Undersaatter var grundlagt ved Afskaffelsen af Negerhandelen og alle kunde nynne med paa Thaarups Visé „Hvad har stakkels Neger gjort“. Den selskabelige Omgang i Hjemmet indskrænkede sig — ganske som senere det heibergske Hus — til en lille udsøgt Kreds, men der er til Gengæld næppe gaaet mange Aftener, uden at een eller flere af Husets ældre eller yngre Venner, indbudt eller uopfordret, har indfundet sig. Hveranden Torsdag holdt Gyllebourgs desuden aabent Hus. Til de ældre Venner hørte først og fremmest den store Spasmager Weyse, der havde undervist Fruen i Sang og snart blev Sønnens særdeles gode Ven, H. C. Ørsted, Oehlenschläger, paa et lidt senere Tidspunkt ogsaa Baggesen, den produktive, men lidet betydelige Forfatter Lauritz Kruse og Konsulatssekretæren A. C. Gierlew, der i et Brev fra Fru Gyllebourg³⁾ betegnes som en daglig Gæst. Af Familien Buntzen var Lise Iürgensen og hendes Børn dem, de hyppigst var sammen med.

Fornøjelserne, der blev budt paa, var af meget forskellig Art. Dødvande behøvede der aldrig at blive, hvor saa talentfulde Mennesker mødtes. Naar Weyse var i godt Humør, satte han sig til Klaveret og underholdt Selskabet med sine berømte Improvisationer. Herrernes mest yndede Tidsfordriv var at spille Boston; i dette Kortspil perfektionerede Johan Ludvig sig ogsaa

under sin Sverigesrejse. Aarets store Festdage, Fødselsdage og Julen, fejrede i den gyllebourgske Familie med ganske særlig Opbydelse af Fantasi. Fru Heiberg gør i sit Skrift om Svigerforældrene opmærksom paa, at man i deres Hjem fejrede Julen paa Svensk, og „de Fleste ere enige om, at en svensk Juul ikke overtræffes af nogen anden Nations“¹⁾). Maaneder i Forvejen gav denne Højtid Husets Frue Arbejde med at sy og brodere, thi efter svensk Sæd skulde Julen festligholdes med Uddeling af „julkappar“, Julegaver ledsaget af smaa, oftest humoristiske Vers, saaledes som det er skildret i Fru Gyllebourgs Novelle „Korsveien“ (1844)²⁾). Af disse Deviser er nogle endnu i Behold imellem Fru Gyllebourgs efterladte Papirer. Om Julen blev ogsaa de voksne som Børn igen. Hvert Aar i December Maaned udstedte Gyllebourg saaledes et i højtidelige Vendinger affattet aabent Brev til sin Hustru, hvori hun indbødes til at deltage i en Julestue. Netop fra 1812, da denne Fests Afholdelse stod paa Spil ved Sønnens Tøven i det fremmede, stammer følgende Dokument³⁾, der kan staa som Eksempel paa disse harmløse Løjer:

„Vi Kinkenjes, alle Nordiske Jule Stuers høje Beskytter, hilse Dig Vores Første Jule Stues ælskværdige Værdinde med alt Godt og Glædeligt Vi formaae.

Med største Bekymring have Vi erfaret at Du, Vores ælskelige Veninde, har af Sygdom været plaged paa den Tiid Du sædvanligen Arbejder til Vores Ære. Til at vise Dig Vores høje Deeltagelse have Vi Dig saa ingivet at Du indbydet til Din Jule Stue en Din og Nøjenes Ven som Vi i Aar besørget invied i Esculapi Tempel. Ham [o: Bruun] have vi overdraget at holde alle Sundhedens Fiender udelukkede fra Din Jule Stue.

Vores Ombudsmand haver til Os indkommet med underdanig Ansøgning om Jule Stuens udsættelse i Dit Huus, paa Grund af Din Sygdom; og haver Vores Ombuds Mand hos Os lige underdanigst ansøgt om at d. 31. December d. A. og d. 9. Januarii 1813, maatte af Os blive sanctionerede som første og Anden Jule Aften, til Jule Stuens holdelse i Dit Huus. I Betragtning af Din Os altid gjorde troe Tjenesten have Vi ikke kundet andet end hertil give Vores Allernaadigste Bifald og Sanction. Paa Grund heraf og i Kraft af dette Vores aabne Bref, Bemyndige Vi altsaa Dig Os elskelige Sine at efter Overenskomst saa vel med Vores Ombudsmand som og med Vores og Esculaps Conseiller intime Bruun, selv at vælge hvilke To Dage som Du finder Dig tjenligest til Dine Julehøjtidligheder; dog saaledes, at selve Jule Aften ikke aldeles tilsidesættes, hvorom Vi nærmere have til Vores Ombudsmand givet Vores Vilje tilkjende.

Med de naadigste Ønsker for Din fuldkomne Helbredelse blive Vi Dit hele Jule-selskab i almindeligen og Dig i særdeleshed paa det naadigste velbevaagen. Givet i Vores Jule Capitel paa Vores Højtidsdag Aar Attenhundrede og Tolv.

Kinkenjes.

Aabent Brev til os elskelig Thomasine Christine Gyllebourg om hendes Jule Stue.“

Et ældre Brev fra Johan Ludvig til P. Hansen⁴⁾ giver Forklaringen paa den gaadefulde Betegnelse Kinkenjes. Denne Figur med det nedertyske Navn Kindchen Jes, d. v. s. det lille Jesusbarn, er aabenbart et svensk Sidestykke

til Hollændernes Santa Klaus, og det har altsaa været overdraget Husets Søn, forklædt som Engel, at optræde som en Slags Julemand, der uddelte Gaverne¹). Lignende Beskrivelser genfindes i Elisa Fichs Memoireværk „Domprovsten i Roskilde“, hvor det hedder, at d. 9. Januar, Gyllembourgs Fødselsdag, „fortsattes Juleklappen, som gerne var saa righoldig med Deviser, Deklamation og Sange, at det ikke kunde endes paa én Aften“²). Samme Hjemmelsmand er fuld af Beundring over den selskabelige Tone i Gyllembourgs Hjem og tillægger afgjort Værten Fortjenesten heraf: „Bewærtningen her var ligesom hos Tante Iürgensen altid meget simpel, men det var kun en Bisag: man morede sig herligt begge Steder. Gyllembourg var nu ogsaa en udmærket behagelig og smuk Mand og en fortræffelig Vært, og Tante Sine indtagende, livlig, vittig som hendes Mand og Søn, og meget musikalsk“³). Selv efter Gyllembourgs Død, da hans Enke var flyttet til en mindre Lejlighed i Amaliegade, fortsattes Torsdagssoireerne: „men dels kom der nu ikke saa mange Celebriteter som før, kun adskillige unge Herrer, som hun og Ludvig forstod at trække til dem; men Sjælen, Aanden i Selskabet manglede dog. Jeg har aldrig kendt en behageligere Vært end Gyllembourg; han glemte ingen af sine Gæster, end ikke den ubetydeligste“⁴). Ikke mindst de poetiske Bidrag til Underholdningen kastede Glans over disse Sammenkomster. At der til Familiefester af en Huspoet forfattedes en Lejligheds-sang, var en given Sag. Versskrivning hørte i det hele til Dagens Orden og blev drevet som en Selskabsleg i Form af de saakaldte bouts-rimées, d. v. s. Improvisationer over en Række opgivne Rim (jf. Hensigt og Klingklang i „Julespøg og Nytaarsløjer“). At dømme efter hvad der er opbevaret imellem Fru Gyllembourgs efterladte Papirer, var især Lauritz Kruse en sikker Mand ved slige Lejligheder.

4.

MARIONETTEATER

I Midtpunktet for Johan Ludvigs Interesser stod allerede i Drengæarene Teatret. Som saa mange teaterbegeistrede Københavnerbørn baade da og siden spillede han med Iver Dukketeater⁵). Allerede i 1806, da han var knap 15 Aar, havde han selv bygget sig et saadant, paa hvilket han spillede Molière og paa sin Fødselsdag samme Aar underholdt sine jævnaldrende Gæster med at opføre „Pernilles korte Frøkenstand“⁶). Dette hans første Marionetteater synes at have været beregnet til udklippede Papirfigurer. I „Autobiographiske Fragmenter“⁷) tales der imidlertid om et Marionetteater, som L. Kruse og Weyse havde lavet til ham i hans Drengæaar. Antagelig er

det dette, der er bevaret paa Teatermuseet¹⁾. Det er med ejendommelige Følelser, man staar over for dette tilsyneladende ganske almindelige Stykke Legetøj: paa denne beskedne Scene var det, Joh. Ludv. Heiberg forberedte sig til sin Manddomsgerning. Naar han kalder det Marionet- og ikke Jakelteater (hvilket vilde have været en korrektere Betegnelse), skyldes det — som Sv. Smith²⁾ har vist — at man dengang ikke skelnede mellem Marionet (med Traaddukker) og Jakel (med Haaddukker) (jf. at Oehlenschläger i Sanct Hansaftenspil taler om Marionetspilleren). Der spillede nu altsaa med rigtige Dukker³⁾, som Fru Gyllembourg syede Dragterne til og hvoraf nogle kan ses paa Teatermuseet. Som Dekorationsmaler fungerede Weyse, der derved mere end een Gang har maattet mindes, hvorledes han i sin egen Barn-dom sammen med sin Halvbroder havde dyrket den samme Kunst og spillet med Nürnberger-Billeder, der var skaaret ud, klæbet paa Pap og førtes med Traade⁴⁾. Fru Heibergs Meddelelse⁵⁾ om, at Melodien til Sangen „Hellig tre Konger“, der senere indføjedes i „Julespøg og Nytaarsløjer“, er blevet til i Anledning af en Opførelse paa Johan Ludvigs Marionetteater, tyder paa, at han ogsaa har stillet sine bona officia til Raadighed som dets Kapelmester. Drengens egen Andel i Foretagendet var den, at han dels skrev Stykkerne, dels sammen med sin Moder og de to Kusiner og Bolette Iürgensen fremsagde Replikkerne⁶⁾.

Af Heibergs Dukketeaterrepertoire er bevaret Manuskriptet⁷⁾ til et af ham selv forfattet Stykke, „Kjærlighed og Dyd“, en efter Kenderes Mening udpræget Jakel-Komedie, ikke mindst derved at kun to Personer ad Gangen er paa Scenen. Damen, der er ude paa „en Spadseregang“, filosoferer som de borgerlige Personer i „Sanct Hansaftenspil“, især Maries Plejefader og Marionetkomediens:

Det er et velsignet Veir i Dag.
 Jeg gidder ei sidde meer under Tag!
 Jeg maae ud af mit lumre Fangebuur,
 Og titte lidt ind i den frie Natur.
 Jeg Stakkel maae altid stjæle mig ud,
 Jeg sidder dog noksom inde, ved Gud!
 Min Fader og Moder aldrig lider,
 At jeg gaaer og spadserer ved Middags-Tider.
 Det er i Sandhed min Lykke til Skade,
 At ingensinde de mig tillade
 At komme i Selskab og Assemblix;
 Som om jeg til Kloster og Crucifix
 Havde alt fordømt mine unge Dage,
 Og svoret at ei blive Ægtemage.
 Ved Gud! Jeg har alt for tunge Kaar!
 Nu fylder jeg alt mine tyve Aar,

Og kjender nu neppe en Cavaleer,
 Og jeg veed saamæn dem, der har to eller fleer.
 O Skjæbne, Skjæbne, forløb mig snart!
 O vink mig! Saa følger jeg dig i en Fart!

I samme Øjeblik staa naturligtvis den ønskede Kavalier for hende; hun lader sig omgaaende besnære af hans nye Klæder og fagre Ord, og de beslutter at tage ind paa et Værtshus, hvor de meget ærbart bor i hver sit Værelse, og belønnes til Slut for denne deres Dyd af en Troldmand, der forærer dem et Slot, og dette til Trods for at de er stukket af uden at betale Regningen. I en Epilog resumeres Gangen i Handlingen saaledes:

Først skuer De hans udydige Levnet,
 Og dermed fyldes den første Akt.
 Men i den anden blir Dyden hevnet,
 Han taber Modet og blir forsagt.
 Han bruser først som en skummende Elv,
 Men derpaa gaaer Manden igjen i sig selv.
 Han vender igjen til det Gode tilbage,
 Besluttet paa Middelveien at age.
 Da intet mere han vove tør,
 Han Dyden de største Offere gjør.
 I den tredie Akt der faar han sin Løn,
 Fordi han er Dydens ægte Søn.

Som man ser, vandrer den unge Heiberg trofast i Oehlschlägers Fodspor og morer sig med at parodiere Ifflands og Kotzebues Filistrøsitet. Paa Baggrund af hans modne Alders Udryddelseskrig mod das bürgerliche Rührstück giver det et vist Perspektiv at vide, at han allerede saa tidligt har hvæstet sin Kniv imod det. Saa puerilt det lille Sykke end er, viser det dog en barnlig Modenhed. Heiberg vidste allerede da, hvad han vilde.

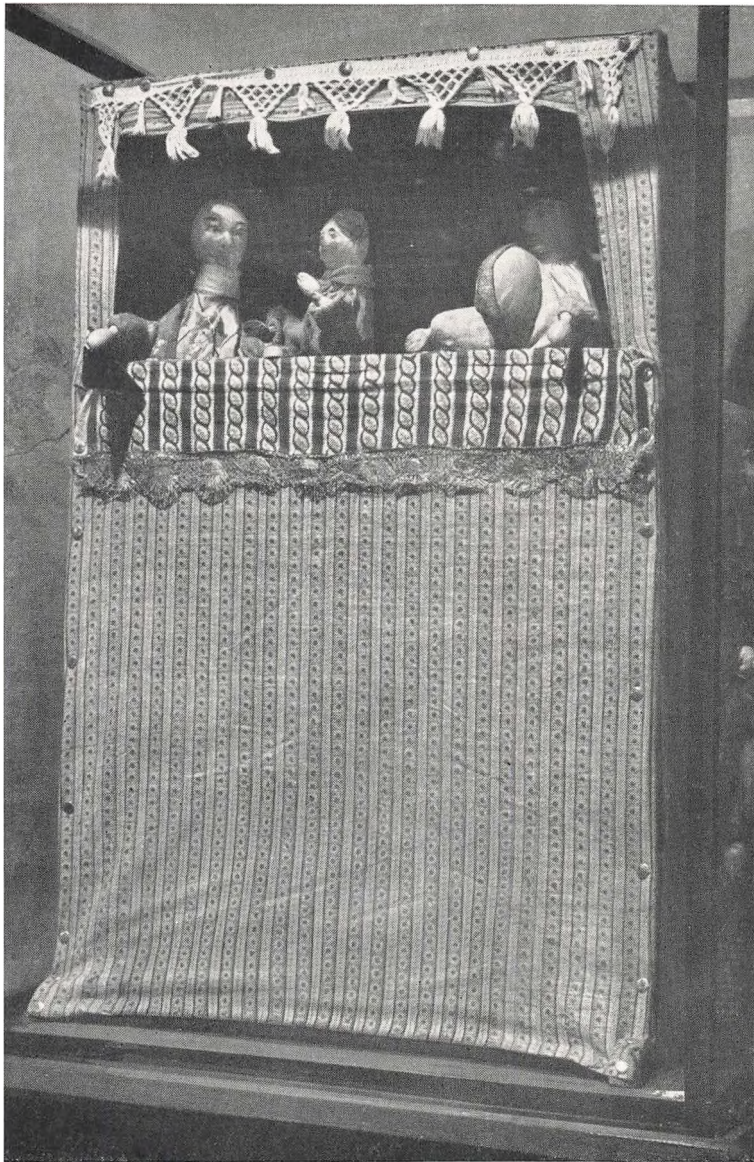
De Dukker, der fulgte med Heibergs Marionetteater, da det indlemmedes i Teatermuseets Samlinger, hører imidlertid til en anden Komædie, „*Den dobbelte Flugt*“¹⁾, der findes bevaret i hele 4 Afskrifter (to i offentlig, to i Familieej). I første Øjeblik vil man være tilbøjelig til at lade sig narre til at henføre dem til Heibergs Barndom, saaledes som det ogsaa er forsøgt af Hans Winkler²⁾. Den danske Jakelkomædies Historieskriver, Dr. phil. Sven Smith har dog ud fra flere indre Kriterier, bl. a. Melodivalget, godtgjort, at Stykket umuligt kan være saa gammelt, og antager med Støtte i Familietraditionen, at det er blevet til saa sent som 1825—26, skrevet af den nylig fra Kiel tilbagevendte Lektor til Underholdning for hans Kusine, Grosserer Andreas Buntzens Datter Marie. Hypotesen vinder stærkt i Sandsynlighed, naar man i et Brev af 7/1 1826 fra Carl Bernhard til N. C. L. Abrahams³⁾

støder paa følgende Referat af et Juleselskab i den Heiberg-Buntzenske Kreds: „Nytaars Aften vare vi som sædvanligt samlede hos Buntzens, min Familie, Tante Sine, Ludvig, Tscherning, David og Weyse. Ludvig og Børnene opførte udvalgte Scener af Julestuen og en Vaudeville i to Akter, den dobbelte Flugt af Ludvig og Georg [Buntzen] . . . egentlig noget Pærevrøv, men som dog morede for dets Naragtigheds Skyld.“ Kun Skade, at Carl Bernhard ikke udtaler sig om, hvorvidt Stykket har været spillet som det, det oprindelig har været bestemt til: Marionetkomedie, eller som rigtigt Theater. Sammenkoblingen med „Julestuen“ og den detaillerede Fremhævelse af enkelte rollehavende („Georg var en gammel Pater og viede Ludvig til Bine Jørgensen“) er egnet til at indgive os visse Tvivl i saa Henseende. Ældst er det kgl. Biblioteks Eksemplar, der er skrevet med fremmed Haand (vistnok den senere Professor Andreas Buntzens) og paa Titelbladet betegnes som „Lystspil i 2 Acter“. Det barnlige lille Stykke har til Hovedperson den giftfærdige smukke Garverdatter Nina. Netop som hun af Moderen er bestemt for den pukkelryggede Doktor Polichinel, en ægte Person fra Mester Jakel-Komedierne, bortføres hun af den spanske Ridder Alfonso de Calatrava og vies til ham af en Munk. Alt ender i idel Glæde, ogsaa paa Forældrenes Side: Moderen er tilfreds med, at Nina har gjort saa rigt og fornemt et Parti, Faderen med at hans Svin, der løb bort samtidig med Datteren, er fundet igen(!) — heraf Titelen „Den dobbelte Flugt“. Den burschikose Stil maa have fremkaldt fortjent Latter hos det ungdommelige Publikum, Komedien var beregnet for. Paterens Brudetale kan tjene til Prøve:

Høistærede Brudgom! høistærede Brud!
 Nu syer jeg jer sammen i jer syndige Hud
 Nu syer jeg jer sammen fra Top til Taa
 Saa bliver det fast, ja gu gjør det saa.
 Jeg syer med Actersting og Matrosknuder.
 Dyrker ei fremmede Guder,
 Jer venter Helvedes Pøl og Pine,
 Der faaer man ikke Lyst til at grine.
 Betænk, hvad man i Ægtestand døier
 Troe ikke jeg vier jer for Løier,
 Men siden I vil saa er det nu gjort,
 Gaaer ind ad Himlens aabne Port.
 Snip, Snap, Snude
 Nu er Vielsen ude
 Tip, Tap, Tønde
 Nu kan Ægteskabet begynde,
 Lever nu dydigt tilsammen,
 Amen!!!

Dialogen er — som i Heibergs senere Produktion — en Blanding af Vers og Prosa med indlagte Arier, hvis Melodivalg („Einsam bin ich, nicht allein“, „Di tanti palpiti“ m. m.), ligger paa Linie med Vaudevillernes. — I det andet Eksemplar i offentligt Eje (paa Rigsarkivet) er Betegnelsen Lystspil ændret til Vaudeville, og da Tidspunktet for Handlingen er angivet til „omtrent 1824“, er det dermed nogenlunde dateret. Fra det første Haandskrift adskiller det sig ved, at de værste Grovheder er bortretoucheret. Mange Aar efter gentog Heibergs Enke for en anden ungdommelig Tilskuerkreds dette Eksperiment, da hun i Vinteren 1885 ved et Selskab for sine Plejedøtre lod det spille ikke med Dukker, men med virkelige Aktører: to af hendes Børn samt den senere Skuespiller Aug. Liebmann, en vis Bay og Emil Poulsens senere Hustru som de agerende og Ina Lange som Akkompagnatrice. Et Tilfælde vil, at ikke mindre end tre af de tilstedeværende har nedskrevet Beretninger om den lille Dilettantforestilling, nemlig Julie Sødrings Søn, Nordmanden John Paulsen og den medoptrædende Anna Poulsen¹⁾). Fra disse Kilder ved vi, at Fru Heiberg selv, staaende saaledes, at kun hendes Ansigt kom til Syne, indledte Forestillingen med nogle forklarende Ord, der gik ud paa, at det Stykke, Tilskuerne nu skulde præsenteres for, var skrevet for 70 Aar siden, hvorefter hun — noget vel højtidsfuldt — proklamerede det som intet mindre end den vordende Digters første Forsøg paa at skabe en ny dramatisk Genre. I vore Dage har Jakel-Entusiasten Sv. Smith ført det tilbage til dets oprindelige Trin som Jakelkomedie, bl. a. ved en meget vellykket Fremførelse for „Filologisk-historisk Samfunds“ Medlemmer Marts 1945, hvor — rent bortset fra det kulturhistoriske Plus, det yderligere har faaet — dets Evne til at underholde endnu en Gang dokumenteredes.

Muligt er den Hypotese²⁾ rigtig, der vil hævde, at man maa regne med et tredje og fuldkomnere Stadium af Heibergs Dukketeater, omend han ikke selv med et Ord antyder det: et hvor Tøjdukkerne saaledes som paa de professionelle Marionetteatre er blevet ført med Traade. Uden en forbedret Teknik vil det i ethvert Fald være vanskeligt at forestille sig Opførelsen af hans to tidligst under Fællestitlen „Marionetteater“ trykte dramatiske Arbejder „Don Juan“ og „Pottemager Walter“, paa denne Scene. Sv. Smith er rigtignok utilbøjelig til at gaa ind paa denne Tanke og kalder „Pottemager Walter“ et „ikke-jakelsk Stykke med en tydelig Scenegang for Jakelteater“, hvormed han mener, at mens den brede Fremstilling ikke stemmer med Jakelkomediernes, er der til Stadighed kun to Personer paa Scenen, som Jakeltekniken kræver det. Af Fru Gyllembourgs straks nedenfor anførte Brev til Lene Kellermann ses ogsaa, at „Pottemager Walter“s Opførelse paa

Johan Ludvig Heibergs Marionetteater.

(Tilhører Teatermuseet).

Dukketeatret er stødt paa uoverstigelige Vanskeligheder og har maattet erstattes med en Oplæsning. At derimod „Don Juan“ er blevet spillet som Dukkekomedie er kapitelfast.

Den 29. Marts 1812, medens Taubes endnu opholdt sig i København, fejredes Grevindens Fødselsdag ved en Fest hos Gyllembourgs. Fru Heiberg omtaler, at der i Johan Ludvigs Almanak for dette Aar, som desværre ikke mere findes mellem den øvrige Række af hans Skrivekalendere (paa Rigsarkivet), staar følgende Notits: „Den 29. Marts spilledes Marionetcomedien „Don Juan“ med foregaaende Prolog, for et talrigt og cultiveret Publicum: Taubes, Oehlschläger, Mantheys [enten Gehejmelegationsraad J. D. Th. M. eller hans Broder Kemikeren J. G. L. M.], Reinhard [den senere Professor i Zoologi], Weyse, Kruse, Ørsted og hans Fader, med flere,“ og der tilføjes: „Denne Dag gjorde Epoke i mit Liv; den følgende Dag sendte Oehlschläger allerede om Morgenen Bud efter mit Manuscript af Comedien, hvilket jeg siden sendte ham ¹⁾.“ Denne dagbogsagtige Antegnelse kan suppleres med Fremstillingen i „Autobiographiske Fragmenter“ ²⁾: „I min Barndom var jeg Vidne til den Sensation, som Oehlschlägers første Fremtræden i Litteraturen gjorde, og min Begeistring for ham var grændseløs. Da han nu engang, (omtrent i mit 20de Aar) efter at have i et Selskab hos min Moder bivaanet en Fremstilling af „Don Juan“ paa et Marionetteater, som L. Kruse og Weyse havde gjort til mig i mine Drengenaar, kom hen til mig og kyssede mig, idet han begejstret roste mit Arbejde, følte jeg mig som henrykket i Himlen, og dette Kys forblev ikke uden Indflydelse paa min tilkommende Skjæbne, ligesom ogsaa hans skjønne Digt ³⁾ til mig, da „Marionetteatret“ var udkommet.“ Nu havde Heiberg modtaget Indvielsen til Digter. I det Brev ⁴⁾, hvori Oehlschläger takker for Læsningen af Manuskriptet, priser han den ungdommelige Forfatter for den Lethed og Naivitet, Vittighed og Fantasi, hvormed han har forstaaet at sætte sig ind i Situationen, og opmuntrer ham til at blive ved: „Jeg skulde tage meget feil, dersom der ikke kom noget Godt ud deraf.“ Da „Don Juan“ nu sammen med „Pottemager Walter“ under Fællestitlen „Marionetteater“ udkom ved Juletid 1813 (paa Titelbladet stod efter gammel Boghandlerskik det følgende Aar angivet som Tryk-aar), indbragte det ham ogsaa fra Bakkehuset, som han efter den pinlige Barndomsepisode havde genoptaget Forbindelsen med, en varm Taksigelses-skrivelse, ført i Pennen af Kamma ⁵⁾.

Det er antagelig „Pottemager Walter“, der sigtes til i følgende Uddrag af et Brev, dateret ^{10/11} 1813, fra Fru Gyllembourg til hendes Slægtning og nære Veninde Lene Kellermann ⁶⁾: „i Gaar var det min Geburtsdag. Min elskværdige G—, min Ludvig, alle mine næmeste viste mig saa megen Kjerlighed,

og især havde Ludvig overrasket mig med en Marionet Comedie han havde skrevet til at opføres paa den Dag, men som under hans poetiske Haand, var næsten bleven for god, ogsaa for vanskelig at spille for Dukkerne, og som derfor blev læst for os i Aftes . . . Tænk engang! hvem skulde troet det! Det Barn jeg ofte med Taarer opammede, og saa kummerlig, saa stridende med saa mange udvortes Ting opdrog, hvis Udspring jeg saa ofte begræd og bebreidede mig, er saa ganske bleven vendt til det Gode, ikke mindste Skygge af alt det Onde jeg frygtede for. Du skulde see hvorledes han, G— og jeg nu leve sammen: ganske som Sødskende; hvor G— tager Deel i alt hvad L— digter og sætter sammen, hvor han glæder sig, hvor vi ere lykkelige, ved vor indbyrdes Kjerlighed! Du vilde holde ti Gange mere af L— end da du sidst saae ham. Du skulde ogsaa see hvor smuk han er bleven. Du skulde seet og hørt ham i Aftes da han læste sit Stykke.“

Ved Opførelser paa Marionetteatret var Weyse ikke bange for, formummet som Husets gamle Nisse, at give den ungdommelige Teaterdirektør en Haandsrækning. En Gang, da Johan Ludvig laa syg, har han aabenbart paa-taget sig at springe ind som Fremsiger af Rollerne, som det ses af følgende Prolog¹):

Nissen.

God Dag, godt Folk! I kiender mig nok!
 samt hele min stille venlige Flok!
 thi staaer jeg end sielden synlig frem
 beskytter jeg dog mit kiære Hiem;
 hvor kunde jeg og et bedre faae!
 der kiender man got og elsker os Smaae!
 Og er end Julen min bedste Dag,
 forsmaaer jeg dog aldrig et muntert Lag.
 Da faaer jeg Mad i Overflod
 da strømmer jer Glæde i mit Blod.
 Da kikker jeg op af Gulvets Sprækker
 og til jer Fryd min Velsignelse rækker.
 Men hvad kan stakkels Nisser formaae
 med røde Huer og Trøier graae.
 Saa tænke I vel, men giv kun Agt,
 Snart skal I skue os i vor Pragt.
 Jeg holder saa meget af denne Stue
 vil gjerne tækkes vor Vært og hans Frue.
 Hun Stakkel har ogsaa nu faaet Snue
 og daarlig er hendes lange Knøs,
 af Faaresygdом fast magtesløs.
 Forresten han sine Ting forstaaer

har skrevet mig der et herligt Stykke
 Som blot mangler Spil for at gjøre Lykke.
 Men som med Ungdommen tit det gaaer
 det kom han først efter da det var færdigt; —
 Der stod han, Personer var ei at faae
 thi en, to, tre kunde ei forslaae,
 ak! i en høi poetisk Iver
 Geniet med tyve knap færdig bliver.
 Kort Stykket selv var kun Stykket værdigt.
 Hvad skulde han gjøre? til Dagens Fest
 var alting ordnet, indbudet hver Giest!
 Han pønsed forgiæves, tænkte sig mat
 laae søvnløs en heel udslagen Nat.
 Jeg hørte hans Sukke dybt under Jord,
 og pludselig ham til Hielp jeg foer.
 Jeg samled af mine Venner en Flok.
 Nu har han faaet Personer nok,
 thi Dagen til Ære, fra Sverrig selv
 hid nogle er seilet paa underjordisk Elv.
 Et lille Theater, som os, saa smaat
 forlænge siden han havde faaet.
 Det gjorde ham engang en vred Poet,
 som var paa det Store blevet Beet.
 Og mangen en konsterfaren Haand
 har prydet med Smag den nøgne Spaan
 ak! paa hans Vegne min Barm det rører
 at see her saa mangen skiult Velgiører.
 Det er i vor Nød, vor bedste Trøst,
 at I vil skue dets Glands med Lyst,
 thi skiønt vi er hyllet i fremmed Pragt,
 er vort Haab om Bifald dog kun svagt,
 blot derfor vi haaber I ei foragter
 vort Væsen og heel uslebne Fagter.
 Vi er ei vant til at lade os see
 forstaaer ei i Verden os ret at tee.
 Lyset os blænder, vi slet kun gaae,
 Kan uden Hielp ei engang staae.
 O! vær da for vore Mangler blind,
 See ene paa vor kierlige Sind.
 Derpaa I stedse skal kiende tilvisse
 Husets gamle venlige Nisse.

Fra en anden Lejlighed, da hans Moster, Laurentze Koch fra Falster, var
 paa Besøg hos sin Søster i København og skulde underholdes med en Op-
 førelse af „Don Juan“, stammer følgende Prolog¹⁾, hvori Nissen ogsaa op-
 træder:

Prolog til Don Juan

d. 17de Juni 1813.

Personerne:

En af Husets Nisser.

J: L: Heiberg, Directeur for Marionetterne.

Nissen.

Mine Herrer og Damer! Jeg har den Ære
Deres underdanige Tjener at være.

Enhver af Dem seer vel tilvisse,

Jeg er den bekjendte lille Nisse.

Den lange Person, som hisset staaer,

Og læser saa flittigt, som han formaaer,

Det er (I kan tro, jeg Sandhed beretter)

Directeuren for vore Marionetter.

Hr. Ludvig Heiberg det er hans Navn,

Han er født i Kongens Kjøbenhavn.

I kjender ham nok paa hans Kjole blaae,

Hvormed han hver Dag pleier at gaae,

Hans Haar, som sidder for alle Vinde,

Derpaa kan I sagtens jer og besinde.

Hans Vest og de gule Permissioner

Dem har han tilfældes med flere Personer.

Enhver af mine Herrer er vel saa klog

At begribe, han er den rette Prolog.

Nu skal I strax faae ham nærmere at see,

Men jeg beer, I bare vil lae være at lee.

Hm, hm.

L.[udvig]

Hvad for noget?

N.

Hm, hm!

L.

Jeg holder just ikke meget af Banden,

Men jeg maae reent ud sige: Hvad Fanden

Er det, som gaaer her og støver omkring?

N.

Det er ingen Ting.

L.

Jeg seer noget graat. Det er vist en Muus.

N.

Jeg er Skytspatronen for dette Huus.

L.

Hvad seer jeg? Min Nisse? Min gode Ven?
 Ja rigtig, nu kjender jeg dig igjen.
 Men hør, det kan jeg slet ikke forstaae,
 Vi er jo flyttet *), hvor har du Smaa
 Kunnet finde herhen den lange Vei?

N.

Ha ha! min Kjære! Saa veed Du ei,
 At hvergang Folket i Huset flytter,
 Saa flytter vi med. I gamle Bytter,
 I Torvespande, i dybe Fade
 Af Husets Folk vi os bære lade.
 Jeg kommer i Dag, som engang før,
 For at bede dig titte ind i en Dør,
 Hvori vi vil en Comedie spille.

L.

Comedie? Tie du bare stille.
 Hvor skulde vel den Comedie være?

N.

I denne aabnede Dør, min Kjære!

L.

Saa skal vi os da i Aften moere
 Med at spille for Vægge, Stole, Borde?

N.

Aldeles ei, jeg er ikke saa dum,
 Nei for et oplyst og æret Publikum.

L.

Ha ha, jeg maae lee! I min gule Stue?
 Saa kjender du ikke til Husets Frue!
 Og troer du rigtig, at min Mama
 Tillader dig det? Ha ha ha ha ha!
 Her skulde nok bedes Fremmede hen.
 Troe aldrig det, min kjæreste Ven!
 Vi leve endnu i et evigt Søle,
 Vore Haandværksfolk monne daglig nøle.
 Du kan troe; den Tid er grumme suur,
 Mens Værelser er under Reparatur.

*) Gyllebourgs boede midlertidigt i Bredgade 175, men flyttede snart efter atter tilbage til Hjørnet af Blanco- og Amaliegade (Liste over Brændselstildeling 1812—13, R. A.).

I Sandhed vi kan os alle beklage
 Med største Ret over Grosserer Hage.
 See Spisestueloftet, du søde Gud!
 Det seer jo ganske forfærdeligt ud.
 En Muursvend vilde det nylig bøde,
 Nu seer det jo ud som Skind paa Fløde.
 Gardiner i alle Vinduer feile,
 Vi mangle endnu de halve Speile.
 Her er ingen Lampe, eller Lysekrone,
 Nei nei min Moder, den gode Kone,
 Sig sagtens for Fremmede nu betakker.

N.

Du staaer nu der og vaaser og snakker.
 Nei nei, jeg kjender Din Moder bedre,
 Og veed, at hun gjerne vil Dagen hædre.
 Vel sandt, her er rigtig et stygt Svinerie,
 Men Herre Gud! det maae vi finde os i.
 En eneste lille Omstændighed
 Vil give mig Ret, saa vidt jeg veed.
 Ifald du dig bare besinde kan,
 Saa veed du nok, at fra Falsters Land
 Er kommen, du veed nok hvem, hertil,
 Og hende du gjerne glæde vil.
 Hun reiser i Morgen fra Kjøbenhavn,
 Den Dag vil blive vort fælleds Savn.
 Nu bør du dog sagtens have for Øie
 At hende paa den sidste Aften fornøie,
 Med denne Comedie her at spille.
 Du veed, dengang du var ganske lille,
 Saa bar hun dig ofte paa sine Arme,
 Og elskede dig med en Moders Varme.
 Nu bør du til Gjengjeld, skjønt voxet til,
 Hende offre et lille bitte Børnespil.
 Eders Værelses Tilstand er Bagateller,
 Jeg tvivler ei, at du spiller heller.

L.

Min kiære Nisse! Min bedste Ven!
 Lad os bede de Fremmede strax herhen!

N.

Bie lidt, bie lidt! Forhast dig ikke!
 Alting er besørget til Punkt og Prikke.

L.

Hvad mener du, Kjære?

N.

At hver og een
 Sig hid har samlet paa sine Been.
 Bie et Øjeblik! Saa, een, to, tre!
 Nu kan du alle de Fremmede see!

L.

Hvad maa jeg see? Det er et Mirakel!
 Gud naade mig nu, mig arme Stakkel!

N.

Saa bær dig dog ikke ad som en Nar.

L.

Ak Gud! Jeg ikke dem ventet har.
 Det Syn mig ganske uventet kom.
 Bie lidt! Jeg først maae klæde mig om! ...

N.

Aa hvad! Det kommer ei an paa Klæder,
 Men kun paa at vise gode Sæder.
 Gaae, skynd dig og hent din Don Juan,
 Den vil vi spille saa godt vi kan.
 Og glem nu ikke, du er Prologen,
 Du kan læse et Stykke op af Bogen.
 Men bær dig bare fornuftigt ad,
 Jeg bliver ellers ei rigtig glad.
 (smutter i Jorden).

L.

Naa bie dog lidt! See nu smutter han bort!
 Nu kommer jeg sikkerlig tilkort!
 Jeg veed jo om ingen Ting Beskeed,
 Jeg er i en skrækkelig Forlegenhed.
 Det værste er, jeg skal være Prolog,
 Jeg kommer vist til at staa som et Fjog.
 Mine Herrer og Damer! Jeg har den Ære — — —
 (Gud veed hvad Enden paa min Tale skal være).
 Jeg vilde mig nok den Ære give — — —
 (Fy for Fanden! Hvor jeg er i Knibe.
 Nei denne Maade er alt for slem,
 Jeg faaer at være mere ligefrem).
 Saa maae jeg da sige: Den lille Nisse
 Han kjender mit Hjertelav tilvisse,
 Og ingen kan mig bedre afmale,
 End han har gjort med sin fyndige Tale.
 Med Glæde vi derfor begynde vil
 Paa dette enfoldige Børnespil.

Behager det kun den omtalte Person,
 Dann werde ich mich begnügen schon.
 Imidlertid beder jeg og om den Ære,
 At de øvrige Herrer og Damer vil være
 Tilstæde ved dette Skuespil,
 Der vist nok alle opbygge vil.
 Thi da Dyden lønnes, og Lasten hævnnes,
 Kan følgelig intet for Kritiken levnes.
 Da dette nu er en Sjældenhed,
 Men dog af yderste Vigtighed,
 Saa har jeg, for Tankerne Rum at give,
 Og ikke for hurtigt færdig at blive,
 I 4 Akter Comedien deelt,
 Som dog tilsammen udgjøre et Heelt.
 Hvergang at Dækket nu falder ned,
 Saae gaae i Jer selv med Samvittighed.
 Betænk hvad de gør i den forrige Akt,
 Og hvad Forstanden og Hjertet har smagt.
 Thi jeg vil i den sidste Akt med mere
 Et forfærdeligt Exempel statuere.
 Ja skrækkeligt er det at kunne synde,
 Med hvilke Ord jeg har den Ære at begynde,
 Idet jeg mig selv og mine Passagerer
 I Deres Bevaagenhed recommanderer!

Meget karakteristisk fremtræder Heiberg første Gang for Publikum med en Bearbejdelse og har hertil valgt Molières „Don Juan“. Hans Fader havde ønsket sammen med Rahbek at oversætte Molières Skuespil til Dansk, men ladet sin Medarbejder i Stikken, saaledes at det eneste Minde om det paa-tænkte Samarbejde er Rahbeks Dedikation af Molières „Udvalgte Skuespil“ (1813) til P. A. Heiberg. Netop i samme Aar som J. B. Loddess Fordanskning af „Le festin de pierre“ fra 1778 fik sin Afløser i Rahbeks, fremkom ogsaa J. L. Heibergs, der vel ikke i Korrekthed, men i Formens Sikkerhed langt overfløjede den Rahbekske Prosaoversættelse. Heiberg vilde dog give noget mere end en blot og bar dansk Gengivelse. Titelbladet bærer Betegnelsen „tildeels efter Molière“, og i Bogens Forerindring forklares den fælles Titel paa de to Komedier „Don Juan“ og „Pottemager Walter“ med, at Digteren har villet „stemme Læseren til det barnlige Sind, uden hvilket han ikke vil skjænke dem Bifald eller Overbærelse; thi denne barnlige Aand, som er Marionetteatrets egentlige Character, gaar meer eller mindre synlig igjennem dem“¹). Derfor og „ifølge sin individuelle Anskuelse af dette Stykkes Idee“ har Forfatteren i et og andet tilladt sig Afvigelser fra Forbilledet. Mest iøjnefaldende er Forvandlingen fra Prosa til Vers eller rettere: Vers og Prosa, thi allerede her indfører Heiberg den Praksis at lade bunden og ubun-

den Stil alternere¹⁾). Det er værd at mærke sig, at Verset kommer før Prosaen i Heibergs Produktion. Verset er hans første og for ham naturlige Fremtrædelsesform. Først med Vaudevillerne gaar han over til ubunden Form, og selv i dem slaar Dialogen paa sine Højdepunkter over i Strofer.

Maaske tør vi i Valget af Stoffet se et tidligt Udslag af Heibergs Dragning mod det spanske; Molières Stykke gaar jo i sidste Instans tilbage til et spansk „Kappe- og Kaarde-Stykke“, hvad det endnu bærer Mindelser af, bl. a. i Sganarel, som er en ægte spansk komisk Figur, en Gracioso. Det er, som det f. Eks. ses af Slutningsreplikken, „Don Juan“-Udgaven af 1682, Heiberg har lagt til Grund for sin Bearbejdelse. I de to første Akter følger han ret nøje sit Forlæg: Sganarels Karakteristik af sin Herre i I. 1 eller Pedros Beretning i II. 1 parafraserer næsten Linie for Linie Grundteksten, af hvis Pointer ingen gaar tabt. Tonen er vel hist og her ungdommelig som i Replikken

.. Det er en Cabeleer,
Vist nok en fornem Mand, som man kun sjelden seer
Thi alle hanses Folk, og alle hans Lakaier
Er store Herrer selv, som mange Penge eier.

(II. 1),

og Rimene kan rent undtagelsesvis forekomme lapsede (Herrer ~ fordærrer, II. 3). Men Sikkerheden er fra første Færd stor. Efterhaanden som Arbejdet skrider frem, bliver det kendeligt, at Heiberg føler sig sikrere i Sadelen. Fra og med 3. Akt aftager Troskaben mod Molière, og næppe udelukkende af Hensyn til Tilrettelæggelsen for en Scene, hvis tekniske Midler var højst begrænsede, selvom ogsaa dette Hensyn kan have gjort sig gældende. En Hovedafvigelse bestaar i, at Faderen, der udtaler Forbandelser over sin Søns ryggeløse Liv, helt udgaar; en Følge heraf er igen, at Don Juans skrømtvise Omvendelse, der er et vigtigt Træk til Belysning af Karakteren, ikke som hos Molière udspilles vis-à-vis Faderen, men overfor Donna Elvira. Uden Side-stykke i den franske Original er ogsaa 3. Akts 4.—7. Scene, hvor Heiberg bl. a. har indføjet en komisk Scene med Sganarel, der forklædt som Doktor forfølges af Bønder, som vil konsulere ham om deres Sygdomme — er det maaske den unge „*médecin malgré lui*“, der reagerer mod det paatænkte Levebrødsstudium? (en Lægefigur kommer igen i „Pottemager Walter“). Hans Konkurrent som Molière-Oversætter, Rahbek, var i sin korte Anmeldelse af „Marionetteater“ i „Dagen“ ^{29/12} 1813 villig til at anerkende sin unge Medbejler og udtalte Haab om, at han „ved flittigt og smagfuldt Studium af sin Faders Værker og sin Faders Mønster“ maatte kunne drive det til ogsaa at skrive for den rigtige Scene. I sin Afhandling om Mozarts „Don Juan“ i

„Enten-eller“ fremhæver Kierkegaard paa Bekostning af Molière den heibergske Versions Sans for det komiske. Alligevel er Heibergs Debut ikke mere end et Svendestykke, omend et meget lovende Begynderarbejde.

5.

FØRSTE ORIGINALE PRODUKTION

I Aarene 1812—13 syslede Heiberg med den Plan at gøre sin Yndlingshelt Tycho Brahe til Midtpunkt i et Digtværk. Herom har han meddelt Molbech¹⁾, at det var H. C. Ørsted, der først havde henledt hans Opmærksomhed paa den danske Astronom, hvis Liv han studerede hos Cassendi, og at hans første Tanke var at give Stoffet episk Form. Tanken paa at skrive et Epos — formodentlig et episk Digt som kort efter Oehlenschlägers „Helge“ og Ingemanns „De sorte Riddere“ — blev imidlertid atter opgivet, og i Stedet for valgte Heiberg at behandle det for Scenen. Forskellige Forstadier til det Arbejde, der senere blev til „*Tycho Brahes Spaadom*“, er bevaret²⁾, det ene dateret „Høsten 1812“, det andet „1813. Først paa Aaret“ (se S. 159 ff.). En Sammenligning mellem disse tre Forarbejder viser, at det aabenbart har kostet Heiberg visse Anstrengelser at finde den endelige Form for sit første større originale Værk. De to Prosaudkast afviger betydeligt indbyrdes, og det kortfattede Scenarium er igen helt forskelligt fra den trykte Udgave. Udkastene A og B kan bedst sidestilles med de Skitser til „Elverhøj“ og „Kong Valdemar Atterdag“ (d. v. s. „Syvsoverdag“), der er optrykt i „Prosaiske Skrifter“ XI; de er ikke at betragte som egentlige Scenarier, men synes udarbejdet for at give Digteren selv Overblik over Stoffet. Alt peger i Retning af, at i ethvert Fald A repræsenterer Digtværkets episke Stadium; adskillige af dette Udkasts Episoder egner sig ikke til scenisk Fremstilling. I Forhold hertil betegner B-Stadiet en betydelig Forenkling. De løsere tilknyttede Bihandlinger: Elverpigemotivet, Borgen, Olaf Billes og Walkendorffs Kamp om den unge Pige, den forsvundne, men genfundne Broder, altsammen Momenter, der maaske vilde have været af udmærket Virkning i et vidtudspundet episk Digt som „Hjortens Flugt“, er resolut skaaret bort til Fordel for de to Hovedmotiver: Tycho Brahe og de unges Kærlighedshistorie. Den Mulighed, at Heiberg allerede her har tænkt sig at vælge Dramaets Form, tør ikke helt afvises, selvom det ikke kan bevises. Paa Foden af den anden Indholdsoversigt finder vi endelig — med en fra det øvrige noget afvigende Haandskrift — en løst nedkradset Plan over Stykkets Gang fra Eksposition gennem Forvikling til Katastrofe, en Oversigt over

Scenegangen samt flere Udkast til Personliste, med hvis Figurer og Navne der er foretaget gentagne Rettelser. Heller ikke dette Scenarium følges ved den endelige Udformning. Bl. a. ses det, at Heiberg oprindelig ikke har vovet at henlægge Skuepladsen for visse af Scenerne til de historiske Steder Hven og Frederiksborg, hvorimod en enkelt Akt tænktes udspillet i København.

De Ændringer, der ved den endelige Udarbejdelse blev foretaget, betyder paa alle Punkter Forbedringer i Forhold til de ældste Stadier. Som i Heibergs to senere historiske Skuespil, „Elverhøj“ og „Syvsoverdag“, opereres der ogsaa i Skitserne til „Tycho Brahes Spaadom“ med to Verdener: en virkelig — Chr. IV's Tid — og en romantisk, af Folkeviser og Sagn inspireret Elververden. En Skrivekalender og et Par løse Blade mellem Heibergs Optegnelser fra disse Aar¹⁾ viser, at han var begyndt at interessere sig for at optegne Folkesagn, som forskellige i hans Bekendtskabskreds havde meddelt ham, og hvoraf Legenden om Hellig Anders er det eneste, han har behandlet digterisk. I den trykte Form er alt, hvad der har med Elverfolket at gøre, gaaet ud for senere at genopstaa i „Elverhøj“. Et romantisk Forbytelsesmotiv à la Agnete-Elisabeth i „Elverhøj“ forskaanes Læserne derimod ikke for, idet det viser sig, at Clara ikke er Gyldenstjernes Datter, men som et Barn, der er blevet sat ud af højadelige, men ulykkelige Forældre, er blevet anbragt uden for Herremandens Dør med den Beregning, der heller ikke slaar fejl, at han skal tage det til sig som sit eget. Men dette romanagtige Motiv dominerer ikke Handlingen, indordnes blot paa mere beskedene Plads som Forhistorie, der mod Slutningen opklares — som man ser: det samme tekniske Greb, der gaar igen i „Elverhøj“. Stykket bæres ikke oppe af sin spinkle Kærlighedshandling, lige saa lidt som det elskende Par formaar at vække større Interesse. Helten er Tycho Brahe, hvis Rolle paa Forstadiet var indskrænket til at fungere som en *deus ex machina*. For denne sin Yndling nærer Heiberg en saa stor Ærbødighed, at han viger tilbage for at profanere hans Minde ved at lade ham optræde paa Scenen. Skuespillets Virkning beror paa, at Tycho Brahe, skønt usynlig, dog er til Stede. Hans Aand svæver over Vandene og har bemægtiget sig alles Sind: Chr. IV angrer, at han har drevet ham i Landflygtighed og lover — for sent — at kalde ham tilbage, hans Yndlingsdiscipel Longomontanus sørger over hans Død og er draget til Hven for pietetsfuldt at værne om de faa tilbageblevne Minder om ham, Clara og Gustav dyrker ham sværmerisk siden deres Besøg paa Hven, hvor han har stillet deres Horoskop, ja selv Hvens Hyrde er betaget af den store Astronom's Skæbne, som han dog paa sin enfoldige Vis udlægger som en Straf fra Gud for hans Ateisme. „Den største Mand, som Dannemark har frembragt“, kaldes han, en Linie, som Heiberg forøvrigt ved en senere Omarbejdelse lod udgaa. Et vanskeligt Problem opstod, idet han bestemte sig til at gøre Chr. IV til en af

Hovedpersonerne. Her var gode Raad dyre. Paa den ene Side gjaldt det om ikke at krænke den salvedes Minde — Enevælden taalte som bekendt ikke paa Fr. VI's Tid, at Oldenborgerne fremstilledes i et mindre flatterende Lys — paa den anden Side hvilede efter Datidens Opfattelse Skylden for Tychos Landsfordrivelse udelukkende paa Kongen; man kendte jo først langt senere det Materiale, der godtgør, at ogsaa den store Stjernetyder havde sine aabenlyse Fejl. Heiberg tager da det Parti at fremstille Chr. IV som en Synder, der omvender sig. Synet af Hvens Kyst, Claras skønne Romance og bevægelige Ord om sin store Velynder fremkalder hans Anger, men for sent; sin Brøde kan han blot sone ved at bygge Longomontan et nyt Uranienborg i København og gøre godt imod den yngre Brahe, hvad han har forbrudt imod den ældre. Hans Brix har i en morsom lille Antegnelse til „Tycho Brahes Spaadom“¹⁾ fremsat den skarpsindige Hypotese, at Heiberg i dette til Fr. VI's Ære opførte Skuespil ogsaa har været ude i et personligt Ærinde, ja saa at sige har villet slaa to Fluer med eet Smæk: dels har han ved Chr. IV's Beslutning om at ville tilbagekalde Tycho Brahe, mens det endnu var Tid, forsøgt at paavirke Landsfaderen til et lignende Skridt til Fordel for hans Fader i Paris, dels ved at vise, hvorledes Gustav ved Kongens Naade frigør sig af sin Ubeslutsomhed, villet antyde at han selv befandt sig i samme Situation og nærede lignende Forhaabninger til en kongelig Gunstbevisning.

„Tycho Brahes Spaadom“ er vel ikke noget betydningsfuldt Arbejde, men stemningsfuldt i sit Anslag gør det sin purunge Forfatter Ære. Heibergs sværmeriske Kærlighed til Tycho Brahe løfter det op i et lyrisk Plan; dramatisk Nerve har han derimod ikke forstaaet at meddele sit lille Skuespil. Hvad der endnu lever af Stykket, er de to med Rette beundrede Romancer, „Solen sank bag grønne Lund“ og „Du Vandringsmand ved Søen“, om hvilken sidste Forfatteren i sin senere Afhandling om Hven med en vis Stolthed noterer, at Beskrivelsen heri af Uranienborg er „indtil de mindste Details nøiagtig og stemmende med Virkeligheden“²⁾, skønt han næppe den Gang, han skrev Stykket, havde besøgt Øen. En historisk Karakter er der iøvrigt ikke lagt an paa at give det; hele Intrigen er Fiktion, hvad der ikke mindst fremgaar af de om Folkesagn mindende første Planer. I Løbet af 1813 er Stykket blevet indleveret til Det kgl. Teater, eftersom Kamma Rahbek under Manuskriptets Cirkulation blandt Direktørerne bemægtigede sig det paa sin Mands Skrivebord og efter at have læst det skrev et venligt Brev³⁾ til sin fordums Plejesøn, hvori hun udtaler Haabet om dets Opførelse. Slet saa glat gik det ikke: ganske vist antog Direktionen Stykket, men da man samtidig ønskede visse Forandringer og Forkortelser, blev dets Forfatter efter en fornyet Gennemlæsning ked af sit Arbejde, fandt Fejl i det, som han ikke saa let saa sig i Stand til at raade Bod paa, og „Tycho Brahes Spaadom“ blev henlagt til

bedre Tider. Da det i 1818 indleveredes paa ny, var efter Molbechs Udsagn ¹⁾ „kun Fragmenter, enkelte Scener og Sange“ bevaret fra dets ældre Skikkelse. Det nød nu den Ære at blive opført som „Geburtsdagsstykke“ d. 29. Januar 1819, samme Aar som det udsendtes i Trykken. Som Scenearbejde har „Tycho Brahes Spaadom“ ikke kunnet holde sig paa Repertoiret. Endnu beherskede Heiberg ikke saa drevent den Ensemblekunst, der betingede „Elverhøj“s og „Syvsoverdag“s Scenelykke. Ogsaa den tekniske Opbygning røber Begynderen: fra og med Slutningen af 2. Akt, da Budskabet om Tychos Død naar Kongen, matter det kendeligt af, og hele 3. Akt er svag. Ved sin Fremkomst med Musik af Schall tiltalte det ifølge Overskou Nationalfølelsen som et „frisk, fordringsløst og naturligt Udtryk af dansk Aand“ ²⁾, men svækkes af Mangler ved Iscenesættelsen og et plat Dansedivertissement, der rev Tilskuerne ud af Stemning, saaledes at det i den første Sæson blot opførtes 5 Gange. Da Heiberg i 1848 var i Færd med at forberede den nye Udgave af sine „Poetiske Skrifter“, tog han paany dette Ungdomsarbejde for sig, som han ikke havde fundet værdigt til at indlemmes i den tidligere samlede Udgave af Skuespil, og saa da, som han forklarer Jonas Collin ³⁾, at han havde gjort det Uret. Den Idé slog ned i ham, at han ved at omarbejde det kunde redde det for Scenen og benytte det som Festskauespil ved den nye Konge Fr. VII's første Besøg i Det kgl. Teater, som han havde faaet Bestilling paa. De to Betingelser, der maatte stilles til et saadant Lejlighedsstykke, at det skulde være nationalt og indeholde Allusioner til Øjeblikket, opfyldte det i fuldt Maal. Selv bedømmer han sit Stykke uhildet, fremhæver som dets Styrke „Fremstillingen af Kongens ungdommelige, men noble Character, og den Maade, hvorpaa det slutter sig til Mindet om Tycho Brahe“, og som dets Svaghed, at „den udvortes Handling ... er noget tynd og fattig“, en Dom, som Eftertiden fuldtud kan tiltræde. Omarbejdelsen i 1848, der dels er af stilistisk, dels af reel Art, gik da ud paa at fjerne en Del Fyldekalk og berørte især den centrale 2. Scene af 2. Akt. Havde Heiberg sat sin Lid til at skabe et nyt nationalt Festskauespil i Lighed med „Elverhøj“ og „Syvsoverdag“, bedrog han sig dog. Muligvis har der været for knap Tid levnet til Indstuderingen, i ethvert Fald blev „Tycho Brahes Spaadom“ ikke opført ved Fr. VII's første Besøg i Teatret, hvor karakteristisk nok Kongens Yndlingsstykke „Genboerne“ i Stedet for blev givet. Og da man endelig efter Heibergs Død i Sæsonen 1865—66 — antagelig presset af Fruen — besluttede sig til at fremføre det i dets omarbejdede Skikkelse med ny Musik af Henrik Rung og med Udeladelse af det mislykkede Balletdivertissement, opnaaede det ligesom forrige Gang kun en succès d'estime med 5 Opførelser ialt.

*

*

*

Tidligere udkommet end „Tycho Brahes Spaadom“, men skrevet efter dette er „*Pottemager Walter*“, der i Modsætning til „Don Juan“, som det udkom sammen med, i Forerindringen betegnes som „et frit Spil af Forfatterens egen Phantasi“. Da Stykket i vore Dage er lidet kendt, vil et kort Referat af dets Indhold være paa sin Plads. Walter er Haandværker, men forsømmer ligesom Holbergs Kandestøber sin Profession, til Sorg for sin Hustru Birgitte. Hans Orm er at ville gøre Guld, men ude af Stand til paa egen Haand at fremstille det dyrebare Metal ser han sig nødsaget til at slutte Kontrakt med den Ondes Repræsentant, Bjærgværksproprietærens Forvalter Ulf, der i Overensstemmelse med Bibelstedet optræder i Faareklæder. Med en lang Edsformular tvinges han til at afsværge Jorden, Himlen og Vandet, love at afsky alle Mennesker og sige sig løs fra Gud og alle gode Engle. I 2. Akt ser vi ham som den rige Mand paa et fornemt Slot, i ydre Fremgang, men storagtig overfor fordums Venner. Dog viser det sig snart, at han har jaget efter en tom Lykke, og det varer ikke længe, før hans Hustru og to Døtre ligger Lig. Paa dette Sted i Dramaets Forløb sætter en ny Hovedhandling ind, der sindrigt bringes til at gribe ind i den første. En ung Adelsmand Alfons er sat til at studere for at uddannes til at kunne overtage sin Faders Godser og blive en god Borger; da dette Liv ikke smager ham, drager han med sin Tjener Harlekin ud i den vide Verden for at komme i Kontakt med Naturen og Livet. I den dybe, ensomme Skov møder han en ung Pige Rosa, som han straks forelsker sig i; hun er forældreløs og bor sammen med sin „Bedstemoder“, den gamle Grisola, som imidlertid er hverken mere eller mindre end en Alfe kvinde i Titanias Tjeneste. Alfedronningen bevirker nu, at Rosa bliver et Redskab til at frelse Walters Sjæl, i det Øjeblik da han er ompændt af den Onde, og Grisola aabenbarer den unge Pige, at hun er Walters Datter, hvorefter hun til Løn forenes med Alfons.

I dette Digtværk fremtræder tidligst Heibergs romantiske Verdensanskuelse. Det forkynder Længslens og Naturlædens Evangelium og bekrieger Spidsborgerligheden i Stil med Tiecks Komedier og deres danske Afføding, „Sanct Hansaftenspil“. Stykkets unge Mand higer efter at sprænge alle Borgerlighedens Baand, giver Afkald paa Hjem, Uddannelse og sikkert Levebrød for at drage ud i den vide Verden og plukke Poesiens blaa Blomst og møder ude i den store Skov Eventyret i Rosas Skikkelse. Blandt Figurerne repræsenterer Doktor Pancreas, der svarer til Marionetfiguren Doktor Polichinel i „Den dobbelte Flugt“, det antipoetiske Princip. Han er rystet over, at Pottemageren taler paa Vers: „Dette anseer jeg for det farligste af alle Symptomer, thi begynder han først paa at blive Poet, saa kan vi skyde en hvid Pind efter hans Forstand“, og da det viser sig, at han — ligervis som Barselkønnen hos Holberg — konsulterer to „Læger“, nemlig foruden ham selv en

Doktor i Magien, udbryder han i Forfærdelse: „Nei vil man høre! I vor oplyste Tidsalder! Magie! Hør, min Herre! Der eksisterer ingen anden Magie, end Wieglebs naturlige“. Det kan da ikke forbavse, at han benægter, at der er et Helvede til, og kalder Fanden „et Digt, en Chimaire“. Romantikken i dette helt igennem uvirkelige Marionetspil ligger derimod gemt i Alfons-Rosa-Handlingen. Alfons er den unge Heiberg i poetiseret Skikkelse i den Periode af hans Liv, da han af sin Familie bestormedes med Anmodninger om at tænke paa at blive Borger i Staten. Naar Alfons' Fader formaner ham:

Betænk, Alfons, du er en Adelsmand;
 Du skal studere nogen Tid endnu,
 Thi Kundskaber kan ikke gjøre Skade.
 Du skal studere Vexeldrift og Qvægavl,
 Italiensk Bogholderi

og faar til Svar:

.. Nei aldrig.
 Jeg duer ei til Landbrug; før til Jagten;
 Nomadisk er mit Sind,

da tror man at overvære en Scene i det Gyllebourgske Hus omkr. 1813. Den unge Mands Hu staar til helt andre Ting. Som enhver ægte Romantiker vil han fremfor alt bevare sin Uafhængighed:

En Vagabond! O Held foruden Lige!
 Den hele vide Verden er hans Rige

 Naar kommer jeg igjen? Naar Livet har
 Betalt med Phantasie hvad det er skyldigt.

Hvor nær Figuren er holdt op ad Digteren selv, viser en Replik som denne:

Jeg kjender, troer jeg, alle de Romaner,
 De Poesier og de Digtværker,
 Som ere til i Verden; ja hvad meer er:
 Jeg selv forstaar den Kunst at gjøre Vers.
 Jeg kan Musik; jeg fægter og jeg rider.

Uden om denne Verden findes saa en tredie, dæmonisk, repræsenteret af Walter i hans Pagt med den Onde. Den store Scene, hvor Pottemageren afsværger alle jordiske og himmelske Goder for at opnaa at beherske Guldet, er det eneste virkelig gribende Sted i Stykket, og det til Trods for at det dæmoniske var et Element, som maatte være Heibergs egen forstandsklare Natur væsensfremmed¹).

Mere end paa det selvoplevede bygger „Pottemager Walter“ paa litterære

Indtryk. En Paavirkning er allerede nævnt: den fra Holberg. Det klassiske Par, Herren og Tjeneren, der bliver en Parodi paa sin Herre (Don Quichote—Sancho Pansa, Peder Paars—Peder Ruus), gaar igen i Alfons og Harlekin, med Leander—Harlekin fra „De Usynlige“ som nærmeste Forbillede. Naar Alfons af en ubestemt Længsel drives ud i den vide Verden og der finder det poetiske Naturbarn Rosa, medfører det uvægerligt, at Harlekin „for Symmetriens Skyld“ slaar Følge med ham og forlieber sig i den bastante Skrædderdatter Kathrine: „Det ubekjendte Noget, som svævede zephyrlet i en fjern Afstand, er blevet et velbekjendt Meget, som gaar i Træskoe ved Siden af mig“. Med hende vil han bygge en lille Hytte i Skoven, dyrke Jordan og opdrage deres Børn til „en dydig Sparsomhed og en sparsom Dyd, til en huuslig Enfoldighed og en enfoldig Huuslighed“. Desværre for Harlekin dukker hendes tidligere Mand op, hvorfor hans skønne Fremtidsperspektiver bliver til intet. Forøvrigt er Harlekin ikke nogen gennemført Spidsborger; Gang paa Gang falder han ud af Rollen og taler med Heibergs Mæle. Ganske holbergsk er ogsaa den Maade, hvorpaa Walter og hans Kone tager deres Ophøjelse: Manden kender ikke mere sine gamle Venner og lader dem kaste paa Døren, Hustruen faar hoffærdige Nykker — som man ser en Parallelsituation til „Den politiske Kandestøber“.

Den Digter, som Heiberg i „Pottemager Walter“ er mest afhængig af, er dog Tieck, der i denne Periode har bjærgtaget ham, som snart Calderon skulde komme til at gøre det. Den sindrige Sammenslyngning af Romantik og Satire, af Lyrik og af Spot, af Vers og af Prosa, har til Forudsætning de tieckske Litteraturkomedier „Der gestiefelte Kater“, „Die verkehrte Welt“ og „Prinz Zerbino“, Værker, som Heiberg maa antages at have tilegnet sig med den inderligste Fryd, fordi de anslog beslægtede Strænge i hans eget Digter-sind, og som klinger igen endnu i „Julespøg og Nytaarsløier“. Hos den tyske Romantiker lærte han, at Digtningen er en Leg, hvori Fantasien har sit frie Spil, og at Digteren er suveræn Herre over Begreber som Tid og Rum; her fandt han Begrebet den romantiske Ironi i rendyrket Form og overførte det for første Gang med Henrykkelse til sin digtede Verden. I Kraft af dette digteriske Privilegium lader han i Slutningen af sit Marionetstykke Harlekin, der er blevet uden Kondition, henvende sig til Publikum og springe ud i Parkettet, hvorfra han i Begyndelsen af „Julespøg og Nytaarsløjer“ vender tilbage til Scenens skraa Brædder. Alfeverdenen i „Pottemager Walter“ stammer derimod fra Tiecks Eventyr. En Skikkelse som Rosa har sit Sidestykke i den ganske vist med mørkere Farver tegnede Berta i „Der blonde Eckbert“ eller Marie i „Die Elfen“, som Heiberg 1835 omplantede for Scenen, medens Titania naturligvis er et Laan fra „En Skærsommernatsdrøm“. Men i Begrænsningens Kunst overgaar den unge danske Digter heldigt sin tyske Læ-

rer. Modsat Tieck, hvis Litteraturkomedier ved deres uformelige Bredder og talrige aktuelle Allusioner er en drøj Læsning for Nutidsmennesker, forstaar han at holde inde, mens Legen er god. Ogsaa i den Kunst at slynge forskellige Handlinger ind i hinanden overtræffer Lærlingen sin Mester. Hos Tieck opløses alle Former, og der er — især i „Prinz Zerbino“ — næppe Antydning af Forsøg paa at holde de mange højst uensartede Motiver sammen: Læseren hvirvles fra det ene til det andet med det Resultat, at han føler sig, som han kørte Karrusel. For denne Fornemmelse forskaanes man hos Heiberg. Kunsten er større hos den danske Digter, omend der er mere af Ensidighedens Styrke hos hans tyske Forbillede.

Ved sin Fremkomst blev „Marionetteater“ hilst med Hønnør i en læn- gere anonym Recension (vistnok af Jens Møller) i „Dansk Litteratur-Tidende“ 1814 (Nr. 22—24). Heiberg roses som „en ung, meget lovende Digter“, „en talentfuld Søn af en talentfuld Fader, der sandsynligen i Tiden vil oprette det Tab, som vor skjønnede Literatur leed ved Faderens altfor tidlige Bortgang“, og det hedder efter Omtalen af den molièreske Komædie at „endnu meer end denne vakkre Omarbejdelse af „Don Juan“ beviser „Pottemager Walter“ Hr. Heibergs herlige poetiske Anlæg“. En lidet træffende Karakteristik er det dog at kalde Stykket „en Aladdin i occidentalsk Smag“. Men Recensenten, der er saa begejstret, at han aftrykker hele den store Forbandelsesscene, har dog ogsaa sine Betænkkeligheder; han kritiserer f. Eks. de blot skitserede, delvis uædle Karakterer og de alt for hyppige Pryglescener: „den syndige Doctor Pancreas faaer Prygl hele tre Gange (det eneste Honorarium, som Digteren, skjøndt selv Medicus, har ladet ham oppebære)“. Mest bemærkelsesværdig er Oehlenschlägers Dom som ældre Mand; medens han i sit Digt efter Modtagelsen af Bogen i 1813 fremhæver Barnligheden hos de smaa Marionetter, er han i sine „Erindringer“¹⁾ kommet til et helt andet og sikkert rigtigere Resultat: „Disse Heibergske Stykker ere, naar man læser dem, aldeles ikke barnlige. Det første, *Don Juan*, er en meget god fri Omarbejdelse af Molières Drama, især i de komiske Partier. Men et Skuespil, som fremstiller Laster, Forbrydelser, Udsvævelser, Letfærdighed og Spot, Spøg, Afsky og Forfærdelse derover, kan dog ikke kaldes barnligt. Pottemager Walter er uden tvivl en af Heibergs meest poetiske Digtninger; især er den Scene med Walter og Ulf, hvor den Første sværger Gud og Naturen et evigt Fiendskab, sublim og tragisk rystende. Men naar man undtager de Steder, hvor Doktor Pancreas faaer Prygl, er der dog Intet, som minder om Marionetspillet. Forholdet imellem Rosa og Walter er yndigt og rørende; men mærkværdigt nok er det, hvorledes den unge Digter allerede her har en Skræk for at være sentimental, saa at han (med den siden saa stærkt anpriste Ironie) skynder sig at tilintetgiøre det Indtryk paa Læseren, hans

Begeistring har gjort, ved at lade Harlekin ende Stykket med en Platitude.“

For Scenen har „Pottemager Walter“ ikke vist sig egnet. Tre Gange har man prøvet at opføre det, nemlig ved Det kgl. Teaters Sommerforestillinger i 1845, 6 Gange i Sæsonen 1868—69, fra hvilken sidste Lejlighed Georg Brandes' lille Essay til „Illustreret Tidende“¹⁾ skriver sig, hvori Planen til „Hovedstrømninger“ ligger som in nuce, og igen i Sæsonen 1889—90. Hver Gang med samme Resultat: at det faldt til Jorden. Første Gang opnaaede det blot 2 Opførelser, anden Gang, hvor det af Fru Heiberg var sammentrukket fra 5 til 4 Akter, virkede det ifølge Edgar Collin²⁾ trættende, hvortil bidrog den Omstændighed, at Hovedrollen ikke havde nogen heldig Fremstiller i Holm Hansen; ved den sidste Reprise kunde end ikke Emil og Olaf Poulsen som henholdsvis Pottemageren og Ulf redde det. Men Heiberg selv holdt meget af dette Ungdomsstykke og nedlagde i 1833, da han syslede med Udgivelsen af en samlet Udgave af sine Skuespil, et stort Arbejde paa at forbedre det stilistisk, idet det — som det hedder i Indledningen til denne Udgave — „indeholder en heel, om end meget ungdommelig, saa dog fra Speculationens Standpunct gyldig Verdens-Anskuelse“. For en ung Digter var det et usædvanlig sikkert Arbejde, der i ethvert Fald paa eet Punkt — i Afsværgelsescenen — hæver sig op til den store Kunst.

6.

L'ENFANT

Ved Hjælp af Heibergs Skrivekalender for 1814 (aftrykt i sin Helhed S. 165 ff.), den eneste, der er bevaret, før en sammenhængende Række sætter ind med Aaret 1824, er det muligt at danne sig et Billede af, hvorledes den 22-aarige unge Mands daglige Tilværelse formede sig paa det Tidspunkt af hans Liv, der rettest kan betegnes som hans Sværmeperiode. Heiberg var — formodentlig 1813³⁾ — af sin Moder blevet indført i et helt andet Milieu end det litterære og videnskabelige, som han tidligere havde færdedes i, nemlig i den tysk-danske Digterinde og Skønaand Friederike Bruns Hjem, om Vinteren det (senere) Moltkeske Palæ paa Hjørnet af Dronningens Tværgade og Bredgade, om Sommeren Landstedet Sophienholm ved Bagsværd Sø. Den stærke Tiltrækningskraft, der i det nærmeste Par Aar gjorde ham til en hyppig Gæst hos denne Familie, udgik hverken fra Husets Frue eller hendes Mand, den lidet æstetisk anlagte Storkøbmand Constantin Brun, men derimod fra Husets yngste Datter, den skønne Ida (egl. Adelaide)⁴⁾. Hendes

fængslende Ydre har Oehlschläger skildret os i sine „Erindringer“¹⁾: „Ida var en yndig Pige, blond, hvid, velskabt som en Nympe, med et ovalt, regelmæssigt, haarfagert Hoved, og et Ansigt, hvis muntre Venlighed gjorde Indtryk paa os Alle, skiøndt hendes blegblaae Øine ikke funkledede med Ild.“ Ved Undervisning og Rejser uddannedes de Talenter, som Naturen saa rigt havde udrustet hende med. Ikke mindre end tre Kunstarter udøvede hun: Tegning, Musik og Dans. Historiemaleren J. L. Lund underviste hende i at tegne, mens Weyse blev hendes første Vejleder i Sang, indtil hun i Italien fik en indfødt Lærer. Selv indførte Moderen hende i den antikke Litteratur. Mest berømt er Ida Brun dog blevet som Udøver af den Gren af den pantomimiske Dansekunst, der i det 18. Aarhundrede gik under Navnet Eurythmi, og som vi nu nærmest vilde kalde Kallisthenics, en Kunststart, som beroede paa et Sæmmenspil mellem Linier og Toner og bestod i at indtage skønne plastiske Stillinger. Denne Evne var opstaaet helt fra inden hos Ida. En Dag, da hun endnu kun var 4 Aar gammel, fortæller hendes stærkt beundrende Moder, skete det, at hun, mens Weyse fantaserede paa Klaveret, „brød ud“ i Pantomime. Da hun kort efter til sin Moder beklagede sig over, at hun ikke havde noget Indhold at give sin Dans, genfortalte Fru Brun hende Myten om Orpheus og Eurydike, med det Resultat at den lille Pige paa staaende Fod var i Stand til at omsætte Situationen i pantomimiske Scener, og hvad Friederike Brun kun formaaede at udtrykke i Ord, saa hun nu til sin Henrykkelse Datteren gengive i Toner og Billeder²⁾. Det blev fra da af en Selvfølge, at Ida underholdt sin Moders Gæster med, draperet i folderige Klædebon, at indtage statuariske Attituder, inspireret af antike Billedhuggerarbejder eller Digterværker. Om nogen egentlig Undervisning kunde der ikke blive Tale; Ida var helt og holdent henvist til selv at skole dette Talent, indtil Tilfældet i 1812 førte Samtidens berømteste Mester i Eurythmien, Madame Hendel-Schütz, paa hendes Vej, et Møde, der vistnok, siger Moderen³⁾, blev til lige stor Forundring for den store Kunstnerinde, der saa sig stillet overfor et Naturprodukt, som for Vidunderbarnet, der erfarede, hvortil man kunde bringe denne Kunst ved Studium og Uddannelse. I det Brunske Hjem havde Heiberg ofte Lejlighed til at se det yndige Syn, at tre purunge Piger dansede med hinanden. Sammen med Husets Datter blev nemlig opdraget to forældreløse Søstre, Mariquitta og Sophie Dreyer, Døtre af den 1810 afdøde danske Gesandt i Madrid og Paris C. Dreyer og en Spanierinde⁴⁾. Trekløveret Ida, hendes Veninde, Generalkonsul Peder Blicher Olsens Datter Jasmine, der var vokset op i Spanien og Berberiet og i Paris var blevet uddannet i Dansekunsten af selveste Talma og La Rive, samt den kokette Mariquitta, hvis Navn af og til nævnes i Heibergs Optegnelser, forenedes i Interessen for Dansen og optraadte dels to og to, dels alle

tre sammen. Saa sent som i 1833 mindedes Digteren de spanske Danse, som Mariquitta havde lært Ida, da han i „De Danske i Paris“ lod Ernest synge til Melodi af den Bolero, som han 20 Aar i Forvejen havde set de to udføre paa Sophienholm:

I Dandsen du mig møder,
Farvel! du flyer igjen.
Den Lov, som drog dig hen,
Dig nu tilbage støder.

Du bort fra mig dig fjerner;
Farvel! forlad din Ven!
Din Vei dig fører hen
I Lys af andre Stjerner.

Med sine rige kunstneriske Gaver henrykkede Ida Brun Skønaander, overalt hvor hun viste sig, paa sine talrige Udenlandsrejser og hjemme. Aug. Wilh. Schlegel glemte Æstetikken og Benjamin Constant Politikken for at lege Blindebuk med deres lille Kælebarn¹⁾. Baggesen besang hende som „den vingefavre Fugl fra Paradis“²⁾, Thorvaldsen inspireredes af hendes skønne Bevægelser og udførte 1810 hendes Buste i Marmor. I Schweiz opvakte hun Madame de Staëls Forundring som i Weimar Goethes, A. W. Schlegel henrev hun til et Digt, hvori han giver „en versificeret Udsigt over hendes Repertoire“:

Solch ein zephyrleichtes Leben,
Solcher Anmuth Gang und Schweben
Sah mein trunknes Auge nie.
Jede Welle der Bewegung
Zaubert hin in süsse Regung,
Alles athmet Harmonie.

Lamartine modtog Skønhedsindtryk af hendes Sang. I den store Ode „La voix humaine“ (af Samlingen „Harmonies poétiques et religieuses“) forherliger han hendes Stemmes Vellyd som Sfærernes Harmoni og skildrer i Kommentaren til sit Digt paa Prosa hendes fuldendte Apparition og Kunst: „Hendes Skønhed var græsk, hendes Aand italiensk, hendes Stemme himmelsk. I sit Talent var hun paa Højde med sin Tids ypperste Sangerinder. Hun havde allerede i sin Barndom gennem Indskydelse skabt en ny Kunststart gennem sine Attituder. Hun gengav ved en Stilling, et Minespil, en Drapering Personerne i de store historiske Scener. Hun fik Statuerne til at leve og skælve. Hendes vidunderlige Skønhed øgede hendes Indflydelse. Det var den tavse Poesi. Og naar hun talte, var det et Udtryk for idel Godhed“³⁾. I dette Hyldestkor paa flere Tungemaal blander Heiberg nu sin Røst med Digte

som „Til Adelaide“ (der antagelig er identisk med det under Datoerne 28.—30. Juli i Kalenderen omtalte), „Adelaides Segl“ (skrevet 6. Novbr. 1814), „Himmelsk Kjærlighed“ og „Hvad er Elskov?“ samt de to mere ubetydelige Impromptuer „Med et lille Speil“ og „I en Naalebog“.

Ida Brun var Heibergs store Ungdomskærlighed. Samtidige Vidnesbyrd er enige om, at hendes intellektuelle Evner ikke var store; Poesi brød hun sig f. Eks. — i Modsætning til den digtende Moder — ikke synderligt om: „lange Vers jeg veed, du ei kan lide“, hedder det i en af Heibergs Strofer til hende. Hendes Væsen skildres af dem, der har kendt hende, som noget indolent og prosaisk, og erotisk anlagt var hun slet ikke: Oehlsenschläger betegner hende som „undine-kold“¹⁾. Og dog tilhørte hun den Kvindetype, som fængslede Heiberg stærkest: den purunge Pige, endnu halvt Barn, med Frederike Bruns Udtryk paa Overgangsstadiet fra Puppe til Sommerfugl, saaledes som Heiberg fremfor alt har skildret hende i Skuespillet „Psyches Indvielse“. Traditionen vil vide, at hun selv ingenlunde var uimodtagelig for den unge Digters Hyldest, og at hans Tilnærmelser understøttedes baade af hendes Moder, der af den Grund arbejdede paa at skaffe ham ind i Diplomatiet, og af hendes Veninde Mariquitta. Men der var baade paa Grund af Idas personlige Fortrin, og fordi hun var et saa rigt Parti, mange og farlige Medbejlere, især indenfor den Kreds af unge Diplomater, som den kosmopolitisk anlagte Fru Brun i stort Antal drog til Huse, og det blev da ogsaa til Slut en saadan, som gik af med Sejren. Foreløbig lod Husets højst originale Frue den unge Mand — „l'enfant“, som hun kaldte ham — nyde godt af sin Bevaagenhed og udnyttede hans poetiske Talent til at oversætte sine to Digte „Høstaftenen“ og „Opvaagnelsen“²⁾, der er henvendt henholdsvis til Oehlsenschläger og Baggesen som et Forsøg paa at udsone de to Digtere, der begge havde deres Gang i det Brunske Hjem. Til dette diplomatiske Hverv ansaa hun ham for at være den rette, eftersom det var lykkedes ham at bevare Venskabet baade med Oehlsenschläger, hos hvem hans Digtning tidligst havde fundet Opmuntring, og med Baggesen, der efter sin Hjemkomst fra Kiel 1813 var blevet en hyppig Gæst hos Gyllembourgs. I Molbechs „Athene“, hvor Oehlsenschläger Marts 1814 havde ladet sit Takkedigt til Heiberg i Anledning af „Marionetteater“ trykke, offentliggjordes nu i Maj-Heftet Oversættelsen af Fru Bruns Poesier, ledsaget af følgende Sonnet af Heiberg „Til Fru Frederikke Brun“³⁾, dateret Sophienholm Septbr. 1813.

Du har tit mig betroet den Laurbærkrone,
 Som huld Du vil, o høie Sanggudinde,
 Omkring de tvende Digterlyrer vinde,
 Som høiest paa den danske Himmel throne.

Du rakte mig den fra Parnassets Zone,
 Og bød min Haand en lignende Dig binde,
 Men af den danske Herthalunds Kjærminde.
 I samme Sprog, som Hines Sange tone.
 Med Skjælven jeg mit Laan tilbagebringer;
 Thi ak! den Himmeldug, hvis Perler smile
 Paa *Dine* Blomster, mangle Jordens Dale;
 Og jeg har ei, som Du, o Musa, Vinger,
 Hvormed jeg til Parnassets Top kan ile,
 Og samle den paa Bredden af Castale.

Kun fra den ene af de to apostroferede Digtere fremkaldte Henvendelsen et offentligt Svar, idet den af Fru Brun foretrukne Baggesen i sit Ugeblad „Skuddagen“ indrykkede sin bekendte Strofe med de profetiske Linier om Sangerkrigen:

Den Digter, der saa sindrig, som beskeden
 Halv Yngling end, med spæde Vinges kud,
 Liig dem af Skuldrene paa Amors Brud,
 Qvad Digteren denne Sang hernelen,
 Vil engang stor, som nu alt elskelig,
 Paa mægtige fuldvoxne gyldne Vinger,
 Til Sangens Top, hvor *Evalds* Aand sig svinger,
 Fra vore Toners Kampplads svinge sig,
 Og, Fremtids Genius i Upartiskhed liig,
 Naar, *Psyche*, Dit os her alt rakte Bæger
 Bag Gravens stille Lethe vederqvæger,
 Sangdømme den i Live førte Krig
 Imellem Baggesen og Oehlenschläger.

Oehlenschläger nøjedes med privat at kvittere for Henvendelsen med en spøgefuld Romance, som han aldrig lod trykke¹⁾. Heiberg, der sidenhen villigt erkender, at han poetisk var blevet vakt af Oehlenschläger, var ikke blind for, at hans Digterstjerne var i Dalen. I Striden, som rasede i de følgende Aar, indtog han en passiv Holdning, men havde under Tylvtefejden umiskendeligt sine Sympatier paa Baggesens Side, saaledes som det ses af hans indignerede Udtalelser om P. Hjorts „Tolv Paragrapher“²⁾. Af Kærlighed til Ida lod Heiberg sig paa ny spænde for Moderens Triumfvogn, da han til de følgende Numre af Molbechs Tidsskrift oversatte hendes Digt „Il bambino di Ara Celi“ og Rejseskildringen „Redningen. En Vinteridyl“.

I disse Omgivelser soledede Heiberg sig rigtigt. Om Vinteren i de bonede Sale i Bredgadepalæet, hvor han havde Chance for at træffe lærde Mænd som Arkæologerne P. O. Brøndsted og Prof. Welcker fra Giessen, der op-

holdt sig i Danmark 1814 for at ordne Zoëgas Efterladenskaber i Det kgl. Bibliotek, og adskillige af de danske og udenlandske Diplomater, som Fru Brun med sin Paafugleforfængelighed søgte at indfange, f. Eks. den danske Legationssekretær i London og senere Notarius publicus i København Fr. Clauswitz, der snart blev Heibergs gode Ven, og Preussens Gesandt i Danmark, Grev Wilhelm Heinrich Maximilian Dohna, der opholdt sig her i Landet i 16 Aar og skal have sat stor Pris paa den unge Digter¹⁾). Om Sommeren ved det lille Hof paa Sophienholm, hvor han undertiden har maattet bide i det sure Æble og ledsage Fru Brun til Fods, naar hun — som Carl Bernhard skildrer det²⁾ — paa et af sine Mulæsler tog sin Motionstur gennem Parkens Alleer, eller anstrænge sine Stemmemedler ved at læse højt for den meget døve Frue. Et komisk Situationsbillede af denne Art udkaster Oehlenschläger paa sine gamle Dage, da han i et Brev³⁾ til sin Datter i Norge fortæller om et Besøg, han 1842 aflagde hos den nye Ejer af Sophienholm, Prokurator Knudsen: „Det morede og rørte mig, at see det gamle Sophienholm, — hvor jeg hos Bruns havde tilbragt saa mange Dage i yngre Aar. Men — det har noget Trist dog at see et saadant Sted igien i en andens Besiddelse, Værelserne indrettede paa en ganske anden Maade og beboet af ganske andre Mennesker. Saaledes sadde vi nu til Bords og spiste Suppe, Asparges og Steg — hvor Heiberg for mange Aar siden havde ligget i Sengen hos Fru Brun — da den Gamle kom ind med en Fremmed, som han viste Huset; men med en beundringsværdig Resignation havde sagt, idet han gik igien med den Fremmede: „Da liegt meine Frau mit einem Ihrer Bekannten.“ Heiberg læste hende nemlig noget for, og for yderligere Tydeligheds og Mageligheds Skyld, havde de strakt sig ved Siden af hinanden, paa Sengebolstrene.“ Han har sikkert herligt vidst at revanchere sig ved et Picknick i den idylliske nordsjællandske Egn sammen med de unge Piger. Ved en saadan Lejlighed — muligt dog nok i en noget senere Periode af hans Sophienholm-Tilværelse — er følgende Sang⁴⁾ blevet til:

ECHO-LIED

auf dem Bagsvörd-See zu singen.

Echo, Echo am Bagsvördsee,
 Möchte gern mit dir sprechen.
 Höre was ich dich fragen will,
 Ohne zu unterbrechen.
 Doch verstehst du was ich sage?
 Sprichst du auch die Liedersprache
 Unsrer Friederike? — Ikke.

Ikke? — Das bedaur' ich sehr,
 Wie wird das denn gehen?
 Aber sprichst du auch nicht Deutsch,
 Wirdst du's doch verstehen,
 Kannst es gar vielleicht auch lesen,
 Bist einmal bis Kiel gewesen. —
 Sprich, verstehst du mich, Echo? — *Jo!*

Jo? — Nun so beantwort' mir
 Was ich dich jetzt fragen werde:
 Wie gefällt dir dieser Ort?
 Ist er nicht ein Schmuck der Erde?
 Ist es nicht ein Paradies?
 Echo, dir gefällt's gewiss:
 Diese Haine dir sind heilig. — *Deilig!*

Deilig — ja das ist das Wort,
 Und so wollen wir es nennen. —
 Kennst du diesen Ort so gut,
 Echo, wirst du uns auch kennen.
 Hoff', dass wir dir auch behagen,
 Oder hast du was zu sagen
 Gegen unsre Compagney? — *Nei!*

Nei — das ist zwar etwas kurz,
 Dennoch sind wir dir erkenntlich;
 Von viel Worten bist du nie,
 Oft sogar auch unverständlich.
 Doch versuch's und sage mir,
 Welche von den Damen hier
 Ganz besonders dir gefalle? — *Alle!*

Alle — ja, da hast du Recht;
 Wer vermag wohl hier zu wählen?
 Alle sind ja liebenswerth,
 Und wer weiss nicht zu erzählen
 Von Marie, Charlotte, Tine,
 Von Sophie, Hanna, Justine,
 Von Constance und Ellenor? — *Hele Nord!*

Hele Nord? — Das wäre viel!
 Echo, das scheint übertrieben;
 Wiss' nur, dass die Damen hier
 So etwas wohl gar nicht lieben,
 Sind vergnügt mit ihrem Glücke
 In der Näh' von Friederike.
 Preis sey ihrem Namen! — *Amen!*

Sophienholm.

(Tegning af J. L. Lund, Bakkhusmuseet).

Hvad Under, at Heiberg spillede som Fisken i Vandet! Dette Liv var jo som en Fortsættelse af Opholdet i Stockholm et Par Aar i Forvejen, ogsaa i den Henseende at han i denne Kreds mødte den samme slebne Omgangstone, som han der havde lært at sætte Pris paa.

I sit Hjerteanliggende led han i Vinteren 1815—16 en stor Skuffelse. Hvis han nogensinde for Alvor havde gjort sig Forhaabninger om at vinde Ida Brun, blev han nu brat revet ud af denne Illusion. Kort efter Nytaar 1816 deklareredes nemlig hendes Forlovelse med den nylig tiltraadte østrigiske Gesandt i Danmark, Grev Louis Philippe de Bombelles, og da denne snart efter blev tilbagekaldt for at overtage Gesandtskabsposten i Dresden, maatte Brylluppet allerede finde Sted den 4. Februar. I Maj Maaned forlod Ida Bombelles sit Fædreland, til Sorg for hendes mange Beundrere. Skuespillet „Psyches Indvielse“ var Heibergs Farvel til den bortdragende. Fra den Dag af, da Ida rejste, blev han en sjældnere Gæst paa Sophienholm, til stor Forundring for Friederike Brun, der ikke fattede eller lod som hun ikke vilde fatte Grunden. Endnu saa sent som 1827 skriver hun naivt til Kamma Rahbek om „l'enfant“: „er hat sich ganz von mir abgewandt, ohne dass ich wusste warum er mir, ja meinem ganzen Hause seine Gegenwart entzieht, die uns von jeher so angenehm war, und deren Werth wir immer zu schätzen wussten“¹⁾. Han paa sin Side skal have udtalt, „at han ikke var utilfreds ved at kunne afbryde den intime Forbindelse med det Brunske Hus, da han i 1819 rejste til Paris, eftersom det umistelige Udbytte, som han havde draget deraf, uden Tvivl var udtømt“²⁾. Personligt saa de to aldrig mere hinanden. Da Grevinde Bombelles 1831 var i København, var Heiberg lige blevet gift, hvorfor Øjeblikket formentlig var mindre belejligt til et Gensyn. At han aldrig glemte sin Ungdoms elskede, er der i hans Digtning baade fra yngre og ældre Dage Vidnesbyrd nok om. Det smukke Digt „Efteraarsfølelse“³⁾, dateret Sophienholm 1818, er viet Mindet om hende. Naturens Efteraarsdragt i Forbindelse med Gensynet af det Sted, hvor hun har haft sit Sommerhjem, hensætter Digteren i en elegisk Stemning og fremkalder vemodige Betragtninger over altings Foranderlighed:

Ved Søens klare Bred deroppe,
 Hvor tidt jeg i det lille Lysthuus sad,
 Imellem Blomster glad,
 Jeg kun de grønne Fyrretræer
 Og røde Bøgetoppe
 Kan øine blandt hverandre der;
 Og fra den sjeldne Gruppe stige
 Halvdunkle, svage Skygger, underlige.

Det er, som om de tyde vilde
 Paa den almindelige, store Død,
 Hvis Lov nu Alting lød.
 Saadan vil og de kjære Baand
 Engang maaskee sig skille,
 Som bandt til Andre her min Aand;
 Maaskee vil efter samme Love
 Mit Venskab falme, som de grønne Skove.

I denne Stemning formaar kun eet at yde ham Trøst: Bevidstheden om at eje en elsket Moders Kærlighed:

Held mig! Om og Naturen falmer,
 Groe stedse Foraars-Urter i mit Hjem;
 Ei Høsten kuer dem:
 En elsket Moder aabner der,
 Bag Hjemmets brede Palmer,
 For Sønnen, som hun har saa kjær,
 Den blide, fredelige Skygge,
 Hvori alene han kan boe og bygge.

Idet Digtet faar denne Drejning, bliver Kompositionen den samme som i „Hjemkomst“ fra 1812. Et paa Tysk affattet Hyldestdigt til Fr. Bruns Fødselsdag 1825, „Gespräch zwischen Sophienholm und Bellavista“¹⁾, formet som en Samtale mellem Idas gamle Hjem og hendes Søster Charlotte Paulis Landsted ved Klampenborg viser, at Digterens Tanker endnu kredser om Ungdomstiden. Omend Poemet udmunder i den af Situationen paakrævede Hyldest til Moderen, der aabenbart fejres hos den hjemmeværende Datter paa Bellavista, er dog Pointen den, at Sophienholm sørger, thi

Was hilft dir auch dein Frühlingsglanz?
 Du hast den besten Schmuck verloren;
 Denn *Ida* windet nicht zum Kranz
 Die Blumen, die dein Lenz geboren.

Med Bobé²⁾ vil man ogsaa være tilbøjelig til at antage, at Hovedmotivet i Novellen „Den farlige Taushed“ („Kjøbenhavns flyvende Post“ 1827), Carls Kærlighed til Charlotte, der rives bort fra ham af en dødelig Sygdom, har sit Virkelighedsgrundlag i Heibergs Følelser for Ida Bombelles, saa meget des mere som hans store Tale om Eros³⁾, der har formælet sig med Døden, holdes just paa den Ekko-Bakke ved Bagsværd Sø, hvortil den ovenfor aftrykte „Echoliéd“ formodentlig er henlagt. Skønnest af alt, hvad Ida har inspireret sin Digter til, er dog det underfulde Digt, han en Menneske-

alder senere skrev, bevæget ved Efterretningen om hendes Død i 1856¹⁾. Mindet om hende lever her saa frisk, som var det nylig, han havde sagt hende Farvel:

Hvor skal en vildsom Tanke helst sig fæste?
 I dine Skove, dunkle Frederiksdal,
 Hvor Skarer mødtes, for det Huus at gjæste,
 Der vinkede fra Søen klar og sval.
 Naar Rosentiden gav sin Skat tilbedste,
 De flokkedes, for i den gjæstfri Sal
 At mødes, skilles, sig uhindret sprede
 Ved Søens Rand og mellem Havens Bede.

Da mødte dem et Syn paa disse Steder,
 Og Alles Blikke fængledes med Magt:
 En ung og ædel Skikelse dem træder
 Imøde, hyllet i den hvide Dragt;
 En blegrød Rose, som end Duggen væder,
 Er tidt i Haarets gyldne Fletning lagt;
 Et mildt Velkommen byder hun de Mange,
 Der søge hendes Fjed i Havens Gange.

Ida Brun var ikke den eneste Kvinde, der tændte Heibergs Hjerter i Brand: i Skrivekalenderen for 1814 figurerer adskillige Navne paa unge Piger. Heiberg var inde i en Periode, hvor han som Sommerfuglen flagrede fra Blomst til Blomst. Ketty Potter, som han en Sommeraften fulgte hjem, var Hans Hertz' Kusine. Allerede omtalt er Idas Veninde Mariquitta Dreyer²⁾, der nævnes sammen med sin Søster Sophie, og Jenny Olsen, der uden Tvivl er identisk med Idas Veninde Jasmine Blicher Olsen, en Datter af Generalkonsul Peder Blicher Olsen, siden det er i dennes Broders Hus, han har været sammen med hende; til samme Milieu hører Chr. Drewsens Datter Julie (gennem sit Giftermaal med Bankdirektør Nic. Aagesen J. M. Thieles Svigermoder). Heibergs Mangfoldighed i Kvindekabet synes at have været stor: d. 28. Oktbr. omtales i Forbindelse med et Aftenselskab hos hans Onkel Andreas Buntzen et Stævnemøde, og de følgende Dage antegnes gentagne Gange Navnet paa dennes unge Hustru Camilla, der havde arvet sit lette Blod fra sin Fader, Sangeren og Komponisten Du Puy. En af de vistnok ikke faa Mænd, der sværmede for hende, Komponisten Rudolf Bay (omtalt i Skrivekalenderen under 4. Novbr.), konstaterer i sine Memoirer med megen Misbilligelse, at Heiberg hørte til hendes Tilbedere: „Hvad Hr. Heiberg angaaer, som er saa høit anskreven hos Buntzens, da har jeg af Frue Du Puy [d. v. s. Camillas Moder] faaet fuldkommen Underretning derom, han er forliebt i C. og henger saaledes i Rumpen paa hende, at Oberst St. Aubain

[d. v. s. Carl Bernhards Fader] giver ham grove Stikpiller derfor¹⁾. Et Par Aar senere langede Heiberg i „Julespøg og Nytaarsløjer“ ud efter denne sin forøvrigt vistnok ufarlige Rival (jf. S. 92 f.). En Familietradition²⁾ vil vide, at Camilla Buntzens fjerde Barn, Georg, der blev bragt til Verden d. 1. Juli 1816, havde J. L. Heiberg til Fader. Denne Formodning har megen Sandsynlighed for sig. Den giver den naturlige Forklaring paa, at Fru Gyllembourg ofrede saa megen Kærlighed paa denne Dreng, tog sig af hans Opdragelse, ja ligefrem antog ham som sit Plejebarn og ved hans tidlige Død 1847 græmmede sig over Tabet af ham. Fru Heiberg røber naturligvis ikke noget om dette, men indskrænker sig til at fortælle, at hendes Mand legede med ham, som han kunde have været hans jævnaldrende³⁾, uden dog at gaa nærmere ind paa hans Følelser over for Drengen. Derimod lægger hun ikke Skjul paa, at Georg Buntzen allerede i Ynglingealderen blev heftigt indtaget i hende, hvad der gav ham Anledning til voldsomme Udbrud af Skinsyge paa Heiberg⁴⁾. Dette Forhold reflekteres — som paavist af Brix⁵⁾ — to Gange i Heibergs Digtning fra omkring 1840: i Skildringen af den unge Jæger Frederik i „De Nygifte“, der haabløst forelsker sig i den nygifte Frue, og i Balthasars Jalousi i „Syvsøverdag“. Ogsaa Fru Gyllembourg har i sit Skuespil „Sproglæreren“ (1834) gengivet disse huslige Scener, dog i behørigt retoucheret Skikkelse og med den lykkelige Udgang, at Helten, der en Tid lang er Fortvivlelsen nær paa Grund af sin Mistanke om, at den, han elsker, er hans kødelige Søster, rives ud af denne Vildfarelse.

Sine medicinske Studier synes Heiberg at have drevet med den mindst mulige Flid. I ethvert Fald er der kun 4 Dagbogsoptegnelser, der antyder, at man har en vordende Læge for sig. Den 2. Septbr. omtales „Det medicinske Selskab“, den 10. Novbr. hedder det: „Begyndte mine Studier“, og i de følgende Dage noteres det, at han for første Gang har været hos en Manuduktør og har overværet en Demonstration paa Klinikken, hvor han forøvrigt synes ved Smitte at have paadraget sig en Nervefeber (Tyfus), der i den følgende Maaned gjorde ham uarbejdsdygtig. Desmere optaget var han af at dyrke Selskabslivet. Det store Flertal af Almanaknotaterne angaar Fornøjelser af forskellig Art. Af Teaterforestillinger har han i Løbet af dette Aar overværet Opførelsen af „Hugo von Rheinberg“, „Crispins Forvandlinger“, „Røverborgen“ samt Henslers „Das Donauweibchen“, der i Sommertiden blev givet af et tysk Selskab; til de dramatiske Nydelser hører endvidere et Besøg — med Dame — hos Casorti. Som rimeligt var i denne Dilettantkomediens Glansperiode, tog han ogsaa aktivt Del i dramatiske Opførelser og optraadte i „Barselstuen“ ved en Fremførelse hos Haagen (formodentlig Københavns Politidirektør, hvis Søn var hans Ven) og under et Besøg i Domprovstegaarden i Roskilde i „Jean de France“. Aftenerne var ofte optaget af Selskabelig-

hed, undertiden med paafølgende Dans, i Fastelavnen endogsaa med noget saa barnligt som „at slaa til Potten“. Navnene paa dem, han omgikkes, tilhører Samtidens aandelige og sociale Noblesse: Oehlenschläger, Molbech, Baggesen, Falsens, H. C. Ørsted, Kolderup-Rosenvinge, Tuteins, G. H. Olsen, Maleren J. L. Lund osv.

Ogsaa hans poetiske Skaben i denne hans sorgløse Ungdoms Periode antager Karakteren af Leg. Anledningen hertil kom udefra. Den mærkelige Janus-Skikkelse Jens Baggesen havde i 1815 udsat en Præmie for den, der kunde løse hans poetiske Gaade „Det evige Sindbillede“. De tre Venner Weyse, J. M. Thiele og Heiberg følte sig alle lokkede af Opgaven og kastede sig ud i Kappetriden, uden at nogen af dem dog efter Baggestens Mening havde Held til at træffe det rette. Heibergs Forsøg til en Løsning udformedes i Digtet „Den sidste Prøve“ (trykt i „Danfana“ 1816), der har det tilfælles med den meste Gaadegætningspoesi, at det virker mere som en *tour de force* end som et Produkt af Inspiration ¹).

Endnu en Kilde til Nydelse bærer Skrivekalenderen Bud om: Glæden over Naturen. Heibergs Forbindelse med Naturen synes i Ungdommen at have indskrænket sig til Skovture i Københavns Omegn; om længere Sommerophold paa Landet, udover hos Mosteren paa Falster, høres der ikke Tale. Til Gengæld var hans Udflugter saa hyppige, at de i Almanakken nummereres og i Løbet af dette ene Aar naar op til Tallet 8, hvortil maa føjes de hyppige Besøg paa Sophienholm. Det heibergske Naturomraade var i alt væsentligt begrænset til Nordsjælland, og inden for dette var igen Dyrehaven det hyppigste Maal for Familiens Udflugter — „den over Alting skjønne Dyrehave“, som Fru Gyllembourg entusiastisk kalder den ²). Fra hendes Hverdagshistorier ³) og Breve kender vi Rituallet: man tog, velforsynet med Proviant, ud med Holstenskvogn, steg saa af og vandrede til Fods et Stykke af Vejen for først om Aftenen at vende tilbage til Byens „kvalmfulde Mure“. Et Besøg paa „Bakken“ gik man heller ikke af Vejen for, som skildret i Børnevaudevillien „Dyrehavsrejsen“ og „Recensenten og Dyret“. Fra en Deltager i en saadan Udflugt, N. C. L. Abrahams ⁴), foreligger dette lille Øjebliksbillede af dens Forløb: „Om Sommeren vare Saint-Aubains fordetmeste i længere Tid ude i Frederiksborg ...; men engang imellem gjorde hele Compagniet dog Toure. Saaledes gjorde vi engang en rigtig kjøbenhavnsk spidsborgerlig Dyrehavstour. Vi kjørte ud i en Holsteenskvogn, gyngede, red paa Hestene, saae paa Kunsterne, og ved Hjemfarten toge vi ind i Charlottenlund, hvor vi satte os udenfor et Telt og drak Punsch. Ved denne Leilighed foreslog Heiberg en Rundsang, hvori Enhver skulde improvisere et Vers, hvori Choret istemte „Ecce, quam bonum etc.“ ⁵). Vi vare alle meget lystige, især Heiberg, der i et Vers formodentlig streifede det Tvetydige noget nær, hvorpaa Fru Gyllembourg, der kom efter ham, sang:

Min Ludvig er en Drukkenbolt,
 Det siger jeg. Forresten,
 Mig synes, her er noget koldt,
 Det kommer nok af Blæsten.“

Et Luksusliv som dette maa nødvendigvis have været ret kostbart, og spørger man, hvor den unge medicinske Student da egentlig fik Subsidier fra, vil man ved at gennemlæse Skrivekalenderen se, at han da allerede var kommet ind paa det Skraaplan, som han aldrig siden kom bort fra: at stifte Laan og tage Forskud. Optegnelserne for 6. Jan., sammenholdt med 25. Aug. og 4. Septbr., skal formodentlig forstaas saaledes, at Heiberg i Forskud har skaffet sig 100 Rdlr. af den Sum, der udbetaltes ham af Faderen gennem dennes Ven og Tilidsmand, Bogtrykker J. H. Schultz. Men dette var aabenbart ikke nok for det unge Menneskes flotte Vaner, thi 5. Maj er han atter i Pengetrang og forskaffer sig andre 100 Rdlr. hos en vis Schow¹⁾, hvis Kreditorkrav blev fyldestgjort ved Afhændelsen af en Pindar-Udgave. I September Maaned er han paany kommet i Forlegenhed og maa nu for at kunne holde sig oppe atter ty til Schultz, der denne Gang maa rykke ud med hele 1000 Rdlr. Heibergs Næstsøskendebarn Carl Bernhard ved ogsaa at fortælle²⁾, at Heiberg engang i en Pengeforlegenhed henvendte sig til Ida Bruns Fader om et Laan paa 500 Rdlr. Resultatet blev dog ikke det forønskede: den stenrige Constantin Brun, der idelig plagedes med den Slags Anmodninger, viste ham blot en Bog, hvori han havde optegnet alle dem, der bad ham om Pengeforstrækninger, men ikke fik dem, og føjede nu J. L. Heibergs Navn til de andre skuffede.

7.

„DEN SPANSKE“

Medens Tilværelsen for Heiberg i Aaret 1814 tilsyneladende havde været idel Fryd og Glæde, begyndte Aaret 1815 med, at mørke Skyer trak op. Hans Stiffader havde, siden hans Yndlingstanke om et forenet Skandinavien i 1810 ved Valget af Bernadotte til svensk Tronfølger havde lidt Skibbrud, periodisk befundet sig i en Depressionstilstand, og i de sidste Par Aar var legemlig Svækkelse stødt til. Det kom dog aldeles uventet for de nærmeste, da en Byld i Øret d. 10. Maj 1815 gjorde Ende paa hans Liv. Fru Heiberg har skildret³⁾, hvorledes hendes Svigermoders Sorg over det pludselige Dødsfald bragte hende saaledes til Fortvivelse, at hun lod sig overtale til at forlade Hjemmet indtil Begravelsesdagen. Men hvad der for os har mere Interesse, er hendes Meddelelser om Stifsønnens Reaktionen. Efter gammel Skik samledes Ven-

nerne inden Jordfæstelsen omkring Kisten i Hjemmet, og i dette Øjeblik overvældedes Johan Ludvig af sine Følelser og gav sine Taarer frit Løb. Da skal Oehlenschläger være gaaet hen til Husets Søn og formodentlig velment have ytret omtrent disse Ord: „Ja, min kjære Johan Ludvig, nu gjælder det at spytte i Næverne og erhverve, hvad Din Moder og Du behøver til Livets Op- hold“. Ifølge samme Kilde glemte Heiberg aldrig denne plumpe Tiltale, „og fra dette Øieblik“, hedder det videre, „fik hans Godhed for Oehlenschläger et dødeligt Saar, som i Grunden Tiden aldrig ganske lægte“¹). I Realiteten havde Oehlenschläger naturligvis Ret. Tiden var nu inde for den unge Mand til at træffe en Afgørelse med Hensyn til sin Løbebane. Gyllembourg efterlod sin Hustru i smaa Kaar, og Moder og Søn maatte flytte til en beskednere Lejlighed i Amaliegade 135 (nuv. Nr. 41). At een Ulykke sjælden kommer alene, fik de at føle derigennem, at P. A. Heiberg omtrent samtidig mistede sin Stilling under det franske Udenrigsministerium og derfor ikke længere saa sig i Stand til at sende Penge hjem til Sønnens Underhold. Til alt Held viste Fr. VI sin Erkendtlighed for den afdødes Minde ved at tilstaa hans Enke en Pension paa 400 Rdlr. aarligt²), skønt Gyllembourg aldrig havde beklædt noget Embede her i Landet, hvilket dog ikke kunde hindre, at hun maatte optage Laan.

Det medicinske Studium, som Heiberg i et Par Aar havde dyrket pro forma, blev nu definitivt lagt paa Hylden til Fordel for en Magisterkonferens i Æstetik. I denne Situation henvendte han sig nu til Kongen om en aarlig Understøttelse³), og gaaet paa Klingen af Fondet Ad usus publicos om, hvad hans Studium var, indsender han en „Underdanigst Promemoria“⁴), hvori bebudes ikke blot en filosofisk Doktordisputats om et Emne af den spanske Litteratur, men ogsaa et eller to Bind egne Digterværker. Da dette Nødraab ikke indbragte ham mere end en Sum af 300 Rdlr., greb han — aabenbart i ny stærk Pengetrang — til den fortvivlede Udvej at indsende en Ansøgning til Kongen⁵) om at blive Chargé d'affaires i Rio Janeiro, paaberaabende sig som eneste Kvalifikation sine Kundskaber i det spanske og portugisiske Sprog. Denne i flere Henseender temmelig fantastiske Plan, der bl. a. indebar, at hans Moder skulde drage med i Udlændighed og lade sig forsørge af sin Søn — Fru Gyllembourg i Brasilien! — maa have forekommet det danske Udenrigsministerium for hasarderet, eftersom Dokumentet bærer den lakoniske Paategnelse „Lægges bort“. Man mindes uvilkaarlig følgende Replikskifte af „Køge Huskors“ (15. Scene):

Arthur.

Mine egne Fortjenester og min Faders Penge give mig grundet Haab om snart at blive ansat som Secretair ved en eller anden Ambassade ved et af de mindre europæiske Hoffer, thi man maa krybe før man kan gaae.

Lise.

Hvad har De da gjort for at opnaae det?

Arthur.

Slet Intet, det er den bedste Adkomst.

Heiberg kunde sige det samme uden at være i Besiddelse af Arthurs øvrige Kvalifikationer. Nu er det ganske vist flere Steder bevidnet, bl. a. af Carl Bernhard¹⁾, at det dengang var vanskeligt for den danske Regering at skaffe det fornødne Antal duelige Embedsmænd til Udenrigstjenesten. Men bortset herfra var det alligevel ret dristigt af et ungt Menneske, der aldrig havde faaet nogen diplomatisk Uddannelse, at tro sig skikket til officiel dansk Repræsentant i Udlandet, blot fordi han kunde Sprog og havde færdedes meget i Diplomat kredse. Det var imidlertid Fr. Bruns Yndlingstanke at faa sin Protegé anbragt i et saadant Embede, og til at realisere den kunde han udnytte Bekendtskabet med sin Faders gamle Ven, Udenrigsministeren, Gehejmeraad Niels Rosenkrantz, til hvem han efter Fru Bruns Forslag, mere beregnende end egentlig velmotiveret, i 1817 dedicerede sin Doktordisputats, der, som Heiberg selv siger²⁾, „var affattet i et Sprog, som han ikke forstod, saa at han endog maatte lade Dedicationen oversætte for sig, hvorover han paa en godmodig Maade raillerede“. I sine „Autobiographiske Fragmenter“³⁾ kunde Heiberg sidenhen tillade sig at spørge med disse ungdommelige Planer og gratulere Diplomatikken til, at den ikke tog Notits af ham, men i Øjeblikket var det ikke des mindre Alvor for ham, selvom han naturligvis helst saa, at en anden Mulighed skulde dukke op. Endnu i Efteraaret 1818, da han havde lidt den Skuffelse ikke at faa Rejsestipendium, betror hans Moder sin Ven A. C. Gierlew i dybeste Hemmelighed, at hendes Søn „halvveis“ paatænker at søge Embedet som Konsulatssekretær i Tanger⁴⁾. Omtrent paa denne Tid var han dog naaet til Indsigt om, at han som ikke-adelig manglede enhver Chance for at „komme ud i Karrieren“⁵⁾.

I sin Promemoria 1816 til de Finansdeputerede havde Heiberg bebudet en Produktion efter to Linier: en Doktordisputats som Slutsten paa et æstetisk Studium, og en Række selvstændige digteriske Frembringelser. Begge Løfter blev indfriet. Til at kontrollere hans Studier til Magistergraden er intet Materiale bevaret, men man tør gaa ud fra, at han ikke i synderligt stort Omfang drev dem paa Universitetet. Professorerne Rahbeks og Oehlschlägers Indsigt i den æstetiske Teori nærede han næppe større Tanker om, intetsteds omtaler han at have overværet deres Forelæsninger, end mindre nævner han sig deres Discipel. Med sin udpræget receptive Begavelse tilegnede han sig sine Kundskaber paa egen Haand og var paa forbavsende kort Tid rede til at ind-

stille sig til den afsluttende Prøve. Ifølge Universitetsfundatsen af 7. Maj 1788 skulde den, der agtede at tage Doktorgraden og ikke havde nogen Embedseksamen, først underkaste sig en Magisterkonferens, der især skulde omfatte hans Hovedfag, men ogsaa Filosofi, Latin og Græsk. Skik og Brug havde imidlertid medført, at man i de sidste 20 Aar havde set bort fra denne Bestemmelse og fritaget Doktoranden for Prøven, hvorfor Heiberg og syv andre ligesindede, hvoriblandt H. N. Clausen, ansaa sig for berettigede til at slippe saa billigt som muligt. Den Ansøgning¹⁾, han indsendte til Universitetet for at søge Dispensation for at underkaste sig en regulær Eksamen, er et i stilistisk Henseende enestaaende Aktstykke. Universitetet er næppe nogensinde før blevet harangeret i en saa selvbevidst og tillige saa kunstnerisk Tone, fjern fra den vante Kurialstil. Han indrømmer her, at hans Studier ikke har tilsigtet at skabe hans timelige og borgerlige Lykke, men gør gældende at dette ikke bør nedsætte ham i de akademiske Fædres Omdømme: „At gjøre det poetisk Skjønne til Hovedgjenstanden for min Nydelse og Beskuelse, Frembringelse og Undersøgelse, blev saaledes meer og meer min Bestemmelse. Poesien blev min Kunst, og Æsthetiken min Videnskab,“ hedder det elegant. Slutningen af Ansøgningen er dristigt forvandlet til en Polemik mod den urimelige Eksamensordning, der kræver af sin Mand, at han skal underkaste sig den, uden at dens Fordringer nogensteder er nærmere præciseret. Dette Aktstykke — tilligemed de syv andre vordende Doktorers, der er ulige mere upersonlige og upolemiske — gav det filosofiske Fakultet noget at tænke paa. Efter Universitetets Sædvane cirkulerede Ansøgningerne og drøftedes skriftligt, idet først Dekanen — i dette Aar Børge Thorlacius — afgav sit Votum, hvorefter samtlige øvrige Fakultetsmedlemmer efter Tur tilføjede deres Bemærkninger²⁾. I alle de Tilfælde, hvor der forelaa en Embedseksamen, var der Enstemmighed om at bevilge Fritagelse for Magisterkonferens, men da dette ikke gjaldt for Heibergs Vedkommende, var der blandt de fleste af Professorerne ubetinget Stemning for at kræve Reglerne overholdt efter Bogstaven. Een Mand søgte dog at stemme sine Kolleger mildere: H. C. Ørsted, Familiens Heibergs gode Ven, der havde kendt ham gennem mange Aar og indviet ham i Matematikkens Mysterier. I sit udførlige Votum fremdrager han alt, hvad der kan siges til Fordel for hans Protegé: hans udmærkede Artiumsresultat, hans Færdighed i Latin, hans vidtstrakte Kundskabsomraade, der spændte fra Matematik og Zoologi til Sprog og Litteratur, samt endelig hans Digtertalent, og konkluderer i at Heiberg maaske er den af samtlige Ansøgere, der har de fyldigste Kundskaber, saaledes „at han ikke kom synderligt i Forlegenhed med at underkaste sig samme“. Det lykkedes Ørsted kun at skaffe sin unge Ven yderligere 2 Stemmer, P. O. Brøndsteds og Sibberns, unægtelig ikke de ringeste af de daværende Universitetslærere. Men da

Sagen har passeret disse Mænd, bringes til Uheld for Heibergs Sag pludselig nye og uvedkommende Momenter ind i den skriftlige Votering. Den, der foranlediger dette, er mærkeligt nok P. A. Heibergs gamle Velynder, Abr. Kall¹⁾, der i jeronimusagtige Vendinger lufter sin Indignation over, at det unge Menneske i „Julespøg og Nytaarsløjer“ (der var udkommet Julen 1816) havde profaneret det hellige. Han kunde, om han havde villet, ogsaa have anført, at et andet af Fakultetets hæderkronede Medlemmer, Matematikeren Jakob Wolf, havde maattet lide den Tort at se sit Navn nævnet i en af de revuagtige Replikker i dette Stykke²⁾. Opildnet af dette Indlæg melder Professorerne Degen og Engelstoft sig som Tilhængere af Kalls Synspunkter, og Sagen var dermed tabt for Heiberg: de gamle Parykker fik trumfet deres Standpunkt igennem. Fakultetets Flertal indstillede — efter adskillige Reverenser for Ansøgerens Kundskaber og mangesidige Talenter — at han skulde holde sig Forordningens Bogstav efterrettelig, samtidig med at man udtalte sin Betænelighed ved hans frivole Spot med religiøse Genstande, og resolverede at han havde at underkaste sig Prøven. Heiberg maatte altsaa bide i det sure Æble, og i September var han oppe til Magisterkonferens³⁾, som han bestod cum laude, saaledes som Ørsted havde spaaet.

Dermed var Vejen fri til Erhvervelsen af Doktorgraden. I Anledning af 300 Aars-Dagen for Reformationens Indførelse havde Universitetet besluttet at fejre en stor Fest d. 1. Novbr. 1817, og dets Rektor, Prof. Jak. Wolf havde i „Statstidende“ for 25. April indbudt dem, der ved denne Lejlighed maatte ønske at blive promoveret til inden 6 Uger at melde sig og senest i August at indsende deres Afhandlinger. Dette Efteraar var derfor særlig rigt paa Doktor-disputatser. Det lykkedes ogsaa Heiberg, der af Kommunitetet fik bevilget 300 Rdlr. til Trykningen, at faa sin Afhandling færdig i rette Tid. Den 11. Oktbr. 1817 stod han da paa Katedret, der som Følge af Universitetets Mangel paa Lokaler efter Bombardementet i 1807 var rejst i Regenskirken (Trinitatis Kirke), og forsvarede sin paa Latin skrevne Disputats om det spanske Drama med særligt Henblik paa Calderon. Til sin Respondent havde han valgt den senere Skolebestyrer Niels Bygom Krarup (Poul Møllers „jyske Bertel“), medens de officielle Opponenten var Rahbek, Thorlacius og Sibbern — Thorlacius i Stedet for Oehlenschläger, der havde været i Udlandet, mens Afhandlingen blev antaget og derfor ikke deltog i Handlingen, selv om han overværede den⁴⁾. Naar man hører, at der desuden fra Auditoriet meldte sig Simon Meisling (H. C. Andersens senere Rektor), den som Politiker herostatisk berømte Dr. Dampé og Teologen Rudelbach, undrer det ikke, at Forsvaret (ifølge „Statstidende“s korte Referat^{13/11}) varede fra Kl. 9 til 2 og efter en sikkert haardt tiltrængt Pause fortsattes fra 3 $\frac{1}{2}$ til 6 $\frac{1}{2}$. Et heldigt Tilfælde har bevaret os en Øjenvidneberetning, et Brev fra Rahbek til Præsens'

Fader¹⁾, skrevet i Pausen midt under Handlingen. Det giver et morsomt Billede af Slagets Gang og maner med sin Beskrivelse af Dr. Dampes Fægtetekunst Erasmus Montanus lyslevende frem for vore Øjne. Brevskriveren fremhæver udtrykkeligt, at Doktoranden ikke blev Svar skyldig, men værgede drabeligt for sig, og at hele Handlingen geraadede ham til stor Ære. Ogsaa uden dette Vidnesbyrd tør man nok antage, at Heiberg, der var en Debattør af Rang og havde skolet sig i latinske Disputerøvelser i „Lycæum“, har bidt bravt fra sig og pareret Opponenternes Hug med elegante Modstød. At han i de nærmest følgende Dage ikke tøvede med at tage sin nyvundne akademiske Værdighed i Besiddelse, tyder ogsaa paa, at han følte sig fast i Sadelen: ikke mindre end 3 Gange drog han i Leding som Opponent ex auditorio ved de, alt som Reformationsfesten nærmede sig, stadig hyppigere Doktordisputatser, nemlig 15. Oktbr. ved cand. theol. Fabers Erhvervelse af den filosofiske Grad, 18. Oktbr. ved sin Ven Kolderup-Rosenvinges Forsvar for en juridisk Afhandling og igen d. 20. i samme Maaned, da C. M. Lunding blev medicinsk Doktor. Naar Elise Fich²⁾ mener at vide, at han ogsaa opponerede 24. Oktbr. mod hendes Fader, Amtsprøvt J. M. Hertz, hvad Referaterne i „Statstidende“ og „Dansk Literatur-Tidende“ ikke omtaler, beror det muligvis paa en Forveksling med hans doktorale Bedrifter i de foregaaende Dage. Efter Dagens sure Møje tog Heiberg ogsaa sin Del af Sejrens Glæder. En „Doctorvise ved Reformationsfesten 1817“³⁾, der er skrevet til Baron Th. Lente Adler, som i samme Omgang havde erhvervet sig den juridiske Dokortitel, vidner om, at han ogsaa var en munter Deltager i de glade Gilder, hvormed man efter endt Strid forfriskede sig.

Tidligt havde Heiberg gjort Spanien til Hovedgenstand for sine æstetiske Studier og i den Anledning af „Anabaptistinden“ Kamma Rahbek — som Oehlenschläger kaldte hende⁴⁾ — erhvervet sig Navnet „Den spanske“. En af vore fineste Kendere af spansk Aandsliv, Emil Gigas, har i en grundig Afhandling⁵⁾, hvis Oplysninger denne Behandling af Emnet i mangt og meget bygger paa, paapeget, at den første Betingelse for Heibergs Syslen med spansk Kultur, nemlig et indgaaende Kendskab til Sproget, i fuldt Maal var til Stede. Det kan meget vel tænkes, at den vordende Digter saa tidligt som i 1808, da Spaniolerne gæstede Landet og ogsaa den sprogbegavede Kamma med Begærlighed greb Chancen for personlig Kommunikation med sine elskede „Spandigere“, har søgt at lære sig Spansk ved Samtale med de fremmede Soldater; samme praktiske Sprogmetode havde jo Blicher anvendt, da han dygtiggjorde sig i Engelsk ved at samtale med en britisk Matros. Men med hele vort Kendskab til Heibergs aandsaristokratiske Tankegang er der dog mere Grund til at følge Gigas i hans Formodning om, at han har er-

hvervet sig sin Sprogfærdighed i Omgang med den spanske Legations Medlemmer, der formodentlig havde deres Gang paa Sophienholm; Gesandt var siden 1801 den stærkt litterære Grev Yoldi¹⁾). Med spansk Litteratur var Det kgl. Bibliotek, takket være Overbibliotekar Moldenhawers Initiativ, paa den Tid særdeles velforsynet, hvilket ikke var undgaaet Heibergs Opmærksomhed²⁾).

Interessen for sydeuropæisk og i Særdeleshed spansk Poesi var fremkaldt af den tyske Romantik og navnlig af Tieck og Brødrene Schlegel, der ved Oversættelser og Forelæsninger havde gjort en storstilet Propaganda for den spanske Nationallitteratur. Berømt er Tiecks Oversættelse af „Don Quixote“ (1791—1801), der ganske vist allerede forelaa paa Dansk i Charlotte Dorothea Biehls Oversættelse. Mere ukendt herhjemme var derimod Spaniens Lyrik og Drama, der blev gjort tilgængelig ved nye tyske Oversættelser. Aug. Wilh. Schlegels Fortolkning af Lyrikerne i „Blumensträusse“ (1804) var en betydelig litterær Bedrift, ikke mindst i formel Henseende. Af denne rige Kilde øste Oehlenschläger, der til Ludvigs Monolog „Mat og ene“ i „Sanct Hansaftenspil“ anvendte spanske Romancevers, og Heiberg følger hans Eksempel i „Dristig vovet halvt er vundet“, hvor der forekommer en smuk Buket af disse fremmede Metra, behandlede med overlegent sikker Teknik. Men hvad der for Doktordisputatsen om Calderon har haft vel saa stor Betydning er A. W. Schlegels lille Afhandling „Über das spanische Theater“ i Broderens Tidsskrift „Europa“ (1803). Den er blevet til i Forbindelse med Arbejdet paa hans Oversættelse af de spanske Dramatikere, hvoraf det første Bind med Titlen „Spanisches Theater“ udkom samme Aar. Medens Schlegel oprindeligt havde forholdt sig vantro overfor Calderon, var det lykkedes Tieck at vinde ham for denne Digter³⁾, og det saa helt, at der i hans spanske Teater kun er blevet Plads for denne ene Dramatiker. Afhandlingen fremhæver det spanske Dramas Karakter af romantisk Poesi og benævner Calderon „ein Dichter, wenn es je einen gegeben hat⁴⁾“. Schlegel vedgaaer, at han ikke fra første Færd saa saaledes paa den, der senere blev hans Yndlingsdigter, men nu ligger han under hans Fortryllelse og har ondt ved ikke at glemme alt andet for ham.

Doktordisputatsen, der efter Tidens Sædvane er affattet paa Latin, bærer den langstrakte Titel „*De poëseos dramatice genere hispanico præsertim de Petro Calderone de la Barca, Principe Dramaticorum*“⁵⁾). Med et diplomatisk Greb, der som allerede omtalt forfejlede sin Virkning, er den med nogle elegant drejede Komplimenter tilegnet Udenrigsministeren Niels Rosenkrantz. I en Indledning, hvori der gøres Rede for den ældre spanske Poesi, der karakteriseres som „en gotisk Sjæl i et romersk Legeme, iført et orientalsk Klædebon“, bestemmes det spanske Drama som „et Træ, hvis Rod er Romancen“,

og Valget af Emnet motiveres — noget spinkelt — ved den ydre Omstændighed, at Calderon er den eneste af sit Lands Dramatikere, hvis Værker findes nogenlunde fuldstændig repræsenteret i de københavnske Biblioteker. Afhandlingens første Hovedafsnit giver en Beskrivelse af det calderonske Dramas Særegenheder. I særlige Kapitler gøres der Rede for dets Inddeling i 3 „Rejser“ eller Akter, for Titlerne, Metrikken, Emnerne, den ledsagende Musik, det episke Moment, Epitase og Katastrofe (herunder foretages en Inddeling af Dramerne i 4 Grupper), det komiske og tragiske Element samt Kilderne. Anden Hovedafdeling indfrier Titelbladets Løfte om, at Undersøgelsen skal omfatte den spanske dramatiske Litteratur i Almindelighed, dog saaledes at denne hele Tiden blot tjener til Baggrund for Calderon, der udraabes til den første af samtlige sin Nations Dramatikere, overgaaende endog Lope de Vega¹⁾. Endelig indordnes i et tredie Afsnit det spanske Drama i den samlede Verdenslitteratur, og selv af denne Konkurrence gaar Calderon ud som Sejrrherre. Efter Datidens Praksis for akademiske Afhandlinger konkluderer det lille Skrift i Opstillingen af visse Teses, der lyder saaledes:

- 1) Det calderonske Drama er det spanske Nationaldrama.
- 2) - - - - selve det romantiske Drama.
- 3) - - - - det spanske Nationaldrama, ført til den højeste Fuldkommenhed.
- 4) Det spanske Nationaldrama er selve det romantiske Drama.

Allerede Meisling, der var Opponent ved Disputatsen, har i sin Anmeldelse i „Dansk Litteratur-Tidende“ 1818 gjort opmærksom paa et svagt Punkt i Bevisførelsen, nemlig at naar Forfatteren ikke kender noget synderligt til den øvrige spanske Litteratur ud over Lope de Vega — og af ham, hævder Heiberg selv, har blot $\frac{1}{6}$ af hans trykte Produktion været ham tilgængelig — hvorledes kan han da med Vægt begrunde, at Calderon er den ypperste spanske Dramatiker? Calderon antager i det hele overnaturlige Proportioner for Heiberg. Hans Begejstring for ham kender ingen Grænser. Han er ikke blot Spaniens største dramatiske Digter, men om Skuespillet „La devocion de la cruz“ siges det f. Eks., at det „hører uden Tvivl til det lille Antal af de allerfortræffeligste, som nogensinde er blevet skrevet af nogen Forfatter, saa fortræffeligt, saa ophøjet, saa i enhver Hensende fuldendt, at det ikke synes at kunne overgaa næsten af nogen Digers Værk“²⁾. Heiberg er besat af sin Calderon. I Forhold til denne stærke Lovprisning er Indvendingerne faa og ubetydelige. At den store Komediedigter ikke egentlig er Karaktertegner, forties ikke, men Heiberg har sine gode Grunde til ikke at gaa for strengt i Rette med ham herfor. Ligeledes er det en uvæsentlig Anke i den senere saa behændige Bearbejders Øjne, hvis man vil fremføre mod hans

Yndlingsdigter, at han har taget sit Stof, hvor han fandt det, „eftersom han i Behandlingen saaledes gør sig til Herre over Stoffet, at han behandler det efter Behag, tilføjer, fratrækker, forandrer, alt efter som enten Intrigen eller den symbolske Behandling gør det nødvendigt“¹⁾; Heiberg kunde jo for sit Vedkommende ogsaa henvise til saa berømmelige Forbilleder som Molière og Holberg. Bemærkelsesværdig med Henblik paa Heibergs egen kommende Produktion er Fremhævelsen af, hvad det symbolske betyder for Calderon²⁾: „Grækerne, som af Naturen var tilbøjelige til Filosofi og dyrkede denne Videnskab næsten paa selve Torvet, formaaede godt at skelne mellem det ideale og det reale, mellem det positive og det negative, mellem det tragiske og det komiske. Derfor forlangte de Tragedier og Komedier adskilt, saa at den ene Genre udelukkede den anden. Men den romantiske Kunst, hvis Genstand ikke saa meget er at fremstille selve Ideen klart, som symbolsk at tilsløre den, fremstiller snarere Livet med alle dets Elementer og skyer ikke at føje det latterlige til det bedrøvelige. Deraf kommer det, at den romantiske Kunst begyndte at sammenblande Komedien med Tragedien, hvoraf Tragikomedien fremstod, som dog i sig selv ikke er nogen særlig Genre. Eftersom nemlig den tragiske eller den komiske Substans er fremherskende, eller rettere eftersom Hovedideen er tragisk eller komisk, bliver det, som kaldes Tragikomedie, i Virkeligheden Tragedie eller Komædie. Saaledes altsaa kan den romantiske Kunst forsaavidt anses for ufuldkommen. Den bør nemlig dyrkes efter et fuldstændig symbolsk Princip. Men dette tillader ikke, at Personernes Karakter bliver udviklet, og dog opnaas der uden disse hverken tragisk Formaal eller komisk og heller ikke blandet, d. v. s. tragikomisk. Men nu ser vi hos Calderon det romantiske Drama udviklet til en egen, i sig selv hvilende Genre, som, idet den gerne efter spansk Skik kan kaldes *Comedia*, dog i lige Grad er Komædie og Tragedie, og meget mindre Tragikomedie, idet nemlig Hovedideen gaar ud paa noget ganske andet end at fremkalde Latter eller Skræk eller Medlidenhed. Hvis saaledes den romantiske Kunst er saa meget fuldkommere, jo mere den er symbolsk, saa meget mere ren, jo mindre den afviger fra Antikken, saa maa det calderonske Drama anses for fuldkomment og rent romantisk, fordi det hverken er tragisk eller komisk, ej heller tragikomisk, men udelukkende symbolsk“. Om Musikkens Anvendelse i Talestykket hedder det med et Hib til Samtidens Skuespil³⁾: „hvor denne Søsterkunstart tillige hjælper til, gaar det ganske anderledes end i vor Tids ikke egentlig musikalske Stykker, i hvilke Romancer og Viser blandes indtil Kedsommelighed, som det siges, af ingen anden Grund end for at der kan blive sunget“, en Udtalelse, der maa ses i Sammenhæng med hans senere Paastand i Skriftet om Vaudevillen om, at Sangen skal springe naturligt ud af Handlingen. Det er i Virkeligheden sit eget Teater, Heiberg i Disputatsen udkaster en Fortegning

til¹⁾. Romancen som Udgangspunkt: det er Vaudevillen; Musikken som direkte indgribende i Handlingen: Vaudevillen og det romantiske Skuespil; Karaktertegningen underordnet i Forhold til Intrigen: dette har Gyldighed for hele Heibergs dramatiske Produktion; Betydningen af Symbolet: atter Vaudevillen; Fremhævelsen af den nationale og romantiske Karakter dækker det heibergske Teater som Helhed. Ved Fremdragelsen af disse Momenter har Afhandlingen om Calderon for os sin Hovedinteresse.

Ved en Vurdering af Skriftet som Lærdomsprøve falder det selv den ikke specielt sagkyndige i Øjnene, at dets Omfang er udspilet ved talrige Indholdsreferater, yppigt florerende Citater og de til slige Formaal uundgaelige Noter, hvorved det dog maa erindres, at tidligere Tider stillede betydeligt beskednere Krav til en Doktorafhandling. Den første, der paa Tryk har ytret sig om Arbejdets Værdi, er som allerede nævnt Filologen Simon Meisling, hvis Anmeldelse i „Dansk Litteratur-Tidende“ — antagelig identisk med hans Oppositionsindlæg — i det store og hele er ærefuld for Forfatteren. Hvad Meisling særlig anker over, er Heibergs Tilbøjelighed til i overdreven Begejstring for Calderon at blive uretfærdig mod andre Digtere. Men han berømer ham baade for hans Latin og for hans grundige Kendskab til det spanske Sprog og til Calderon og slutter efter forskellige mindre Indvendinger med følgende smukke Anerkendelse²⁾: „Dog vil paa samme Tid Enhver, ved nøiagtig og ofte gjentagen Læsning af nærværende Disputats see i hvor ubetydelige Forhold disse Smaating, hvorom der desuden gjerne kunde være flere Meninger, staae til det meget Lærerige, Geniale og Skjønne, som findes i Materiens fuldkomne Behandling. Og ligesom Forfatteren i sit skjønne Drama: Dristig vovet halvt er vundet, gav et fortreffeligt Bevis paa sin dybe Indsigt i spansk Liv og Aand; saaledes fremstiller han sig i denne latinske Afhandling, som den af vore Landsmænd, der, med Hensyn paa hvad der er udgivet i Trykken, kjender grundigst det spanske Sprog og dets vigtigste Litteratur“. Ogsaa i Udlandet blev man opmærksom paa Heibergs Skrift — det var vel den eneste Fordel ved, at danske Doktorafhandlinger nødvendigvis skulde være affattet paa Latin. I „Journal des Savants“ 1819 recenseredes den af en af de grundlæggende inden for den romanske Filologi, François Reynouard. Denne Anmelder er ikke saa velvillig stemt som Meisling. Han polemiserer mod det uafklarede Begreb Romantik og godtager kun den beskrivende Del af Heibergs Afhandling, medens den systematiske forekommer ham at være Fantasteri. Endnu mere affejende er en privat fremsat Udtalelse af den tyske Litteraturforsker Valentin Schmidt, Forfatter til Værket „Schauspiele Calderons“, i et Brev til Tieck³⁾: „Auf die Anzeige in der Literatur-Zeitung habe ich mir sogleich angeschafft: De poeseos dramaticae genere hispanico, praesertim de Petro Calderone de la Barca. Scr. Hei-

berg. Hafniae 1817. Es hat mir Leid gethan, dass der so viele Liebe für den span. Dichter zeigt, ein ganz unbrauchbares Buch darüber geschrieben hat. Denn für den *Kenner* ist es *ganz* überflüssig, er lernt auch nicht Ein Wort daraus. Für den Nicht-Kenner unverständlich“. En moderne Læser vil være mere tilbøjelig til at lytte til Gigas' objektive og grundige Bedømmelse, naar denne fine Kender af alt, hvad der angaar spansk Kultur, gaar i Borgen for, at Heiberg baade var i Besiddelse af det fornødne Kendskab til det spanske Sprog og til de litterære Hjælpeidler, der dengang stod til Raadighed paa de københavnske Biblioteker, og efter at have paavist Unøjagtighed i Detailler fastslaar, at Heiberg igennem denne sin første Afhandling trods al filosofisk Dogmatisme viser Evne til træffende og sunde Domme.

*

*

*

Kronologisk gaar det af Calderon paavirkede Skuespil „*Dristig vovet halvt er vundet*“ forud for Studien over Calderon. For Perspektivets Skyld er her dog Teorien anbragt før Praksis. „*Dristig vovet*“ saa Dagens Lys allerede i Novbr. 1816, skønt Titelbladet bærer Aarstallet 1817. Dette Lystspil kunde ikke være blevet til uden Calderon, selvom det ikke bygger paa eller blot efterligner noget enkelt af hans Stykker; det er en Calderon-Pastiche, et moderne Forsøg i den spanske „*capa y espada*“-Genre, d. v. s. handler om Kavalierer med Kappe og Kaarde. Med sine to parallelt løbende Handlinger, Skildringen af to ulykkelige Kærlighedsforbindelser, er Komedien saaledes til Randen fyldt med Forviklinger, at et Referat af Indholdet næppe vil lønne sig. Alle Sandsynlighedens Love er tilsidesat. Det vrimler med Forklædninger, hvorunder Personerne mærkelig nok ikke genkendes af dem, der staar dem nærmest: den unge Pige Rosaura fører, klædt i Mandsdragt, lange Samtaler med sin troløse Elsker Fernando uden at røbe sig, denne paa sin Side har Held til at indsnige sig under Maske paa sin Rivals Borg, Rosaura optræder i Rollen som Ridderen Florencio overfor sin Medbejlerske Donna Blanca, ligesom Fernando under et falsk Navn slaar sig i Ledtog med dennes Mand osv. osv. Altsammen bidrager til at øge Læserens Forvirring, mens det antagelig fra Scenen vilde være lettere at følge Intrigens Slyngning — Prøven er ikke gjort, da Stykket aldrig er blevet spillet. Udgangen paa det hele bliver for det ene Pars Vedkommende lykkelig, idet Rosauras Trofasthed overfor den svigefulde Elsker belønnes ved, at han gaar i sig selv og tager hende til Naade igen, hvorimod Donna Blancas paatvungne Ægteskab med Don Pedro opløses, idet hun beslutter sig til at gaa i Kloster. Under alt dette fejrer Heibergs Arrangementstalent store Triumfer, men samtidig lægger sig ogsaa hans stærke Hang til symmetrisk Komposition for Dagen i den stadige

Anvendelse af Parallelsituationer og Parallelfignurer, og der bliver intet Raaderum for Karaktertegning. Hver af Personerne repræsenterer et bestemt Rollefag: Elskereren, den forsmaaede Elskerinde, den ulykkelige Ægtemand og Hustru, Tjeneren, der med sin lavere Natur er helt og holdent overtaget fra den spanske Komadies staaende Gracioso-Figur, Røverne osv., ogsaa dette en Arv fra Calderon, om hvis Figurer Goethe har brugt det Udtryk, at de ligner hinanden som Tinsoldater¹⁾. Ligheden med Forbilledet strækker sig helt til det tekniske. I Overensstemmelse med Spaniernes Praksis er Inddelingen i 3 Akter (man kommer uvilkaarlig til at tænke paa, hvilken Betydning det hellige Tretal skulde faa for Heiberg, da han nogle Aar senere lærte Hegel at kende), den 3 Gange gentagne Anvendelse af Stykkets Titel i Slutningen af en Akt eller en Scene, den livlige Brug af ledsagende Musik, der har fremkaldt Schlegels Karakteristik af Calderons Festsplil som „poetiske Operaer“²⁾, og de idelige Sceneforandringer. Formelt er Skuespillet et Forsøg paa at overføre det spanske Renæssancedrama paa dansk Grund. De vekslende Metra er alle paa nær Knittelversene i 1. Akts 2. Scene de i Spanien gængse, undertiden endogsaa med Assonans som i de spanske Romancer. Sproget er yderst behændigt, men det lyriske Billedsprog med sine mange Glimmerblomster ofte tomt. Kun undtagelsesvis falder han ud af Tonen som i Donna Blancas Replik:

I er altsaa *Personalet*
Her paa Borgen?

Heibergs Forkærlighed for Calderon beroede paa et Valgslægtskab. Den unge danske Digter havde i den spanske Komadieskriver fundet en beslægtet Aand, hvis Ham passede ham i godt og ondt: i Sansen for det farverige romantiske, Symbolikken og det musikalsk-lyriske Skuespil med de sindrigt konstruerede Forviklinger, og i suveræn Foragt for om Stykket er originalt eller ej.

Af offentlige Udtalelser om Stykket foreligger der blot to, hvoraf den ene vilde være ganske uden Interesse, hvis den ikke havde indviklet Heiberg i hans første Polemik. Anledningen hertil var et Brev i „Nyeste Skilderie af Kjøbenhavn“ 1817 (Nr. 3), der var forfattet af cand. jur., senere Adjunkt i Roskilde Georg Nicolai Toft. Denne selvbestaltede Smagsdommer og nidkære Sædernes Vogter, der finder for godt at dutte Heiberg og tiltale ham „gode Johan Ludvig“, blot fordi de debuterede samtidig (Toft havde 1814 udsendt et Bind „Digteriske Forsøg“), applauderer i sit Indlæg Heibergs Angreb paa Ingemann i det i Mellemtiden udkomne „Julespøg og Nytaarsløjer“ og underkaster derefter „af reen Interesse for Digtekunsten“ Moralen i „Dristig vovet“ en Kritik: „Kun dette maa jeg nødvendigen anmærke, at det reent poetiske

Spil i mine Tanker bør opløse Dissonanserne i Velklang, og efterlade i Læserens eller Tilskuerens Sind et *reent* Indtryk, det være nu af Vemod, af Sjelsopløftelse eller af Munterhed. At Saadant opnaaes ved dit dristige Vovestykke, maa jeg for min Person benægte. Et ungt Egtepars mulige Fremtids Lykke tilintetgjøres af Skjebnen og af en poetisk Laps; (mildere vil du nok ikke selv kunne benævne ham) denne Ulykkers Ophavsmand faaer til Slutningen i en Haandevending Tilgivelse af sin troløst forladte Pige og ender Stykket i Fryd og Gammen“. Den lille Artikel virker med sin tilsigtet vittige, i Virkeligheden højst vrøvlevorne Tone ret pretentiøs og vilde ikke være værd at grave frem, hvis den ikke dannede Udgangspunkt for nogle korrigerende Betragtninger fra Heiberg i et af „Skilderiets“ følgende Numre (Nr. 9). Lidt bittert hedder det her, at Tofts Brev dog har vist ham, at „i det mindste eet poetisk Gemyt har opfanget mine comiske Gnister“, og der fortsættes i samme Tonefald: „Det skulde gjøre mig ondt, om min Comodie [d. v. s. „Julespøg og Nytaarsløjer“] havde havt nødig at udlette det romantiske Skuespils Brøde; heller ikke troer jeg, at sligt er Mængdens Dom, der nok snarere antager, at jeg har føiet en ny Synd til den, jeg iforveien havde begaaet“. I Anledning af Indsenderens Kritik af det spanske Stykkes Tendens forsvarer dets Digter det imod Beskyldningen for at være umoralsk: „Det er intet Characterestykke, men et Situationsstykke, hvori Skjebnens lunefulde Spil er Hjulet, som driver hele Maskinen, og hvorved de tilfældige Sammenstød foraarsages. Det kommer her ikke an paa at belønne Dyden og straffe Lasten, Sligt staaer over denne Digtarts Grændser . . . Den er for saa vidt en meget verdslig Digtart, men det er ogsaa tilladt at have verdslige Øjeblikke“. Og hvad det angaar, at Fernando skulde være en poetisk Laps, benægter han aldeles Rigtigheden heraf. Ej heller mener han, at der med Føje kan indvendes noget mod Udgangen paa Stykket, thi det er kun ret og rigtigt, at en Kvinde, der som Donna Blanca er blevet tvunget ind i et uønsket Ægteskab, faar Lov at skille sig fra sin Mand, og Rosauras Karakter er direkte moralsk, idet hun redder „sin Elskedes udødelige Sjæl fra Fordærvsens Afgrund“. Heiberg vil altsaa have hende betragtet som en Beatrice. Endnu en Gang taler han om „de mange skjæve og eensidige Domme, hvilke jeg fra alle Sider maa døie“; paa dette sit Smertensbarn satte han tydeligt nok særlig Pris. Et Gensvar af Toft er uden Interesse. — Langt grundigere gaar Chr. Molbech til Værks i sin Recension i „Athene“ 1817¹⁾; den svulmer efter denne Lærdes Sædvane op til en hel Afhandling. Indledningsvis giver han i korte Rids en Oversigt over det spanske Drama for at indstille sine Landsmænd paa Læsningen af det hidtil eneste danske Forsøg i denne Genre, og det Spørgsmaal opkastes, om det kan være en egentlig Vinding for Poesien at efterligne det sydeuropæiske Drama i den germanske Litteratur, hvad Fr. Schlegel har ad-

varet imod, men hans Broder forsøgt (det mislykkede Skuespil „Lacrimas“). Det er ikke frit for, at Molbech deler Tofts Betæneligheder ved Stykkets formentlig umoralske Karakter. Intrigen burde have været kyskere, Momenter som Blancas Bortførelse ved en fremmed maa falde en for Brystet, Fernando kaldes en Don Juan, og der tales endogsaa om hans „sandselige Slibrighed“. Ud fra Leanders Udtalelse i „Julespøg og Nytaarsløjer“, at Digteren har villet fremstille noget rent poetisk uden moralsk, religiøs eller anden Bihensigt¹⁾, spørger Recensenten, om den moralske eller religiøse Tendens vilde have været stridende mod den poetiske, og forfægter den Anskuelse, at Skønheden ikke maa træde i Modsætning til Dyden. Paa dette Punkt, hævdes det, er Heibergs Drama da ogsaa aldeles afvigende fra det spanske, som ingensinde støder an mod Anstændigheden. Ikke heller Personskildringen undgaar at paadrage sig Molbechs Mishag. Alle Personerne „tabe meer eller mindre i Agtelse og Interesse hos Læseren“, Fernando burde ikke belønnes af Rosaura, og Blanca er selv ikke meget mere end „en smuk og naiv Coquette“. I det hele, mener Molbech — og ikke uden Grund — har Heiberg taget sig denne Side af Opgaven for let, eftersom vi ikke blot ønsker at interessere os for Situationen, men ogsaa for Personernes Skæbne. „Skuespillet har, fra Begyndelsen af tredje Act, en afgjort tragisk Charakter. Digteren har, med kiendelige Spor af et Slags Uvished, afbrudt samme“. Men naar dette er sagt staar endnu meget tilbage at rose: Heiberg har „allerede ved den første Prøve . . . viist, hvad en genial Digter heri kan udrette, og hvor høieligt det danske Sprog er til Modtagelse af hine sydlige, poetiske Former. . . Let og høieligt har det skønne Tungemaal formet sig under Digterens Konst . . . og en fortræffelig Versification hæver endnu mere dets Skønhed“²⁾. Med Hentydning til en bekendt Scene af „Julespøg og Nytaarsløjer“ og til Titlen „Dristig vovet halvt er vundet“ ender Molbech sin lange Afhandling med disse Ord: „Dog bør det ikke glemmes, at ingen egentlig Hensigt har frembragt, hvad der i dette Skuespil kan kaldes anstødeligt, da vi selv i dettes Fremstilling finde ligesom en vis naiv Ubevidsthed, og derfor maa antage, at Forfatterens Vildfarelse, i Valget af et upoetisk *Stof*, ikke er en Følge af falske Grundsætninger; men snarere udsprungen af et Slags ungdommelig Overgivenhed, hvoraf hans Digtergenius har ladet sig henrive, og som ikke har tilladt ham at see, hvad en besindigere Eftertanke vilde lært ham: at man ved et Konstværk maa vinde meer, end *det Halve*. Fremtiden vil uden Tvivl vise os, at denne Digter ikke er af dem, som blive staaende paa Halvveien; thi neppe har han endnu begyndt at udfolde os sin poetiske Verden, og hvor rige Frugter har hans Muse allerede begavet os med“.

Det var altsaa kun en halv Sejrr, Heiberg havde vundet med sit spanske Stykke, omend det var blevet behandlet med skyldig Honnør af en af Sam-

tidens mere indsigtsfulde Kritikere. Digteren havde da heller ikke af den Medfart, hans første Forsøg i den spanske Genre havde faaet, tabt Modet til at gaa videre ad den samme Bane, som det vil ses af det følgende. Paa Scenen lykkedes det ham aldrig at faa sit Stykke op; det var indleveret til Det kgl. Teater, men forkastedes ^{18/2} 1819 af Censorerne¹).

8.

POLEMIKEREN

I November var den spanske Komædie udkommet; allerede en Maaned efter, i Decbr. 1816, skønt den som sædvanlig paa Titelbladet var dateret et Aar frem, laa hans litterære Nytaarsrevy, „*Julespøg og Nytaarsløier*“²), paa Boghandlerens Disk. Forklaringen paa en tilsyneladende saa voldsom Produktion giver Digteren selv i en Fortale, der er dateret 16. Decbr. 1816: Komædien var skrevet allerede for et Aar siden og nu blevet aktualiseret ved Begivenhederne. Til Julen skulde den sendes ud i Verden, „den samme festlige Aarstid, som begeistrede Digteren til at skrive“, og den Tid da Komædien tænkes at foregaa. I 1. Akt fejres Julen, Intermezzoet er selve Aarsskiftet, mens 2. Akt staar i Nytaarsglædens Tegn. Allerede paa Titelbladet anmelder Stykket sig som en Fortsættelse af „Sanct Hansaftenspil“, og der indledes som i dette Værk med den gamle Vandringsmand, nu klædt i Vinterdragt. Det var efter Heibergs egen Tilstaaelse³) Oehlschläger, der havde vakt hans poetiske Bevidsthed. Heibergs Komædie skildrer en rent profan Jul, hvor saavel paa Jorden som i Himmerige Juletræ, Knas og Gaver spiller en stor Rolle. Julegaverne er forsynet med Deviser i alle Sprog, der leges Pantelege i Juleselskabet, og man har mere Indtrykket af at befinde sig i Julestue hos Familien Gyllebourg. At der i Samtiden opstod en ikke ringe Forargelse over hans formentlig letfærdige Omgang med det hellige (jf. ovf. S. 80). skyldtes den unægtelig særdeles verdslige Skildring af Livet i Himlen, hvor den store Fest fejres med Englene forsamlet om et prægtigt Juletræ med glimrende Stjerner, medens Abraham som en rar gammel Bedstefader venligt sørger for at fornøje Englebørnene og Nanine med at lege „Munken gaar i Enge“ o. l., indtil han overvældes af Træthed og vil til Sengs:

.. Jeg er en gammel Mand
Og ei min Nattero jeg godt undvære kan.

De hellige tre Konger, der synger den nydelige lille Sang „O Stjerne, hav Tak“ (med Weyses Melodi vedføjjet Originaludgaven som Nodebilag), ind-

føres, ledsaget af Politibetjente, dansende som i et moderne Revynummer. Digteren maa selv have haft Følelsen af at være gaaet for vidt, siden han i en af Stykkets sidste Scener fremfører Undskyldning for

At jeg forglemmer Eenhed og Costume,
Og blander Christendom med Hedenskab.

Parallellerne til „Sanct Hansaftenspil“ føres videre. Oehlenschlägers „Spadserengang“ paa Dyrehavsbakken faar sit vinterlige Sidestykke i Scenen paa Amagertorv, hvor de københavnske Borgere gør deres Juleindkøb og Replikker fra Dyrehavsspillet for tydeligt at understrege Forbindelseslinien er indflettet og anført i Citationstegn. I Marionetkomediens Sted opføres der i „Julespøg og Nytaarsløier“ et Sørgeespil i 5 Akter, „Flaskens Længsel efter Proppen“, der imidlertid ikke blot tjener til at lange ud efter en vis litterær Genre, men ogsaa à la Tieck indfører den dramatiske Ironi ved at bringe Teatret paa Teatret. Endelig svarer til Oehlenschlägers Elskerpar Ludvig og Marie hos Heiberg Vilhelm og Constance. At der her i Modsætning til „Sanct Hansaftenspil“ er tildelt Kærlighedshistorien en saa underordnet Plads, tjener til at understrege en væsentlig Forskel paa de to Digtninge: Dyrehavskomediens ligelige Fordeling mellem Lyrik og Satire, Julekomediens saa godt som eneherkende Lystighed. Det Horoskop, Oehlenschläger 1813 i sin Begejstring for „Marionetteater“ havde stillet for Heiberg, at hans Udvikling skulde føre ham i Retning af den store Stil, var misvisende. Lidet anede han da, at den yngre Digter skulde blive den, der med sin Fejekost søgte at gøre Tragedien hjemløs paa den danske Skueplads. Mottoet for hans dramatiske Virke er udtrykt i Englen Gabriels Ord:

Har I Lyst til at lee?
Kommer hid! Her er Løier at see.
Er I kjed af Tragedier og Graad?
Gud skee Lov! Til Latter har vi Raad.

Heibergs herskende Evne var Viddet, hans Muse ikke Melpomene, men Thalia.

Det var dog ikke selve den store Tragediedigter, Heiberg ved Begyndelsen af sin Bane rettede sit Skyts imod — Oehlenschlägers Indflydelse var jo ogsaa paa dette Tidspunkt i Aftagende, og hvad Digteren ikke selv gjorde der-til, havde Baggesen med alle til Raadighed staaende Midler paataget sig — men en ny, opgaaende Stjerne: Ingemann. I Løbet af 6 Aar havde han udfoldet en uhyre Produktion. Ikke mindre end 6 Digtsamlinger og 8 Dramer havde befæstet hans Stilling som Publikums erklærede Yndling; af disse Værker var „Varners poetiske Vandringer“ (1813) og Tragedien „Blanca“ (1815) de foretrukne. Ogsaa hos Kritikerne havde han gennemgaaende fun-

det en god Modtagelse; særlig den teologiske Professor Jens Møller havde lobhudlet hans Mangeskriverier. Men en Reaktion mod disse Digtninges Sentimentalitet var dog, allerede inden Heiberg gik til Anfald, sat ind med Peder Hjorts (anonyme) Kritik af Ingemanns tidligere Produktion (i „Athene“ Juli 1815) og med Nic. Søtofts Litteraturkomedie „Aandernes Maskerade“ (1816), de to Angreb, som Heiberg sigter til i sin Fortale til „Julespøg og Nytaarsløier“, hvor han fralægger sig at have „villet støde til Vognen, som allerede hælder“ (idet hans Stykke nemlig var skrevet før disses Fremkomst). Det sentimentale og æteriske i Ingemanns Digtning var Heiberg en Pestilens. Fra „Blanca“ overføres selve Hovedpersonerne, Enrico og Blanca, der nu er blevet Borgere i København og sekunderes af en Kammerjunker med en Harpe, d. v. s. Kammerjunker Levetzau, der havde oversat Ingemanns Tragedie til Tysk. Ægteparret har Harper i deres Indre som Kammerjunkeren i bogstavelig Forstand, griber i Luften efter Idealer og bliver derved selv til Skygger, som lever udenfor Livet; deres Børn er ikke af Skind og Ben som andres, men Maaneskin. Et kosteligt Indfald er det at konfrontere dette æteriske Ægtepar med den holbergske Jeronimus' Familie. Det er Tragedien, der stævnes for Komediens Domstol. Det behøver næppe at siges, at gensidig Forstaaelse ikke opnaas: Enrico anbefaler Jeronimus at læse „sentimentale Romaner, hvori de Elskende lidt efter lidt døde af Nervefeber, Sørgepsil, hvori Helten bliver gal eller slaaes ihjel, lever op igjen og slaaes atter ihjel; og fremfor alt maa De lære den platoniske Kjærlighed“. Jeronimus paa sin Side bliver nu mere end nogensinde klar over, at han ikke kan følge med de nye Moder i København og beslutter at rejse til Nürnberg for at ende sine Dage der. I Forbigaaende falder der ogsaa Hug af til andre Forfattere, saaledes den forskruede Fr. Høegh-Guldberg, der havde udæsket Latteren ved sit Skrift „Betragtninger over Dannersprogets Retskrivning og Toneklang“¹⁾, og den forlængst afdøde Stadskirurg Carl Fr. Reiser, Forfatter til den berygtede Beskrivelse af den „fyrgterlige“ Ildebrand 1728. Ja, der uddeles ogsaa smaa Stikpiller til Forfatterens Uvenner, som Nutiden kun ved Hjælp af Kommentarer kan forstaa. Et saadant lille Rap, som er undgaaet Stykkets ellers saa velunderrettede Kommentator P. Hansen, er følgende Replikskifte af Flaskekomedien:

Kalvekrydset.

... jeg agter at gaae ind i det udenlandske Departement. Derfra vil jeg snart blive ansat i een eller anden diplomatisk Post ved et fremmed Hof.

Shawlet.

Ifald man kuns ikke begynder med at sende Dem til Barbariet.

Kalvekrydset.

Nei, saa barbarisk vil man dog vel ikke være. Man maa dog eengang erkjende Nytten af mine fine Folder, der see ud til at gjemme mangan vigtig Hemmelighed.

Dette er Heibergs noget uædle Hævn over en mindre heldig Rival til Camilla Buntzens Gunst, nemlig Komponisten Rud. Bay (se S. 73), der, samme Aar som Stykket udkom, uden nogen større udenrigspolitisk Forskole lod sig sende som Konsulatssekretær til Algier, og som i ethvert Fald selv forstod, hvem det var møntet paa¹⁾).

Efter Heibergs Erklæring i Fortalen er Komediens egentlige Syndebuk dog ikke saa meget Ingemann selv som snarere hans Læsere. I „Julespøg og Nytaarsløier“ tugter Heiberg for første Gang det danske Publikum, som han sidenhen saa mangen en Gang skulde tage alvorligt i Skole. Lidet ærbødigt opføres det i Personlisten med Signalementet „en kolossal Vanskabning“ og svarer i selve Stykket ganske godt til denne Betegnelse. Ser det en mindre populær Digers Værk nedrakked, glæder det sig:

Kritiken elsker jeg, ja! elsker den
Langt meer end Konsten selv,

men ve den, der vover at drive Spøg med dets Yndlingsdigter, allermindst

med det Sørgespil, som jeg af alle
Hans talrige Produkter meest tilbeder
.....
.. Blancas Digter
Du ei skal røre. *Har* jeg eengang grædt,
Saa vil jeg troe, at jeg har grædt medrette.
Og ikke lære, at min Graad var spildt.

Et selvbiografisk Moment fattes ligesaa lidt i dette Værk som i „Pottemager Walter“. I Intermezzoet indføres Digteren selv, som Publikum tvinger til at vælge mellem Kildenyumfen Klingklang og Borgeren Hensigt; den første vil føre ham til den rislende Kilde, den sidste gennem en Sandørken til Residensstaden, hvor der venter ham et Embede, en ny Variation af Motivet Alfons paa Skillevejen fra Marionetkomedien, eller uden Omskrivning: Heiberg i Valget mellem Poesien og Levebrødet. I den satiriske Komædie bestemmer Digteren sig imidlertid for at dele sig mellem de to Parter, hvorved det eneste, han opnaar, er at vrages af begge. Den revyagtige Tone tillader ham ogsaa selv at omtale sine to foregaaende Arbejder. „De smaa Marionetter“ erklærer Publikum sig tilfreds med, men blot som en Begyndelse; for at markere et Fremskridt vilde det have været nødvendigt, at

dine luende forgyldte Smaa
Sig maatte have viklet ud til store,
Til tragisk ædle Skygger i det Fjerne,
Som os den tragisk ædle Digter spaaede,
Men Udfaldet beviste, at ei altid
Propheten er forenet med Poeten.

For den spanske Komædie føres der et Forsvar, der tydeligt vidner om, at Beskyldningen for bristende Moralitet endnu nagede Heiberg. Det er Leander, der plæderer dens Sag: „De maa kun tillade mig at anføre, hvad en af mine Bekjendtere, en Ven af Digtekunsten og Digteren har sagt mig. Den dristig vovende Forfatter skal nemlig endnu haabe, at der ved hans Vovestykke halv er vundet. Han troede, det var godt, at man eengang fremstillede noget reent poetisk, og intet andet end poetisk, hvorved altsaa enhver moralsk eller religiøs eller philosophisk eller politisk eller hvilkensomhelst anden fremmed Hensigt af sig selv maatte bortfalde, for at derimod den poetiske desto friere kunde yttre sig; thi derved haabede han at vinde Poesiens sande Venner, de virkelig poetiske Gemytter, for hvilke det Skjønne selv er nok, og som kunne nyde dette reent uden alle uvedkommende Tilsætninger“¹). Replikken, der iøvrigt ligesom andre af lignende tidspræget Karakter retoucheredes bort ved en senere Revision, dækker ganske nøje, hvad han 1817 udviklede i Svaret til G. N. Toft (se ovf. S. 88).

En litterær Forudsætning for dette Værk og „Pottemager Walter“ saa vel som for „Sanct Hansaftenspil“ er som allerede omtalt den tieckske Eventyr- og Litteraturkomædie. Fra „Der gestiefelte Kater“ og „Die verkehrte Welt“ stammer Anvendelsen af den „dramatiske Ironi“, hvorved al Illusion ophæves. Nogle Lighedspunkter skal fremhæves (flere i G. Brandes: „Den romantiske Skole i Tyskland“ 1873 184 fl.). I „Julespøg og Nytaarsløier“ indføres Teatret paa Teatret, Tilskuerne optræder som handlende og undergaar en Fordobling, spaltes i absolute og relative Tilskuere, d. v. s. dels de, der ser paa Heibergs Komædie, dels de, der overværer Opførelsen af „Flaskens Længsel efter Proppen“, ligesom der supponeres Ildebrand paa Ulfelds Plads (jf. Dagbogsoptegnelsen 15.—16. Jan. 1814 ndf. S. 165) paa en saadan Maade, at der opstaar Tvivl om, hvorvidt det er Illusion eller Virkelighed. Digteren agerer ustandselig selv med i Komædien, raadførende sig med Teatrets Personale om sit endnu ikke færdigskrevne Stykke, ja i Førsteudgaven overrækker Leander ovenikøbet sin elskede selve Bogen „Julespøg og Nytaarsløier“ som Nytaarsgave. I „Der gestiefelte Kater“ afbrydes den egentlige Handling idelig ved Tilskuernes Kommentarer til Stykket af flg. Type:

Leutner.

Um Gottes willen! hat man schon eine solche Exposition gesehen! Man sehe doch wie tief die dramatische Kunst gesunken ist.

eller

Die Kunstrichter (im Parterre):

Der Kater spielt — Was ist denn das?

Fischer.

Unmöglich kann ich da in eine vernünftige Illusion hinein kommen.

Tieck gaar heller ikke af Vejen for at nævne sit nærmest foregaaende Stykke, „Ritter Blaubart“. „Der gestiefelte Kater“ forekommer selv som Stykke i Stykket, idet der ved Hoffet afholdes en Disputats om, hvorvidt det er et godt eller et daarligt Arbejde, og vi overværer, at Digteren taler med Maskinmesteren om Forestillingens mislykkede Forløb. Opløsningen drives endnu videre i den mere langtrukne Satire „Die verkehrte Welt“; her bytter Prolog og Epilog Plads, og det kinesiske Æskesystem med Teatret paa Teatret fire-dobles: „wir sitzen hier als Zuschauer und sehen ein Stück, in jenem Stück sitzen wieder Zuschauer und sehen ein Stück, und in jenem dritten Stück wird jenen dritten Acteurs wieder ein Stück vorgespielt“. Saa chargerede Virkninger var ikke noget for Heibergs danske Maadehold. Dog eet bestemt Laan kan noteres fra dette i Sandhed „bagvendte“ Stykke: Heiberg, der i „Pottemager Walter“ havde ladet Harlekin gøre den tieckske Pierrot hans Spring ned i Parterret efter, lader ham nu vende tilbage til Scenen fra Tilskuerpladsen.

Det var ikke langt fra, at Heibergs Kaadhed havde faaet alvorlige Følger for ham; takket være sin Evne til at sno sig slap han dog med at blive indviklet i en Pennefejde. I sin Afhandling „Folk og Publicum“¹⁾ omtaler han dette Ungdomsarbejde som et Eksempel paa, hvorledes alt nyt møder Modstand: „„Julespøg og Nytaarsløier“ vakte . . . en saa mageløs Forbittrelse, at den nær havde faaet den Ære at dele Skjæbne med Holbergs Peder Paars, ved at blive Gjenstand for en offentlig Action, som dog afværgedes derved, at ogsaa den fandt en Talsmand paa høiere Steder, ligesom fordem det holbergske Digt i Grev Danneskjold.“ Hvem det var, der intervererede til Fordel for Heiberg, afslører han desværre ikke. De øvrige Omstændigheder har Heiberg derimod meddelt Peder Hjort, der atter har ladet dem gaa videre til P. Hansen²⁾, i hvis lille Skrift „Om J. L. Heiberg“³⁾ de fornødne Oplysninger er at finde. Efter denne Version var det ingen ringere end Frederik VI, der i Vrede over Stykkets Behandling af Patriarken Abraham og dets respektstridige Omtale af Politiet (man bemærke Sammenstillingen!) lod Justitsminister Kaas tildele ham en privat Advarsel. Beretningen om den diplomatiske unge Digtters Besøg hos Justitsens høje Repræsentant er ikke uden sin humoristiske Pointe: da Forfatteren i Samtalens Løb tillod sig at spørge, om Hans Excellence havde læst det omtalte Skrift og fik Nej til Svar, afvæbnede Heiberg ham aldeles ved at trække et Eksemplar af Bogen frem og overrække det til den forbløffede Minister, hvorefter han gik fri af videre Tale.

Man maa give Vilh. Andersen⁴⁾ Ret i, at „Julespøg og Nytaarsløier“ er et af Heibergs genialeste Arbejder. Dette ubetalelige Vittighedsværk er skrevet med en straalende Oplagthed, halvt som i en Leg. Sammenligningen med „Sanct Hansaftenspil“, som Heiberg selv uforsigtigt havde opfordret til, taa-

ler det dog ikke ret vel: dertil er Sigtet for snævert, det lyriske Indslag for svagt. Heiberg selv var ikke tilbøjelig til at indrømme dette. Under Striden om „Væringerne i Miklagaard“ 1828 udtaler han i ethvert Fald om Oehlen-schlägers Ungdomsarbejde, som han betegner som „et af de skønneste Digterværker i den danske Litteratur“: „Det er ikke en flygtig Idee hos mig, at sætte dette Digt saa høit. Allerede for tolv Aar siden lagde jeg min Erkjen-delse af dets Skjønhed for Dagen, ved at skrive en saakaldet Fortsættelse deraf, nemlig „Julespøg og Nytaarsløier“. Uagtet jeg, efter saa lang Tids Forløb, dog ingenlunde er tilbøielig til at tilbagekalde de deri fremsatte baade poetiske og kritiske Anskuelser, uagtet jeg endnu finder mig i det Hele veltilfreds med dette Digt, som dengang vakte saa stor Modsigelse, medens det dog tillige havde den Lykke at behage Mange af Dem, paa hvis Dom jeg satte den største Priis, og at blive offentlig forsvaret af en af de kyndigste Dommere i vor Litteratur: saa føler jeg dog meget vel, og følte alt dengang, hvor langt det staaer tilbage for sit yndige Forbillede“¹⁾. Oehlen-schlägerbeundrere som hans Ven Poul Møller fandt det kun „noget ret nydeligt Dukketøi“, som ikke lignede Dyrehavsspillet mere end en Tinsoldat „Orlando furioso“²⁾. De Røster i Samtiden, der offentligt opløftede sig til Fordel for „Julespøg“, var ikke mange. Den ene var endda en meget tvivlsom Forbundsfælle, G. N. Toft, hvis før omtalte Indlæg om „Dristig vovet“ ogsaa kommer ind paa denne Komædie. Han bifalder, at Ingemann er kaldt „Ingen Mand“, og begrunder det ved at hævde, at han er en „Digterinde“ og tilmed en Kopi af Oehlen-schläger og Grundtvig, men foretager i de følgende Numre af „Nyeste Skilderie af Kjøbenhavn“ et ilsomt Tilbagetog, foranlediget af at flere Personer havde fundet, at han var gaaet Ingemann for nær, og hans hele Aktion kom unægtelig derved til at staa i et komisk Lys. En virkelig værdifuld Haandsrækning fik Heiberg derimod atter denne Gang af Molbech, hvis udførlige Afhandling „Nogle Yttringer om den komiske Poesie, nærmest i Anledning af J. L. Heibergs Komædie: „Julespøg og Nytaarsløier““, blev trykt i „Athene“ April 1817³⁾. Dette Indlæg, siger Recensenten, maa ikke betragtes som en æstetisk Analyse, men som et Forsøg paa at klarlægge hans Opfattelse af den komiske Poesi i al Almindelighed. Med stor Højtidelighed udvikler Molbech, at den komiske Digtning ikke er blot negativ, idet den ofte grunder sig paa Erkendelsen af den uhyre Kløft, der er mellem det evige og det endelige. Den ægte Komikers Opgave er som Følge heraf „at afklæde den lavere Sandselighed dens glimrende Dragter, og aabenbare os dens indre Huulhed og Tomhed“⁴⁾, at paavise Kontrasten mellem det virkelige og Skinnet. Det vilde være urimeligt at frakende den komiske Digter Alvor, thi uden en ideal Baggrund vilde han ikke være i Stand til at fremkalde vor Latter. Alvor og Spøg er kun to forskellige Midler til at frem-

bringe den samme Virkning: „det Alvorlige maatte staae paa svage Fødder, hvis det ikke taalte en slig naturlig Yttring af det Lystige“¹⁾). Det komiske Digt har derfor sin fulde Berettigelse, og det vilde være et Overgreb at give dets Muse Mundkurv paa. „Et virkeligt, et heldig udført poetisk Konstværk, hvad enten det er alvorligt, eller komisk, kan ikke være umoralsk“²⁾), hedder det i skøn Harmoni med Stridens Ophavsmand. I den specielle Del af Afhandlingen drøfter Molbech direkte Heibergs Komædie. Han deler ikke den almindelige Forargelse over Digterens Omgang med Bibelhistorien: Heiberg har villet give „os en sandselig Beskuelse af den skønne, barnlige Juleglæde, som jo egentlig ikke blot skulde være for Børn, men for enhver Alder . . . At Digteren i den Komædie, hvori Mange have troet at finde en letsindig Spøgen med det Hellige, har været giennemtrængt af Agtelse for dets Væsen og Kiærlighed til dets Aabenbaring, synes os ligesaa vist, som at hans Phantasi, hvor den har nærmet sig hellige Gienstande, ikke kunde gjøre det med mere Reenhed og Inderlighed i et saa lunefuldt og phantastisk Digt, hvis Charakter, som Drama, desuden har saa meget af Marionetspillet, at man i dets Bedømmelse nødvendigens maa tage Hensyn herpaa“³⁾). Ligesaalidt kan Recensenten dele deres Opfattelse, der har følt sig brøstholdne ved Angrebet paa Ingemann, da dette ikke gælder hans Person, men hans digteriske Individualitet, naar lige undtages Spøgen med hans Navn, der betegnes som „et daarligt og forslidt Indfald, som hverken er fiint eller vittigt“⁴⁾). En Svagheit ved Afhandlingen som kritisk Præstation aabenbarer sig unægtelig derved, at Molbech udtrykkelig fralægger sig at ville bedømme, hvorvidt der i Ingemanns Digting er Basis for en saadan Satire⁵⁾), og ved at han vil paa-staa, at der ikke ved Heibergs Komædie er givet en Kritik over Ingemanns Poesi, eftersom Latteren intet kan eller vil bevise. Og der konkluderes i disse to Betragtninger: „at jeg ikke deri har kunnet finde nogen Misbrug af hiin *poetiske* Frihed, efterdi den stedse har holdt sig indenfor Poesiens Grændser; og at dette komiske Digtværk, skiondt ikke i alle sine Dele lige originalt, (da enkelte af Tiecks Ideer heldigen ere benyttede) dog bærer umiskjendelige Præg af Genialitet, og af en ikke almindelig Evne til at fatte og fremstille det Komiske med ægte Kraft og Reenhed“⁶⁾). Selvom det i nogen Grad om denne Afhandlings Forfatter gælder, at han tager med den ene Haand, hvad han giver med den anden, maa det dog antages, at Heiberg — ikke mindst naar man husker paa den Modgang, han havde haft i Anledning af sit Stykke — har været tilfreds med, at dog i det mindste een talte den sunde Fornufts Sag⁷⁾).

Fra den angrebne Part hørtes intet. Ingemann vovede sig højst ugerne frem for at tage Del i en Polemik. I hans Sted ansaa Grundtvig det for sin Pligt at lange ud efter dem, der havde vovet at forhaane hans Ven. I sit

Tidsskrift „Dannevirke“ for Marts 1817 meddelte han, at han fra Tid til anden agtede i Rimbrevform at fremsætte „sine uforgribelige Tanker om adskilligt i Bogverdenen, meest Smaating og Uting“, og Begyndelsen blev gjort med „Første Rimbrev, til Bernhard Ingemann“¹⁾. Den baggesenske Rimbrevsstil klæder ham unægtelig særdeles ilde, Sproget er ligesaa plumpt som Tankegangen uvittig. Digtet er rettet mod de frække Dreng, der har hængt sig i Bagsmækken paa Ingemanns Vogn, og specielt mod „den Dukkemand i Aabenraa“ (d. v. s. Heiberg), der „skyder løs, saa godt han kan / paa, hvad han kalder ingen Mand, / og Tofte-Gaasen [d. v. s. N. G. Toft] kjækker efter / hans „ingen Mand“ af alle Kræfter“. I en Tone, der ikke er fjern fra Parodien i Poul Møllers „Himmelbrev“, lover Grundtvig at paatage sig deres Afstraffelse:

send kun mig de Snyltegjæster!
 jeg dem skal paa dine Vegne
 med et Saltmadsfad beegne;
 sande skal de over Borde,
 at de kom til Julegilde,
 ej for tidlig, ej for silde,
 men just som de komme burde,
 ret til Pas.

Af Heibergs Værk gives følgende grovkornede Karakteristik:

Ja, det er født, det søde Julenor,
 som man har ventet paa den halve Jord,
 født i en Stald hos Oxe og hos Asen,
 og, skjønt en Karklud nu er hele Stadsen,
 som baade tjene maa til Svøb og Ble,
 man dog i ham maa Rigets Arving se;
 det er forkyndt for Hyrder og Hyrdinder,
 som man paa Markens Skueplads dem finder,
 og Østens vise med det første komme,
 med Kongerøgelse i hver en Lomme,
 med Pebernødde og med Guldpapier,
 til Julegave og til Nytaarssir.

Dette Angreb var alt for fristende til, at Heiberg kunde lægge Hænderne i Skødet. Overfor en saa klodset Polemiker var der let Spil. Og Heiberg var da ikke sen til at skrive sin „Ny A-B-C-Bog i en Times Underviisning til Ære, Nytte og Fornøielse for den unge Grundtvig“, som han udsendte i Marts 1817 i et typografisk Udstyr og Opstilling som de gængse A-B-C'ers. Spøgefuldt fremstiller Forfatteren sig i Indledningen som den, der vil lære det uartige Barn Mores: „Hovmesterlegen er din kjæreste Leeg, og deri var intet

ondt, om du kun legede den med andre Drengene paa din Alder, men nu er du saa ilde opdragen, at du giver dig ikast med voxne Mennesker, som ere myndige og have bedre Forstand end du, kalder dem for Drengene, og leger Skolemester for dem“¹⁾). Lidet profetisk hedder det etsteds: „om det ogsaa ikke er sunget for din Vugge, at du skal blive stor i Aandens Rige, kan du jo paa andre Maader blive et gavnligt Medlem af Samfundet“. Selve ABC-Versene, der paa et Par Stykker nær er byggede over de gængse²⁾), som var Hvermand bekendt fra Barneaarene, er nærgaaende mod Grundtvigs Person og giver i Grovhed ikke dennes Rimbrev noget efter, selvom de overgaar det i Vid. En saadan Haan vilde Grundtvig ikke lade sidde paa sig og for ud i „Nyeste Skilderie af Kjøbenhavn“ (Nr. 27-28) med et længere Prosaindlæg, kaldet „Pegepind til den nye ABC“, hvor han gav raat for usødet: „der er i de sidste Aar udruget en Dreng-Flok, .. som, hvis den fik Roe til at voxte, og udbrede sig blandt de unge Studerende, maatte have de fordærligste Følger, gjøre det Alvorligste Mennesket har og Skribenten skal befordre: Religion, Poesie og Videnskabelighed, til et Drengespil, forvandle Alt til det meest forvirrede Chaos“. Han stiller sig an, som om Heiberg ved sin ABC har villet give en Parodi paa Drengaannden, fremsætter kritiske Kommentarer til hvert enkelt af Versene og lover, at „hvem der offentlig forhaaner Ingemann som Digter, skal have med mig at bestille, og *ingen Dreng* skal herefter ustraffet vove at laste hans Værk; han er en besynderlig duftende og sjungende Blomst i Skoven, han er sig selv en Gaade, hvad han fattes og hvad han feiler, veed i det mindste Drengene ikke, og hvad der ene i sin Udvikling kan helbrede og styrke ham, den dybe, rene Længsel efter Aanders Kiærlighed og Sphærers Harmonier, *den* er det, de angribe og haane, det Eneste som gjør ham til Digter, vil de true eller drille ham til at forsage, hiin forborgne Aand, der i hans Sang som i Naturens Blomster-Rige røber sig ved Duften, men synes at forsvinde, saasnart den vil paatage sig en Skikkelse, den vilde de, om mueligt, forføre ham til at foragte“.

Allerede i det næste Nummer af „Skilderiet“ reagerer Heiberg med et Svar, som har til Overskrift „Pegefingre mod Pegefingre“³⁾), erklærer sig uden videre for Sejrherre i Striden og stiller sin Modstander som Fredsbetingelse enten at tie stille eller, hvis han vil tage til Genmæle, da ikke at bruge „Ord, der ere større end han selv“. Stillet overfor dette Alternativ gør Grundtvig i sin afsluttende „Erklæring“ („Skilderiet“ Nr. 36) gældende, at det for Fremtiden skulde være „Drengene“ tilladt, „at pege Fingre og række Tungen ud ad mig, min Poesie og al min Skrift, efter Hjertens Lyst“, naar blot „de afholde sig fra kaad Leeg med det Hellige, og Spot med Ingemanns Følelse“. Heiberg, der nu fik det sidste Ord, tog det værdige Parti at

afslutte Kampen med et af sine smukkeste Digte, „Vaaren og Freden“ („Skilderiet“ Nr. 37 og „Athene“s Maj-Hefte) med den klassiske, om Zetlitz' Hymne „Til Vaaren“ mindende Indledningsstrofe:

Held os! Den Gamle med riimfrosne Lokker,
 Vinteren, flyer:
 Vaaren, bekrandset med himmelblaae Klokker,
 Livet fornyer.
 Kampen var haard, men den Freden mon bringe;
 Seiren skal klinge,
 Løftet paa Tonernes mægtige Vinge
 Høit mod de purpurne Skyer.

Og i de ofte citerede Linier bekender han sig til Polemikens Kunst som en for ham naturlig og befriende Livsytring:

Saares der Nogen, da huske han, Striden
 Blot er en Fest,
 Smile ved Saaret, og drage fra Siden,
 Sadle sin Hest!
 Thi har vi Fred, kun i krigerske Leire
 Bør vi den feire:
 Stedse Turnering og festlige Seire
 Freden forherliged bedst.¹⁾

9.

BILLEDET AF IDA BRUN

Blandt den klassiske Litteratur, som Friederike Brun læste højt for sin Datter i hendes Barndom, var ogsaa Apulejus' Fortælling om Psyche (af Romanen „Det gyldne Æsel“). En dejlig Sommereftermiddag paa Sophienholm overraskede Barnet sin Moder ved sammen med sine jævnaldrende Veninder pantomimisk at udføre hele Fabelen²⁾. Det kan da meget vel tænkes, at Ida ogsaa som voksen har optraadt som Psyche, og at Heiberg har haft Lejlighed til at se hende udføre denne Rolle. I ethvert Fald stod hun for ham som selve Inkarnationen af Psychen, og det blev i denne Skikkelse, han fremstillede hende i sit næste Drama.

Imellem de efterladte Papirer³⁾ findes følgende Plan til en ufuldendt dramatisk Trilogi „Psyche“:

PSYCHE

En Trilogie.

I. *Psyches Indvielse*

1. Clio
 - a. Skov, Flod og Bjerge.
 - b. Paphos
 - c. Sal paa Slottet (Nat).
2. Terpsichore.
 - a. Slotshaven.
 - b. Tyk Skov med en Kilde.
 - c. Værelse paa Slottet.
 - d. Skov.
3. Thalia.
 - Sneebedækte Klipper.

II. *Psyches jordiske Kjærlighed.*

4. Erato.
5. Euterpe.
6. Polyhymnia.

III. *Psyches Luttring til Himlen.*

7. Calliope.
8. Melpomene.
9. Urania.

Af dette Arbejdes tre Dele er blot den første (Marts 1817) blevet fuldført. Dets oprindelige Titel „Psyche“ ændredes i 2. Udg. til „*Psyches Indvielse*“, samtidig med at Inddelingen i 4 Akter blev opgivet. For at undgaa Misforstaaelse har Digteren medgivet sit Skuespil en Fortale¹⁾, der angiver de Synspunkter, han ønsker anlagt paa det. Den symbolske Betydning, som Apulejus har forsømt at meddele Myten om Amor og Psyche, er netop hvad Heiberg har lagt større Vægt paa i sin Behandling af Emnet: „den menneskelige Sjæls Udvikling ved Kjærligheden, som først med en flygtig letsindig Nydelse beskjæftiger den, siden luttrer den i Lidelser, men derved ogsaa udklækker dens egenlige Blomst, og tilsidst skjænker den himmelske Salighed“²⁾. Endvidere har Heiberg i Medfør af Dramaets Love gjort Kildens Fremstilling mere konkret ved at give sine Personer Navne og henlægge Scenen til et bestemt Land, Thrakien; Tiden har han derimod ladet være ubestemt, da Handlingen er rent ideal. Ret overraskende virker Fortalens Meddelelse om, at Heiberg, der samme Aar var blevet Doktor paa en Afhandling om Calderon, endnu da han skrev sin „Psyche“ ikke kendte denne Digers

Behandling af Emnet i Komædien „Ni Amor se libra de Amor“, og det saa meget des mere, som han netop har skrevet sit Stykke i Calderons Form med en Indgangsromance, spanske Metra — afvekslende med klassiske — og en Gracioso-Figur, kort sagt behandlet et antikt Sujet i en romantisk Form.

Psyche er den første af Heibergs mange Skildringer af Kvinden paa det Stadium, da hun halvt er Barn, halvt voksen; Amor er helt Barn og til sin store Sorg fordømt til evigt at forblive det. Digterværket foregriber derved — mutatis mutandis — Hans og Trine fra „Aprilsnarrene“. Men en tragisk Skæbne lurer paa Amors Barnebrud. Selv tror hun, at en mægtig Drot, der er i Stand til at give hende gyldne Ringe og et kongeligt Slot, bejler til hende, indtil den bitre Sandhed gaar op for hende, at det er et grumt Uhyre, der fordrer, at hun iført Ligdragt skal føres op i Bjergene, hvor han vil hente hende til sig. Aaret før „Psyche“ udkom havde Ida Brun forladt sit Fædreland som en andens Brud. Dette er da den inderste Grund til, at Heiberg skrev sit Skuespil. Mytens Amor og Psyche, Folkeeventyrets Dejlighed og Uhyret, det er Ida Brun og Grev de Bombelles, Klagekoret ved hendes Bryllup, der snarere former sig som en Ligfærd, et Udtryk for Sorgen over hendes Bortrejse. I sit antike Klædebon er det hele saa diskret holdt, at Digteren kunde sende sit Stykke til den tabte Veninde med et Tilegnelsesdigt, hvori følgende Linier ¹⁾:

Naar min Psyche fri sig svinger
 Over Bølgen hjem med dig,
 Hendes Digter, Larven lig,
 Bliver her, ak! uden Vinger.
 Ingen Zephyr da ham bringer
 Til dit Trylleslot med sig.
 Men lad Digtet bringe mig!
 I hver Klang af Psyches Længsel
 Hør et Suk, som fra mit Fængsel
 Vestenvinden bringer dig!

Af den planlagte Fortsættelse af Trilogien foreligger blot nogle faa Linier. Til at skildre Dejlighedens Samliv med Uhyret var Lysten gaet af ham.

Ti Aar efter vendte han endnu en Gang tilbage til dette Motiv, nemlig i den lille Digtcyklus „Amors Liv og Levnet, fortalt af ham selv“, der blev offentliggjort i „Kjøbenhavns flyvende Post“ for 1827. Forbilledet for dens dristige Erotik er Heibergs Yndlingsdigter Ovid, skønt Stilen er moderne. For Fortolkeren frembyder dette mærkelige lille Arbejde adskillige Vanskeligheder og især den at trække Grænsen mellem Digt og Virkelighed. Utydeligheden synes tilstræbt med Vilje; Digteren, der hellere vil tilsløre end udlevere, opererer med Symboler og tilmed ikke klare. Saa meget synes dog tydeligt, at Heiberg har villet skildre en erotisk Udvikling. Amor lærer

Ida Bombelles, f. Brun.

(Litografi. Bakkehusmuseet).

først en blot moderlig Kærlighed at kende, men denne tilfredsstillende ham ikke; et andet Ideal svæver for hans Øje, og dette finder han i en dejlig ung Pige, dannet efter Idas Billede: brunet, smækker, graciøs, med et Rosabaand i det sortbrune Haar, skælmsk og overgiven, men ængstelig for Digtere og Digtekunst som Ida, der hadede „lange Vers“. Gennem hende lærer han den sanselige Kærlighed at kende. Hver Nat sover han ved hendes Side, men da hun som Psyche i Myten vil vide, hvem han er, tvinges Amor til at granske sit Jeg, og hans saaledes vakte „Selvbevidsthed“ — dette Ord brugt i en helt anden Betydning end den gængse, her nærmest at forstaa som hans Modning til Mand — virker saa skræmmende paa hende, at hun forstøder ham som den, hun har mest Grund til at frygte, altsaa en helt moderne Ændring af den gamle Myte. Amor kaster sig i Fortvivlelse i Havet, hvorfra Thetis fører ham op paa Landjorden. Paa dette Punkt i Digtet falder Heiberg helt ud af Stilen:

Som jeg vaagner op, jeg sporer
 To Doctorer;
 Hver af dem var saare vidt berømt.
 De holdt mig Hver i Haanden,
 Og følte mig paa Pulsen, og sagde: „Det er Skam!
 Han har opgivet Aanden,
 Han ligget har for længe, før op de fisked ham.
 Lad os med Flanel itide
 Stærkt ham gnide,
 Thi hans Hud er meget kold og klam“. ¹⁾

Da han vaagner op igen, ser han den tilbødte staa bøjet over ham i Sorg over, at han er død, men han har glædet sig for tidligt: i samme Øjeblik han paa ny erklærer hende sin Kærlighed, forsvinder „den flygtige“ igen, og den satiriske Digter stikker atter Bukkefoden frem i følgende Efterskrift til Læseren:

Da, som du seer, jeg er til Dato ikke død,
 Kan der af Fata forestaae mig flere.
 Jeg kunde længer hen, hvis du dig derom brød,
 Maaskee fortælle dig lidt Mere.
 Men efter dette sidste, haarde Stød
 Maa jeg mig først en Stund recolligere. ²⁾

„Flyveposten“s Abonnenter maa unægtelig have følt sig noget desorienterede. Var Digtet ment som Spøg eller Alvor? Ogsaa vi moderne Læsere med vort langt fyldigere Kendskab til Heibergs Biografi synes kun nu og da at kunne spore Lys i Mørket. Vi kan umuligt undgaa i Amor og hans elskede at se Refleksen af Heibergs Kærlighed til Ida Brun, vi tror endogsaa at kunne

fornemme alle de Skinsygens Kvaler, han har maattet lide, naar han saa sin Ungdoms Ideal ombejlet af Tilbedere:

Naar Mangen aabenlyst for hende sværmed,
Jeg maatte dæmpe Flammen i mit Bryst,
Ja see med tvungen Lyst
Hvorledes Andre sig med Bøn til hende nærmed,¹⁾

men Digtet er, selvom det indeholder selvbiografiske Momenter, intet biografisk Digt og intet Æresminde for den, han engang udelt tilbad. Den, der i 1827 skrev „Amors Liv og Levnet“, var en helt anden, end da han som „l'enfant“ i Sophienholm-Dagene sorgløst dyrkede Ida som sit Idealbillede.

Inden Heiberg ved at give sig ud paa sin store Dannelsesrejse afsluttede et Afsnit af sit Ungdomsliv, tog han sig for at samle sine dels utrykte, dels i Tidsskrifter spredte Poesier til sin — hvis Ordet tages i strengeste Forstand — eneste Digtsamling: „*Digte*. Poetisk Kalender“ (1819, udkommet Decbr. 1818). Digteriske Kalenderer var da højeste Mode, og just Aaret i Forvejen havde to af hans Venner udsendt saadanne Nytaarsgaver: J. M. Thiele „Rosenblade“ og Laur. Kruse „Adrastea“. Men den astronomisk interesserede Heiberg, der i 1840'erne 3 Aar i Træk udgav den astronomiske Aar-bog „Urania“, tager i Modsætning til sine Forgængere Ordet Kalender i en mere bogstavelig Forstand og søger ved sin Digtsamlings sindrige ydre Anordning, hvorefter hvert Digt er knyttet sammen med en af Kalenderens og Stjernehimlens Foreteelser, at slaa Bro mellem sine to Hovedinteresser. At besyngede de forskellige Aarstider har Poeter som bekendt til alle Tider kunnet; mere kompliceret synes unægtelig den Opgave at have været at fordele de resterende Digte mellem 7 Planeter, 12 Himmeltegn, 4 Maaneskifter og 4 Døgnskifter. Saa naturligt det falder, at Legendens om Hellig Anders²⁾ symboliserer Solen, er det ikke enhver givet at forstaa Forbindelsen mellem en Sonet til Ida Brun „Med et lille Speil“ og Planeten Løven, eller hvorfor Digtet „Brevdue“ (til Moderen) tilfalder Planeten Jupiter. Det tvungne i disse Fiksfakserier har dog næppe dengang generet den unge Digter syndeligt; man tør langt snarere gætte paa, at det har beredt hans Hang til Systematik samme Tilfredsstillelse som Opkaldelsen af de enkelte Akter i Planen til Psyche-Trilogien efter de ni Muser (som i Goethes „Hermann und Dorothea“). Først da han i 1834 igen udgav sine Digte, opgav han den kunstlede Inddeling til Fordel for en simplere i 3 Afsnit: „Pan“, „Eros“ og „Hermes“.

En af Grundene til Digtenes store Uensartethed maa søges i, at Heiberg har medtaget nogle af sine første Forsøg. De ældste, „Foraar om Vinteren“ og „Til Lærken“, gaar helt tilbage til 1811 og bærer tydeligt Begynderpræg;

herfra er der en betydelig Udvikling at spore til et saa fuldendt Digt som „Vaaren og Freden“ fra 1817. Vistnok det største Antal stammer fra den lykkelige Sophienholm-Tid og er inspireret enten af Ida eller af den Natur, hvori hun henlevede sit Sommerliv. Det er Digte som „I et Exemplar af min Psyche“, „Efteraarsfølelse“, „Himmelsk Kjærlighed“, „Amor hos Bacchus“, „Hvad er Elskov?“, „Signetet“, „Med et lille Speil“, „I en Naalebog“ og „Til Adelaide“. Kærlighedsdigtene svinger i Stemning fra Længsel, respektfuld Tilbedelse til Resignation, men rummer ikke egentlige Udtryk for Besiddelsens Glæde.

... Hvo som har Kjærlighed følt,
Vil sin Livstid heller af haabløs Flamme fortæres,
End een eneste Dag leve med Sundhed og fri,¹⁾

hedder det i et af de kønneste af dem, „Amor hos Bacchus“, hvor den sorgfulde lille Kærlighedsgud søger Lindring hos Vinguden, en Omskrivning for den Skuffelse, Digteren oplevede, da hans Hjertes udkaarne fra Ida Brun blev til Grevinde de Bombelles. I Resignation søger han da Trøst i den Tanke, at en Kærlighed i Ideen er højere end en blot jordisk Elskov („Himmelsk Kjærlighed“).

Ei skal jeg min Elskte længer savne,
Skjønndt os skiller tvende Rigers Kyst.
Phantasiens Vinger skal mig bære
Didhen, hvor min Aand skal evig være,
Hvor mit Hjerte har sit rette Hjem! ²⁾

Erotiske Digte er ogsaa de otte Gengivelser af Elegier af Ovid, men i dem drejer det sig om ren sanselig Kærlighed, og de hører derfor nærmest sammen med den allerede omtalte, men i Tid senere Cyklus „Amors Liv og Levnet“. I en anden Hovedgruppe, Naturdigtene, hersker en saa udpræget mytologisk Stil, at Naturen bogstavelig talt forsvinder for vore Øjne ³⁾. Alene i Digtet „Aftenvandring“ forekommer 14 klassisk-mytologiske Navne: Philomele slaar, Artemis vanker mellem Træerne osv. Og i den danske Bøgeskov indbilder Heiberg sig at møde Pan, men har sin Møje med at overbevise baade sig selv og sine Læsere om, at hans Sanser ikke har bedraget ham („Panisk Skræk“). Visse af Digtene skyldes mere eller mindre private Anledninger, som nu kun delvis kendes: „Til Elisa“ ⁴⁾ en Fødselsdag, „Doctor-Vise“ et Gilde i Anledning af Th. Lenthe Adlers lykkeligt erhvervede akademiske Grad 1817; „O. H. Mynster“, „Gravskrift“ og „Til Blomsterne“ er Sørgekvad, det sidste aabenbart skrevet ved Gyllembourgs Død og i saa Fald fra 1815; „Brevdue“ og „Hjemkomst“ er begge rettet til Moderen under Stockholmsrejsen 1812, „Tro og Haab“ synes digtet til en Familie-

fest i Julen, uden at noget nærmere kan oplyses om Digtets Adressat, ligesaa lidt som hvem det er, „Sang for det tause Par“ gælder.

I sin Form er Heibergs Lyrik traditionsbundet. Klassikerne er den ene Pol, Oehlenschläger den anden. Ovid er ikke blot oversat, men det smukke lille Digt „Amor hos Bacchus“ er en regelret Ovid-Imitation i klassisk Versemaal. Tydeligt er det, hvorledes Oehlenschläger har været Forbilledet for Heiberg som for alle unge famlende Digtere paa den Tid. Lighederne strækker sig dog ikke ud over det ydre, som f. Eks. i Glosevalget: „Da Aftenrøden loe“, „Saa laaner mig da villigt Eders Øre“ eller „Huldt mig Bøgeskoven vinker“. Mest oehlenschlägersk er den vakre Legende om Hellig Anders, der ifølge Skrivekalenderen stammer fra 1814. Digtsamlingen tæller ikke med blandt de store i dansk Litteratur, udmærker sig ej heller ved iøjnefaldende Egenskaber som Glød, Fantasi eller Farvepragt. Dens Klima er svalt, den er et Produkt af Dannelse og Belæsthed mere end af Natur. Og dog er der noget vist vindende ungdommeligt over den, men vel at mærke ikke noget af fremstormende Ungdom. Tænksomhed, gode Manerer og Balance er det overvejende Indtryk, den efterlader. Kun i Klassikeroversættelserne bliver Erotiken dristigere, hvad der ogsaa faldt Samtiden for Brystet. Den anonyme Anmelder i „Dansk Litteratur-Tidende“ 1819, der ellers behandler Digtsamlingen med al mulig Respekt, kan ikke tilbageholde „sin billige Forundring over det Særsyn, at en Digter, der i saamange af de Stykker, som denne Samling indeholder, har lagt en fiin Følelse, og omhyggelig Agtelse for Reenhed og Delicatesse i Poesien, for Dagen, har kunnet begaae et saa stødende og upassende Misgreb, som at optage i denne Samling, hvis elegante Udvortes allene maatte bringe den i mangan qvindelig Haand, en Oversættelse af de mest slibrige blandt Ovids Kjærlighedsdigte“.

Endnu et litterært Foretagende fik Heiberg fra Haanden, inden han for længere Tid forlod Hjemstavn, men et der dog vist mere skyldtes en Boghandlerspekulation end Digterens eget Initiativ. Opmuntret af det Held, som Oehlenschlägers Oversættelse af Eventyr (1816) havde haft, ønskede Gylvendal at udgive en tilsvarende Samling af Noveller og overdrog Heiberg at oversætte dem. Til Grund for Udvalget i disse to Bind „Noveller“ (1818—19) er lagt det Princip kun at medtage det, som ikke allerede er oversat eller almindelig kendt, hvorfor Udgiveren livligt beklager ikke at have kunnet medtage „Michael Kohlhaas“, da Oehlenschläger — meget misvisende — havde givet den Plads imellem sine Eventyr. Af de ialt kun 7 Noveller er 5 tyske, idet, som Heiberg fremhæver, den tyske Litteratur i denne Genre langt overgaar den engelske og franske, 1 fransk og 1 spansk. Fra Hoffmanns „Nachtstücke“ stammer 2. Berømte og lidet kendte, ja endogsaa anonyme Forfattere optræder Side om Side og nyder en meget forskellig Behandling,

idet de store Navne (Bandello, Hoffmann, Musäus og Kleist) oversættes saa tro som muligt, mens de mindre kendte forbedres og beskæres. Fortalens Løfte om, at de følgende Bind især skal bringe spanske Bidrag — „thi Novellen er oprindeligen voxet paa spansk Grund, og desuden besidder den spanske Literatur i denne Green af Poesien, som i flere, af alle den rigeste Flor“ — blev kun meget delvis indfriet, da Udgivelsen standsede med det andet Bind. Bogen svarede aabenbart ikke til de Forventninger, der indeholdtes i Fortalens Ord om, at „en Morskabsbog, som denne . . . kan vente at blive læst ogsaa af de mindre cultiverede Klasser“. Med Oehlenschlägers Eventyr-samling, som den skulde udgøre en Pendant til, kan den heller ikke i nogen Henseende maale sig. Hvad Heiberg her havde præsteret, var kun et net lille Husfidsarbejde.

III

PARIS 1819 – 22

Ja den Usus publicos! det er en herlig
Indretning. *De Danske i Paris II. 6.*

Gud bevares, hvad Alting er stort i Paris!
Her er slet ingen Ting paa den vanlige Viis.
Smstds. II. 4.

INDTRYK

Det var et gammelt Løfte til sin Fader, Johan Ludvig Heiberg opfyldte, da han i 1819 rejste til Paris. P. A. Heiberg havde afstaaet fra at lade sin Søn opdrage hos sig. Den eneste Forbindelse imellem dem havde i henvend en Snes Aar været brevlig, og efter den gamles Mening var Johan Ludvig en yderst efterladende Korrespondent. Bestandig kværulerer han over Sønnens Forsømmelighed. Til Broderen Ludvig skriver han f. Eks. ²²/₄ 1818: „Jeg har ikke eengang faaet min Søns Doktordisputatz, han har ikke troet at det var værd at sende mig den, uagtet han har havt Leylighed dertil ved tre forskellige Rejsende, der i de to sidste Maaneder ere ankomne hertil, og som fortælle mig at de, før deres Afreyse have seet ham og talt med ham. Men han har vænnet mig til at ikke gjøre for store Fordringer; thi fra den Tid af da de senere Revolutioners Indflydelse ogsaa virkede paa mig, fra den Tid man fandt for godt at sætte mig paa en tarvelig Pension, der gjør mig det til en plat Umuelighed at hjælpe ham, som forhen, med smaae Pengebidrag, fra den Tid af finder han det ogsaa høyst ubehageligt at meddeele mig Underretninger om hans Befindende, og at skrive mig til. Jeg maa ansee mig meget lykkelig, naar han ikke lader være sex Maaneders Mellemrum imellem sine Breve“¹⁾). Selvom Faderens Utaalmodighed efter Gensynet med sin Søn er letforstaaelig, er hans Bitterhed dog til en vis Grad uberettiget. Ogsaa Johan Ludvig vilde gerne gense sin Fader, hvis Skikkelse efterhaanden var blevet legendarisk for ham, og umiddelbart efter at have taget Doktorgraden indsendte han en Ansøgning til Kongen²⁾ om at faa en Understøttelse af Fondet Ad usus publicos til en 3-aarig Studierejse, der skulde føre ham over Paris til Spanien. I første Omgang vilde han aabenbart ikke anføre et Besøg hos sin Fader som Motiv til at søge offentligt Stipendium, men nøjedes med at indflette en Passus om, at hans Faders Forbindelser i Paris kunde komme hans Studier til Gode. Fondets Penge havde beklageligvis i 1817 Ærinde andetsteds; Direktionen havde netop dette Aar indstillet Ingemann til en Rejseunderstøttelse, og Svaret maatte derfor blive et Afslag.

For egne Midler kunde han umuligt rejse. Familiens økonomiske Forhold var vistnok paa dette Tidspunkt endogsaa særlig derangede, eftersom Fru Gyllembourg i dette Aar saa sig nødsaget til at optage et Laan hos Molbechs Svigerfader, Justitsraad Langberg¹⁾ og 1818 maatte opløse sit Hjem og tage Bolig hos Fætteren Andreas Buntzen paa Christianshavn, hvor hun, som hun skriver til A. C. Gierlew²⁾, gjorde sig nyttig ved at hjælpe de ældste Børn med deres Lektier og kælede med de smaa („især er der en lille halvtredieaarig Dreng, der næsten bestandig er om mig, og hvis uskyldige Kjærlighed til mig forsøder mig mangan Time“, d. v. s. hendes antagelige Barnebarn Georg Buntzen). Afslaget gjorde kun Heiberg endnu mere utaalmodig; nu *wilde* og *maatte* han af Sted, ligemeget paa hvilken Maade det saa skulde ske. I sin næste Ansøgning anfører han direkte som en Grund til at fremskynde Rejsen Hensynet til sin aldrende Fader og andrager denne Gang om et beskedent Laan, som det ogsaa lykkedes ham at opnaa, efter at han vel at mærke havde skaffet en Kautionist (Justitsraad Hage). Først det tredje Forsøg satte ham i Stand til at realisere sin Plan. Ad usus publicos tilstod ham 27. Febr. 1819 800 Rdlr. aarlig i 2 Aar fra 1. Juli 1819 at regne, hvorfor han til Gengæld uddødeliggjorde Fondet i sin Vaudeville „De Danske i Paris“, hvor samtlige de unge Kunstnere og Videnskabsdyrkere lever paa Remisser fra dette sin Tids Carlsbergfond. Yderligere lykkedes det ham ved Mynsters Mellemkomst³⁾ af Kommunitetets Midler 1. Marts 1820 at faa 400 Rdlr.⁴⁾ Endelig var han da en fri Fugl, og i Sommeren 1819 kunde han begive sig ud paa den saa længe mod hans Vilje udskudte Rejse. Pengesorgerne blev han dog ikke kvit. Da det andet Halvaars Beløb af hans Stipendium skulde udbetales ham, tilbageholdt Fondet uden videre Summen som Sikkerhed for Laanet fra 1818, og han mobiliserede omgaaende sin Moder til at tage Affære. Paa sin fraværende Søns Vegne bønfalder hun Kongen⁵⁾ om, at den anden Portion af Understøttelsen maa udbetales ham uafkortet. Resultatet af Aktionen synes at være blevet det magre, at Fondet nægtede at udbetale hans Penge, hvorfor Grosserer Andr. Buntzen paa Digterens Vegne Foraaret 1820 anlagde Sag til Udbetaling af det tilbageholdte, men noget positivt kom der ikke ud deraf⁶⁾.

I Foraaret 1819 tog Heiberg Afsked med sin Moder, utvivlsomt ikke med Tanke paa, at Skilsmissen skulde komme til at strække sig over mere end 3 Aar. Rejseruten lagdes via Cuxhaven til England, hvad et Brev til Friederike Brun, dateret London 23. Maj 1819⁷⁾, er det eneste bevarede Vidnesbyrd om. De svage Kundskaber i Engelsk, som Datidens Skoleundervisning gav — f. Eks. tilstaar Madvig⁸⁾, at han læste Walter Scott i Oversættelse — forhindrede ham i at faa det fulde Udbytte af sit Englandsophold. Med engelsk Aand følte han sig heller aldrig beslægtet; Shakespeare viste han som be-

kendt kun lunken Kærlighed. Karakteristisk nok har han ved sine londonske Teaterbesøg efter eget Udsagn faaet mest ud af den derværende italienske Opera! Opholdet paa engelsk Grund blev derfor heller ikke langvarigt; den 31. Maj ankom han til Paris¹⁾, og den følgende Dag laa han og hans Fader i hinandens Arme.

Det maa have været med ejendommelige Følelser, Fader og Søn mødtes efter næsten en Snes Aars Adskillelse. Johan Ludvig var blot en 8 Aars Dreng, da P. A. Heiberg i 1800 nødtes til at gaa i Exil. Gennem Breve fra Moderen var hans Fader ganske vist holdt underrettet om hans Udvikling, men disse Beretninger fra den tidligere Ægtefælle kunde kun være en fattig Erstatning for Samlivet med deres Barn, som han var blevet lukket ude fra. Ogsaa Sønnen har sikkert mange Gange spurgt sig selv, hvorledes denne Fader egentlig var, som han blot erindrede som en streng og barsk Mand, og hvis Breve ofte var holdt i en skændende Tone. Johan Ludvig Heiberg genfandt nu sin Fader som en ældre Mand, der nylig var passeret de 60 Aar og allerede i 2 Aar havde været pensioneret. Siden 1817 havde den franske Udenrigstjeneste ikke mere ønsket at drage Fordel af hans Sprogkundskaber, og han var nu henvist til at leve af en beskeden Pension paa 3000 Fr. om Aaret. En sammensparet Sum af 3000 Fr., som han havde lagt til Side til sin Søns Besøg, var han blevet bedraget for²⁾). Hans økonomiske Forhold var derfor kun taalelige. Men endnu var P. A. Heiberg et kendt Navn i Paris, baade inden for de indfødtes Kreds og blandt den danske Koloni. Tidens Memoireværker viser, at faa eller ingen danske Pariserrejsende undlod at aflægge ham et Høflighedsbesøg i det hôtel garni i Rue Dauphin nær ved Tuilerierne, hvor han boede, og som meget passende bar Navnet Hôtel de Copenhague. Adskillige af de Danske tog ligefrem ind her, og naturligvis tog ogsaa hans Søn Bolig her under sit Pariserophold i Faderens umiddelbare Nærhed. Den gamles Glæde over at gense Sønnen tager sig det smukkeste Udtryk i de Ord, hvormed han i Efterskriften til 4. Bind af hans samlede Skuespil omtaler denne i hans Liv saa betydningsfulde Begivenhed. Han skriver her den 9. Juli 1819³⁾): „Jeg skriver disse Linier i en af de glædeste Epoker, jeg har oplevet i de sidste tyve Aar, efterat have igien seet og omfavnet en inderlig elsket Søn. Jeg forlod ham, som Barn; han kommer til mig i sin modne Alder, beriget med nyttige Kundskaber, og besielet af Lyst til at forøge dem. Jeg kan, destoværre! intet andet Arvegods efterlade ham end mit Rygte; men det er mig vigtigt, at han ved egen Erfaring lærer, at dette er ubesmittet, og at han ikke skal behøve at skamme sig ved det Navn, han bærer. Han vil allerede have seet, at omendskiøndt min Omgangskreds er meget indskrænket, jeg dog, her i et fremmed Land, har erhvervet mig mange Venner, og at disse vise mig en Agtelse, der, endog blot med Hensyn til ham selv, ikke vil være uden Nytte

for ham, under sit Ophold i et Land, hvor han saaledes er noget mindre fremmed. Men, uden at tale om den Fornøielse, som hans Nærværelse forvolder mig, venter jeg mig ogsaa deraf en personlig Fordeel. Det var høist vigtigt for os begge, at vi lærte at kiende hinanden noget nærmere og nøiere. Vi ville snart lære at bedømme hinanden rigtigere, end det hidtil har været mueligt i en saa lang Frastand, og under de utallige Hindringer, som deraf uundgaaeligen opkomme. Naar han engang gaaer fra mig, for at ile hjem til sit Fødeland, som jeg ønsker at han aldrig, uden den højeste Nød, vil forlade, og til sine øvrige Venner, hvis Agtelse han sikkert vil bestræbe sig for stedse at beholde, da overlader jeg mit Rygte i hans Hænder. For saa vidt, som jeg hidtil har lært at kiende ham, troer jeg at kunne giøre det, i den fuldkomne Overbeviisning, at han baade vil, og, uden at fornærme Sandheden, kan forsvare mig imod den Beskyldning af Ligeegyldighed imod mit Fødeland og dets Indvaanere, som nu og da har været mig paadigtet af en eller anden, hvis Hensigt maaskee vel ikke har været at bagvaske mig, men snarere at lægge Skiul paa deres egen Ligeegyldighed imod mig, eller vel endog blot at fortælle deres Landsmænd noget, som de maatte holde for besynderligt. Andre og mere grundede Beskyldninger troer jeg mig ikke behøve at befrygte; men, ligesaa lidet, som jeg ønsker, at han vil forsøge at forsvare mig i de Tilfælde, hvor jeg virkelig maatte have feilet, ligesaa overbeviist er jeg om, at han aldrig vil lade en ufortient Plet sidde paa sin Faders Rygte; men, fremfor Alt, at han aldrig vil blive Sandheden utroe, eller forlade den Fane, hvorunder jeg bestandig har fægtet. I denne Overbeviisning seer jeg med Roelighed, ja vel endog med Ligeegyldighed, den Dag imøde, da jeg, efter Naturens uforanderlige Gang, skal bortkaldes fra denne Verden. Vel skal mit Legeme nedgraves i en fremmed Jord; men dersom Sielen bliver saa fri, som jeg ønsker og haaber, da vil den vide at finde sin Vei, for usynlig at omsvæve de Væsener, for hvem den aldrig vil ophøre at føle den meest levende Deeltagelse.“

Det maa dybt beklages, at vi ikke fra denne Rejse har eet eneste af Sønnens Breve til Moderen. Hvad vilde vi ikke have givet for at have hans egne Indtryk af Samværet med Faderen og Livet i Seinebyen som en delvis Trøst for den fyldige Selvbiografi, han blev Eftertiden skyldig! Hvis vi ønsker Oplysning om Heibergs Parisertid, maaske den mest grundlæggende i hele hans Liv, er vi henvist til samtidige Memoireværker som Oehlschlägers „En Reise fortalt i Breve“, H. N. Clausens „Optegnelser om mit Levned og min Tids Historie“, Hauchs „Minder fra min første Udenlandsrejse“, N. C. L. Abrahams' „Meddelelser af mit Liv“, Bournonvilles „Mit Theaterliv“ og Carl Ottos „Livserindringer fra min Reise“ samt de sparsomme Udtalelser, der kan sammensankes fra Pariserfareres Breve til Hjemmet. Alle Skildringer stemmer overens i Opfattelsen af den unge danske Rejsende som en elegant Ver-

densmand, der saare hurtigt forstod at akklimatisere sig i Storstaden og ved sine selskabelige Talenter og sin store Sprogfærdighed snart illuderede som en fuldendt Franskmand. Naar der skulde arrangeres Festligheder, var det altid ham, der tog Têten og var den selvskrevne Leder. Dog var baade han og Hauch paa Post over for den Uskik, at de Danske altid hængte sammen som Ærtehalm; det var jo ikke for at fortsætte Østergade-Livet, at man havde foretaget den lange Rejse.

Paris' aandelige Klima passede Heiberg. Her var han i sit rette Element. Verdensbyen bød ham Lejlighed til udviklende Omgang, interessante Studier og frugtbare Indtryk af enhver Art, og ikke mindst var her et Fond af kunstneriske Nydelser, som var udtømmeligt for et modtageligt Sind. Der var nu først og fremmest det selskabelige Samkvem med de mange Landsmænd, der i disse Aar i usædvanlig stort Antal gæstede Paris, Mennesker af de forskellige Fag og Temperamenter: Digteren Hauch, Videnskabsmænd som Teologen H. N. Clausen, Filologen N. C. L. Abrahams, Lægerne Carl Otto og D. Brandis, Historikeren H. J. Estrup, Kritikerne Peder Hjort og C. Molbech, Juristen P. G. Bang, Orientalisten Lemming, Matematikeren H. G. v. Schmidten, der blev en god Ven af baade Fader og Søn, Teaterfolk som Aug. Bournonville, Embedsmænd som Chr. VIII's Kabinetssekretær og senere Direktør for Det kgl. Teater J. G. Adler og den vordende Departementschef i Kultusministeriet I. O. Hansen — som man ser: saa godt som alle Akademikere, der bragte det til noget og gjorde Karriere i det offentlige Liv. Af disse boede i ethvert Fald H. N. Clausen, Hauch og P. Hjort i Hôtel de Copenhague. I Aaret 1820 viste ogsaa den evigt vagabonderende Baggese sig i den franske Hovedstad, og Heiberg, der ganske vist havde holdt sig klar af Oehlenschläger-Fejden, men dog gentagne Gange vist Baggese sin Sympati, senest under Gaadeløsningen, kom af og til sammen med ham, skønt den ulykkelige, hvileløse Digter foreløbig havnede i Gældsængslet¹⁾). Den gamle Heiberg saa næppe synderlig blidt paa dette Venskab, thi omend han agtede Baggese højt som Digter, brød han sig lidet om ham som Menneske²⁾). Et andet Bekendskab, som hans Fader havde endnu sværere ved at forsone sig med, var det med hans Lidelsesfælle i Landflygtigheden, Geografen Malthe Conrad Bruun. Medens P. A. Heibergs politiske Overbevisning blev uforandret, viste Malte-Brun (som han kaldtes i Frankrig) sig som en Vendekaabe og paadrog sig den strænge Republikaners dybeste Foragt. Herom er alle de ovenomtalte Memoireforfattere enige. Hauch formulerer det skarpest, naar han skriver: „Man sagde om ham, at han fem Gange havde skiftet sin politiske Tro. Kom der et nyt Dynasti paa Thronen, meente den ældre Heiberg, saa vilde han skifte Tro for sjette Gang“³⁾). Hvorom alting er, lykkedes det J. L. Heiberg for en Tid at forsone de to Modstandere. H. N. Clausen meddeler i sit Levned, at han var til

Middag sammen med Fader og Søn hos Bruun, men udtrykker rigtignok samtidig sin Tvivl om Udsoningens varige Karakter¹⁾; 4 bevarede Billetter fra ham²⁾ med Middagsindbydelser viser, at der i Aarene 1819—22 vedligeholdtes en vis selskabelig Forbindelse mellem de to Parter. En særlig Glans kastede det over den danske Koloni, da Prins Christian (den senere Chr. VIII) og Prinsesse Caroline Amalie med J. G. Adler som Hovmester paa den store Dannelsestog sent paa Aaret 1821 ankom til Paris. Nu oprandt der en Række straalende Fester. Den kunstnerisk og videnskabeligt interesserede Tronfølger var utrættelig i at invitere sine Landsmænd til Taffel hos sig³⁾. Selvom Heiberg ikke var slet saa begunstiget som Baggesen, der som „Ven af Huset“ fik anvist et Værelse i Prinsens Hotel, nød han dog Æren af at spise ved hans Bord, og Prinsen fandt saa meget Behag i den unge Digter og Videnskabsmand, at han var paa Tale som Aspirant til Posten som Prinsens Bibliotekar, naar Stillingens Indehaver, Carl Heger, engang faldt fra⁴⁾. Overfor hans Fader fik Chr. VIII under sit Pariserophold Lejlighed til at lægge sine liberale Sympatier for Dagen. Imellem Aug. Bournonvilles efterladte Papirer fandt hans Datter et Brev (rimeligvis fra 1822) fra P. A. Heiberg, hvori det hedder: „Kom til mig imorgen, saa skal jeg fortælle Dem *mundtlig*, hvem den Herre var, som De traf hos mig igaar, og som var saa elskværdig og opmuntrende imod Dem.“ Ifølge Charlotte Bournonville⁵⁾ var den besøgende, der ønskede at bevare sit Inkognito, ingen ringere end Prins Christian, Arvingen til den Trone, hvis Indehaver havde stødt den uforbederlige Republikaner ud i Mørket. Unægtelig en interessant Konstellation!⁶⁾.

Blev Johan Ludvig nu træt af at omgaas sine Landsmænd, aabnede der sig gennem hans Faders Pariserbekendtskaber Mulighed for at omgaas mange interessante og indflydelsesrige Franskmand, især inden for Videnskabsmændenes og Politikernes Rækker. Endnu havde den gamle ikke trukket sig helt tilbage fra Verden. Fra hans „Erindringer“ og Molbechs lille Heiberg-Biografi ved vi, hvem hans Omgangskreds fortrinsvis bestod af. En af de Mænd, som P. A. Heiberg satte højest, var Biskop Grégoire⁷⁾, Medlem af Senatet; dennes Hus, der stod aabent for alle Videnskabsmænd, var et Samlingspunkt i det daværende Paris, og her lærte P. A. Heiberg Overbibliotekaren van Praet at kende, gennem hvem han fik uhindret Adgang til Nationalbibliotekets Skatte. Ogsaa et Par andre Bibliotekarer, Langlis og Hase, hørte til de Mænd, Heibergerne omgikkes. Politisk betonet var Bekendtskabet med den liberale Pair, Grev Langjuinais, Baron Ramond og Publicisten Marc Antoine Jullien. Den sidste var siden 1818 Udgiver af Maanedsskriftet „*Révue encyclopédique*“ og havde hvervet P. A. Heiberg til Medarbejder; sine Recensioner af dansk Litteratur skrev denne helt gratis, indtil han en skønne Dag fandt sig misbrugt og i den Anledning brouillerede med Redaktøren⁸⁾. Ikke des

mindre indtraadte Sønnen fra 1823 i sin Faders Sted¹⁾ og leverede under Mærket „Heiberg fils“ til de nærmeste Aargange Anmeldelser af saa forskelligartede Arbejder som Hornemanns „Flora Danica“, Schouws „Plantegeographi“, Collins „Statistik“, Hübners „Genealogiske Tabeller“, Bredsdorffs „Sur l'origine de l'écriture runique“, „Færøiske Kvæder“ og Finn Magnusens „Edda“²⁾. Medarbejderskabet ophørte imidlertid igen fra Marts 1825, rimeligvis fordi Heiberg gik over til at skrive i det i København udgivne „Messager français du Nord“. Imellem hans Omgangsfæller var ogsaa to Tyskere, som blot har efterladt sig Spor i hans Biografi gennem et Par paa Tysk affattede Digte, der er optaget i hans poetiske Skrifter³⁾. Den ene, Schweizeren Adolphe Pictet de Rochemont, da Officer, men senere bekendt som Sprogforsker og Professor i Æstetik ved Akademiet i Genève, hylder han ved hans Afrejse fra Paris i et Digt, der ogsaa — i en lidt anden Skikkelse end den trykte — er indflettet i det nedenfor omtalte Prosafragment som Musers Ven og en lykkelig Elsker. Den anden, Excellencen Grev von Ingenheim, der ligesom Heiberg dyrkede de sydeuropæiske Litteraturer, havde oversat Hitas „Historia de los bandos de los Zegors y Abencerrages“ og ved Afskeden overrakt sin danske Ven et Laurbærblad, han havde plukket paa Vergils Grav.

Af Videnskabsmænd traadte Heiberg i Forbindelse med den berømte Filosof Victor Cousin, hvis Forelæsninger dog netop i 1820 af religiøse Grunde blev forbudt af Regeringen; at han ogsaa aabnede sit Hjem for den unge danske Rejsende, ses af en Billet paa Rigsarkivet, og endnu fra 1822 foreligger der et lille Brev fra ham⁴⁾, hvori han lykønsker Heiberg til at være blevet Lektor i Kiel. Mest dyrkede vor Digter dog sin gamle Interesse for Naturvidenskaberne⁵⁾. I Jardin des Plantes havde han det ypperste Øvelsesfelt, han kunde ønske sig, og i personlig Omgang med Alexander v. Humboldt, som han traf hos Malte-Brun, Cuvier, som hans Fader kendte, og Blainville⁶⁾ havde han Lejlighed til at modtage Paavirkning af nogle af Tidens ypperste Fagmænd. I et Brev fra 1819 til Professor zoologiæ Reinhardt i København⁷⁾ fortæller han, at han med Cuviers „Anatomie comparée“ i Haanden gennemgik det zoologiske Museum, især dets osteologiske Afdeling, og paa Grundlag heraf forfattede en tysk Afhandling, „Zoologische Versuche“, som han sendte den danske Fagmand til Gennemlæsning. Dette i Afskrift bevarede Udkast gaar efter Heibergs egne Ord ud paa intet mindre end „at bestyrke og nærmere udvikle nogle Ideer, som jeg allerede forhen havde, nemlig angaaende Zoologiens egentlige Væsen, om det Princip, som bør lede den, for at den med Tiden maa kunne hæve sig til en sand Videnskab, istedenfor at den nu ikke er andet end Disciplin“. Udarbejdet foreligger blot de to vigtigste og største Kapitler: 1) „Physiognomische

Verwandschaften der Thiere unter einander, von der physischen und psychischen Seite betrachtet“, og 2) „Über die Respiration der Fische“. Afhandlingen om Dyrenes fysiognomiske Slægtskab vil lede Zoologien tilbage til den filosofiske Enhed fra den Afvej, den er kommet paa ved at opbygges paa anatomiske Erfaringer. I den senere, herostratisk berømte Afhandling om „Naturskjønhed“ fra 1828 tager Heiberg udtrykkelig Afstand fra Udviklingslæren. Om Arbejdets videnskabelige Værdi udtaler Prof. R. Spärck, der har vist Forfatteren den Velvilje at gennemlæse det, at det er et rendyrket Produkt af tysk romantisk Naturfilosofi i dens ekstremeste Form, mindende om Hauchs senere Afhandlinger om samme Emne, og at Synspunkterne set fra moderne Videnskabs Standpunkt er uden nogen Betydning. Hvad Reinhardt, der ogsaa var paavirket af Naturfilosofien, har sagt til Heibergs Forsøg, vides ikke. Et heibergsk Brev til ham fra April 1820¹⁾ taler om fortsatte zoologiske Studier. Det var aabenbart paa dette Tidspunkt hans Agt at berede sig en Vej til et zoologisk Professorat ved Københavns Universitet.

Havde Heiberg saaledes helliget Dagene alvorlige videnskabelige Sysler, anvendte han Aftenen til kunstneriske Nydelser. Man tør tro, at hvad der mere end noget andet fængslede ham i Paris var Teatrene. Det eneste parisiske Teaterindtryk, der er meddelt i Prosaiske Skrifter, er en Artikel om Mlle Mars²⁾, men den er skrevet af A. Jal og blot oversat af Heiberg efter „Revue de Paris“ til Brug for „Kjøbenhavns flyvende Post“. Vil vi vide noget om, hvad der for en passioneret Teatergænger frembød sig paa de parisiske Scener i Aarene 1819—22, maa vi altsaa tage til Takke med mere meddelssomme Pariserfareres Memoirer, først og fremmest Oehlschlägers „En Reise fortalt i Breve til mit Hiem“, Abrahams’ „Meddelelser af mit Liv“³⁾ og Aug. Bournonvilles „Mit Theaterliv“⁴⁾. Fransk Skuespilkunst stod omkring 1820 paa et Højdepunkt, der muliggjorde, at Heiberg kunde modtage stærke Indtryk. „Paa intet Sted,“ hedder det i Afhandlingen om Vaudevillen, „er den dramatiske Kunst bragt til den Fuldkommenhed som i Paris, hvor enhver Digtart har sit eget Theater, som endog ved Regjeringens Anordninger og Politiets Tilsyn tilholdes at indskrænke sig til sit bestemte Fag, uden at være Overløber paa de andres Enemærker. Denne Indskrænkning, som man maaskee ved første Øiekast kunde ansee som skadelig for den Frihed, der bør herske i Kunstens Rige, er tvertimod til Kunstens eget Tarv; thi det er ikke Regjeringen, som bestemmer, hvilke og hvor mange dramatiske Digtarter, der bør være, men det er den, som sikkrer de af dem, hvilke i Tidens Løb have viist sig som objective i Kunsten, og som derved udelukker det Farligste af alt Fuskeri, det der sætter Vilkaarlighed for Fornuft, subjective Indfald for objectiv Nødvendighed⁵⁾.“ I det seriøse Skuespil virkede endnu Talma, om hvem Abrahams⁶⁾ hævder, at han var den eneste, der

Léontine Fay.
(Stik af J. M. Fugère).

fremsagde Vers paa en naturlig Maade. Nordboerne var gennemgaaende ikke begejstrede for den franske Patos, selv Oehlenschläger¹⁾ tilstaar, at han ikke elsker den franske Tragedie, og Heiberg har sikkert hellere gæstet Théâtre français paa de Aftener, hvor Lystspillet stod paa Programmet. Her var Mlle Mars den lysende Stjerne. Endnu blot lidt over 40 Aar gammel, havde hun bevaret sin Tiltrækningskraft. Oehlenschläger²⁾ omtaler hende som „et sandt Genie, som med en skøn og tydelig Talestemme forbinder et deiligt Ud-vortes“. Abrahams³⁾, der bl. a. har set hende som Célimène i „Misantropen“, kalder hende „tilbedelsesværdig“ og skildrer hendes Apparition i begejstrede Vendinger: „et interessant, livligt Ansigt, en smuk, skjøndt allerede noget fyldig Figur, en Stemme som en Sølvklokke og dertil et naturligt, roligt Sprog uden synderlige Gestus, men med et Udtryk i de livlige Øine, der sagde mere, end alle Gebærder kunde sige. Af hende kunde man lære det franske Sprogs Udtale; det klang i hendes Mund som den yndigste Musik.“ Operaen var fordelt mellem Académie royale de musique, der opførte de store Værker af Gluck, Mozart osv., Opéra comique, der havde til Huse i Théâtre Feydeau, og hvis Hovedleverandører var Auber og Boyeldieu, samt Italienerne i Salle Louvois, som den musikalske Abrahams tildeler Prisen.

For Heibergs kommende dramatiske Virksomhed betød Sekundteatrene⁴⁾ utvivlsomt mest af samtlige Kunstens Hjemsteder i Paris. Her holdt alle de lettere Kunstarter til, hvori Heiberg uddannede sig til Virtuøs: Vaudevillen, som han omplantede paa dansk Grund, Operetten, hvis Melodier han i stor Maalestok underlagde sine Sangtekster, og det Scribeske Lystspil, hvormed han fordrev Iffland og Kotzebue fra det danske Nationalteater. Fra Slutningen af det 18. Aarhundrede stammede „Théâtre du Vaudeville“ og „Théâtre des Variétés“. Netop 1820 aabnedes imidlertid en ny Kunstanstalt for det lettere Lystspil, „Gymnase dramatique“, med et 10 Aars Pigebarn som Trækplaster, den lille Léontine Fay (1810—76), senere Md. Volnys. Om den Dragningskraft, hun udøvede paa Heiberg, fortæller Lægen Carl Otto i nogle Erindringer⁵⁾: „Hans Færdighed i Sproget, ligesom og hans bekendte pikante Vid lagde sig ... for Dagen i et nydeligt komplimenterende Vers, som han engang i en Blomsterbuket kastede ned paa Brædderne i „Gymnase“ til den dejlige lille Léontine Fay, der dengang endnu var et Barn, men meget lovende og siden udviklede sig til en berømt Skuespillerinde (Mme. Volsny). Digtet maatte efter Publicums Opraab oplæses fra Scenen og blev hilset med umaadeligt Bifald. Det blev den næste Dag aftrykt i et af de franske Blade.“ Man har forøvrigt fra Heibergs Haand ikke blot eet, men hele to franske Digte til den lille Skuespillerinde⁶⁾, og — hvad der er nok saa interessant — iblandt hans efterladte Papirer et hidtil utrykt, paa Tysk affattet Novellefragment, hvis ene Kapitel helt og holdent er viet Léontine Fay (se S. 170 ff.). Et

Brev af $\frac{7}{5}$ 1822 til J. G. Adler¹⁾ gør det sandsynligt, at det maa henlægges til det ufrivillige Ophold, han kom til at gøre i Düsseldorf under Hjemrejsen fra Frankrig 1822. Selvom det maa holdes Forfatteren til gode, at Manuskriptet er en Kladde, ja aabenbart et første Udkast med talrige Rettelser, som vanskeliggør Læsningen, og affattet paa et Tysk, der viser Beherskelse af Fraseologien, men ikke i tilsvarende Grad af Grammatik og Ortografi — og hvis Dateringen er rigtig, var han jo ogsaa først fornylig kommet til Tyskland — tyder Arbejdets hele ukunstneriske Form paa, at han hermed ikke har sigtet højere end til at skrive en Fortsættelsesroman til et eller andet Blad, der dels kunde slaa Ventetiden ihjel for ham, dels indbringe ham nogle stærkt tiltrængte Kontanter. Med mange Omsvøb og Digressioner bevæger han sig i et langsomt Tempo hen mod sit Maal: Skildringen af en yndig 12-aarig tysk ung Pige, som Forfatteren først træffer i en Park i en lille Rhinby (maaske Hofgarten i Düsseldorf), og hvis Veje han derefter følger, indtil han faar opsporet, at hun er Datter af en stedlig Gæstgiver, i hvis Hotel han da straks flytter hen. Hvad der iøvrigt skulde komme ud af dette Bekendtskab, lades vi i Uvished om, da Fortællingen kun er ført frem til dette Punkt. For Heibergstudiet er det af største Interesse, at 2. Kapitel er bevaret. I dette glider den tyske Borgerdatter helt ud til Fordel for den lille franske Skuespillerinde, der inddrages i Novellen for at demonstrere, hvorledes det er muligt for den voksne Mand at forelske sig i en Backfisch. Hvilket Indtryk Léontines blotte Fremtoning har gjort paa den unge danske Rejsende, ses af den Betagelse, hvormed hendes Portræt er udført: hendes ravesorte Haar og mørke, ildsprudende Øjne i det ovale Ansigt, den fint dannede Mund, der, naar hun smiler, antager Halvmaaneform; hendes Gang er gratiøs, og hendes Dans sammenlignes med en Zefyrs Svæven. Ligesaa stærke er de Udtryk, der bruges om hendes Kunst: intet Rollefag er hende fremmed, hun behersker baade det komiske og det tragiske, Konversationen og den høje Patos, hendes Geni er kort sagt universelt. Intet Under at Digterne fra hendes første Fremtræden kappedes om at skrive Roller for hende, især Børneroller, og navnlig fremhæver Heiberg hendes Udførelse af en saadan i Stykket „Børnebrylluppet“, d. v. s. Scribes „Le Mariage enfantin“ fra 1821, hvor et Pigebarn efter Forældrenes Beslutning bortgives i Ægteskab til en ligesaa ungdommelig Brudgom og i Bryllupsnatten vender tilbage til Legen med sine Dukker. Det er Synet af hende i en anden af Scribes Vaudeviller „La petite sœur“ (1821), hvor hun ogsaa leger med Dukker, som har inspireret Heiberg til det første af de to omtalte franske Digte. Naar hun spillede, hedder det videre i den navnløse Backfisch-Fortælling, forsømte Forfatteren ikke at være til Stede i Teatret paa en af de forreste Rækker. Aldrig har han dog, selvom han ofte kunde have haft Lejlighed til det, forsøgt at gøre Angreb paa hendes Dyd,

aldrig har han aflagt hende noget af de paa franske Teatre saa almindelige Kulissebesøg. Over hendes Dyd vaager desuden hendes Fader, der er Skuespiller og ofte optræder sammen med hende, og hendes Moder, en udmærket Operasangerinde. De eneste Tilnærmelser, han har tilladt sig, bestaar i den Tribut, han har bragt hende i Form af Digte og Blomster. Kun en enkelt Gang har han talt med hende i en ubemærket Sideløge, hvor hun aflagde Besøg hos en Dame, og da været saa lykkelig at fralukke hende et Smil¹⁾. Til Gengæld har hun ofte ved sit Spil fremkaldt hans Taarer. I det andet franske Léontine-Digt søges Forklaringen paa det gaadefulde i hendes Evner i, at hun er en Naturens Yndling:

Charmant enfant dont la Nature
Combla de dons l'humble berceau,

og, tilføjes der:

Le doux nom de Léontine
Sera l'objet de tous mes chants.

Endnu i 1824, da han befinder sig i Kiel, sender han gennem sin Ven A. G. Rudelbach, der da var i Paris, Léontine Fay en Hilsen fra hendes gamle Tilbeder, der stadig sværmer for hende; hvorvidt den ærbare Teolog har udrettet denne Kommission, melder Historien ikke noget om. Og Fru Gyllembourg har godmodigt drillet sin Søn med denne Flamme, eftersom hun smykkede en Kurv, der var beregnet til, at han kunde lægge sit Ur i om Natten, med et Billede af hans Sværmeri²⁾. I Léontine Fay mødte Heiberg for første Gang paa Scenen det Ungpigeideal, som fra nu af stadig foresvævede ham, Prototypen paa den unge Pige af det Alderstrin, som han nærede en særegen Forkærlighed for: Backfischen. Man behøver ikke at være i Tvivl om, at da han i 1826 saa sin tilkommende Hustru, da et 14 Aars Pigebarn, udføre Trines Rolle i Poul Møllers Dialog „Hans og Trine“, dukkede uvilkaarligt Billedet af den lille Pariserkuespillerinde op for hans Bevidsthed. Bournonville³⁾, der omtrent samtidig har set hende spille, fastslaar da ogsaa, at Léontine var for Scribe, hvad Johanne Luise Heiberg blev for de danske Lystspilforfattere.

Igennem Scribe lærer Heiberg Vaudevillen at kende, som han siden i en langt mere forfinet og aandfuld Form skulde komme til at indføre i Danmark. Denne industrielt arbejdende Forfatter, hvis sceniske Produktion beløber sig til mellem 350 og 400 Numre, forsynede i Aarene indtil 1830 næsten helt og holdent Gymnase med dets Repertoire af Comédies vaudevilles og mindre Lystspil, ofte i Samarbejde med andre Forfattere og ikke sjældent ved Græsning paa fremmede Agre. „Han selv og alle ældre Colleger,“ siger P. L. Møller⁴⁾, „skrive bestandig kun et og det samme Stykke, som Enhver efter Evne varierer, og Theaterdigternes eneste Fortjeneste bestaar kun i at

bringe de gamle Ideer i en ny Form.“ I hans Eksempel kunde Heiberg derfor kun finde Bekræftelse paa det lovlige i den gamle Regel om at tage sit Gods, hvor man finder det, som han unægtelig med stor Nonchalance har praktiseret i sit eget dramatiske Forfatterskab. Det faldt i hans Lod som Teaterdigter at oversætte, bearbejde og lokalisere en hel Række af Scribes Stykker, der dog var blevet indført paa Det kgl. Teater, før han knyttedes dertil. Det var nu ikke, fordi Heiberg vurderede Scribe i sig selv synderlig højt; denne franske Routinier var i hans Øjne en temmelig overfladisk Herre og slet ingen Digter¹⁾ — saaledes saa han i ethvert Tilfælde paa ham i 1842, da han endog er naaet til det Standpunkt, at han finder det begribeligt, „at man tilsidst bliver kjed af de evige Gjentakelser af de samme indskrænkede Forhold, og længes efter at indaande en finere og renere Luft, end alle disse indeklemte Stue- og Sovekammer-Comedier kunne skjænke“²⁾. Men ligesaa uomtvisteligt maatte det forekomme ham, at Scribe var en usædvanlig behændig Dramatiker, der kunde spænde Tilskuerne og skrive en Dialog og ved sin Smag og fine Verdensdannelse hævdede sig uendelig højt over „den med alt sit Talent i Grunden plumpe og gemene Kotzebue“³⁾. Han handlede altsaa ud fra Principet: med ondt skal ondt fordrives.

Ogsaa Musikken dyrkede han i Paris og tog igennem to Aar Undervisning i Guitarspil hos en ikke navngiven Virtuos⁴⁾, hvorved han bragte det saa vidt, at han producerede sig baade som Andenstemme og som Solist hos Prokurøren Marchangy, indtil hans Lærer en Dag gav ham en ordentlig Overhaling, fordi han saaledes blamerede sig. Under en Pengeforlegenhed i det tredje Aar af sin Udlændighed benyttede han sine musikalske Evner til at give Undervisning i Guitarspil, idet han lod trykke og uddele Kort med Paaskriften „Mr. Louis, professeur de Guitarre“, og paastaar at han fik mange baade mandlige og kvindelige Elever og levede taaleligt af sin Indtægt⁵⁾. Spøgende tilføjer Heiberg i sine „Autobiographiske Fragmenter“⁶⁾: „Harvede jeg dengang vidst eller erindret, at Holberg havde i Paris ernæret sig ved sin Violin, vilde jeg have været endnu mere stolt af mit nye Haandværk.“ Fru Heiberg⁷⁾ mener at vide, at ogsaa et Par smukke Øjne har haft sin Andel i dette Forehavende. Saa musikalsk var Heiberg i ethvert Fald, at han ogsaa drev det til at optræde som Komponist. Hos en parisisk Musikhandlerinde fik han trykt en Komposition, som han siden med Blusel karakteriserer som „høist fuskeragtig“, men som i Undfangelsesøjeblikket maa have taget sig bedre ud i hans Øjne, eftersom han tilegnede den til Prinsesse Caroline Amalie, der netop paa den Tid opholdt sig i Paris. Kompositionen, der omtales af Hauch i hans „Minder fra min første Udenlandsreise“⁸⁾ som „Variationer til en nordisk Alfesang“, findes i Det kgl. Biblioteks Musiksamling og bærer den langstrakte Titel „Air populaire Scandinave connu dans le Nord sous le nom

de La Danse des Ondines, arrangé pour la Guitare avec Introduction, six Variations et une Finale et dédié à son Altesse Royale Caroline Amélie ... par Louis Heiberg“; et nærmere Eftersyn af den viser, at det drejer sig om den svenske Folkemelodi „Näckens polska“, som senere benyttedes til Sangen „Dybt i Havet“ af „Elverhøj“. En anden Guitarkomposition af Heiberg, kaldet „Petite fantaisie“ befinder sig sammesteds i Manuskript, men er aldrig blevet trykt. Ligeledes satte han 1821 Musik til Bérangers Sang „Soleil, si doux au déclin de l’automne“, hvad der indbragte ham en venlig Skrivelse fra Digteren¹⁾, der paa det Tidspunkt sad i Gældsængslet. Blandt dem, der nød godt af Heibergs Musikundervisning og mindedes den med Velvilje, var ogsaa Carsten Hauch²⁾: „Han var den Første, der gav mig Underviisning i Guitarspil, han var ogsaa den, der først gjorde mig opmærksom paa Bellmans Sange, og efter min Anmodning nedskrev han flere af Melodierne dertil, som jeg ofte har spillet og fundet Trøst i siden efter under en lang Sygdom. Enkelte Gange, naar jeg ikke befandt mig vel, kom han til mig, og gik ikke bort, før han havde bragt mig til at glemme min Sygdom med sin Sang og sit Guitarspil. Det var især Bellmans Sange, som han da spillede, og de virkede tidt paa mig som Vuggesange, der nedsænkede mig i en halv drømmende Tilstand“. Ved sin Afrejse fra Paris forærede Heiberg Hauch et Eksempplar af Bellmans „Epistlar“ som Minde om disse Tider. Naar Heiberg undertiden ytrede Lyst til at forlænge sin Rejserute til Spanien, men beklagede sig over at savne Midler dertil, foreslog hans Digterkollega ham da at skaffe sig dem gennem sit Guitarspil, men fik til Svar: „Det vilde da nok gaae mig, som det gik Rousseau i hans første Ungdom, da han tænkte at bane sig Vei i Verden ved at forevise et lille Vandspring, han mærkede snart, at han havde ventet sig formeget af sit Spilleværk“³⁾. Selvom de ihærdige musikalske Studier altsaa ikke hjalp ham til en Spaniensrejse, kom dog den tekniske Færdighed, han her erhvervede sig, ham senere til Nytte ved den musikalske Tilrettelæggelse af hans egne og Hustruens Vaudeviller.

En anden Art af Erhvervsarbejde maatte han ogsaa paatage sig, nemlig at excerpere Artikler for de spanske Aviser til Dagbladet „Le Constitutionnel“. Som Journalist havde han imidlertid ingen Succes, idet han efter en Maanedstids Forløb fik sin Afsked, da der paa Grund af hans Ukendskab til politiske Forhold var indløbet en Fejltagelse i en af hans Artikler.

Naar Heiberg i sine „Autobiographiske Fragmenter“ ved at kaste Blikket tilbage paa Pariseraarene taler om sin „distraherende Dæmon“, tør det vistnok siges at være en særdeles rammende Betegnelse. Hans Tilværelse var delt mellem Studiet af de mest heterogene Fag og Adspredelser, der dog i ikke ringe Grad dannede Basis for hans følgende dramatiske Virksomhed. Hvormeget Raaderum han gav sine Fornøjelser, og hvorvidt de altid holdt

sig inden for Moralens Rammer, unddrager sig nærmere Undersøgelse. En samtidig Pariserrejsende, der maaske ikke er et altfor troværdigt Vidne, den før omtalte Carl Otto, vil vide, „at han i Paris førte et meget muntert og gesvindt, følgelig i en saa sanselig og nydelsesrig Stad som Paris tillige vildt Liv“¹⁾, og Paul V. Rubow²⁾ har gjort den Iagttagelse, at det i hans Afhandlinger, især „Der Zufall“ og „Nemesis“, vrimler med Udtryk fra Spillehusenes Verden, og derudfra fremsat den Formodning, at Heiberg har ladet sig rive med af den Spillelidenskab, som paa den Tid havde grebet Sindene i den franske Hovedstad³⁾. Ingen af disse Muligheder tør afvises: Heiberg havde endnu ikke ladet sig smede i Hymens Lænker, og hans Sind var let.

I digterisk Henseende var Pariserarene en ufrugtbar Periode. Udenlandsopholdet blev mere en Indsamlingens end en Produktionens Tid. Indtryk oplagredes, der i Tidens Fylde kunde omsættes til nye Arbejder. Kun eet større Værk blev til i Paris, Dramaet „Nina, eller den Vanvittige af Kjærlighed“, der dog først udkom i København 1823. Det er et temmelig spinkelt Skuespil, tilmed ikke originalt og har aldrig gjort Lykke paa Scenen. Emnet, som der ligger en virkelig Tildragelse til Grund for: en ung Pige, der efter sin Faders Ønske maa opofre sin Kjærlighed for at gøre et rigt Parti, bliver vanvittig af Sorg, da hun tror sin Elskede dræbt, men faar ham omsider tilbage og befries derved for, hvad der har formørket hendes Sind, er gentagne Gange udnyttet scenisk, snart i Opera-, snart i Balletform, tidligst vistnok af den franske Komponist Nicolas Dalayrac i hans Opera „Nina, la Folle par Amour“ (1786) med Tekst af Marsollier⁴⁾. 1802 skrev den i Danmark virkende italienske Balletmester Galeotti efter Gardels Forbillede til Schalls Musik en Ballet med samme Navn, der længe holdt sig paa Det kgl. Teaters Repertoire. Det er dog ingen af disse Behandlinger, Heibergs Stykke bygger paa, men derimod L. J. Milons Ballet „Nina ou la Folle par Amour“ (1813), som Bournonville⁵⁾ omtaler, at han har set under sit Ophold i Paris 1820 med Mlle Bigottini i Titelrollen og blev saa betaget af, at han i Sæsonen 1834—35 fik den opført paa vort kgl. Teater med Fru Heiberg i Hovedrollen⁶⁾. Denne Ballets Opførelse i Paris maa ogsaa Heiberg have overværet, thi naar man sammenholder den trykte Tekst, der findes i Det kgl. Bibliotek⁷⁾, med hans „Nina“, viser det sig, at han næsten Scene for Scene følger Milons Scenearrangement. Blot Episoden med Sørøverne er hans eget Paafund. Heibergs egentlige Indsats indskrænkes derved til Skildringen af Vanviddets Ytringsformer hos den unge Pige. Her var Feltet selvsagt videre for det reciterende Skuespil end for Ballettens mimiske Sprog. I Scenerne mellem Faderen, der bliver fortvivlet over den Ulykke, han har anstiftet, og Datteren, der ikke mere genkender ham, naar Stykket sin højeste Virkning.

Paul V. Rubow ¹⁾ mener, at man har Lov at antage et selvbiografisk Moment: Johan Ludvigs Spænding ved at gense Faderen, der paa een Gang stod ham nær og dog var ham fremmed. I naturlig sønlig Pietet var „Nina“ dediceret P. A. Heiberg med et erkendtligt Digt „Til min Fader“ ²⁾ (dateret Paris, den 16. Novbr. 1820), der tolker hans Glæde over atter at være forenet med den længe savnede:

Erindrer du, naar fordem, i min Barndom,
Jeg paa din Fødselsdag tilskrev dig Breve,
Hvori med kunstige, med smukke Træk
Jeg Sundhed ønskede dig, og Liv og Lykke,
Og fødte dertil de bedste Løfter
Om artig Lydighed og flittig Læsning?

Lang Tid er svunden siden hine Dage;
Forunderligt har Skjæbnen adskilt os;
En Afstand stod imellem os i Rummet,
Og mellem vore Hjerter selv en Afstand.

Nu er den svunden, ikke blot den første,
Den anden og! Ved Seinens fjerne Strande
Jeg fandt igjen en Fader, som mig elskte.

Et nyt, et større Liv er aabnet for mig,
Jeg har mig nærmet til mit Udsprings Kilde,
Har, ved din Side vandrende, betragtet
De store Masser, som jeg før ei kjendte,
Og Handlinger af mægtige Nationer.

Den første Frugt af min fornyede Stræben,
Paa denne Jordbund voxet op, og modnet
Af denne Himmel, bringer jeg dig her.

osv.

Da Heiberg midt i 30'erne havde set sin Hustru optræde i Milons Ballet, erstattede han i 2. Udgave af sit Arbejde denne Tilegnelse med et Par Strofer til Johanne Luise ³⁾, som han forøvrigt igen til hendes Sorg strøg af 3. Udgave ⁴⁾:

De Følelser, hvormed tilforn saa tidt
Mig *Nina* fængslede, med Ord jeg malte,
Men mærked, da det stod der, Sort paa Hvidt,
At *Bigottinis* Taushed bedre talte.

Da siden jeg den *ynge Nina* saae,
Mit Hjertes *egen*, meer end den, jeg digted,
Jeg saae mit Tankebilled for mig staae,
Men fatted klart, at Ord ei kunde naae
Det Udtryk, hvortil her de sig forpligted.

Heiberg havde nu til sit spanske Drama føjet et med fransk Lokalkolorit, men høstede føje Laurbær deraf. I Kieleraarene gjorde han Forsøg paa at faa det frem paa Berlins Königliches Schauspielhaus, men Intendanten Grev Brühl, der hørte til Weimarskolen, fandt ikke Behag i det og refuserede det¹). Paa det danske Nationalteater oplevede det ialt kun 6 Opførelser: i Sæsonen 1823—24 fik det en uheldig Rollebesætning²), og en Reprise i 1838—39 med Fru Heiberg i Titelrollen kunde ikke redde det fra hurtigt at blive henlagt.

2.

HJEMREJSE

Omkring Aarsskiftet 1821 synes Resourcerne at være sluppet op for Heiberg, men Tanken om allerede at opgive Læreaarene fyldte ham med Ubegag. Muligheden for at faa andre Egne at se maatte ikke lades uprøvet, og han indgiver en Ansøgning til Ad usus publicos³) om en fornyet Understøttelse enten til et Ophold i Tyskland eller til den Rejse til Spanien, som havde været hans Drømmes egentlige Maal. Svaret gik ham imod; da alt, hvad man vilde strække sig til, var 300 Rdlr. til Hjemrejsen, bestemte han sig til endnu et sidste Forsøg paa at bevæge Fondet til at forlænge Stipendiet⁴), saa at han kunde opholde sig i Tyskland, men den høje Direktion i København er ubønhørlig. Nu maa det være nok med hans Rejser. Hans Begæring afslaaes pure under Henvisning til de Velgerninger, Fondet allerede havde vist ham⁵).

Heiberg maatte altsaa se Sandheden i Øjnene: den store Rejse nærmede sig sin Afslutning. Der var intet andet for ham at gøre end at tage direkte Kurs mod Danmark. Det stod skrevet i Stjernerne, at „den spanske“ ikke skulde faa sit Drømmeland at se, som man saa vel kunde have undt ham. Vilde han gøre Rejsens Udbytte op, maatte han vel indrømme overfor sig selv, at hans „distraherende Dæmon“ havde spillet ham slemme Puds. Han vendte hjem med kun eet Digterværk i Kufferten; den paabegyndte zoologiske Afhandling var og blev et Fragment. Hvad vilde de strenge Herrer, der sad paa Pengesækken derhjemme, eller Regeringen, der uddelte Embeder, sige hertil? Og dog var der ingen Tvivl om, at kunde han end ikke pege paa store, haandgribelige Resultater, og havde han end efter sin Natur atter flagret fra Blomst til Blomst, saa havde der dog nedfældet sig Indtryk i ham, som skulde vise sig at blive betydningsfulde for hans fremtidige Virksomhed som Teaterdigter og Kritiker. Den galliske Aand havde aabnet sig for ham og vist hans perfektible Talent, hvortil en Skribent kunde drive det i

Elegance og Vid. Endnu en Gang havde han faaet Lov til at være ung; tidsnok skulde han komme tilbage til Trædemøllen og stivne. Og saa havde han — og det var ikke det mindst betydningsfulde, selvom det ikke vedkom Styrelsen for Fondet „Ad usus publicos“ — genvundet en Fader, ja mere end det: det var lykkedes ham at tilvejebringe en Udsoning mellem hans Forældre. Hermed forholdt det sig ifølge Fru Heibergs Beretning¹⁾ saaledes. Medens Moderens Navn i hele den første Periode af Johan Ludvigs Udlændighed var Tabu mellem Fader og Søn, brød Faderen Isen efter et Aars Forløb, paa Thomasines Fødselsdag d. 9. Novbr. 1820, idet han da foreslog sin Søn at gaa ud at fejre Dagen med ham. Da Moderen fik dette at vide, smeltede hendes Hjerte, og hun skrev et Brev til sin tidligere Husbond, hvori hun rakte Haanden ud til Forsoning. Johan Ludvig tøvede noget, inden han fik samlet Mod til at give sin Fader hendes Brev, og først d. 17. Oktbr. 1821 skrev P. A. Heiberg det Brev til den længselsfuldt ventende, hvori han erklærer, at „alt det forbigangne bør være glemt“²⁾.

Fra dette Vendepunkt af bør man imidlertid læse Fru Heibergs Fremstilling med al mulig Kritik. I Skildringen af Faders og Søns indbyrdes Forhold i Aarene nærmest efter Afskeden er meget med Vilje fortiet og andet misvisende gengivet, fordi hun ikke selv har oplevet det. Naar hun vil give det Udseende af, at P. A. Heiberg i eet og alt var tilfreds med sin Søn, med Undtagelse af at den gamle nærede Betæneligheder ved hans Ustadighed, er det fuldstændig i Strid med Kendsgerningerne. Der er et mørkt Punkt i deres Forhold, noget der kaster Skygge over den unges Adfærd mod den gamle. Ogsaa P. A. Heiberg kom til at erkende, at „Nachspielet bliver det artigste“. Mod Slutningen af deres Samvær kom det for Dagen, at Johan Ludvig, som aldeles ikke havde kunnet klare sig med den altfor sparsomt tilmaalte Understøttelse, havde gjort Gæld, og da han selv var ude af Stand til at betale den, blev det følgelig den i Forvejen daarligt stillede P. A. Heiberg, der maatte rage Kastanierne af Ilden for sin Søn. Kronvidnet i denne lidet flatterende Sag er Hauch. Denne havde til at begynde med — som alle — ladet sig charmere af Heiberg, men snart indtraadte der en Reaktion i hans Forhold til ham. I Breve fra 1822 til Oehlenschläger (se S. 222—24) karakteriserer han hans Væsen som en Mellemtung mellem en Kammerjunktens og en Gamins og meddeler, at han har trukket sig tilbage fra ham³⁾. Over hele Paris gaar der Historier om, hvorledes han er rejst uden at betale hverken Skræder eller Skomager, og hans Fader har beklaget sig til Hauch over, at han har handlet med ham „som den største Slyngel, der kunde gaae paa Jorden“, solgt to Guldure, som han havde foræret ham, hos sin Vært gjort en Gæld paa 1400 Fr. og udstedt en Veksel paa 1000 Fr., som han vilde være blevet sat fast for, hvis Faderen ikke havde paataget sig at indfri den.

I denne Sag staar Paastand imod Paastand: Johan Ludvig hævdede¹⁾ med lige saa stor Bestemthed, at der var gjort ham stor Uret. Den ældre Heiberg maatte fra dette Øjeblik lægge sin Livsførelse om. Han, der nok havde holdt af at udveksle Tanker med andre, trak sig nu helt ud af al Selskabelighed, ifølge Erindringerne²⁾ ikke blot paa Grund af sit Syns Svækkelse, men ogsaa som Følge af økonomiske Vanskeligheder. Hans Bitterhed mod Sønnen gav sig Udslag i, at han i de nærmeste 5 Aar afbrød enhver Korrespondance³⁾ med ham, og Johan Ludvig var henvist til gennem Rejsende at skaffe sig Underretning om hans Forhold. Saaledes giver han 1824 sin „misundelsesværdige“ Ven Rudelbach, der da opholdt sig i Seinestaden, det delikate Hverv ved et Besøg hos den gamle at erkyndige sig om hans „Sundhed, Humeur og Oeconomie“, da han i sine Breve til den tidligere Hustru „finder en Trøst i at overdrive sin Tilstand, og betragte sig selv som en Martyr“ og man af „hans nuværende Forbittring“ kan vente sig alt⁴⁾. Først Efteraaret 1827 bekvemmer Johan Ludvig sig til at bryde Tavsheden⁵⁾ og taler da i sit Brev om Bebrejdelser, han har at gøre sig i Forholdet til sin Fader, og om Ubehageligheder, han har forvoldt ham, og beder ham være overbevist om, at han stadig bestræber sig paa at erstatte de Penge, han har opofret for ham. Fru Heiberg fortier — som altid ridderlig mod sin Husbonds Minde — alt dette, hvis hun da i det hele har kendt til det, og fremstiller Sagen, som om der umiddelbart efter hans Hjemkomst til Danmark udviklede sig en livlig Korrespondance mellem Fader og Søn⁶⁾. Helt forkert er det ogsaa, naar hun vil hævde⁷⁾, at der i det sidste Pariseraar opstod en Kontrovers imellem dem i Anledning af, at Faderen vilde stifte et Parti mellem Johan Ludvig og en rig ung Pige, som sammen med sin Fader længe havde opholdt sig i Paris. Et nu fremdraget Brev fra Johan Ludvig⁸⁾ viser tydeligt, at dette Forslag først er gjort ham 6 Aar efter hans Afrejse fra Frankrig, omend det er rigtigt, at han under Udenlandsopholdet havde haft Lejlighed til at tage hende i Øjesyn. Hans tiltænkte Brud var utvivlsomt et godt Parti, eftersom hendes Fader, den norske Generalkrigskommissær Haagen Matthiesen, en gammel Ven af Heiberg den ældre, var en hovedrig Mand, men Johan Ludvig, hvis Hjerte da var andetsteds engageret, ønskede ikke at lade sine Kærlighedsanliggender bestemme af sin despotiske Fader og tog det kloge Parti at lade, som han ikke stillede sig afvisende overfor det velmente og fordelagtige Tilbud, og tøvede med at give definitivt Afslag.

End ikke Midler til at rejse hjem disponerede Heiberg over, hvis ikke Prins Christian var kommet ham til Hjælp og havde forstrakt ham med 15 Napoleond'ors⁹⁾, og alligevel kom Rejsen til at forme sig ikke ulig Peder Paars', som han selv galgenhumoristisk gør opmærksom paa. Da han nemlig ca. 1. Maj 1822 ved Ankomsten til Düsseldorf skulde til at gøre sin Rejsekasse

op, viste det sig, at den var svundet uhyggeligt ind, efter hans Forklaring — tro ham, hvo der vil! — paa Grund af de store Udgifter, han havde paa-draget sig ved de mange Pakker, Hs. kgl. Højhed havde betroet ham at føre med hjem til Danmark. I sin Fortvivelse over at se sig fængslet i denne ked-sommelige By, hvor der hverken fandtes Teatre, Biblioteker eller Museer, har han da givet sig til at komponere og digte. Alt taler for, at „Backfisch-Fragmentet“, der aabenbart foregaar i dette Milieu, ogsaa er blevet til i Düsseldorf for at fordrive Kedsomheden og muligvis i det forfængelige Haab, at det kunde omsættes i rede Penge. Imidlertid maa han bide i det sure Æble og gennem en Henvendelse til Prinsens Sekretær J. G. Adler gaa til Bekendelse og bede om nye Subsidier ¹). Disse Hjælpetropper er næppe ude-blevet, og omkring d. 1. Juni bar det atter mod Nord, hjem til Fædrelandet.

IV

KIEL 1822 – 25

Jeg er de danske Musers Præst
I Eidoras udanske Have.
Jeg kaldet blev for at begrave
Mit Modersmaals afsjælte Rest,
Og kasted, som jeg kunde bedst,
Tre Gange Jord paa Ligets Mave.

Heiberg: Til Legationsraad Gierlew (1825).

1.

LEKTORATET

Efter de 3 ubundne Aar fulgte nu 3 andre, hvor Heiberg maatte lade sig spænde i Aag. Oven paa Verdensbyen Paris kom som en Bonde paa en Herremand den holstenske Universitetsby Kiel; Indflydelsen fra fransk Aand afløstes af den tyske.

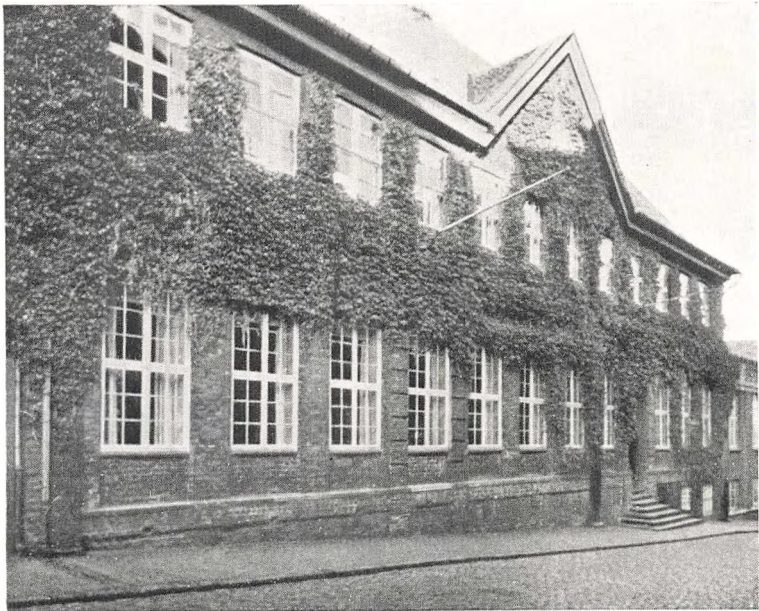
Ifølge „Dagen“s Rejseliste for 8.—9. Juni 1822 befandt sig blandt de til Hovedstaden ankomne „Doctor Philosoph. Heiberg f. Paris“. Længe inden han forlod Paris, havde han bestræbt sig for at betrygge sin Fremtid ved nu sent omsider, i 30-Aars Alderen, at komme i Embede. Ved Underretningen om Sorø Akademis forestaaende Genoprettelse søgte han i Februar 1821 et Professorat der i et af Fagene Zoologi, Æstetik eller nyere Sprog og Litteratur¹⁾, men var ikke saa heldig som sine Kolleger Hauch og Ingemann at opnaa Ansættelse. Til Gengæld blev han straks ved sin Ankomst til København modtaget med Budskabet om, at han alligevel havde faaet et Embede. Den 24. Marts 1822 var Indehaveren af det danske Lektorat ved Kieler-Universitetet, H. C. Götzsche, blevet udnævnt til Sognepræst paa Sjælland. J. L. Heiberg var i Tide blevet adviseret om Vakancen, thi i den Ansøgning²⁾, som hans Moder paa sin fraværende Søns Vegne samme Dato conciperer til Kongen, hedder det, at han nogen Tid i Forvejen selv i mere uofficiel Form har anholdt hos Hs. Maj. om at maatte komme i Betragtning til Embedet, naar det blev ledigt. Ansøgningen ledsagedes af meget rosende Anbefalinger fra Rahbek, H. C. Ørsted og J. P. Mynster. Overfor sine to Medansøgere, en afskediget Premierløjtnant W. C. Klein og den ilde berygtede Litterat Blok Tøxen, havde han let Spil, og den 4. Juni 1822 udstedtes hans Bestalling som dansk Lektor i Kiel. Den 25. Juli³⁾ rejste han til Kiel, medbringende ikke blot sin Moder, der daarligt kunde tænke sig atter i længere Tid at være skilt fra ham, men ogsaa Georg Buntzen, som hun nu helt havde taget i sin Varetægt. Disse tre udgjorde fra nu af en Husstand, der synes at have boet tre forskellige Steder: først hos en Skomager Brilfer⁴⁾, dernæst hos en vis Klotz i Holstenstrasse⁵⁾ og til sidst hos en Gartner Nullmeyer⁶⁾.

Af Kieler-Professorerne blev han efter eget Sigende¹⁾ modtaget med „en Slags Velvillie“; nu gjaldt det ogsaa om at komme paa en god Fod med Studenterne for at kunne naa det Maal, der var tilsigtet med Embedets Oprettelse i 1811: at styrke Danskheden i den udsatte sydligste Del af Monarkiet. Auspicierne var ikke de gunstigste. Hans to Forgængere kunde tale med herom. Baggesen havde kun holdt ud i 3 Aar, Gøtzsche havde ganske vist holdt Stand i 8, men begge havde følt deres Bestræbelser som at løbe Panden mod en Mur. De var blot taalte Gæster. I Egenskab af Professor havde Baggesen klaret sig nogenlunde, Gøtzsche nød som blot og bar Lektor ikke Professorernes Begunstigelser, kunde ikke være Medlem af Fakultetet og havde i flere Semestre ingen Tilhørere, hvortil kom, at hans Anseelse i Studenternes Øjne led yderligere Afbræk ved, at de Attester for at kunne beherske det danske Sprog, de Studerende, der vilde ansættes i den danske Stat, skulde fremlægge, ikke blot kunde udstedes af den danske Lektor, men ogsaa af Kanslerne og Prof. Clausen i Altona, et Forhold, som de unge Mennesker ikke var sene til at benytte sig af for at hoppe over, hvor Gærdet var lavest. Hverken Heiberg eller hans Efterfølger, men først Hauch lykkedes det paa ny at faa Embedet omdannet til et Professorat og at faa Eneret til at udstede Attester. Ligesaa daarligt sørgede den danske Stat i økonomisk Henseende for Indehaveren af Lektoratet. Lønnen, 740 Rdlr., udbetaltes ikke af Universitetet, men af den kongelige Kasse, hvoraf fulgte, at der i Modsætning til, hvad der var Tilfældet med Professorernes, skulde betales Skat af den. Til Etablering paa det nye Opholdssted tilstod Kancelliet ham ganske vist 500 Rdlr. i Forskud, men hurtigt viste det sig, at Gagen langt fra slog til, og allerede Aaret efter saa han sig nødt til at bede om en ny Forstrækning. En Tid lang skaffede han sig Ekstraindtægter ved at undervise i Fransk²⁾, men i Aaret 1825 kom hans Pengeanliggender i en saa alvorlig Krise, at han maatte skrifte for Kongen og anraabe ham om et helt Aars Forskud, da han — som han siger — var kommet „i en Gjæld, som er særdeles trykkende for mig, og gjør mig mit Ophold i Kiel vanskeligt og ubehageligt“³⁾. Et Laan paa 800 Rdlr. var alt, hvad han opnaaede, og da han 1826 for bestandigt havde taget Afsked med Kiel, fulgte der — som efter Pariseraarene — et ydmygende „Nachspiel“ paa, idet Dokumenterne udviser, at hans Kreditorer, Kræmmeren Witte, Købmand Cetti⁴⁾, der handlede med Kunst- og Galanterivarer samt Tapeter, Urtekræmmer Hosmann⁵⁾ og en „Schutzjude“ ved Navn Samson traf Foranstaltninger til at foretage Udpantning i hans Møbler, der var opmagasineret i det kgl. Pakhus, eftersom Heibergs Husvært ikke mere vilde huse dem⁶⁾. Fra da af var Heibergs Penge-sager et langt Stykke ud i Fremtiden uhjælpeligt derangede, takket være bl. a. de flotte Levevaner han havde lagt sig til. Endnu saa sent som 1836, da

Kiels Universitet, opført 1767—68.

(Litografi).

Kiels Universitet.

(Moderne Fotografi).

han forlængst var Teaterdigter, afbetalte han paa sin Gæld til I. C. Hosmann¹⁾). Det skulde heller ikke bidrage til at lette Situationen, at Fru Gyllembourgs Helbred under hele Kieler-Opholdet var vaklende.

Ifølge Bestallingen²⁾ var det Heibergs Pligt, hvis et tilstrækkeligt Antal Tilhørere meldte sig, hvert halve Aar at „holde offentlige Forelæsninger i det danske Sprog, afvexlende over den danske Litteratur og over Litteraturen i de samtlige nordiske Riger“, en Formulering, som han ved sin Afgang erklærer at have fortolket saaledes³⁾, at „ikke Sprogets, men Litteraturens Fremme er bestemt mig som Formaalet for min Embedsførelse, ihvorvel jeg heller aldrig har undladt at gaae dem tilhaande, som *alvorligen* ønskede praktisk Veiledning i det danske Sprog“. Af de kielske Lektionskataloger ses det, i hvilken Udstrækning han holdt sig disse Forskrifter efterretteligt. I Vintersemestret 1822—23 tilbød han saavel offentlig som privat Undervisning i det danske Sprog, i Sommersemestret 1823 bortfaldt baade hans Kursus i dansk Grammatik og i nordisk Mytologi, hvorimod denne sidste Forelæsningsrække, der danner Grundlaget for hans Bog „Nordische Mythologie“ lod sig gennemføre i det følgende Halvaar, hvor til Gengæld ingen Tilhørere meldte sig til de bebudede Øvelser over dansk Grammatik og Oehlenschlägers „Helge“. Medens Heiberg i Sommeren 1824 var fritaget for at læse paa Grund af sin Rejse til Berlin, anmeldte han i Vintersemestret 1824—25 Undervisning i de skandinaviske Sprogs Filosofi og Æstetik samt Øvelser i det danske Sprog. Hvis dette Halvaars Kursus er kommet i Stand, hvorom Kilderne tier, var det sidste Gang, han var aktiv som Lektor i Kiel, thi omkring 1. April 1825 forlod han Byen for ikke mere at sætte sine Ben der, og de for de følgende Semestre bebudede Forelæsninger, bl. a. igen over Oehlenschlägers „Helge“, kom aldrig ud over Papiret. En fin Kompliment til hans Læreevner er det dog, hvad ogsaa Prof. Twesten fremhævede⁴⁾ som noget, der var „mod al Coutume og aldrig seet tilforn i Kiel“, at Studenterne mødte op „hobevis“ til hans offentlige Forelæsninger. Det var blot den tvangsmæssige Danskundervisning, de aabenlyst bojkottede.

At Heiberg til at begynde med gik til sit Hverv med Optimisme og en god Villie, fremgaar af at han udarbejdede hele to Lærebøger for sin Undervisning. Det varede imidlertid ikke længe, før han begyndte at rive i sit Tøj. Næppe et Aar efter at have tiltraadt sit Embede, søgte han — med negativt Resultat — at ombytte det med en Ansættelse ved Kiels Universitetsbibliotek⁵⁾). Gennem Besøg af Venner som Matematikeren H. G. v. Schmidten og Teologen Rudelbach⁶⁾ blev han ganske vist i Ny og Næ holdt à jour med, hvad der foregik hjemme i København, men det kunde umuligt erstatte ham Afsavnet af Livet i hans Fødeby, hvor han havde mer end sin halve Hu.

Det kriblede svært i ham efter at kunne rejse hjem til København for at være behjælpelig ved Indstuderingen af „Nina“¹⁾, der omsider kom til Opførelse d. 20. Marts 1824, men kun gjorde tynd Lykke, efter hans Formening fordi man paa Det kgl. Teater havde forkludret Stykket, dels ved ikke at tage Hensyn til hans Anmodning om Forkortelser, dels ved at spille det i Dragter fra Ludvig XV's Tid. Maj 1824 fik han derimod et andet Ønske opfyldt, idet han opnaaede en 3 Maaneders Rejseorlov for at kunne drage til Berlin²⁾. I Ansøgningen til Kongen angives som Grund dels Helbredshensyn, dels Ønsket om at knytte litterære Forbindelser, hvilket sidste Motiv i Universitetskuratorens Skrivelse til det slesvig-holstenske Kancelli nærmere præciseres derhen, at den danske Lektor vil søge at knytte Forbindelse saavel med Lærde som med Boghandlere. Medens Sundhedstilstanden dog vist nærmest var en Skingrund, var det ham saa meget des mere magtpaaliggende at søge Kontakt med førende berlinske Videnskabsmænd og Forlæggere.

Et lykkeligt Træf har bevaret os hans Almanakoptegnelser fra dette betydningsfulde Aar, hvorigennem det er muligt at rekonstruere Rejsens Forløb (se S. 196 ff.). Berlinerrejsen, der skulde blive af langt mere vidtrækkende Betydning, end han selv kunde drømme om, tiltraadtes d. 28. Maj. Forsynet med Adresser og Introduktionsskrivelser fra kielske Kolleger til tysk Aandslivs store Mænd ankom han d. 7. Juni til Berlin, hvor han blev til d. 28. Juli. De Mænd, som Heiberg ifølge Almanakken kom i Forbindelse med, var dels Videnskabsmænd: Filosofferne Schleiermacher, Hegel og Ed. Gans, Teologen Tholuck, Sprogforskerne Wilh. von Humboldt, Bopp og Nibelungenlieds Udgiver v. d. Hagen, Juristen Savigny, Historikeren Heinrich Leo, Naturforskere som Geografen Karl Ritter, Zoologen Lichtenstein og Anatomen og Botanikeren Karl Asmund Rudolphi, dels Kunstnere: Komponisten Mendelssohn-Bartholdy, Skuespildigteren Töpfer (hvis Lystspil „Seer jer i Spejl“ Heiberg senere bearbejdede for den danske Scene), den danskfødte Forfatter Chr. Birch (gift med Skuespillerinden Charlotte Birch-Pfeifer), Skuespilleren Pius Alexander Wolff, der ogsaa er kendt som Tekstforfatter til Webers Opera „Preciosa“, Digteren Prof. Karl Heinr. Ludw. Giesebrecht, der ligesom Heiberg havde givet sig meget af med den romanske Litteratur, og til hvis Kreds „Undine“s Digter Fouqué og Blindepædagogen Zeune hørte, samt Rahel Levins Broder, den dramatiske Forfatter Ludwig Robert. Af disse var flere nært knyttet til Hegel; det gælder f. Eks. Gans og Leo. D. 14. Juni noterer Heiberg, at han er begyndt at hospitere, antagelig hos Hegel. Vi finder ham iøvrigt delt mellem Studier, Forretninger og Fornøjelser: til Møde i „Gesellschaft für deutsche Sprachforschung“, i Forhandlinger med Teaterchefen Grev Brühl om Muligheden af en Opførelse af „Nina“, et Foretagende, der som allerede omtalt led en krank Skæbne, idet han uden nærmere Motivering

fik sit Skuespil afvist, i Underhandling med Boghandlere om Udgivelse af „Nina“ og med samme negative Udfald, samt i Teatret (bl. a. til „Barberer i Sevilla“ og „Hamlet“). Som sædvanlig meldte hurtig Pengetrangen sig og lagde en Kapsun paa Adspredelserne. Almanakken gør omhyggeligt Rede for Pengetransaktionerne. Først realiseres forskellige Pretiosa, f. Eks. en Sølv-abatière, 14 Dage efter ryger — som i Paris — et Ur, der indbringer 15 Reichsthaler; saa gaar han Laanevejen, skaffer sig Penge gennem Forlagsboghandleren Georg Reimer og Dr. Gartner og paa Hjemrejsen i Hamburg nos „den verdammten Wallach“ og den portugisiske Chargé d'affaires.

Ingen af de Bekendtskaber, han gjorde i Berlin, fik en saa afgørende Betydning for ham som den personlige Kontakt, han opnaaede med Hegel. Til største Forundring for Filosofens Tilhængere formaaede Heiberg ham endogsaa til at vise sig galant imod ham¹). Den, der havde banet Vejen for Heiberg til Hegels Gunst, var den danskfødte Filosof Joh. Erik v. Berger, der efter først at have givet et Par Bidrag til den offentlige Diskussion i sit Fædreland havde købt sig et Gods i Holsten og 1814 var blevet Professor ved Kiels Universitet i Filosofi, senere ogsaa i Astronomi, et yderligere Tilknyningspunkt til Heiberg. D. 24. Maj 1824 laaner han sin danske Kollega Hegels „Logik“²), et af de vanskeligste af Filosofens Skrifter, „die man freilich wohl mehr als einmal und mit Musse lesen muss, um sie zu verstehen, was überhaupt so leicht nicht ist“, som det hedder i det medfølgende Brev³). I Betragtning af den indgribende Virkning dette fik for ham, har Heiberg undtagelsesvis brudt Tavsheden og i sine „Autobiographiske Fragmenter“ udredet, hvorledes Sagen udviklede sig: at han i Anledning af sine akademiske Lejlighedsskrifter havde søgt tilbage til Filosofien, „som jeg allerede fra meget unge Aar havde dyrket, og i flere Epocher sporadisk var vendt tilbage til, uden at dog et sikkert, orienterende Lys var opgaaet for mig i denne Region“⁴), at han hos sine Kieler-Kolleger hørte Hegel omtale, men ganske vist paa en Maade, der maatte afskrække ham fra at gøre Bekendtskab med hans Skrifter, og at kun Berger nævnte ham „som en udmærket Aand, der havde bragt Philosophien til et høiere Standpunkt, men hvis Skrifter der hørte stor Anstrengelse og en meget alvorlig Villie til at forstaae“. Da Berger havde sendt Hegel en mundtlig Hilsen gennem Heiberg, blev det ligefrem en bydende Nødvendighed for den unge Dansker at gøre sig bekendt med hans System. I Hamburg købte Heiberg sig et Eksemplar af Logikken, som han tog med i Diligencen, hvor han siddende ved Siden af Konduktøren skiftevis konverserede denne og studerede Hegels Skrift. I de to Maaneder, han tilbragte i Berlin, forsøgte han paa alle Maader at trænge dybere ind i Systemet, dels ved Læsning, dels ved Samtale med Hegels Disciple og navnlig med Hegel selv, men var ved Afrejsen fra Berlin

endnu temmelig desorienteret. Da indtraf paa Hjemvejen den egentlige Omvendelse til Hegel, som i Betragtning af dens vidtrækkende Følger skal skildres med Heibergs egne Ord¹⁾:

„Da jeg nu paa Hjemreisen slog mig til Ro i Hamborg, hvor jeg forblev sex Uger, inden jeg vendte tilbage til Kiel, og i denne Tid bestandig grublede over det, som endnu var mig dunkelt, traf det sig en Dag, at jeg, siddende paa mit Værelse i „König von England“, med Hegel paa mit Bord og Hegel i mine Tanker, og paa samme Tid lyttende til de skønne Psalmer, som næsten uophørlig lyde fra Petri Kirkes Sangværk, pludselig, paa en Maade, som jeg aldrig før eller siden har oplevet, blev greben af et momentant indre Syn, ligesom et Lynglimt, der med Eet oplyste den hele Region for mig, og vakte i mig den mig hidtil skjulte Central-Tanke. Fra dette Øieblik var Systemet i sine store Omrids mig klart, og jeg var fuldkommen overbeviist om, at jeg havde opfattet det i dets inderste Kjerne, hvor Meget der end kunde være i Detaillerne, som jeg endnu ikke havde tilegnet mig, og maaskee aldrig kommer til at tilegne mig. Jeg kan med Sandhed sige, at hiint forunderlige Moment var noget nær den vigtigste Epoche i mit Liv, thi det gav mig en Ro, en Sikkerhed, en Selvbevidsthed, som jeg aldrig tilforn havde kjendt. Strax ved min Ankomst til Kiel, da jeg blev bekjendt med de paa den Tid i Kjøbenhavn førte deterministiske Stridigheder, og indsaar, at Stridpunktet, betragtet fra det hegelske Standpunkt, vilde vise sig i et absolut nyt Lys, skrev jeg min Afhandling om den menneskelige Frihed, det første danske Skrift, som meddeelte et Indblik i den hegelske Philosophie. Betænker man, at dette Skrift udkom i December 1824, og at jeg i Mai Maaned samme Aar neppe havde vidst, at der gaves en Philosoph, som hed Hegel, saa vil den Omstændighed, at jeg i saa kort Tid dog kunde præstere saa Meget, som hiint forresten ufuldkomne Skrift indeholder, bedst kunne vise, med hvilken Graadighed jeg havde slugt den nye Viisdom, og heraf vil man igjen kunne slutte sig til den Trang, jeg maa have følt til den, inden jeg kjendte den, og — da jeg dog i et saa vigtigt Punkt ikke kunde være aldeles forskjellig fra min Tidsalder — hvor meget Verden har været opfyldt af den samme Trang. Det er vist, at det nye Lys, der opgik for mig, har havt en bestemt Indflydelse paa alle mine følgende Foretagender, selv paa saadanne, hvor man ikke skulde ane en Forbindelse.“

Den 28. Juli rejste Heiberg fra Berlin og opholdt sig nogle Uger i Hamborg, inden han atter skulde gense det forhadte Kiel. Antegnelserne herfra melder intetsomhelst om hans store aandelige Oplevelse, men omtaler udover

økonomiske Transaktioner blot nogle Teaterbesøg, hvor han bl. a. saa „Der Freischütz“, „Tancred“, „Fürst und Bürger“, „Nathan der Weise“ og Holteis „Die Wiener in Berlin“, som blev et Udgangspunkt for hans egen Vaudevilledigtning. D. 18. Septbr. var han tilbage for at overtage sine Embeds-pligter. Efteraarsmaanederne anvendtes til at udarbejde det Indlæg i den saakaldte Howitz-Fejde, der under Titlen „Om den menneskelige Frihed“ udsendtes i December. Jævnside med dette udfoldede han en ihærdig Produktion, dels af poetisk, dels af filosofisk Karakter. Til Hegel, som han Febr. 1825 sender sin Afhandling om Indeterminismen, skriver han¹⁾ om et paa Tysk affattet Skrift, der snart vil blive trykt i Slesvig, „Grundlinien zum System der Aesthetik als speculativer Wissenschaft“, og som vil bære Vidnesbyrd om, at Hegels Paavirkning ikke er gaaet sporeløst hen over Hovedet paa ham, omend han kun kender Lærefaderens Forelæsninger over dette Emne fra ufuldkomne Kollegiehæfter, som han skaffede sig i Berlin. Denne Plan lod Heiberg dog snart falde — formodentlig som Rubow²⁾ antager — ud fra en passelig Selvkritik. Manuskriptet til det³⁾ bærer paa Titelbladet Heibergs egen Paaskrift: „En meget daarlig Bog i det Hele, men gode Ideer hist og her“ og — vistnok senere tilføjet — paa Bagsiden: „Planen i hele denne Bog duer ikke“.

Ved disse to Arbejder vilde Heiberg aabne sig Vejen til videre Befordring, enten — og helst — i Danmark eller i Tyskland. Igennem alle hans Breve fra denne Tid gaar Klagen over den uholdbare Situation for en Lektor. Skulde han tænke sig at forblive i Kiel, da kunde det kun være under Forudsætning af, at den danske Regering vilde gøre ham til Professor ordinarus i skandinavisk Litteratur⁴⁾. Større synes Chancen at have været for, at det preussiske Kultusministerium, hvis Leder, Altenstein, og Departementschef, Oberregierungsrat J. Schulze⁵⁾, interesserede sig for ham, vilde ansætte ham i et tilsvarende Embede ved Universitetet i Berlin eller i Greifswald⁶⁾. I saa Fald vilde det være nødvendigt, at han hurtigst muligt habiliterede sig ved nogle tyske Skrifter, og Forberedelserne hertil var allerede trufne. Efter hvad han meddeler Ørsted, omfatter hans Arbejdsprogram for den nærmeste Fremtid foruden „Nordische Mythologie“ og Æstetikken en „Philosophie der Sprache“, en „Theorie des Zufalls“ og et Bind dramatiske Digtninge. Dog saa han langt hellere en Ansættelse i sit Fædreland og forhører sig derfor hos Ørsted om Chancerne for at blive ansat som Professor i praktisk Filosofi ved Københavns Universitet. Hverken hans principale eller hans subsidiære Ønske gik i Opfyldelse. Ørsted indrømmede beredvilligt det naturlige i Tanken om Heibergs Ansættelse ved det danske Universitet og hilste med Tilfredshed, at han i sit Hjerte foretrak at blive dansk Forfatter i Stedet for tysk, men maatte bedrøvet meddele ham, at denne Plan, grundet paa Penge-

trangen, aldeles ingen Udsigt havde til at kunne realiseres. Et Par Dages Rejse til Byen Slesvig i Midten af Februar Maaned 1825 maa ses som et Udslag af Trangen til at ryste Kiels Støv af sine Fødder og indaande en anden Luft. Under dette korte Besøg overværede han paany en Opførelse af „Die Wiener in Berlin“ og benyttede Lejligheden til at besøge Schack Staffeldt i hans Amtmandsbolig. Hvad de to har talt om, kan man læse sig til i Heibergs langt senere Afhandling om „Lyrisk Poesie“ (1843), hvor det hedder¹⁾: „Som et . . . megetsigende biographisk Træk kan jeg ikke undlade at meddele, at da jeg engang besøgte ham i Slesvig, et Par Aar før hans Død, da han allerede var legemlig svækket og sukkede under Byrden af sine Amtmands-Forretninger, var hans Tanke ganske opfyldt af „Hegels *objective* Logik“, det vil sige af Titelen, thi Bogen havde han endnu ikke havt Leilighed til at studere, men den mærkværdige, ved sin Nyhed slaaende Titel, som dog vilde gaae de fleste dannede Menneskers Øre ubemærket forbi, havde i Staffeldt fundet en paa Tidens Fordringer saa vel præpareret Tænker, at han allerede ved det blotte Lynglimt af denne Titel formaaede at sende et prophetisk Blik ind bag det Forhæng, som han endnu ikke havde løftet.“ Hele denne Afhandling gaar ud paa at fremstille Staffeldt som filosofisk Digter.

Ved Hjemkomsten fra denne lille Udflugt ventede der ham nye Ubehageligheder i Form af aggressive Rykkere. D. 19. Marts indeholder Almanakken den lakoniske Optegnelse: „Cetti pfändet mich aus“. Mere end nogensinde følte Heiberg Jorden brænde under sine Fødder, og endnu inden Ørstedes nedslaaende Redegørelse for de daarlige Chancer for hans Ansættelse i København naaede ham, havde han fattet sin Beslutning. Han indsendte en Begæring om Orlov, hvori det forsigtigt hedder, at han ønsker i Paaskeferien en kort Tid at besøge Slægt og Venner i København, men hans virkelige Hensigt var en ganske anden. Da han d. 17. April, uden at afvente den officielle Bevilling af Permissionen, om Bord paa „Delphinen“ drog fra Kiel, tog han sin Moder og Georg Buntzen med og havde da utvivlsomt bestemt sig til aldrig mere at vende tilbage til Kiel. I en Strofe af en af Børnevaudevillerne fra Sommeren 1825 sender han fra Hovedstaden den holstenske Universitetsby denne alt andet end venlige Afskedshilsen: „Her at døe, er mere værd / End i Kiel at leve“²⁾, ja, Uviljen mod denne Stad holdt sig saa haardnakket hos ham, at han saa sent som i 1854 i et Brev til Hustruen³⁾ fortæller, at han kom i Snak med en Dreng, der talte med fremmed Akcent, og da han fik at vide, at han boede i Kiel, blev han ærgerlig derover og fandt kun Trøst i, at han dog ikke var født i denne By, men i Rendsborg. Alle de Krumspring, Heiberg i den følgende Tid foretog, alt mens Konsistoriedomstolen i Kiel behandlede den pinlige Sag om hans Kreditorers Krav

om Udpantning, for at sno sig fra sine Forpligtelser til at vende tilbage, kan man læse om i „Aktstykker angaaende det danske Docentur ved Kiels Universitet“: hvorledes han skiftevis trygler Universitetet om Forlængelse af Permissionen og Kongen om økonomisk Understøttelse, og han, da Kancelliet truer og maner ham til øjeblikkelig at indfinde sig, melder sig syg og fra Teaterlægen, Dr. Georg Rahlff fremskaffer den ene Attest efter den anden for at lide af Kongestioner til Hovedet, Svimmelhed, Hjertebanken og Hoste. Først d. 23. Maj 1826, da Heiberg i godt et Aars Tid har holdt Universitetet hen, indser han, at dette Spilfægteri ikke længere gaar og foreslaar som en første Udvej at afstaa en Del af sin Gage til en Substitut. Ved Efterretningen om, at Kancelliet ikke vil gaa ind herpaa og i Stedet befaler ham at indfinde sig med en Frist af 14 Dage, sætter han sig d. 5. Juli til sit Skrivebord og affatter en Afskedsansøgning til Kongen, hvori han dels lægger Monarken paa Sinde at anbringe ham i et andet Embede — hans Haab ses en Tid atter at have staaet til Sorø Akademi¹⁾ — dels anmoder om foreløbig at maatte blive sat paa Ventepenge. Den kgl. Resolution faldt d. 22. Juli og gik ud paa Afsked i Naade, men uden Pension eller Ventepenge. Og dermed er Slutordet sagt i det sørgelige Kapitel, der hedder Heiberg og Lektoratet i Kiel. At Køligheden var gensidig, faar man et Indtryk af ved det Skudsmaal, som Departementschefen i Ministeriet for Holstein-Lauenburg saa mange Aar efter som 1855 giver ham: Heiberg „hat keine rechte Stellung an der Kieler Universität zu gewinnen gewünscht“²⁾. Han saa sig nu henvist til paa egen Haand at bane sig en Vej frem. Det eneste, han havde sikret sig, var, at han ved Forhandling med sin Efterfølger Chr. Flor havde opnaaet, at denne af sin Gage udbetalte ham 300 Rdlr. aarlig, indtil Heiberg fik fast Ansættelse³⁾, hvad der først indtraf 1829. Iøvrigt maatte han leve af sine Honorarer som dramatisk Forfatter. Husfællesskabet med Moderen ophørte, da han d. 22. Septbr. 1825 flyttede ind hos Bogholderen ved den kgl. Enkekasse, Kancelliraad Schram paa Nørregade Nr. 45, medens Fru Gyllembourg og Georg Buntzen tog Ophold i Overgaden neden Vandet Nr. 169.

2.

PRODUKTION

For Heibergs digteriske Produktion var hverken Pariser- eller Kieler-aarene en frugtbart Periode. Fra Paris hjembragte han eet afsluttet Værk, i Kiel blev det blot ved Tilløb. Af de paatænkte Teaterarbejder kendes kun Fragmentet „*Fortunatus und Fatalis*“, et dramatisk Eventyr i 3 Akter, som

Digteren dog fandt værdigt til i sin ufuldstændige Stand at indlemmes i hans „Digte og Fortællinger“ 1835. Stoffet hertil er efter hans egen Opgivelse ¹⁾ hentet fra Børneeventyret „Conte du prince Fatal et du prince Fortuné“, som han havde læst i Madame Leprince de Beaumonts „Magazin des enfans“ ²⁾ fra Midten af det 18. Aarhundrede, og som igen gaar tilbage til den af A. W. Schlegel højt priste Folkebog om Fortunatus. Heibergs Drama skilddrer, hvorledes et Kongepars Tvillingesønner af en Fe er blevet bestemt til en højst forskellig Skæbne, idet Fortunatus skal have Lykken med sig, medens Fatalis vil komme til at prøve Modgang, indtil de, naar de er fyldt 25 Aar, skal skifte Skæbne. Nu nærmer denne betydningsfulde Dag sig, og Fortunatus, der er blevet ond af Medgangen og intet har lært af Livet, frister den bitre Lod at se sine Kaar totalt forvandlet; den Fyrstedatter, han bejler til, bliver hans Broders Hustru, og selv lider han en forsmædelig Død. Af dette Stykke er blot Halvdelen færdigt udført, mens Resten af Handlingen ved Offentliggørelsen skitseredes af Forfatteren i en Efterskrift. I sig selv et ret ubetydeligt Arbejde er det interessant som et nyt Forsøg i Calderons Genre. De skiftende Versemaal med en Indledningsromance er det spanske Renæssancedramas, blot mangler Stykket en Gracioso-Figur som et komisk Indslag. Tilknytning til spansk Litteratur har ogsaa den tyske Oversættelse af Digtene fra Cervantes' „Novelas ejemplares“ (lærerige Fortællinger), som Heiberg første Gang fik offentliggjort i det af Georg Lotz i Hamburg udgivne Tidsskrift „Originalien aus dem Gebiete der Wahrheit, Kunst, Laune und Phantasie“ (Aug.-Oktbr. 1824) ³⁾ og derefter sammesteds som Fortunatus-Fragmentet. Et er fra „Den skinsyge Estramadurer“, medens fire stammer fra „Il Gitanilla“ og er skaaret ud af Digterens Oversættelse af Novellen, hvortil der foreligger en Klade ⁴⁾. Da denne Fortælling handler om Zigeunerpiggen Preciosa, Forbilledet for Victor Hugos Esmeralda og Mérimées Carmen, aner man, hvad Heiberg kan have haft at afhandle i Berlin 1824 med P. A. Wolf, Forfatteren af Librettoen til „Preciosa“ ⁵⁾.

Iøvrigt er det kun Smaadigte, især Lejlighedsarbejder, Heiberg i Kieler-tiden har forfattet. Med Poemer til Dronningens og Prinsesse Carolines Fødselsdag 1822, i Anledning af Prinsesse Caroline af Hessens Bisættelse osv. sætter den jævntflydende Strøm af loyale Hyldestdigte til Kongefamilien i Gang, som optager saa megen Plads i hans samlede poetiske Skrifter. Det eneste af disse Lejlighedsdigte, der er blevet til under Inspiration, er en lille Dialog „*Napoleon's Tod*“, der, skønt Efterretningen om Kejsers Død paa St. Helena maa have truffet ham i Paris, først synes at være ført i Pennen paa en Tid, da han havde gjort sig fortrolig med Tanken om at digte paa Tysk. Det lille Billede fra Tiden mellem den hellige Alliance og Julirevolutionen viser os den senere absolutistisk-sindede Heiberg paa Folkefrihedens Side.

I Skyerne udveksler Frihedens og Trældommens Genier Tanker i Anledning af Efterretningen om Keiserens Bortgang. Trældommen er i Sindsoprør over i Paris at have været Vidne til den Lige gyldighed, hvormed Mængden modtog Budskabet, men den afgørende Dom tilfalder det Friheden at fælde:

Gross war der Mann, doch grösser ist die Menschheit:
Es darf, es kann der Einzelne nicht spielen
Mit ihren heiligsten und höchsten Zwecken.

I manende Ord advares de Fyrster, der af Napoleon har lært at underkue Folkene, og Trældommens Aand synker hen i dybe Tanker, idet den som i et Syn ser en ny Sol hæve sig, der forkynder en kommende Frihedsæra.

*

*

Af de to Rækker af tyske Værker, hvormed Heiberg vilde bryde sig en Bane i Tyskland, er den videnskabelige langt den betydeligste. To Lærebøger udsprang direkte af hans akademiske Undervisning. Omkring d. 1. Aug. 1822 var han kommet til Kiel, og allerede d. 10. Septbr. meddeler han Universitetets Kurator, at han har benyttet den sidste Maaned til at affatte en kortfattet dansk Grammatik, som han med det første vil lade trykke som Ledetraad for de studerende. Det er hans Skrift „*Formenlehre der dänischen Sprache*“¹⁾, der udkom 1823 i Altona med en Fortale, dateret d. 14. Novbr. 1822, og dediceret til H. C. Ørsted som den, der har indført ham i Naturlovene, som han nu vil anvende paa Sproget. I et Brev til Mynster²⁾ betoner han, at det er „efter en splinterny Plan“ og agtes lagt til Grund for en Forelæsningsrække, men da denne vil blive temmelig abstrakt og derfor vil have „almindelig Interesse ogsaa for dem, der mindre bekymre sig om det danske Sprog“, agter han tillige at afholde praktiske Øvelser over samme Emne. Heiberg havde mere Ret heri, end han maaske selv vidste. Hans Grammatik var ved sit rent sprogfilosofiske Tilsnit, hvor blot Eksemplifikationen var hentet fra det danske Sprog, lidet egnet som Ledetraad i Dansk for Udlændinge. Selvom der i Indledningen gøres Undskyldning for, at det er et i Hast tilvejebragt Lejlighedsarbejde, er „*Formenlehre der dänischen Sprache*“ dog ikke et blot og bart Pligtarbejde, men vidner om selvstændig Tænkning og Belæsthed paa Grammatikkens Omraade. Af fremmede sprogvidenskabelige Forfattere, der omtales i Bogen og i et samtidigt Brev til Rask³⁾, kan nævnes Jac. Grimm, Engländeren Harris⁴⁾, der hædres med Epitetet „der treffliche“, Bernhardi, Silvestre de Sacy, Raynouard og Wilh. v. Humboldt. Indledningen, der paa Grund af sine principielle Betragtninger er den interessanteste, fremhæver

derimod Mangelen paa brugelige Forarbejder i den danske Litteratur. To Værker nævnes dog med Hæder, fordi de fremstiller Sproget, som det er og ikke saaledes som det burde være, nemlig N. J. Blochs „Dansk Sproglære“ (1808, 2. ændrede Udg. 1817), et Skrift, han dog ikke i sine Hovedsynspunkter skylder ret meget, og Molbechs „Dansk Haandordbog“ (1813). Medens Heiberg diskuterer Sprogvidenskab, som om Rask aldrig havde eksisteret, er Skriftets Prügelknabe Jacob Grimm som Repræsentant for den historiske Skole: „In stille Betrachtung der alten Formen versunken, hat er für die jetzigen beynahe keinen Sinn“¹⁾, hedder det om denne Lærde, der tituleres „der künftige Geschichtschreiber der deutschen Sprache, bis jetzt ihr Archivarius“. Det dekretes uden videre, at i grammatiske Anliggender tilkommer det afgørende Ord ikke Sprogforskeren, men Filosofen: „der Philosoph steht in der Mitte, und schildert die Sprache, so wie sie ist“. Sprogets egentlige Lovgivere er Digterne. Efter at Heiberg saaledes har skaffet sig Adkomst til at tale med, beskriver han nu Sproget som et Naturprodukt, hvis Love er Naturlove, hvorved Lingvistikken kommer til at udgøre en Parallel til Naturvidenskabens. Der opereres med Begrebet „det typiske System“, og idet det vises, hvorledes Lov og Vilkaarlighed stadig kæmper med hinanden i Sprogets Verden, ordner Eksemplerne sig som en stadig fortsat Række af „normale“ og „anormale“ Tilfælde. Alt, hvad der er „utypisk“ i Formlæren, tilhører det ældste Trin, Typen betegner en senere Udvikling, thi det gaar med Sproget som med Menneskene: i Barndommen hersker Vilkaarlighed, hvorimod i en modnere Alder vaagner Fornuften og foreskriver fornuftige Love. Som Maalene for Sproget angives Sandhed og Skønhed, der opnaas henholdsvis ved Tydelighed og Velklang, men idet disse to Hensyn krydses, opstaar en Inkonsekvens, som Heiberg betegner som „den relative Lov“, hvortil endnu kommer en fjerde Faktor, der skyldes rent menneskelige Luner, og som kaldes „den subjektive lovløse Indflydelse“. Intet Under, at Rask, da han Aaret efter sendte Heiberg sin spanske Sproglære, i det medfølgende Brev udtaler, at „den er ikke så filosofisk som Deres danske“²⁾. „Formenlehre“ er et Idéværk, ikke en praktisk Haandbog, og bærer tydeligt Præg af, at dens Forfatter paa samme Tid omgikkes med Tanken om at give en „Philosophie der Sprache“³⁾.

Det andet akademiske Skrift, hvormed Heiberg søgte at habilitere sig, er hans „*Nordische Mythologie*“. Forelæsningerne, der ligger til Grund for det, og som i Bogformen er næsten ordret fulgt, holdtes i Vinterhalvaaret 1824—25, men med Bogens Trykning paa Døvstummeinstituttet i Slesvig trak det i Langdrag, antagelig fordi Heiberg indsaa, at dens Udgivelse ikke vilde føre til det forønskede Maal: en Ansættelse ved et andet tysk Universitet; i Marts 1825 meddeler han Ørsted⁴⁾, at der er sat 8 Ark, men først i 1827 udkom

Værket. Med snild Sans for det opportune er det tilegnet Frederik VI, hvis Naade han nu var henvist til at haabe paa. I udpræget Modsætning til Formlæren er den nordiske Mytologi et pædagogisk velformet Skrift, let at vinde Overblik over og klart opbygget. Det har foresvævet Heiberg at skabe en populær Haandbog i den nordiske Mytologi, et Sidestykke til hvad K. P. Moritz' „Götterlehre“ gav for den klassiskes Vedkommende, men rigtignok bygget op paa en filosofisk Basis, som Tyskeren ikke havde drømt om at give sit Værk. Derimod prætenderer den ikke at være et videnskabeligt Værk, hvilket noksom tydeligt fremgaar af Titelbladets Underrubrik: „aus der Edda und Oehlenschlägers mytischen Dichtungen“. Denne bisarre Idé at stille Eddaen og Oehlenschlägers Gendigtninger Side om Side som jævngede Kilder er atter et Vidnesbyrd om, hvor lidet historiske Synspunkter betød for Heiberg. Ene det poetiske Hensyn har været raadende: „Es giebt für die Mythologie keinen andern, alles umfassenden Gesichtspunct, als den poetischen. Mythologie ist Poesie, und zwar ursprünglich Volkspoesie“¹⁾. Som et Stykke egenartet nordisk Poesi har disse gamle Overleveringer Leveberettigelse: „Insofern wir . . . zum Norden gehören, in so fern sind auch altnordische Sprache und altnordische Poesie unser Eigenthum“²⁾. Men dertil kommer endnu et Argument: den nordiske Mytologi kan med Undtagelse af den græske siges at være den eneste, som indeholder ikke blot Symbolik, men ogsaa sand Mytologi. Og nu tager den spekulative Systembygger fat — næppe til Gavn for Mytefortolkningen. Heibergs Teori³⁾ gaar i Hovedsagen ud paa følgende: Kunst og Videnskab er eet, begge Forsøg paa at ophæve den store Modsætning: Legeme og Sjæl, Natur og Intelligens. I Menneskehedens tidligste Periode forestiller man sig Ideen om det guddommelige i Form af Naturkræfter; disse personificeres, men derved skabes ikke sand Mytologi, men blot Symbolik. Medens de fleste Mytologier er blevet staaende paa dette Trin, er den græske og den nordiske gaaet et Skridt videre, idet de skaber en ny Gude-slægt, mere menneskelig end den gamle. Dette er den „sande“ Mytologi. Men paa sin hegelsk staar endnu et tredje Stadium tilbage: Mennesket vender tilbage til en ny, mere forfinet Symbolik, hvorved Ideen reddes fra dens Undergang i det individuelle. Til Symbolismen svarer Begrebet det romantiske, til Mytologien det klassiske. Den nordiske Mytologi kan meget vel betragtes som klassisk Folkepoesi i samme Forstand som den græske, omend Nordboerne ikke kan opvise nogen Homer eller nogen tragiske Digtere. Paa dette Punkt i Fremstillingen, hvor man venter at se de to Eddaer indsat som de klassiske Værker, overraskes Læseren ved det Skuldertræk, Heiberg giver dem: „Die poetische Edda . . . ist in einer sehr mysteriösen, räthselhaften, fast unverständlichen Sprache abgefasst, sie enthält gleichsam nur die abstracten Formeln der Mythologie. In der prosaischen Edda . . . sind jene abstracten For-

meln wie berechnet worden, und ihr Inhalt an den Tag gelegt, aber die ganze Darstellung ist, als solche, ohne allen poetischen Reiz, und verräth noch grosse Rohheit“¹⁾. Det virker som et Slag for Øret, naar Heiberg dernæst gaar over til at omtale de islandske Sagaer: „Es giebt ... in der ganzen Litteratur kaum etwas einförmigeres, langweiligeres und von aller Poesie mehr entblöstes als eben diese Sagen. Wer einige Seiten von einer solchen Sage gelesen hat, der kennt sie, was die Poesie betrifft, alle. Die Leute auf den Bauerhöfen verproviantiren sich mit trocknen Fischen, um eine Belagerung aushalten zu können. Nachher kommen die Belagerer, und warten selten, bis der letzte trockne Fisch verzehrt ist, sondern zünden das Haus an, und schlagen diejenigen todt, die, um nicht verbrannt zu werden, sich durch die Flucht retten wollen. Wenn dies Poesie ist, so haben wir allerdings in den isländischen Sagen einen breiten poetischen Schatz“²⁾. Saaledes skrevet af J. L. Heiberg i Aaret 1827³⁾. I Stedet for henlægges den nordiske Mytologis klassiske Periode til Nutiden, og samme Aar som Heiberg aabner sit store kritiske Felttog mod Oehlenschlägers Tragedier, udraabes han som Digter af „Nordens Guder“ til dens ypperste Repræsentant. For at Læseren skal undgaa at blive hængende i et barbarisk, uforstaaeligt Sprog (!), siges det videre, vil Oehlenschläger blive citeret hyppigere end Oldkilderne selv, hvad der formentlig saa meget bedre lader sig forsvare, som Digteren stadig følger disse, og hvor han digter paa fri Haand, har gjort det i deres Aand. Med andre Ord: den mest poetiske Behandling af Myterne er uden videre tillige at betragte som den bedste Kilde. Unægtelig en helt anden Fremgangsmaade end Moritz', der i sin „Götterlehre“ blot nu og da havde prydet sin Fremstilling med Citater af Goethes mytologiske Digte. Men ikke nok hermed: for at give et Begreb om Baldersmyten oversættes store Partier af Oehlenschlägers Tragedie „Baldur hin Gode“, Grundtvig, hvis „Nordens Mythologi“ (1808) affærdiges som „noget affekteret“⁴⁾, nævnes med Hæder for sin Gendigtning af „Skirnis-mål“⁵⁾, ja selv Baggensens komiske Behandling af Myten om Skjaldemjoden i „Poesiens Oprindelse“ beredes der Plads i dette dog i sit Udspring rent akademiske Skrift.

Uden Forbindelse med den videnskabelige Myteforskning, som den da blev drevet, er „Nordische Mythologie“ dog ikke. Islænderen Finn Magnussen havde just i Aarene, før Heiberg holdt Forelæsninger over nordisk Gudelære, udgivet sin Fordanskning af „Den ældre Edda“ (1821—23), og inden Heibergs Arbejde udkom i Trykken, havde Magnussen dertil føjet en større Kommentar, „Eddalæren og dens Oprindelse“ (1824—26). Uanset alle den lærde Islænders Spidsfindigheder og Bisarrerier, som Heiberg undertiden tager Afstand fra, var der dog noget deri, som fik ham til at spidse Øren. Magnusens Hovedsynspunkt, at Myterne er Personifikation af Naturkræfterne, maatte

have noget tillokkende for Heiberg, og, som vi allerede har hørt, etablerer han i sit System et første Stadium af Gudetroens Udvikling, hvor netop dette Princip er det herskende. Han sluger f. Eks. raat Magnusens Teori om Guld- og Sølv-Sagnet som en Foraarsmyte, hvor Himmel- og Solguden Odins Fart til Underverdenen udlægges som et Symbol paa Skabelsen af det organiske Liv, og hvad der har talt specielt til hans astronomiske Fantasi, er Islænderens Forsøg paa at fremstille de 12 Gudeboliger, der omtales i Grímnismál, som de 12 Billeder i Dyrekredsen eller de 12 Maanedes¹⁾. Forelæsningerne giver sig forøvrigt ikke ud for at underkaste Eddaerne en nærmere Vurdering. Som altid hos Heiberg er Systematikken det afgørende. Som Følge deraf er der lagt megen Vægt paa en passende Inddeling af Stoffet. Først gennemgaaes Kosmogonien og Eskatologien, derefter grupperes Myterne i de tre Hovedafdelinger: en Cyklus om Tor, nogle excykliske Myter og en Cyklus om Balder, og endelig behandles under Rubrikken „den anden symbolske Periode“ saa vigtige Digte som „Vølvens Spaadom“, „Den højes Taler“ og „Gróagaldr“. Den moderne Læser har Gang paa Gang Anledning til at undre sig over Heibergs usikre Vurdering af de gamle Kilders poetiske Betydning. Medens man let forstaar hans Begejstring for Fortællingen om Frejs og Gerdas Kærlighed og ogsaa til en vis Grad hans Forkærlighed for „Gróagaldr“, som han ikke blot oversætter til Tysk, men ogsaa til moderne danske Vers med Enderim²⁾, er det unægtelig forbløffende at se, hvorledes han i en Prosa-gengivelse affinder sig med det magtfuldeste af alle Eddakvad, „Vølvens Spaadom“, og „Den højes Taler“, der er et af de mærkeligste Dokumenter om gammelnordisk Tænkemaade, faar han saa godt som intet ud af. Om det Afsnit af „Den højes Taler“, der skildrer Digtekunstens Oprindelse, hedder det: „So sind beinahe alle Erzählungen dieses Buches abgefasst, ganz unverstänlich für denjenigen, der das Erzählte nicht schon aus andern Quellen kennt, so unbehülflich, dass ihr Inhalt wie Unsinn klingt, wenn man der lallenden Darstellung nicht freundlich zu Hülfe kommt“³⁾!

Det maa dog skrives paa Heibergs Kreditside, at Værket tæller som Oversætterbedrift. Lad være, at han forholdsvis sjældent vover sig til at fortyske selve de gamle Kvad, saa er det dog intet ringe Kunststykke at genskabe Oehlenschlägers mytologiske Gendigtninger. At give tysk Publikum et Begreb om Oehlenschlägers naivt kærnerige nordiske Sprog er naturligvis en i sidste Instans uløselig Opgave. Den danske Læser, der er fortrolig med den sproglige Malm og Musik i Svartalfernes Kor af „Baldur hin Gode“:

Paa dit Spyd, paa dit Spær
 Sætte dræbende Staal,
 Sætte speilglat Jern,
 Sætte Dødsod,

kan ikke føle sig tilfredsstillet ved den tyske Gengivelse:

Deinen Zweig, deinen Spiess
Mit stählerner Spitze,
Mit tödtendem Eisen
Bewaffnen.

Her har Vanskelighederne været for store til helt at kunne overvindes.

Unægtelig taler dette Værk kraftigt om Heibergs totale Mangel paa historisk Sans. Nutiden vil være tilbøjelig til at ryste paa Hovedet ad en saadan Løsning af Opgaven, men det bør erindres, at han har valgt at gaa den spekulative Vej, og Værket bør billigvis bedømmes ud fra sine egne Forudsætninger. Saa værdifuldt forekom det lille Skrift sin Tid, at Chr. Winther, der ogsaa havde oversat Moritz' „Götterlehre“, 2 Aar efter Heibergs Død, 1862, udsendte det paa Dansk.

*

*

*

En direkte Frugt af Mødet med Hegels Tankeverden er det lille Skrift „*Om den menneskelige Frihed*“, som udkom i Kiel December 1824. Den kærkomne Anledning for Heiberg til at udtale sig i filosofiske Anliggender kom udefra. I København var i samme Aar udbrudt en Fejde mellem hans Ven, Lægen F. G. Howitz paa den ene Side og A. S. Ørsted, J. P. Mynster, Sibbern og Peder Hjort som hans Modstandere ¹⁾). Stridens Emne var det gamle Problem om Viljens Frihed, som Howitz i sin Egenskab af Professor i Retsmedicin havde følt sig kaldet til at tage op til ny Behandling i en Afhandling „Om Afsindighed og Tilregnelser“ i A. S. Ørsteds „Juridisk Tidsskrift“. Dette Bidrag, der af dets Forfatter var tænkt som et fagligt Diskussionsindlæg i en Strid mellem Læger og Jurister, mødte imidlertid Protest fra Filosofernes og Teologernes Lejr, hvorigennem Debatten hurtigt forvandlede til en Kamp mellem to Livsopfattelser: en eksakt naturvidenskabelig kontra en spekulativ filosofisk-religiøs betonet. Man vilde tage fejl, hvis man troede, at Heibergs Motiv til at gribe ind var at ile en Ven til Hjælp, thi han bekender sig ikke i sit Indlæg til Howitz' Standpunkt. Hans Aktion har det Dobbeltformaal at gribe Lejligheden til paa een Gang at markere sin filosofiske Indsigt og at indføre Hegels Filosofi i Danmark. I det Brev, hvormed han sender sin Afhandling til selve Lærefaderen Hegel ²⁾), der ganske vist af sproglige Grunde var afskaaret fra at gøre sig bekendt med det, hedder det, at han har skrevet dette lille Arbejde for at vise sit Fædrelands Filosofer, at de bevæger sig som Møllerheste i en Cirkel; kun paa den af Hegel anviste Linie er der en Vej frem. Det vanskeligt tilgængelige Skrift, der kun kan vurderes af en Fag-

mand, tumler hjemmevant med de subtileste og mest abstrakte Begreber. Standpunktet er medierende. Med en ikke ringe Selvsikkerhed opkaster Heiberg sig til Overdommer i Sagen og søger med Argumenter, der er hentet fra Hegels Arsenal, at hæve Diskussionen op i et højere filosofisk Plan, idet han vil godtgøre, at vi paa een Gang maa antage Frihed og Nødvendighed. Debatten er kommet ind paa et fejl Spor, derved at de stridende, som i og for sig mener det samme, misforstaar hinanden. Howitz har indlagt sig Fortjeneste ved at underkaste et Felt, der hører ind under hans Embedes Udøvelse, en filosofisk Prøvelse, men han har ikke kendt Hegels netop for Diskussionen om Villiens Frihed saa vigtige Retsfilosofi, hvorfor Heiberg slutter sit Skrift med at udtale Ønsket om, at Howitz maa faa Evne til at hæve sin Videnskab op „i den Ideernes Verden, hvori hans Genius har udseet ham til at være“¹). Af hans Modstandere omtales Sibbern og A. S. Ørsted med skyldig Respekt, hvorimod den anonyme Recensent i „Litteraturtidende“, som Heiberg antog for at være sin Ven Kolderup-Rosenvinge, ikke faar nogen venlig Medfart, navnlig fordi han mistænkes for at hylde den Mode at kalde alt, som ikke duer, fransk. Stor blev derfor Heibergs Bestyrtelse, da han erfarede, at den Kritiker, som han ikke havde betænkt sig paa at betegne som naiv, ikke var nogen ringere end J. P. Mynster, der ved mere end een Løjlighed havde vist sig som hans Velynder, og han ilede da med at tilskrive den allerede dengang meget ansete teologiske Lærde et Undskyldningsbrev²), hvori han forklarer sin Forløbelse med, at han har ment at kunne byde sin jævnaarige Ven Kolderup-Rosenvinge en kraftigere Tiltale, end han nogensinde vilde tillade sig overfor Vor Frues Kapellan, hvis trykte Prædikener tilmed i Kiel ofte har tjent ham og hans Moder som en ypperlig Erstatning for Claus Harms' ikke altid opbyggelige Udlægning af Ordet. Af de af Heibergs tyske Forbindelser, som han sendte sit Skrift til, forstod kun Ed. Gans Dansk, men han valgte forsmædeligt nok den ikke ukendte Metode at afsende sin Takkeskrivelse³), inden han havde gjort sig bekendt med Bogens Indhold, saaledes at vi ikke kender hans Mening om den. Som et Vidnesbyrd om, at man i Tyskland regnede med Heiberg som Filosof, maa det derimod have glædet ham, at Gans opfordrede ham til at yde Bidrag til en paatænkt Litteraturtidende, der skulde skrives af Hegel og hans Disciple⁴).

Hjemme i Danmark blev man betænkelig ved, at Heiberg saaledes med Hud og Haar lod sig sluge af Hegel. I den Anledning maatte han berolige H. C. Ørsted med, at han ligesaalidt ønskede at betragtes som Hegelianer som i det hele at være nogensomhelst Slags „-ianer“, men istemte rigtignok i samme Aandedræt en saadan Lovsang til sin Mester, at man har vanskeligt ved at tage hans Reservation for fulde: Hegel „kan jeg . . . ikke andet end betragte . . . som et af de største Genier, ved hvem Philosophien er kommen til

en saadan Udvikling, at jeg ikke indseer, hvad ny Retning den fra nu af skulde tage for at komme videre . . thi *Alt findes i hans System, og ikke det mindste mangler*“ (udhævet her)¹⁾, til hvilken kraftige Mundfuld Ørsted tørt replicerer²⁾, at den, der vil vække nye Ideer i os, maa tale kort og tydeligt, og Hegels Filosofi har hidtil blot givet ham et Indtryk af Tombhed, det samme som den „jyske“ N. B. Krarup følte, naar han i Berlin forlod Filosofiens Auditorium³⁾. Ogsaa Mynster, der nok beundrer „den Lethed, hvormed han [d. v. s. Heiberg], uden synderligt Studium, har kunnet bringe det til at bevæge sig i de nye filosofiske Former, hvorved han kanskee haaber at naae en Ansættelse i Berlin“, finder det hele Skrift „et letfærdigt Spil“⁴⁾, medens Peder Hjort, der havde deltaget i Howitz-Fejden, er nogenlunde ene om at finde store Gaver i Heibergs Indlæg.

Et Aarstid efter døde Howitz, Stridens Ophavsmand, og Heiberg, der under den rent idémæssige Meningsudveksling ikke havde taget Persons Hensyn, satte nu sin tidligt afdøde Ungdomsven et Minde i et af de smukkeste Digte, han har skrevet: „Livet og Døden“ (i „Nyt Aftenblad“^{15/4} 1826). For første Gang i hans Poesi dukker her hegelske Tankegange op: de kristelige Begreber Liv — Død — Evighed antager Skikkelse af en hegelsk Trilogi, hvis højeste Trin er lig med Ideen:

Vel stræbe vi, paa Jordelivets Strande,
I Livet Død, i Døden Liv at see,
Men tidt forgjæves søge vi det Sande.

O salig Den, som efter Sorg og Vee
Faaer Øiet op, der stirred før iblinde,
Og seer det Hele som en stor Idee!

.....
Thi hvad som blev, forgaaer; men samme Lov
Befaler hvad forgik, igjen at blive.⁵⁾

Til Striden om Viljens Frihed sigtes der direkte i Strofen:

Nu gjemmes han . . . bag fire Fjæle,
Den Klarhed, som han ærlig stræbte til,
Formaaede Dødens Nat saa snart atqvæle.

Heibergs Følelser for den afdøde Ven har aflokket ham rene, menneskelige Toner, som hæver disse filosofiske Minderuner over Læredigtets Tørhed, saaledes i det smukke Afsnit, der skildrer Howitz' Bortgang i det Øjeblik, da han om Morgenens solen staa op.

Skriftet om Indeterminismen fik det følgende Aar en Art Fortsættelse. I Brevet til Ørsted fra Marts 1825⁶⁾ nævner Heiberg mellem andre Titler paa planlagte Værker en „Theorie des Zufalls“. I Stedet for et saadant større

værk, som han ikke havde Taalmodighed til at udføre, udsendte han 1825 fra København en kort Afhandling, „Der Zufall, aus dem Gesichtspunkte der Logik betrachtet. Als Einleitung zu einer Theorie des Zufalls“. Tankegangen gaar ud fra Begreberne Frihed og Nødvendighed, som hans foregaaende filosofiske Skrift omhandlede, idet Friheden opfattes som den subjektive og Nødvendigheden som den objektive Side af det kun halvt sande Begreb Tilfældet. Der skelnes mellem 1) det abstrakte Tilfælde, som tilfalder Sandsynlighedsberegningen (og ved Behandlingen heraf kommer ikke blot Forf.s matematiske Kundskaber ham til Nytte, men som tidligere omtalt hans formentlige Besøg i parisiske Spillebuler, thi stadig hentes Eksemplerne fra Lykkeljulets Sfære)¹⁾, 2) Tilfældet som objektivt, d. v. s. som Genstand for Erkendelse. 3) Tilfældet som subjektivt, d. v. s. som Genstand for Konstruktion, og endelig 4) det konkrete Tilfælde, som hverken kan erkendes eller beherskes, og som, naar det hæves op i Begrebets Sfære, afsløres som ikke-eksisterende i Logikkens Verden. I Natur, Kunst og Religion tør vi tale om Tilfældet, i Filosofien gaar dette Begreb for stedse til Grunde.

*

*

*

Omvendelsen til Hegel — det blev altsaa Hovedudbyttet af Heibergs Kieleraar. Denne Filosofi blev for ham Religion. Da han ved Tilrettelæggelsen af den første Udgave af sine samlede prosaiske Skrifter 1841 kastede et Tilbageblik paa sit Forfatterskab, saa han noget betydningsfuldt i at kunne indlede dem med Genoptrykningen af sin over 16 Aar gamle Afhandling: „Om den menneskelige Frihed“: „da man ikke begynder med Undtagelser, saa er det ikke uden Betydning, at Samlingen aabnes med min over sexten Aar gamle Afhandling om den menneskelige Frihed, thi dette Skrift betragter jeg medrette som det første Skridt paa min prosaiske Skribent-Virksomheds Bane. Hvad jeg nemlig tidligere har produceret udenfor Poesien, er ikke Meget, og fordetmeste saa ubetydeligt, at det neppe vil finde Plads i nærværende Samling. Men ogsaa derved viser denne Afhandling sig som den rette *Begyndelse*, at den — uden at tale om den historiske Mærkelighed at være det første danske Skrift, hvori hegelske Philosophemer meddeelt Publicum — var den første Afhandling, hvori jeg fremsatte en bestemt Anskuelse, til hvilken jeg siden knyttede alle mine følgende Arbejder, og det ikke blot direct, nemlig i andre egenlig philosophiske Afhandlinger, men ogsaa indirect, idet alle mine øvrige betydeligere Smaaskrifter, og fornemmelig de æsthetiske og kritiske, explicerede den samme Anskuelse, hvert i sin særegne Retning, eller idetmindste ved et usynligt Slægtskabsbaand nøie sluttede sig til den“²⁾. Hans Venner og Beundrere saa derimod af forskellige

Grunde med megen Skepsis paa denne Udvikling. Poul Møller paastod ren ud, at „Heiberg ingenlunde er ret hjemme i sin Hegel“¹⁾). Hertz nærede store Betæneligheder; dels troede han ikke paa Heibergs pludselige Omvendelse i Hamborg („Det ligner ikke Heiberg at have deslige Visioner“)²⁾, dels havde han ingen Tillid til den menneskelige Tankes Evne til at løse alle Problemer: „Naar jeg hører Heiberg tale om, hvor let man efter Hegels System kan forklare hiin eller denne Gaade, forekommer det mig, som Philosophien er for de Oplyste og Vantroet det samme som Religionen for de Eenfoldige og Troende, en bristende Illusion, en Forklaringsmaade eller en Række Antagelser, hvorpaa Begge troe“³⁾). Grummest er S. Kierkegaards blodige Ironi, hvor han i „Afsluttende uvidenskabelig Efterskrift“⁴⁾ udbryder: „et Mirakel har jeg ikke at beraabe mig paa; ak det var Dr. Hjortesprings lykkelige Lod! Ifølge hans egen særdeles vel skrevne Efterretning⁵⁾ skal han ved et Mirakel i Hamborg i Streits Hotel (uden at dog nogen af Opvarterne mærkede Noget) Paaskemorgen være bleven Tilhænger af den hegelske Philosophie — af den Philosophie, der antager, at der ingen Mirakler er. Vidunderlige Tidernes Tegn, er denne Mand ikke den forventede Philosoph, hvo er det da, hvo kjender som han Tidens Fordringer! Vidunderlige Tidernes Tegn, langt herligere og betydningsfuldere end Pauli Omvendelse; thi at Paulus blev omvendt ved et Mirakel til den Lære, der forkynder sig selv at være et Mirakel, er mere ligefremt; men ved et Mirakel at blive vendt om til den Lære, der intet Mirakel antager, det er mere bagvendt. Miraklet indtraf Paaskemorgen. Aarstal og Dato er i Forhold til en saadan poetisk Helt og en saadan poetisk Paaskemorgen aldeles ligegyldige, det kan godt have været den samme Paaskemorgen, som den i Goethes Faust, om end de tvende Samtidige, Dr. Hjortespring og Faust i Goethes Faust, kom til forskjelligt Resultat! Hvo drister sig til at vove en Forklaring af hiint Mirakel! det Hele bliver uendeligt gaadefuldt, selv om man antog, at Paaske det Aar faldt meget tidligt f. Ex. den første April, saa Doctoren tillige med at blive Hegelianer blev Aprilsnar: et passende i Digtingens Medfør poetisk Vederlag for romantisk at ville udpynte Overgangen til den hegelske Philosophie, hvis Værd netop ligger i Methoden, og altsaa protesterer Romantiken“. Givet er det, at om ogsaa Heiberg regnede det for en af sit Livs lykkeligste Tildragelser at have lært Hegel at kende, blev det ikke udelukkende til Gavn for hans Udvikling. Ustraffet lader man sig ikke opsluge af den abstrakte af alle abstrakte Filosofier. Selv tilskriver han Hegels Indflydelse, at han fik sin Virkelighedssans styrket: „Saaledes f. Ex. vilde jeg aldrig være kommen til at skrive mine Vaudeviller, og i det Hele aldrig være bleven Theaterdigter, dersom jeg ikke ved den hegelske Philosophie havde lært at indsee det Endeliges Forhold til det Uendelige, og derved faaet en

Respect for de endelige Ting, som jeg forhen ikke havde, men som den dramatiske Digter umulig kan undvære, og dersom jeg ikke fremdeles ved samme Philosophie havde lært at fatte Begrændsningens Betydning, thi uden Dette vilde jeg hverken have begrændset mig selv eller valgt smaa og begrændsede, tilforn af mig selv foragtede Rammer til min Fremstilling“¹). Javel! Men hans inderst inde golde Natur med dens ulykkelige Hang til Systematiseren havde dog snarere behøvet en Modgift, et Bad i det konkrete, end at gaa denne Skole igennem. Den dialektiske Metode taagede momentant hans ellers saa sunde Fornuft, fik ham til at gøre sort til hvidt og gjorde ikke hans medfødte Forkærlighed for Spilfægterier mindre som i den berygtede, af Georg Brandes gennemheglede Afhandling om Naturskønhed. Da hævnedes hans Naturløshed sig.

TILBAGEBLIK

Med Heibergs Tilbagevenden til Danmark i 1825 var det første Hoved-afsnit af hans Liv til Ende. Det var endnu saare langt fra, at han i den offentlige Bevidsthed stod som en Autoritet. Tværtimod havde han mødt en vis Modgang, var blevet angrebet af Moralister, hilst med Skepsis for sit Forsøg paa at slaa til Lyd for Hegelianismen og ingenlunde slaet igennem som Teaterdigter. Og dog — selvom han ikke var nogen Aladdinsnatur, behøvede han ikke at skamme sig over, hvad han allerede havde udrettet. Hans Ungdoms Gerning var talentfuld og mangesidig. Det afgørende, store Værk havde han vel endnu ikke skabt — og skabte det kun een Gang i hele sin Levetid — men han havde givet vor Nationallitteratur Paradigmer paa de forskellige Genrer og lagt en Kundskabsfylde, Smag og Formsans for Dagen, som gav de rigeste Løfter for Fremtiden.

Hvad der først slaar en ved et Tilbageblik paa Heibergs Ungdom er hans forbløffende tidlige Modenhed. Aanden i hans Debutbog „Marionetteater“ er — som Oehlenschläger har gjort opmærksom paa — i Grunden lidet barnlig. Fra første Færd er han sikker paa Haanden og klar over sine Maal. Han kan sit Haandværk. Vil man som Modargument anføre en vis drengagtig Kaadhed, saa er dertil at sige, at den ingenlunde er noget særegent for hans Ungdom, men noget konstituerende hos ham. Ikke mindre overraskende er hans store Alsidighed. I Løbet af de ca. 10 Aar, der gik fra hans første Fremtræden, til han brød igennem som dramatisk Forfatter med Vaudevilleerne, havde han produceret Skuespil, Digte og videnskabelige Afhandlinger, skrevet paa 3 forskellige Sprog og vist Beherskelse af meget uensartede Stilarter. Men disse Fortrin er købt paa Bekostning af Oprindeligheden. Hans Dannelse byggede paa Klassicismen; de gamle Romere, Molière og Holberg var hans første Læremestre. Derefter blev han en Tid tryllebundet af Romantikken: i dens spanske Form hos Calderon, i dens nyere Skikkelse hos Schlegel'erne, Tieck og deres danske Discipel Oehlenschläger, men om han end nok saa behændigt søgte at krybe ind i deres Ham, var han selv ingen i dybere Forstand romantisk Sjæl. Overfor Romantikens Genialitet, dybe Natur og Uendelighedshigen kunde han blot stille sin ganske vist store

Talentfuldhed, sin fine Kultur og sin Forstandsklarhed. Efter det fransk-klassiske „Don Juan“ fulgte den romantiske Studie „Pottemager Walter“, der igen afløstes af den spanske Pastiche „Dristig vovet“; med „Julespøg og Nytaarsløier“ slaar han atter ind paa en ny Genre, den Tieck-Oehlenschlägerske satiriske Litteraturkomedie, hvorimod „Psyche“ efter sit Emne er græsk, efter sin Form spansk; en egen mere dansk Tone finder han først i det af Nationalhistorien inspirerede Skuespil „Tycho Brahes Spaadom“, men vender sig under Indtryk af Parisermilieuet snart efter til et fransk Emne („Nina“). Kun derved, at han saaledes stadig eksperimenterer, ytrer sig den friske Modtagelighed, der er karakteristisk for Ungdomsaarene. „Han var“, har P. L. Møller fint sagt, „som Goethe siger det om sig selv, en Leiligheds-skrivent, idet han i al sin Virken syntes at behøve en ydre Impuls, hvorpaa han da i kortere eller længere Tid omfattede sin Gjenstand med en Passion, der ofte meddeelte ham Geniets Hurtighed i Blikket og dets Lethed i Udførelsen. Hele hans Aandsliv kan saaledes betragtes som en Række af Forelskelser, og den, som varede længst og gav hans modne Alder dens dominerende Retning, var Forelskelsen i den hegelske Philosophie“¹⁾. Det afgørende Valg mellem Videnskab og Digtning udskyder han i det længste og foretrækker et „Baade-og“ for et „Enten-eller“. Just paa det Tidspunkt, da hans Manddomsgerning skulde begynde, synes han saa helt besat af Hegels filosofiske Tankeverden, at vi har vanskeligt ved at forestille os, at hans næste Arbejde skulde blive en elegant Bagatel som den første danske Vaudeville.

BILAG

I

TO SKITSER TIL „TYCHO BRAHES SPAADOM“

(1812—13).

(J. L. Heibergs Arkiv C 2, R. A.).

[A.]

(H Ø S T E N 1 8 1 2)

I Slutningen af det sextende Aarhundrede levede i Skaane Familien *Trolle*. De havde en eneste Datter, *Christina*, som *Olaf Bille*, der havde gjort deres Bekjendtskab i Tyskland, og nærrede Gjenkjærlighed til, elskede, dog mod Forældrenes Villie, som havde befalet ham ikke at lade sig see for deres Øine, førend han havde forbedret sine Omstændigheder og forskaffet sig den Rigdom og Værdighed, som sømmede sig for Christinas tilkommende Mand. Uvis og sorgfuld forlod han dem og drog til sit Fædreland Danmark, for at raadføre sig med sin Onkel, Astronomen Thyco Brahe paa Hveen. Da han kom derover, fandt han til sin Glæde Christina, som med sine Forældre var draget derover fra Skaane for at bese Uranienborg. De aabenbarede Thyco deres hemmelige Kjærlighed, og i en natlig Time stillede han deres Nativiteter, gav dem godt Haab, men sagde dem, at Himlen i lang Tid ikke havde været gunstig for Kjærlighed, saasom Mars regjerede, og at de derfor skulde oppebie den Tid, da Venus uafadelig vilde funkke; thi alt hvad de forinden foretog dem, vilde geraade dem til Skade. Halv bedrøvet, halv glad forlod Olaf Uranienborg, og gik tilbage til Sjælland for der at gaae i Krigen og saaledes tjene Mars, saalænge han herskede, for siden at kunne vende tilbage til Venus, naar hun lod sig tilsyne. Da han saaledes i sine egne Betragtninger engang i Aftenstunden havde lagt sig paa en Høi, uden at bemærke, at det var en Ellehøi, og var falden i Søvn sammesteds, vaagnedes han af to Elleqvinder, som stege op af Høien, og af Kjærlighed til den smukke Yngling kyssede ham og spurgte ham, hvad der feilede ham? Eftersom han derpaa svarede, at han manglede Rigdom og Værdighed i sin Lykke, forsikkrede de ham, at dette ikke skulde mangle ham: han skulde kun begive sig hen paa hin Side af Kjøge; der skulde han indfinde sig ved Midnatstid, og da skulde en Mand med en Lygte vise ham Veien til et herligt Slot med umaadelige

Rigdomme; Slottet skulde han kalde *Billesborg*, og naar han først var kommen i Besiddelse af de store Rigdomme, vilde det være en let Sag for ham at faae Kongen til at hæve ham i Adelstanden; for denne Tjeneste forlangte de blot, at han eengang skulde besøge dem i deres Ellehøi, og det saasnart han havde taget sit Slot i Besiddelse. Fuld af Glæde lovede han strax Ellepigerne alt hvad de forlangte, og skyndte sig hen paa det bestemte Sted, hvor en Lygtemand skjød sig op af Jorden og viste ham en vild og ubanet Vei, hvilken han ogsaa fulgte, og derved kom ind i en dyb Skov, hvor det lovede Slot viste sig for hans Øine. Han blev nu, efter Elleqvindernes Spaadom, optaget i Adelstanden, og fuld af Glæde over, at han nu allerede var i Besiddelse af alt, hvad Trolle havde forlangt, forglemte han det Løfte, han havde givet Ellepigerne, og ilede i dets Sted til Skaane, for der at fremstille sig for Christina og hendes Forældre. I det han seilede forbi Hveen, erindrede han sig sin Onkels Forbud, og holdt ham derfor for en maadelig Astrolog, at han saalunde kunde tage Feil i sine Spaadomme. Med Glæde blev han modtaget af Christina og hendes Forældre, som alle fulgte ham over til Sjælland for at see hans Eiendom, og derpaa holdt ham et prægtigt Bryllup. Da han nu en Aften spadserede med sin Kjæreste, der havde medtaget sin Broder, et Barn paa 4 Aar, hendes Forældres eneste Søn og Haab, kom de lidt efter lidt hen til den Ellehøi, hvor han først havde talt med Ellepigerne, og pludselig erindrede han sig det givne, forsømte Løfte. Han fortæller Christina hele Sammenhængen, som nu forfærdes derover, og fortæller ham Exempler paa, hvorledes aldrig nogen er kommen levende tilbage fra Ellekvindernes Samqvem, da de med eet savne Barnet, og trods deres Anskrig ikke fornemme noget til det. De falde nu lettelig paa den Tanke, at Ellepigerne maae have taget det til Erstatning for Olafs forsømte Besøg, og de bestyrkes endnu mere i deres Ulykke, da de, efter at have søgt hele Natten, endnu ikke finde det. Christina tør ikke komme hjem, førend hun har fundet sin Broder. Men hvor skal de søge ham? Dagbrækningen begynder, og endnu have alle Bestræbelser været forgjæves. De nødes da at gaae tilbage til de ventende Forældre, og underrette dem om den ulykkelige Hændelse. Sorg og Forbittrelse afvexle hos disse; de erklære Olaf, at han maae skaffe dem deres Søn og ikke lade sig see for deres Øine uden med ham; selv begive de sig til Kjøbenhavn med Datteren, forestille Regjeringen deres Ulykke, og faae den til at troe, at Olaf er en Trolldmand, som paa en lumsk Maade har berøvet dem deres Arving, for at hævne sig formedelst deres forrige Haardhed imod ham. Det pludselig opdagede Slot, som ingen før havde kjendt, vidnede noksom om hans Forstaaelse med de onde Magter. Rigsraadet lader Slottet sløife og lover en Belønning til hvem som kan bringe Olaf død eller levende. Olaf er i den største Uvished om hvad han skal gjøre. Under en Jægers Forklædning søger han allevegne forgjæves. Han gaaer i Aftenstunden hen til Ellehøien og anraaber Elleqvinderne om at lade sig tilsyne, modtage hans Besøg og tilbagegive ham Christinas Broder, men det er forgjæves; de komme ikke paa hans Paakaldelse. Han indseer nu, at han har handlet urigtig

at lade sig forlede af de hedenske Aander, og beslutter at tage sin Tilflugt til Gud og de gode Magter. Men hvor skal han henvende sig? Som et Stjerneskud falder Thyco Brahe ham ind. Skjönt han har handlet imod hans Bealings, vil han dog træde for hans Øine, og anraabe ham om Hjælp og Bistand. Men selv dette sidste Haab tilintetgjøres, thi paa Hveen finder han kun Ruinerne af Uranienborg; Thyco har forladt sit Fædreland, og selv erfaret Følgerne af Mars Herredømme. En uimodstaaelig Drift fører ham til Kysten af Skaane; her erfarer han, at Christina skal ægte Christopher Walckendorff, Rigets Kantsler. I en hemmelig Sammenkomst forsikkrer hun ham, at hun er tvungen dertil, hun hader hans og Thycos Avindsmand, og er Olaf troe i sit Hjerte. Efter denne Samtale træffer han Walckendorf i Skoven, og skyder ham. Dette er hans første Skud, men tillige hans sidste, thi han nødes nu at ombytte sin Klædedragt med en Bondes, og iler tilbage til Sjælland og tinger sig i Kost hos en Fisker i Torbek. Her sidder han ofte og seer længsfuld ud over Hveen, medens Christina paa den anden Kyst læster sit Øie paa samme Punkt. Han taler med Kong Christian den fjerde, som ofte kommer paa Eremitagen, taler med ham om Thyco Brahe, om Walckendorff og dennes Morder. Kongen, som erindrer sig den Tid, da han som Barn havde besøgt Thyco, og hængt ham en Guldkjæde om Halsen, udtaler Lyst til at giensee Hveen og det forladte Uranienborgs Ruiner. Olaf faar Tilladelse til at styre Baaden derover. Underveis seer Olaf Venus Stjerne for første Gang at glimre over Havet. Glad og forundret udraaber han: Saa er da nu den Tid kommen, som min Lærer har spaaet mig! Hil være dig, min Konge! Ved dit Aasyn forsvinder Mars og afløses af Venus. Ved disse Ord bliver Kongen opmærksom, og spørger ham, hvem han er? Fuld af Tillid til Kong Christian, fortæller han ham sin hele Historie, og aabenbarer ham, at han er Walckendorffs Morder. Kongen bliver rørt over at gjenfinde en Broder[søn] af Thyco, og uagtet han ikke bifalder hans Handling, undskylder han den dog. Paa Hveen beslutter Kongen at tilbagekalde Thyco, og opbygge ham et endnu prægtigere Observatorium, men denne Villie tilintetgjøres, i det Kongen træffer Longomontanus, som fortæller ham, at Thyco er død. Den unge Konge græder nu over Uranienborgs Ruiner, som fordem Scipio over Karthagos. Imidlertid har Christina, lokket af det stille Veir og det speilklare Hav, gaaet allene ud paa Søen i en Baad, men i Aftenstunden falder hun i Søvn; en sagte Vind vugger Baaden hen imod Hveen, og hun vaagner i det Øieblik, at Baaden støder paa Land. Det er snart Nat, men Venus funkler paa Himlen; hun erindrer sig Thyco Brahes Ord, og hun kan ikke modstaae den Fristelse at stige i Land paa hendes kjære Øe. Mat og trætt møder hun en lille Dreng, som just er i Færd med at drive sine Gjeder hjem, og tilbyder hende at følge hende til et Huus, hvor hun kan faa Vederqvælgelse og Huuslye. Her træffer hun Olaf, som med Glæde omfavner hende og fortæller hende, at Kongen er paa Øen; han vil strax føre hende til ham og bede om hans Tilladelse til deres Givtermaal. Drengen følger med dem, for at de ikke skal fare vild i Mørket. Underveis sørge de over at deres Glæde

skal være blandet med Sorg over deres mistede Broder; og at den forbit tred Trolle vist ikke vil give sit Samtykke. I det de saaledes tale om de falsk Elleqvinder, siger Barnet, at de skal være ved godt Mod, Christina vil no finde sin Broder, Elleqvinderne ere ikke saa slemme, thi ogsaa han har være i deres Vold, men er bleven frelset ved en lykkelig Hændelse. Forbauset a Glæde gjenkjender Christina sin Broder, baade hun og Olaf omfavne han og i det samme kommer Kongen med Longomontanus, og blive Vidner ti denne Scene. Barnet fortæller nu, hvorlunde han var falden i Søvn paa Elle høien, men var bleven vaagnet af Ellepigerne, som lokkede ham ved at vis ham Guld og Sølv, og de skjønneste Bær og Frugter, indtil de fik ham hør paa et afsides Sted af Ellemosen, hvor de da slyngede deres Arme om han for at gribe ham; men i det samme galede Hanen, og Pigerne forsvandt. Han var løbet langt bort derfra, og havde saaledes forvildet sig i Skoven. En medlidende Bonde fra Hveen havde fundet ham, taget ham med sig og op draget ham, da han intet Regnskab kunde gjøre for sit Navn eller sin Familie Kongen beslutter nu at gjøre det unge Pars Lykke, og lader Familien hent fra Skaane, som samtykker i Kongens Beslutning. Kong Christian lover a godtgjøre Thyco Brahes Forurettelse ved Gavmildhed og Naade imod han: Videnskab og hans Paarørende, og saaledes at bygge Longomontanus et ny Uranienborg i Kjøbenhavn, og Olaf Bille et nyt Billesborg, paa samme Stee som det gamle.

[B.]

1813. FØRST PAA AARET.

I Slutningen af det 16de Aarhundrede levede paa Østkysten af Sjælland en gammel Fisker, som havde en meget smuk Datter, Christina, der elskedes af Oluf, en Yngling, der var opdraget med Christina fra Barndommen af. Den gamle Fisker, Knud, havde fundet ham en Aften paa Vandet svømmende i en lille Straaekurv, som fordem Moses. Han tog Barnet ud, og beholdt det hos sig, i den Tanke, at han skulde finde dets Forældre; men uagtet al sin Umage lykkedes det ham ikke. Han opdrog ham da indtil Ynglingsalderen, og imidlertid udviklede sig Tilbøieligheden imellem ham og Christina. Da han havde naaet sit 15de Aar, besluttede den gamle Knud, der endnu ikke havde opgivet alt Haab om at finde Olafs Forældre, at bringe ham over til Thyco Brahe paa Hveen; thi han haabede, at denne kloge Mand, der af Stjernernes Løb vidste saa mange forborgne Ting, skulde kunne give ham den forønskede Oplysning. Thyco forsikkrede, at dette hidindtil overgik hans Magt, men imidlertid syntes han at fatte Interesse for Olaf, just fordi han paa en saa skjult Maade var bleven frelset, og syntes at være begunstiget af lykkelige Stjerner. Sin Kjærlighed til alt dunkelt og mystisk meddelte Thyco nu til Personen, og fik Lyst til at opdrage og undervise Oluf imellem

e mange andre unge Mennesker, han havde hos sig. Thyco fik gode Haab om ham, thi han syntes at have Lyst til Thycos Videnskaber, da han med egen Opmærksomhed betragtede Thycos Instrumenter, og især hans Glober, og ofte sad hele Natten og betragtede de tause Stjerner. Men da Thyco begyndte at ville undervise ham i disse Ting, syntes han ikke at have den dertil fornødne Stadighed. Det forekom ham, som om Olaf mere blev dreven af en Advortes og ubevidst Følelse, end af egentlig Videlyst. Dette forargede Thyco Begyndelsen, der havde tænkt at opdrage ham til en stor Stjernekyndig; men desuagtet kunde han dog ikke aflade at elske ham. Imidlertid udviklede sig den gjensidige Kjærlighed imellem Oluf og Christina. Men dennes gamle Moder forbød Oluf nogensinde at gjøre sig noget Haab om hans Datters Laand, saalænge han ikke vidste at forhverve sig det nødvendige. Begge de Elskende raadspurgte Thyco om hvad de skulde gjøre. Han sagde, at de kulde kun være ved godt Mod; nu var ikke Tiden til Kjærlighed og Lykke, thi en fæl Comet regjerede; men snart vilde den forsvinde og Venus vilde indre; da skulde Olaf, der var skabt til Søen, kaste sit Garn ud, og en herlig Bkat skulde fylde det, der vilde være tilstrækkelig til ham og hans Elskede.

Denne Periode indtraf den ulykkelige Tid, da Thyco maatte forlade sit Fædreland. Han havde tilbudt Olaf at tage ham med sig, men han vilde ikke forlade sit Fødeland. Da var det, at de Elskende spurgte ham om deres Kjæbne, og han med Taare i Øinene ligesom læste den sidste Velsignelse over dem, i det han forkyndede dem ovenstaaende Spaadom. Efter nu i lang Tid at have ventet forgjæves, saa de endelig Venus at straaale over Havet. Fuld af Glæde og Forhaabning kaster Oluf sit Garn ud, men det er forgiæves, og det kommer ligesaa tomt tilbage. Begge fortvivle nu, da Forsøget flere Gange er mislykket. I denne Tid har just Rigsraadet nedlagt Regjeringen, og Kong Christian IV selv bemægtiget sig Scepteret. Som en Ynder af sit nybygte Slot Frederiksborg, og indtagen af den deilige Egn, jager han ofte der i Jægnen. Paa en saadan Jagt kommer han ogsaa ned ved den Fiskerhytte, hvor den gamle Knud boer. Han er, som han ofte pleier, med et ubetydeligt Følge og aldeles ubekjendt. Den smukke Christina vækker strax hans Opmærksomhed, og det saa meget mere, da hun fortæller ham sin hele Situation og om Thyco Brahe og hans Indretninger samt hans Sorg over sin Afreise. Hun søger nu ud mod Hveen og Uranienborgs Ruiner. Kongen, som erindrer sig den Tid, da han havde besøgt Thyco og hængt et Guldkors om hans Hals, sættes pludselig som af en Dvale, i det han hører, at Thyco er forviist. Han beslutter strax at lade ham kalde tilbage, men forhindres i sit Forsæt af Kongomontan, der just har været paa Hveen, for at bemægtige sig sin Lærers overblevne Instrumenter, og som beretter Thycos Død. Kongen beslutter nu at gjøre alt for hans Pleiebarn Oluf. Dennes Lyst har nu ogsaa decideret sig for Havet og Sømandslivet, og Kongen, som troer, at han af Skjæbnen er udseet til at opfylde Thycos Spaadom, lægger en Seddel i Garnet, i hvilken han til alles Forbauselse giver sig tilkjende, og beforder de Elskendes

[Overstreget:]

Personer:

Kong Christian d. 4de
 Admiral Trolle
 Grev Bille > Axel Gyldenstjerne
 Frøken Christine (> Agnete) Gyldenstjerne
 Peter Hermansen > Bille > Gyldenstjerne
 Knud, Fisker
 Agnete > Walkendorff
 Oluf, Styrmand
 Fortunatus > Felix
 Longomontanus
 Eiler, Grevens Sendebud

Personerne:

Kong Christian IV
 Admiral Trolle
 Axel Gyldenstjerne
 Walkendorff
 Agnete
 Felix
 Knud, Fisker
 Longomontanus, berømt Stjernekyndig
 Eiler, Grevens Sendebud.

Handlingen foregaar i August Maaned Aar 1599.

Exposition.

Forhaabninger og Udsigter i Anledning af Freyas Stjerne.

Forvikling.

Tilsyneladende Umulighed.

Catastrophe.

Kong Christian d. IVdes Mellekomst.

I. Ved Fiskerhytten.

1. Christine.
2. Christ. Oluf.
3. do., do., Knud.

II. I Skoven. Kongen. X.

III. I Fiskerhytten. Olaf. Christine. Longomontanus.

IV. Kjøbenhavn.

V. I Fiskerhytten. Kongen. Christine.

VI. En Plads ved Søen. Alle Personer.

Personerne.

Christian IV, Konge af Danmark.
Christoffer Rosenkrands > *Byrge Trolle*, Admiral.
Knud, en gammel Fisker.
Liden Kirsten > Agnete, hans Datter.
Fortunatus, hendes Fæstemand.
Longomontanus, berømt Stjernekyndig.
Henrik [?]

II

J. L. HEIBERGS SKRIVEKALENDER FOR 1814

(J. L. Heibergs Arkiv, Tillæg, R. A.).

- Jan. 29. Decbr. 1813—1. Jan. 1814 var Oehlenschläger hos os, og læste 2 Akter af Røverborgen.
6. Taget imod 160 Rbdlr.. N. V.¹⁾ hos Schultz (nemlig taget op i Forskud af mine Ugepenge).
 9. Julemoerskab.
 10. Stor Ildebrand paa Tolbodveien.
 - 15.—16. Ildebrand paa Ulfeldtsplads.
 23. Ildebrand paa Amager.
- Febr. 21. Middagsselskab hos Haagens ²⁾. Slog til Potten.
- Apr. 1. Middagsselskab. Oehlenschl. Basse ³⁾. Holstein ⁴⁾. Bolette. Hanne ⁵⁾. Howitz ⁶⁾. Clauswitz ⁷⁾. Brun ⁸⁾. *Tomme Flasker*.
I disse Dage var Malerie-Udstillingen aaben.
7. Kjededede mig uendeligt etc.
 8. Arbeidede noget paa Romancen. *Hellig Anders* ⁹⁾. Var i Kirke, og hørte Passionsmusik. Weyse. Clauswitz.
 10. Besøgte Frue Rasmussen. Saabye.
 11. Reiste med Weyse til Roeskilde. *Borchs!*
 12. Spillede Comedie: Jean de France. Dands.
 13. Reiste ind med Postmesterens.
 14. Saae Hugo v. Rheinberg. Kjøbte Billeter til Postmesterens.
 15. Begyndte at læse Saxo Grammaticus. Vi vare om Aftenen hos Dittens ¹⁰⁾.
 16. Blev inviteret til Bruuns. Var paa Udstillingen med min Fætter¹¹⁾.
 17. Spiiste Middag og Aften hos Bruuns. *Piantanida* ¹²⁾. Frøken Haagens Confirmation.
 18. Var paa Comedie. Saae Crispins Forvandlinger ¹³⁾. Talte med Oehlenschläger.
 20. Gjorde Visit hos Bruuns. Fik Fru Bruuns Digte til Oversætning ¹⁴⁾.
 21. Besøgte Oehlenschl. Lottes ¹⁵⁾ Fødselsdag. Kongenshave. Spiiste hos Madam Bruun med Clauswitz etc.
 22. Drak Thee hos Molbech med Brun og Clauswitz — *Ingemann*.

23. Prøve hos Haagens paa Barselstuen.
I disse Dage bladede jeg adskillige af Baggesens Skrifter igjennem
26. Comedie hos Haagens: Barselstuen. Dands.
29. Weyse bragte Frue Brun min Oversættelse og Sonet¹). Sibbern og Kruse kom. — Historien.
30. Fik Brev fra Frue Brun. — *Adelheid u. Ainar*²).
Skrev i disse Dage en Mængde Folkesagn og
- Maj. 1. Var hos Bruuns, men blev ikke modtaget.
2. Arbejdede for Alvor paa min Legende³). Falsen, hans Kone og Kruse⁴) kom.
3. Fik Brev igjen fra Fru Brun. Gjorde Visit om Aftenen. Profess. [?]
4. Sluttede Legenden. Amuletten.
5. Laante 102 R. DC.⁵) hos Schow. Sviir for Skielderup⁶).
6. Var hos Bruns. Molbech. Guillemot. Lund⁷). Bonsoir.
7. Besøgte Lund, og saae hans Malerier. Oehlschläger var her om Aftenen.
8. Var hos Bruns, og spiiste der om Aftenen. Baggesen, og hans Vers om mig⁸). Guillaumot. Brøndsted⁹).
9. Læste Legenden for Oehlschl. Tilbagegav Amuletten, tog en anden.
11. Var hos Baggesen, men traf ham ikke.
12. Clauswitz reiste.
14. Solgte Pindar for 100 Rdlr. D.C. Betalt Schow. Andreas Holsten og Hanne spiiste til Middag hos os. Besøgte Baggesen og traf ham.
15. Spadserte en lille, meget fornøielig Tour med Bredsdorff¹⁰).
17. Gjorde Visit hos Bruns.
18. Besøgte Major Rustad¹¹) og Julie Lütken.
24. 1ste Skovtour. Igjennem Charlottenlund til Dyrehaven. Ad Ordrupsveien hjem. *Tante Lise og Hanne*. Boldtspillet.
29. Paa Bakkehuset. Mariane.
30. Accorden med Weyse. Bedrøveligt Udfald. Liderlig [?] Aften.
31. Ketty Potter¹²). — Paa Comedie med Hanne og Lucie (Røverborgen).
- Juni 3. Aftalen om at gaae til Casorti.
4. De sorte Riddere¹³). Bolette [?].
5. Det store Selskab hos Bruns.
6. Spadseretouren med Ketty, som jeg fulgte hjem.
7. Elers og lille Peter¹⁴) kom.
8. 2^{den} Skovtour. Til Lyngbye (Sorgenfrie Slot) og Dyrehave, ad Ordrupsveien hjem. *Bolette* [?]. *Brun*. Boldspillet.
9. Hos Casorti¹⁵) med Ketty. Streg i Regning.
11. Elers, Peter og Lucie spiste hos os, om Middagen. Saa et Glimt af K: Den grønne Chacot [?] til 50. Var om Aftenen hos Ørstedts.

12. Tante Lise reiste til Falster.
 16. Das Donauweibchen ¹⁾.
 18. Bruun reiste til Sopianholm.
 19. Eco y' Narcisso ²⁾ læste jeg i denne og følgende Dage.
 26. Reiste til Sophienholm med Conferenceraaden ³⁾, gjorde en moersom Tour med Lund og Münter ⁴⁾, (Kronstern, Rosen, Lützow).
 27. Gik til Dyrehaven. Fortæring i et Telt. Kjørtc hjem paa en Kildevogn.
 29. Hjertets Udøselse for min Moder. Svømmede første Gang i Aar. Skrevet spansk Brev til Frøken Mariquitta Dreyer ⁵⁾.
- Juli 2. Skrev til Hansen ⁶⁾; fik Brevet tilbage fra Posthuset. — Skrev det løgnagtige Brev til Bruun.
 4. Comedien med Bruun.
 5. Brev til Hanne.
 8. ^{3^{die}} Skovtour paa en Holstensvogn: *Lyn[g]bye*. Jeg gik til Sophienholm og hentede Bruun. Rousseaus Heloïse. Spadseretur gjennem Brede, Ørholm, v. Hemmerts Have ⁷⁾, Brede. Æsel-tourene ⁸⁾.
 9. Skrev til Prof. Heiberg ⁹⁾. Gyllembourg reiste ud til Bangs. Ørstedes var hos os.
 10. Min Moders og min Odyssee.
 11. Gyllemb. kom hjem.
 17. Gyllembourg hos Drewsens i Dyrehaven.
 18. Hos Falsens om Middagen. Bruun kom.
 19. Kjørtc ud med Bruun og Tanten. — Rosen. Andacht am[?] Kreuzen. Spillemanden. Jordbærrerne. Roserne. Bruun fulgte mig et Stykke.
 20. ^{4^{de}} Skovtour. Bernstorff. Dyrehaven. — Med Howitz og Holstein. Bruun kom; Min Spadseretur med ham fra Bernstorff til Dyrehaven. Han bleg og rød. — Ovid.
 23. Bredsdorffs Examen. Mit poetiske Brev til Bruun ¹⁰⁾. Fik ogsaa Brev fra ham.
 24. Kjørtc med Conferenceraaden. Bruuns Dumhed. Middagsbordet. 2 Spadseretoure. Mr. Dreyer. { De skønneste Som-
 25. 3 Spadseretoure. { meraftener tilbragte
 27. Spadserede ind med Oehlenschläger. { paa Sophienholm.
 28—30. Skrev Digtet: *Til Frøken Ida Brun* ¹¹⁾.
 29. Vi var hos Dittens. Kjørtc ind paa Fugls Vogn.
 31. Sendte *mit Digt til Ida Brun* ud til Sophienholm.
- gust 3. Spadserede med Moder, og reciterede mit Digt til Ida for hende. Viste Moder Gustavas ¹²⁾ Haarlok og Ring.
 5. Bruun kom, og var hos os om Aftenen. Jeg fulgte ham til Howitz.
 7. Rosenvinges og Frøken Langes Bryllup ¹³⁾. Frue Rahbek. Heger. Münster. Frøken Dreier etc.

8. Gratulationen hos Rosenvinges.
 10. Middagsselskab hos Hedemanns. Kjøretour.
 11. Besøgte Rosenvinges om Formiddagen.
 14. Aftenselskab hos Ørsted.
 14. og 15. Poetisk Correspondance med Weyse.
 16. Kjørte til Sophienholm. Oehlenschl. hans Rom.¹). Lotte.
 18. Gik til Byen med ladte Pistoler.
 22. Kjørte ud med Weyse og Jomfru Henriquez til Sophienholm.
 23. Gik tilbage. Fik Brev fra min Fader, dateret: Paris 12^e August.
 25. Min Navnedag. Begyndte atter at hæve mine Ugepenge.
 26. Howitz Licentiatgrad.
 27. Besvarede min Faders Brev.
 28. Hos Dittens. Visit af Fru Oehl. og Lotte.
 31. 5^e Skovtour. Med Holsteins. Til Dyrehaven, hvor vi drak Kaffe og Lyngby, h. vi drak Theevand [?].
- Septbr. 2. 6^e Skovtour. Med Bruun og Howitz. Til Bernstorff, Dyrehaver Gjennem Lyngbye hjem. Det medicinske Selskab. Regnveire Krigen. Essendrupiaden.
 7. Det svenske Selskab.
 8. Kjørte til Sophienholm med Ida og Mariquita. Münters. Professo *Welcker* fra Giessen ²). Frue Bruns *Jugendgeschichte* ³).
 12. Aftenbesøget hos Frue Paulli ⁴) i Byen. Mariquitas Portrait. *Magazin des Enfants* ⁵).
 13. Bal hos Tuteins ⁶).
 14. Morgenbesøget hos Frue Paulli. *Laante hos Schultz 1000 Rd D.C.*, som skal betales i December d: A:
 20. Idas Fødselsdag. Min Sonet ⁷). Oehlenschlägers ⁸) og Professo *Welckers* Digte. — Baggesen etc.
 21. 7de Skovtour. Med Bruun og Howitz. Bernstorff, Frokost — Eremitage, Middag — Sorgenfrie, Theevand. Stjernehimlen.
 24. Lille Hei ⁹) kom, og logeerte hos os.
 25. Bruun reiste til Falster. Kjørte ud med Conferenceraaden. Toulon Des Meune [?]
 26. Mariquita tog bort.
 27. Oehlenschlägers kom. Touren til Sorgenfrie med Lund.

}	De skjønneste
	Høstaftener
	tilbragte
	paa Sophienholm

 28. Skovturen til Springforbi.
 29. 8de Skovtour. Med Holsten og Heiberg. I Bernstorff mødte[s] jeg med Øhlenschl. til Frokost. Eremitage. Middag. Øhl. gik tilbage til Sophienh.
- Oktr. 1. Tante Bruns ¹⁰) Fødselsdag, som celebreredes . .

2. .. i Dag. Jeg kørte til Soph. med Weyse og Lotte, og tilbage med samme. Oehlenschlägers Digt. Lille Hei reiste bort.
12. Selskabet hos Olsens¹⁾ paa Biskop Balles Fødselsdag. Mariquitta og Sophie²⁾. Jany Olsen³⁾. Julie Drewsen⁴⁾. *Frue Balle*. Baggesen. Salicath. Wahrenstedt [?]. Min Onkel.
15. Falstrerne⁵⁾ kom.
16. De Forlovede. Rosenvinges.
17. Lises.
18. Selskabet hos Rosenvinges. Visen. Dorettes og min Farbroders⁶⁾ Afreise.
20. Reisen til Sophienholm med Mariqu. og Sophie.
21. Reinhardt⁷⁾ og Tante kom. Skjærmbrettet.
- 22.
23. Frisuren. Haarene. Petrarca.
24. Afreise med Reinhardt. Brevet til Ida om Bambino⁸⁾ etc.
28. Aftenselskabet hos Buntzens⁹⁾. Stevnemødet.
30. Hos Camilla, men forgjæves.
31. Hos Camilla, som jeg traf.
 2. Hos Camilla. Hos Paulis (Ariost). Hos Lises. Forærte Bolette Ørenklokker.
 4. Hos Camilla. Paa Raadhuset med hende. Bay¹⁰⁾. Fru Dupuy¹¹⁾, som jeg besøgte. Frue Saintaubain¹²⁾.
 5. Reiste til Sophienholm med Mariquita og Madam Kübnitz.
 6. Barselvisiten hos Balschs. *Ida Bruuns Signet*¹³⁾.
 7. } *Sophienholm om Efteraaret*¹⁴⁾. Reed til Lyngby. Kørte ind med Posten.
 9. Min ny sorte Kjole. Første Correctur af Kruses Fortælling¹⁵⁾. Gik med Camilla til Louise Møller¹⁶⁾. Gav min Moder Eau de Lavande. Visit hos Bruns. Blindtarm.
10. Begyndte mine Studeringer.
11. Læste første Gang med Beeken [ell. Becker].
12. Nervefeberpatienten paa Klinikum.
13. Fandt mig upasselig.
15. Lagde mig til Sengs, og tog et emeticum¹⁷⁾. Min Sygdom erklærede sig til en Nervefeber.
14. Kom for første Gang ind i min Moders Værelser, spiiste til Middag og Aften med de andre.

III

KLADDE TIL ET UTRYKT TYSK FORTÆLLING-FRAGMENT (1822).

(J. L. Heibergs Arkiv C 2, R. A.).

1. Kapitel, welches weitläufig genug ist, aber nur wenig enthält.

Ich weiss nicht, lieber Leser, ob es dir ebenso geht wie mir, dass es di ein besonderes Vergnügen macht, wenn du bisweilen auf der Reise in einer grossen, gut eingerichteten Gasthof einkehrst, wo viele, reinlich angezogen Bediente, jeder mit einer Kerze in der Hand, dich an der Schwelle empfangen und dich in ein hübsches Zimmer begleiten, wo du in einem blendend weissen Bette, nach den Ermüdungen der Nacht ausruhst, bis du des andern Morgens wieder durch den Klang der Posthörner, das Schellen der Herren und das Hin- und Herlaufen der Diener aus deinem Schlaf geweckt wirst. Dann stehst du langsam auf, ziehst dich gemächlich an, frühstückst auf deiner Zimmer, gehst aber zur Mittagszeit an dem allgemeinen, wohlbesetzten Tisch wo du lauter fremde Gesichter siehst, deren einige dich durch ihre Caricaturzüge belustigen, andere, besonders die der Frauen, durch ihre Reitze anziehen. Viele scheinen dir auch schon bekannt zu seyn, und doch kennst du sie nicht. Sie bilden die grosse Klasse der Personen, die allen ähnlich sind, weil sie Niemanden gleichen. Man glaubt sie hie und da gesehen zu haben, und doch sind's nicht die nämlichen. Man entdeckt sie überall, und nirgends erkennt man sie. Da sitzt du nun, und bildest insgeheim Vermuthungen über die Gäste, welche dir als die merkwürdigsten erscheinen. Diese junge Dame welche so schmachtend aussieht, kann nicht anders wie ein unglückliche Mädchen seyn, das durch die Härte ihrer Eltern den liebsten verloren hat den sie nun auf der Strasse an jedem fremden Orte zu begegnen hofft, und wenn sie ihn nicht findet, in schwermütige Gedanken fällt. Der Mann da muss ein alter Militair seyn, das sieht man nicht sowohl an der tiefen Narb über seiner Stirn. Nein dergleichen finden sich auch bey Leyten, die keinen Kriegszug mitmachten. Aber seine fast nie veränderliche Miene zeigt in ihm den Mann, der zum Gehorchen wie zum Befehlen geschaffen ist. Jene Jüngling, der keine Halsbinde, aber einen Schnurrbart hat, und so mild vo

ich hin schaut, ist ein Student, das kann gar nicht fehlen. Die beyden, welche
 ■a sitzen, und sich ganz leise unter zärtlichem Lächeln unterhalten, müssen
 ein junges Ehepaar seyn. Denn wenn der Blick der jungen Dame dich
 zuweilen gleichsam wider Willen berührt, scheint seine Kälte zu sagen: be-
 trachte mich ja nicht; du siehst, ich liebe ausschliessend meinen Mann.

In Summa: Das Leben in den Gasthäusern hat für mich einen ganz eigenen
 Reiz. Ich wünsche, lieber Leser, dass dies auch mit dir der Fall seyn mag;
 denn sonst wirst du an der folgenden Geschichte wenig oder gar keinen Ge-
 schmack finden.

Schon höre ich im Geiste die verschiedensten Urtheile über jene Einleitung,
 die ich so eben meiner Erzählung vorausgeschickt habe. Einige Schöngeister
 — wie man sie gewöhnlich nennt, vermuthlich nach der Regel: *lucus a non
 lucendo* — erheben ihre Stimmen gegen einen, nach ihrem Gesichtspunkt, so
 unedlen Geschmack. Seit wann, rufen sie aus, sind der Poesie alle Tempel so
 verschlossen worden, dass sie sich in ein gemeines Wirtshaus zu flüchten
 braucht? Sind der Mond, der Wald, die Blumen nicht mehr da, um ihr ein
 würdiges Opfer zu bereiten?

Den Herren welche diese Einwendung machen, antworte ich ganz kurz,
 dass es Momente für jedes gibt, dass man zuweilen wunderbar genug ge-
 stimmt ist das Küchenfeuer dem Monde, und das falsche Tönen der Post-
 hörner dem Flöten der Nachtigallen vorzuziehen. Überhaupt denke ich von
 der Poesie, wie d. h. Augustinus von dem Paradiese sagt: dass es gewaltig
 gross sey, und fast alles was auf Erden ist, in sich aufnehmen könne, ja dass
 sogar vieles, was hier in die Finsterniss gebannt ist, dereinst von den Strahlen
 seiner heiligen Sonne beleuchtet werde.

Andere Leser wünschen sich vielleicht Glück zu, weil der Verfasser den
 Gasthöfen so geneigt ist. Sie wissen, dass alle Greuel- und Gespensterschriften
 entweder in alten Schlössern oder in Gasthäusern vorgehen. Allein diese
 Leser muss ich bitten sich ja nicht Erwartungen zu machen, die vielleicht
 in der Folge unerfüllt bleiben konnten. Was ich zu erzählen habe ist äusserst
 einfach und natürlich. In dem Gasthofe, den ich jetzt gleich schildern werde,
 spukt keine *Ahnfrau*, und die einzige *Schuld*, welche da gekannt ist, setzt
 keine andre *That*¹⁾ voraus, als mit freiem Willen ins Gasthaus gekommen
 zu seyn. Diese Schuld wird zwar vom Gastwirth in gebrochenen Linien auf-
 geschrieben, die doch niemand für Verse rechnen kann, wenn auch hie und
 da, man weiss nicht wie, auch nicht warum, ein Paar Worte mit einander
 reimen sollten.

Ein neues Urtheil, worauf ich aber weit mehr Gewicht lege, wie auf die
 beyden vorhergehenden, kommt von gebildeten Frauen her, und schon höre
 ich mich folgendergestalt von diesen angeredet: Wie können Sie sich dort
 [an] einem so unruhigen Ort, wie in einem Gasthofe gefallen? Dort sehen
 Sie ja die Menschen nur von ihrer Aussenseite an. Keine innern Verhältnisse
 werden sich Ihnen offenbaren, in diesem ewigen Lager, wo alles poltert und
 kaum genaht sogleich wieder verschwindet.

Diese Einwendung hat gewiss etwas wahres, übrigens wird sie nur von den Frauen gemacht, und in allem was ich mir vornehme, suche ich immer diesen so viel wie möglich zu gefallen. Allein ich bin ein ganz eigener Mensch. Durch meine frühesten Verhältnisse in die weite Welt herumgetrieben, bin ich kaum Zuschauer des jährlichen Glückes gewesen. Ich habe viele Menschen kennen gelernt, aber mit keinem bin ich recht genau verbunden gewesen. Wenn ich wieder nach diesem oder jenem bekannten Ort komme dann sehen mich meine Freunde mit Vergnügen, und sagen, ich wäre ein guter Junge; geh ich aber wieder weg, dann thut ihnen das auch nichts. Denn nirgends habe ich einen tiefen Eindruck, ein bleibendes Gefühl hinterlassen mit keinem bin ich in recht nahe Berührung gekommen. So bin ich denn von jeher gewohnt alles wie im Vorüberfluge und als wechselnd zu betrachten. Die ganze Welt erscheint mir nur als ein ungeheurer Gasthof.

Es sollte mich herzlich freuen, wenn ich zu berichten hatte, wie, als ich in einem stillen Walde ging, plötzlich eine schöne Reiterin, mit einer Falke auf der Hand, aus dem Gebüsch hervorsprengt, mich nach ihrem prächtigen Schlosse einlud, wo ich unter schönen Damen, und feinen Herren, mit Dichtung, Gesang und Tanz, die Zeit gar anmuthig vertrieb, während mich insgeheim die Schönste der Schönsten ihrer Liebe würdig hielt. Allein so was ist mir in meinem Leben nicht begegnet. Ich habe vielleicht zu sehr das Glück gesucht, um es je zu finden. Es will nicht gejagt werden; es ist eine spröde Dame; sie macht nur diejenigen glücklich, welche sich nicht um sie bewerben.

Ich werde daher nur schildern was ich erlebt habe, und was ich kenne, leider ist das nur sehr wenig, und weil die Geschichte, die ich erzählen werde, sich in einem Gasthofe wirklich zugetragen hat, so bin ich ja genöthigt, um der Wahrheit treu zu seyn, das Local unverändert zu lassen. Überhaupt werden meine schöne Leserinnen bald erfahren, dass dieser Gasthof kein gewöhnlicher sey. Um die Behauptung zu rechtfertigen, werde ich sogleich an die Sache gehen.

Auf einer Reise von Paris nach Deutschland, kam ich vor einigen Monaten, es war grade im Frühling, nach ein hübsches deutsches [sic!] Städtchen am Rheine, wo ich, ohne einen einzigen Menschen zu kennen, ohngefähr 8 Tage zubringen sollte, in Erwartung einiger Nachrichten, Briefe und Ordres, die ich aus Paris erhalten sollte, und ohne welche ich nicht weiter gehen konnte. Als ich in das Städtchen einfuhr, war ich sehr übler Laune, weil ich den langen Aufenthalt voraussah, den ich in einer so kleinen Stadt machen musste. Ich sass ganz mürrisch in einer Ecke des Wagens, und verschmähte sogar, als ich diesen auf dem Stadtpflaster rollen hörte, aus dem Fenster hinauszugucken, um meine Neugierde zu befriedigen. Du hast Zeit, die Stadt zu besehen, sagte ich mir selber, und liess mich in meinen langeweiligen Gedanken nicht stören. Bald hielt der Kutscher an, und frug mich, wo er mich hinführen sollte. Wohin Sie wollen, antwortete ich. Er liess sich auch nicht zweymal sagen, sondern hielt, beynahe in demselben Augenblick, an einem

Gasthofe, wo ich ausstieg, und, ob es gleich noch früh war, gleich zu Bette ging.

Blos um meine Leser nicht irre zu führen, füge ich hinzu, dass dieser Gasthof noch nicht derjenige sey, der in meiner Erzählung einen so wichtigen Platz einnehmen wird.

Nach einem Schlaf von ohngefähr 14 Stunden, kam es mir vor, als hätte ich beynahe ausgeruht. Ich stand daher auf, und weil das Wetter gerade sehr schön war, ging ich gleich aus, um den Rhein zu sehen.

Es hat was ganz eigenes, Dinge [?] zu sehen, mit deren Namen wir seit frühester Kindheit bekannt waren, es sey nun Personen oder leblose Gegenstände. Man hört lebenslänglich von so vielen Dingen sprechen, die man nie gesehen hat, und wahrscheinlich nie zu sehen kriegt, dass man bisweilen geneigt seyn konnte, die Existenz dieser Gegenstände eben so gut zu bezweifeln, wie die der Gespenster und übernatürlichen Dinge, von denen wir auf immerfort reden hören, ohne ihnen in der Wirklichkeit zu begegnen. Geschieht es nun einmal, wie dies auf Reisen der Fall ist, dass ein solcher vielbesprochener Gegenstand körperlich vor unsere Augen steht, dann scheint es nur, als hätte das Wort, der Laut sich gleichsam versinnlicht; und weil die Gegenstände selten unseren Vorstellungen entsprechen, ist der Eindruck meistens nicht angenehm. Mir wenigstens ist es immer gewesen, als wenn ich aus einem phantastischen Traum geweckt werde, oder aus einer poetischen Anschauung plötzlich in eine gemeine Wirklichkeit versetzt ward. So ging es mir auch, als ich mit einem Mahle den Rhein erblickte. Es ist gerade in dieser Gegend nicht sehr pittoresk, doch schön genug, und würde mir gewiss sehr gefallen haben, wenn ich nur nicht gewusst hätte, dass es der Rhein wäre, von dem ich mir immer eine so gigantische Vorstellung gemacht hatte. „Dies ist der Rhein, dies ist der Rhein“ — sagte ich mir zu wiederholten Malen, um mich in das gewünschte Gefühl hineinzusetzen. Allein das Gefühl ist frey, und flieht, wie natürlich, allen Künsteleyen und Zwangsmitteln.

Wie man aber unzufrieden wird das Erwartete nicht zu finden, so wird man gewöhnlich belohnt durch die Entdeckung von etwas eben so unerwartetem; so wie überhaupt das Gute was wir uns in dieser Welt wünschen, wenn es uns wirklich zutheil wird, doch niemals in der Form erscheint, worin wir es suchten, sondern immer mit Modificationen, auf die wir nicht vorbereitet waren. Dasjenige was wir Glück, Zufall oder Vorsehung nennen, ist für die meisten Menschen eine strenge Erzieherin, die ihre Schüler zwar nicht gänzlich darben lässt, aber sie auch nicht verwöhnen will. Unbarmherzig schlägt sie die schönsten Hoffnungen ihrer Kinder entzwey; damit aber wir ja nicht an ihrem mütterlichen Herzen verzweifeln mögen, schickt sie ihnen gewöhnlich nachher, so viel von dem Gewünschten, als nöthig ist um ihren Muth wieder zu beleben, aber auch nicht mehr. Von dieser allgemeinen Erziehungsregel, macht sie freilich, wie es viele andere Mütter, einige Ausnahmen, indem sie Lieblinge hat, denen sie alles gewährt, und Stiefkinder, denen sie alles versagt. Beyde sind aber nur in geringer Anzahl.

Dasjenige, was diese Gedanken, die ich zwar früher oft Gelegenheit gehabt hatte anzustellen, wieder in mir erregte, war die plötzliche Entdeckung einer wunderschönen Gartenanlage dicht am Flusse, von der ich nie hatte reden hören, und deren Kunst mir die imposante Natur, die ich erwartet hatte, aber nicht gefunden, gänzlich vergessen liess. In der That, es ist dies einer der schönsten Gärten, wo nicht der allerschönste, den ich je gesehen habe. Der freye Geschmack, worin er angelegt ist, hat nichts desto weniger die griechischen Tempel, die künstlichen Ruinen und andre Lächerlichkeiten, die man nur zu häufig in unsern Gärten antrifft, aus seinem Bezirke verbannt. Die schon an sich schöne Natur ist von dem Architecten dieses Gartens, mit feinem Sinne benützt worden. Überall hat er das Gefühl einer durch Kunst veredelten, aber nicht gequälten Natur erregt; und so wenig ist seine Kunst in Contrast mit der Natur, dass vielmehr der Garten ganz einfach mit der umliegenden Gegend zusammenschmilzt. Scharfe in die Augen springende Begränzungen eines Gartens, wie hohe Mauern und dergl. sind immer, meines Bedünkens nach, eine grosse Geschmacklosigkeit; sie einschränken und erdrücken das Gefühl, welches von der Kunst sollte erweitert werden. Hier im Gegentheil scheidet kaum ein lebendiger, ganz niedriger Zaun den Garten von seinen Umgebungen. An mehreren Stellen geht der Fahrweg durch den Garten selbst, und zeigt dann dem Spazierenden alle die verschiedenen Phasen seines wandelbaren Lebens. Bald ziehen Reisende vorüber. Bald kommen Bauern mit Tragkörben. Einmal sah ich auch eine Leichenschar durchziehen. Es war, wie ich es nachher erfuhr, eine junge Mutter, in der Blüte ihrer Jahre gestorben. Zwey kleine Kinder, ein Knabe und ein Mädchen, folgten dem Sarge am nächsten; das Mädchen weinte laut und schluchzte; der Knabe, welchen sie in der Hand hielt, ging mit blassem Gesicht und starrem Blick, aber ohne Thränen zu vergiessen. Es schien, als wenn die vielen Trauerweiden welche da standen, absichtlich ihre Häupter geneigt hatten, um ja nicht, was man sonst der Natur vorwirft, gefühllos bey den Leiden der Menschen zu erscheinen. Überhaupt ist der Übergang vom Garten zum Lande, mithin von der Kunst zur Wirklichkeit, so sanft harmonisch, dass man sich zuweilen fragen muss, ob man noch in dem Garten, oder schon ausserhalb seiner Gränzen ist, wie es denn auch kaum zu bestimmen ist, ob der Rhein selbst in dem Gartenbezirke begriffen ist, oder nicht. Hundert Nachtigallen, die eine mit der andern wetteifernd, schlagen in den Bäumen. Du musst nämlich wissen, lieber Leser, dass diese kleinen Geschöpfe hier eine Art von Bürgerrecht geniessen. Unter hoher Strafe ist es verboten, eine Nachtigall zu fangen, einzusperren, zu blenden, oder auf irgend eine Weise zu quälen. Ein jeder, der eine Nachtigall im Käficht hat, und könnte er auch beweisen, der Vogel sey meilenweit her gekommen, und habe ihm noch soviel gekostet, muss ihm gleich die Freyheit geben, ohne Lösegeld zu bekommen. Die in Frankreich so viel besprochene *liberté individuelle* des *citoyen* steht leider nicht auf so festen Füßen wie die der Nachtigallen hier, wo selbst die Unterschrift von drey Ministern kaum hinreichen würde, um den Gesang eines

solchen Vogels für aufrührerisch zu erklären, und seine Person somit in Verhaft zu nehmen.

In diesem schönen Garten schlenderte ich nun den ganzen Tag herum. Seine Gränzen, seine Umgebungen, seine verschiedenen Theile, alles wollte ich kennen lernen. Das grobe Bedürfniss des Hungers, das ich lange vergessen hatte, war kaum gestillt worden, als ich wieder in den Garten hineinging, um mein topographisches Studium fortzusetzen. Der Mond, noch nicht voll, stand schon hoch am Himmel. Ein ganzes Chor von Nachtigallen, feierte die Heiligkeit der Abendstunde, und eine Menge von Menschen aus der Stadt hatten sich als Zuhörer dem heiligen Amt zugesellt. Wie man aber in dem Tempel der Gottheit, sey man auch noch so andächtig, sich nicht wohl enthalten kann, seine schöne Andachts-Schwestern mitunter zu betrachten, und so dem Schöpfer in seinem vollkommensten Werke zu loben, so musste ich auch jetzt in dieser natürlichen Kirche, wo die Bäume das Gewölbe, der Mond die Kerzen und die Nachtigallen das Orgel vertraten, die vielen Schönen betrachten, welche dem feyerlichen Abendgesange beywohnten. Je öfter ich schönen Frauen begegnete, die gewiss, wie es mir nach ihrem Anstande schien, auch von feinen Sitten seyn mussten, um so mehr verdross es mich, dass ich keinen Menschen kannte, in einer Stadt wo ich mich so lange aufhalten sollte, und auch gar nicht wusste, wie ich dazu kommen konnte, irgendeine interessante Bekanntschaft zu machen. Einige Kinder spielten im Grünen. Aus einer Gewohnheit, die ich nachher erklären werde, pflege ich, besonders wo ich unbekannt bin, die Kinder am ersten anzureden, zumal weil man mit diesen weniger Rücksichten zu beobachten hat, und auch durch die Bekanntschaft der Kinder bisweilen zu der der Eltern und der Verwandten gelangt. An diese Kinder wandte ich mich sogleich. Es waren Mädchen von nicht bis zehn Jahren. Ich that ihnen einige unbedeutende Fragen; sie wurden aber durch meine Anrede so betroffen, dass sie, ohne mir nur zu antworten, gleich das Spiel verliessen, und halb lachend halb staunend wegliefen, indem sie sich auf der Flucht einigemal umkehrten, und mich wie ein fremdes Thier angafften. Dies alberne Betragen war mir um so verdriesslicher, als ich in Paris gewohnt war in den Kindern lauter vernünftige kleine Wesen zu finden, die weit über ihre Jahre hinaus sind, und eine sehr unterhaltende Gesellschaft bilden. Unzufrieden, schon gegen die Sitten des hiesigen Ortes gesündigt zu haben, und nichts desto weniger darauf sinnend, wie ich es nochmals thun sollte, aber mit besserm Erfolg, ging ich mit langsamen Schritten eine schöne Allee auf und ab, wo viele Leute auf den Bänken sassen, die zu beyden Seiten des Weges gestellt waren. Plötzlich entdeckte ich auf einer Bank ein wunderschönes Mädchen, das aber auch nicht viel mehr wie ein Kind zu seyn schien, denn sie konnte ohngefähr dreyzehn Jahre alt seyn. Die schönsten schwarzen Augen, die man nur sehen kann, ein kleiner Mund, ein ovales Gesicht, dies alles machte einen so plötzlichen Eindruck auf mich, dass ich einige Zeit, ohne es zu wissen, vor ihr stehen blieb, um sie recht zu betrachten. Sie bemerkte es und erröthete. Wie sie ihre Fassung verlor, kam die

meinige gleich zurück. Jetzt erst bemerkte ich, dass sie neben einem Mann von mittleren Jahren sass, den ich gleich für ihren Vater hielt. Ich ging langsam vorbey, kam aber bald wieder zurück, und weil unterdessen die Bank, welche der ihrigen gegenüber gestellt war, leer geworden war, liess ich mich sogleich darauf nieder, um das schöne Schauspiel recht zu geniessen.

Und hier, lieber Leser, lade ich dich ein, neben mir Platz zu nehmen. Du wirst hier ganz angenehm ausruhen nach den Ermüdungen, welche die Länge des ersten Kapitels meiner Erzählung dir ohne Zweifel verursacht haben. Das Wetter ist schön, der Mond scheint, die Nachtigallen flöten, die Jasminen duften, und das schöne Mädchen sitzt uns grade gegenüber. Sollt' dies alles dir nicht hinreichen, so werde ich noch hinzufügen, dass ich dir etwas zu vertrauen habe, was du vielleicht nicht ohne Theilnahme hören wirst.

Zweytes Kapitel,

welches zwar mehr enthält wie das vorige, doch keine Fortsetzung des Anfangenen.

Wie gesagt, lieber Leser, ich habe etwas auf dem Herzen, was ich dir gerade aus gestehen werde. Nicht ohne Schüchternheit öffne ich dir das verschlossene Gemach meines Busens. Doch, die Dämmerung, welche so eber einbricht, gibt mir Muth zu dem Bekenntnisse, indem sie einen magischen Schleyer webt, der mich selbst und meine Worte in seine sanfte und zarte Falten einhüllt.

Ehe aber die Finsterniss zu gross wird, lasst uns doch das schöne Mädchen recht betrachten. Sieh nur, wie sie niedlich angezogen ist. Sie trägt einen bunten seidenen Rock, mit langen Ärmeln, von dem Zeuge gemacht, das man schottischen Taffetas nennt. Ein weisser Kragen bedeckt ihren Hals und ihre Schultern. Ihr Gürtel ist durch eine hübsche stählerne Schnalle geschlossen. Sie hat auf dem Kopfe einen einfachen Strohhut, der ihr schönes Gesicht nur zu sehr verbirgt. Sie trägt weisse Handschuhe, hat auf den Füßen kleine blaue Schuhe, und hält in der einen Hand ein blendend weisses Schnupftuch, während ihr die andre ruhig im Schosse liegt. Nie habe ich eine anmuthigere kleine Person gesehen.

Schweige, lieber Freund, schweige. Seh ich doch wohl an deiner ernsthaften Miene was du von mir denkst. Lass mich den Vorwurf begegnen, noch ehe er gemacht ist. Es scheint dir wunderlich, um den mildesten Ausdruck zu gebrauchen, dass ich für eine Person, die noch ein Kind ist, ein Gefühl hegen kann, das, wenn er auch nicht Liebe seyn sollte, doch von dieser Leidenschaft vieles geborgt hat. Über diesen Punkt lasst uns ja einig werden; denn sonst werden wir es in der Folge nimmer seyn.

In Paris, wo ich einige meiner besten und bedeutendsten Jahre verlebt habe, findet man nicht sehr viele schöne Frauenzimmer, das heisst verhältnissmässig zu der Bevölkerung der Stadt. Dies ist um so wunderlicher, weil die Kinder fast ohne Ausnahme alle auffallend schön sind. Und die Schönheit

ist noch was sie am wenigsten auszeichnet. Aber von Seiten des Geistes sind sie, wie ich schon zu bemerken Gelegenheit gehabt habe, wenigstens die Mädchen, so weit über ihre Jahre hinaus, dass man sich auf der angenehmsten Art mit ihnen unterhalten kann. So geschieht es, dass man sehr leicht, und fast ohne es zu wissen noch zu wollen, das Gefühl, was man sonst nur für erwachsene Frauen hat, schon auf jene überführt. Man kann auf diese kleinen Mädchen anwenden was Pretiosa in der anmuthigen Novelle des Cervantes von den Zigeunerinnen ¹⁾ sagt: „Es gibt keine alberne Zigeunerinn, ein Mädchen von 12 Jahren bey uns weiss mehr wie ein andres von 26; denn wir haben den Teufel und die Erfahrung zu Lehrmeistern, und die beyden bringen uns in einer einzigen Stunde mehr bey, wie uns jeder andre während eines ganzen Jahres erlernt.“ So spricht Pretiosa von den Zigeunerinnen. Ich weiss nicht, ob die kleinen Pariser-Mädchen auch den Teufel und die Erfahrung zu Lehrmeistern haben; aber gewiss ist es, dass sie von einem ganz besonderen Baum der Erkenntniss pflücken müssen, um so zu werden wie sie sind. Hiezu kommt, dass die älteren Mädchen, so wie sie heranwachsen, meistens äusserst streng erzogen werden, wodurch sie sehr furchtsam und zurückhaltend werden mit demjenigen, den sie nicht genau kennen, während hingegen die ganz jungen, wegen ihrer unbefangenen, aber doch sittsamen und ächt weiblichen Wesens, etwas von dem freyeren Ton der verweyratheten Frauen haben. Diese Nuancen, die demjenigen, der sie nicht gesehen hat, recht unbegreiflich scheinen müssen, haben gewiss einen jeden, der lange genug in Paris gewesen ist, um einen allgemeinen Überblick des Mannigfachen zu gewinnen, durch ihre Neuigkeit betroffen.

An einem Orte wo die frühzeitige geistige Entwicklung der Kinder beynahe zu einer Regel geworden ist, es sey nun durch Natur oder durch Erziehung, an einem solchen Orte, sage ich, ist vielleicht die Erscheinung eines Mädchens wie die schon so berühmte Leontine Fay, ein weniger grosses Mirakel, als in einem anderen Lande. Von dieser wunderbaren Kleinen, die schon in ihrem zehnten Jahre eine der vorzüglichsten Schauspielerinnen war, die man je gesehen hatte, wirst du gewiss, lieber Leser, durch den allgemeinen Ruf etwas vernommen haben. Ich wollte aber wünschen, dass du gar nichts von ihr gehört hättest, damit du recht unbefangen dasjenige was ich dir über diesen Gegenstand mittheilen werde, erfahren könntest. Ich bitte dich daher, alles was du hiervon zu wissen glaubst, wo möglich, für einen Augenblick zu vergessen, und besonders die trivielle allgemeine Vorstellung von Wunderkindern ganz und gar zu beseitigen.

In der That, man kann der Leontine kein grösseres Unrecht thun, als wenn man sie, wie dies noch häufig in den öffentlichen Blättern geschieht, ein Wunderkind nennt. Sie, in deren kindlichem Gemüthe sich die Natur selbst mit aller ihrer Mannigfaltigkeit offenbart, ist gewiss kein Wunder, in der gewöhnlichen Bedeutung; man müsste dann das Wort in dem Sinne nehmen, worin uns die Natur selbst als ein Wunder erscheint, und zwar als das grösste von allen.

Talma und Leontine sind vielleicht die grössten Contraste die man je gesehen hat. Wenn man an ihm die ungeheure Kunst bewundern muss, womit er die Natur wieder erschafft, so ist Leontine hingegen nicht weniger merkwürdig durch die reine Natur, aus deren Offenbarung die grösste Kunst hervorgeht; so dass ihr ganzes Seyn und Wesen auf der Bühne, indem sie sich nur so zeigt wie sie wirklich ist, schon an sich ein vollendetes Kunstwerk bilden.

Dies mag hinreichend seyn, um ja nicht meine kleine Freundin mit den verstümmelten Treibhauspflanzen zu verwechseln, die man gewöhnlich Wunderkinder nennt. Leontine ist nicht durch die Erziehung gereift, und hat sehr wenig gelernt; auch hat sie das Lernen nicht nöthig, weil alle Ideen in ihr liegen, und sich von selbst ohne Mithülfe entwickeln.

Im August Monat 1821 füllte sie ihr zehntes Jahr; aber bereits im Frühling desselben Jahres war sie öffentlich aufgetreten, und hatte schon bey ihrer ersten Vorstellung den ungeheuren Beyfall gewonnen, der nachher alle ihre späteren Vorstellungen in eben so viele Triumph verwandelt hat. Jeder Abend wenn sie spielt, scheint ein Fest, ihr zu Ehren angerichtet, und man hat Mühe zu glauben, sie wäre da um die Zuschauer zu belustigen; es scheint vielmehr, als hätte sich das ganze Publicum in ihre Nähe gedrängt, um ihr seine Huldigung zu bringen.

Ihr Vater ¹⁾ ist ein guter Schauspieler in untergeordneten Fächern und kein übler Sänger; er spielt mit in den Stücken, wo seine Tochter sich sehen lässt. Früher hat er sich auf mehreren Bühnen, und zwar mit Beyfall gezeigt er ist auch einige Zeit Theater-Director in Marseille gewesen. Die Mutter ²⁾ ist eine sehr ausgezeichnete Sängerin, die lange in der grossen Oper prima donna war. Beyde sind gebildete Menschen, und besonders gilt die Madam Fay für eine Dame vom besten Ton, die wegen ihres Verstandes und ihrer feinen Sitten durchaus zu der guten Gesellschaft gehört. Sie hat noch eine ältere, schon völlig erwachsene Tochter, die sehr hübsch ist und eine schöne Stimme hat; sie spielt auch bisweilen eine Rolle mit, aber sie verräth kein besonderes Talent für die Bühne.

Die kleine aber ist mit einer ganz eigenen wunderbaren Schönheit begabt. Sie hat rabenschwarze Haare und ganz dunkle Augen, dunkel wie die Nacht die aber ein solches Feuer sprühen, dass wenn sie bisweilen in den Zwischenakten durch die kleine Öffnung des Vorhangs bloss mit einem Auge hinausguckt, sie gleich vom ganzen Publikum erkannt wird, und zuweilen mit Klatschen und lauten Rufen begrüsst. Dazu hat sie von Natur eine sehr blass Gesichtsfarbe, welche man aber auf der Bühne, wo sie geschminkt ist, nicht bemerkt. Beydes steht ihr gleich gut. Mit starken Farben erscheint sie als die schönste irdische Schöpfung; mit blassem Gesicht als ein überirdischer Engel. Ihr Gesicht ist oval; nach dem Kinn zu etwas spitz zulaufend; der Mund ist besonders schön, und wenn er lächelt, bilden seine beyden Lippen einen nach unten gekehrten Halbmond, der ihm einen unbeschreiblich reizenden Ausdruck gibt. Die Figur ist voller Grazie, daher auch ihr Tanz das Schweben eines Zephyrs ist. Ihre Stimme ist noch sehr kindlich, und gewis

icht genug ausgebildet um das viele Singen zu vertragen, was man ihr durchaus nicht erlauben sollte. Indessen weil das Genie, nicht, wie das Talent, in den verschiedenen Künsten verschieden ist, sondern für alle das nämliche, so hört man auch mit ungemeinem Vergnügen Leontines Gesang, weil sie ihr allgemeines Gefühl auch in die Musik überführt, daher sie immer mit Grazie und Ausdruck singt, und selbst die allerschwersten Passagen mit einem seltenen Geschmacke vorträgt.

Was ihre Rollen betrifft, so hat sie kein besonderes Haupt-Fach, eben weil sie sich zu allem schickt. Sie spielt alles ohne Ausnahme. Das comische und das tragische, das naive und das rührende, die leichte Conversation und der hohe Pathos, sind nur verschiedene Äusserungen ihres universellen alles umfassenden Geistes. Sie spielt Kinder, artige und unartige, junge Liebhaberinnen, zärtliche und flatterhafte, alte Frauen, Damen von Stand, Weiber aus dem Volke, und sogar Männerrollen. So macht sie zum Beyspiel in Alexis¹⁾ den unglücklichen Sohn, der früher auf das Anstiften seiner bösen Stiefmutter, aus dem väterlichen Hause gejagt, jetzt wieder zurückkehrt, und von dem Vater nicht mehr gekannt, in einer rührenden Scene, sich ihm entdeckt, und wieder seine Liebe gewinnt. Wenn sie diese Scene spielt, so weint und schluchzt das ganze Haus, dass man kaum ihre Worte verstehen kann. In einem andern Stücke spielte sie einmal einen dummen Savoyardjungen, der ganz unvermuthet zu Geld gekommen war. Da ging sie immerfort mit der Hand in der Hosentasche, und liess nicht ab, bey allem was sie sprach oder sonst machte, die Geldstücke klingeln zu lassen.

Das erste Stück worin sie auftrat, war eines von diesen bekannten Themen, worauf man Variationen zu hunderten gemacht hat. In diesem Stück aber, wo sie unter verschiedenen Verkleidungen erscheint, spielt sie ausser ihrer eigenen Rolle, noch die eines albernen Landmädchens, einer grossen präentionsvollen Schauspielerinn, eines alten schwatzhaften Weibes und einer Poissarde²⁾.

Wer sie in solchen Rollen nicht gesehen hat, sollte glauben, es müsste abstechend seyn, das kleine Mädchen mit lauter Erwachsenen spielen zu sehen. Keinesweges. Ihr vollkommenes Spiel thut, dass man sie in jeder Rolle für das hält was sie seyn soll, so dass sie einem wirklich gross erscheint, wenn sie gross seyn soll, alt wenn sie alt seyn soll, u. s. w. Ein recht witziges Pariser-Blatt bemerkte einmal dass einige Schauspieler die Gewohnheit hatten, sich ein wenig zu hücker, wenn sie auf der Scene mit ihr sprachen. „Dies aber“ — fügte der Journalist hinzu — „ist gewiss nicht das Mittel sich zu der Höhe von Leontine zu erheben“.

Nichts desto weniger, weil es immer Leute gibt, die nicht Einbildungskraft genug haben, um sich in eine dramatische Situation hinein zu versetzen, ohne sich von äusseren Kleinigkeiten stören zu lassen, so fanden auch viele, dass Leontine, um nicht die Illusion zu verletzen, so lange wie sie noch ein Kind ist, nur Kinderrollen spielen sollte. Weil aber äusserst wenig oder keine Stücke vorhanden waren, worin ein Kind die Hauptrolle spielt, so fing jetzt

alles was schreiben konnte, an eine neue Gattung von Schauspielen zu erschaffen, die wir der Leontine verdanken können, und deren hauptsächlichlicher Character darin besteht, dass ein Kind mit lauter erwachsenen Personen in Berührung, eine Haupt-Handlung leitet, deren Effect nicht auf Kinder, sondern auf ein erwachsenes Publicum berechnet ist. Die Aufgabe war gewiss nicht leicht, aber die ersten Versuche auf dieser Bahn sind vortrefflich geglückt. In dem ersten Stücke von dieser Art sah man mit Entzücken, wie sie mit ihrer Puppe spielte. Das folgende war vielleicht noch feiner zusammengesetzt wie das erste, und ich kann mich nicht enthalten, lieber Leser, dir in aller Kürze einen Begriff davon zu geben.

Es heisst: *die Kinderhochzeit*¹⁾. Zwey adeliche Familien, um ihre Besitzthümer zu vereinigen, wünschen eine Heirath zwischen ihre Kinder zu beschliessen. Weil aber diese noch in dem ganz kindlichen Alter sind, so muss die Erlaubniss des Königs gesucht werden, und diese erscheint auch wirklich, aber, wie natürlich, unter der Bedingung, gleich nach der Hochzeit den jungen Bräutigam in sein Institut, und die junge Braut zu ihren Puppen zurückzuschicken. Allein die Kinder, wie sie einmal getraut worden sind, wollen auch die Rechte des Ehestandes geniessen, und es scheint ihnen schon ein grosser Bruch von diesen zu seyn, dass man sie von einander trennen will. Dies geschieht aber wirklich, allein spät am Abend findet der Bräutigam Gelegenheit zu entweichen, und in einen altgothischen Saal hineinzuschlüpfen, wo er von seiner jungen Gemahlin erwartet wird. Hier bringen sie nun beyde die ganze Nacht mit einander zu. Sie preisen sich glücklich, jetzt grosse verheirathete Leute zu seyn, sie tanzen mit einander, sie singen, sie schwatzen, und wie sie müde werden, strecken sie sich in einem grossen Lehnstuhl hin, wo sie halb schlafend von der Bestimmung ihrer künftigen Kinder sprechen. Wie sie zu dem dritten Sohne kommen, werden sie uneinig, weil der Vater ihn zum Malteserritter bestimmt, welches der Mutter nicht gefällt. Sie springen beyde in Zorn aus dem Lehnstuhle hinauf, machen sich böse Gesichter, und kehren sich den Rücken zu; bald söhnen sie sich aber wieder aus. Kurzum, alles was in der Ehe wirklich vorhanden ist, davon ist diese Scene gleichsam ein verkürztes Bild, mit grosser Zartheit ausgeführt. Zuletzt wird aber diese nächtliche Zusammenkunft entdeckt. Man hört Lärm auf der Treppe. Der Bräutigam kriecht unter den Tisch, die kleine Braut versteckt sich in ihrem Hochzeitskorbe. Die Leute stürzen in das Zimmer ein; der Bräutigam wird bald gefunden, aber die Braut sucht man vergebens. Endlich hebt sie selbst den Deckel vom Korbe ab, und richtet sich auf. Der Bräutigam springt hin, und gibt ihr die Hand zum Aussteigen, während er eine Strophe singt, die auf Deutsch ohngefähr so übersezt werden kann:

Im Heiligthum
Des Blumenkorbes, wohin sie sich verkroch,
Prangt meine Braut mit höchsten Ruhme,
Denn vor den allen ist sie doch
Die feinste Blume.

diese Strophe wurde bey der ersten Vorstellung des Stückes enthusiastisch eklatscht, und zum zweytenmal gefodert. Die kleine blieb unter kenntlichem Irrothen, und halb verwirrt in dem Korbe stehen, bis die Schauspielerin, die den Bräutigam machte, die Verse wiederholt hatte. So sehr Leontine auch die guten Gesinnungen des Publikums gegen sie kannte, so war sie doch auf diese Artigkeit nicht vorbereitet gewesen.

Das erste Mal als ich Leontine sah, spielte sie zwey comische Rollen. Das ganze Publicum wollte vor Lachen bersten, aber wunderlich genug, der besondere Eindruck, den sie auf mich machte, war wesentlich verschieden von den Empfindungen, die sie in der Masse von den Zuschauern erregte. Wie es mir oft früher gegangen, dass eine grosse Vollkommenheit in der Kunst, selbst wenn der Gegenstand durchaus nicht rührend ist, doch die Wirkung des Rührenden auf mich macht, und Thränen in meine Augen bringt, so geschah es auch hier. Meine ganze Seele wurde so in Bewegung gesetzt, der Inbegriff aller meiner verschiedenen Geisteskräfte so erregt, dass mein comisches Gefühl sich von der allgemeinen Empfindung nicht losreißen konnte. Es hatte für mich etwas Erhabenes, so viel Vollkommenheit in einem so kleinen Rahmen eingesetzt zu sehen. Diese Überlegenheit des Geistes in dem Körper eines Kindes, und dieser Körper zugleich in seiner Kleinheit so schön; diese Macht, womit sie, ein Kind, die grosse Masse des alten, verständigen Publicums, einer mächtigen Zauberin gleich, beherrschte, und von der einen zur andern Empfindung, nach ihrem Willen, mit sich hinriss, dies alles wirkte auf mich wie eine Erscheinung aus einer magischen Welt, ich wurde in die Regionen des Entzückens fortgerissen, und war vielleicht der Einzige, der während des allgemeinen Gelächters, Thränen des Enthusiasmus zu verbergen hatte.

Dass ich aber nicht der Einzige bin, der von solchen Erscheinungen überwältigt werde, davon hatte ich in der Folge einen starken Beweis, den ich, weil er mir von einer sehr berühmten Person gegeben wurde, als Autorität anführen werde.

Die Madame Catalani ¹⁾ kam auf einige Tage nach Paris, wo sie ein Haus besitzt, worin ihre Kinder erzogen werden. Ich hatte Gelegenheit, ihre Bekanntschaft zu machen, und weil ich in der Zeit so von Leontine erfüllt war, dass ich in keinem Gespräch Theil nehmen konnte, ohne es auf sie hinzulenken, so hatte ich auch nicht lange mit Madame Catalani gesprochen, ehe ich schon auf meinen Lieblingsgegenstand gekommen war. Nachdem ich eine Weile darüber gesprochen hatte, und sie besonders, damit ich sie ja bewegen möge ins Schauspiel zu gehen, von Leontines Possen und Drolligkeiten, und dem angenehmen Zeitvertreib, den sie gewährten, unterhalten hatte, antwortete sie mir: „Aber können Sie sich denn der Thränen enthalten, wenn Sie das alles sehen? denn das muss ja unbeschreiblich rührend seyn“.

Ich wurde betroffen von ihrer Antwort. Noch hatte ich mir nicht vorgestellt, dass man diese Wirkung des Kunstgenusses gleichsam a priori voraussehen konnte, ohne sie noch erprobt zu haben. Wie ich näher darüber nachdachte, preisste ich mich glücklich, in meinen kurzen Umgänge mit der

berühmten Sängerin, diesen so charakteristischen Zug von ihr erfahren zu haben. Ohne sie näher zu kennen, bin ich, bloss wegen jener Äusserung überzeugt, dass ihr Herz eben so gut seyn muss, wie ihre Stimme, und das ist gewiss viel gesagt. Eine andere, nicht weniger berühmte Künstlerin und unter allen vielleicht die competenteste Richterin, die Madem. Mars, die nach dem Urtheile der Kenner die erste jetzt lebende Schauspielerin ist, (man müsste dann vielleicht die Leontine selbst ausnehmen), hat den Eindruck, welchen dies Kind auf sie machte, durch folgende Worte verewigt, die sie ihm mit einem schönen Halsbände, geschrieben überreichte: „Bringe mich in Vergessenheit, aber vergiss mich nicht“¹⁾.

Die Astronomen wissen von der seltenen Erscheinung neuer nie gesehener Sterne zu erzählen. So hat der alte Tycho Brahe ein Buch geschrieben, de stella nova betitelt, worin er berichtet einen solchen Stern beobachtet zu haben. Es zeigte sich dieser plötzlich am Himmel; es schien aber erst ein ganz kleiner Stern, ein Kind unter den Sternen, zu seyn; aber von Tag zu Tag, oder von Nacht zu Nacht, wuchs er mit nie gesehener Schnelligkeit heran, und wurde endlich so gross und leuchtend, dass er alle andere Sterne, selbst den Jupiter und die Venus an Schönheit übertraf, und alle irdischen Gegenstände, wegen seines hellen Lichtes, in einem deutlichen Schatten versetzte. Zugleich bemerkte der Alte, dieser Stern sey einem Fixsterne ähnlicher wie einem Planete; denn sein Licht schien nicht geborgt zu seyn, sondern aus ihm selbst hervorzuströmen. Nachdem er einige Monate am Himmel geblänzt und die Augen der Sterblichen erfreut hatte, entfernte er sich nach und nach, und verschwand zuletzt gänzlich. Man hat ihn seither nie wieder gesehen.

Gewiss der alte Tycho auf seiner Sternwarte Uranienburg, vom blauen Meer und blauen Himmel rings umgeben, hat diesen Stern nicht anhaltender beobachtet, wie ich auf meiner veränderlichen Sternwarte in den Schauspielhäusern, den Strassen und den Spaziergängen von Paris die Bahn meines neuen Gestirnes. Wenn ich dir daher, lieber Leser, alle die Entdeckungen mittheilen wollte, die ich über dieses Himmelslicht gemacht habe, so würde ich, wie Tycho, ein ganzes Buch de stella nova schreiben müssen. Vielleicht thue ich es einmal. Zur Probe werde ich dir jetzt nur ein Paar Beobachtungen über die Phasen dieses Gestirnes und die scheinbaren Unregelmässigkeiten in seinem Gange, vor Augen legen.

Du musst ja nicht glauben, dass Leontine die nämliche Rolle den einen Tag wie den anderen spielt, oder auch nur gleich gut. Im Gegentheil. So lange wie ihr die Rolle noch neu ist, spielt sie mit grosser Aufmerksamkeit, und zwar unter den ersten Vorstellungen mit steigender Vollkommenheit. Wie ihr aber die Rolle zu geläufig wird, um ihren Geist hinreichend zu beschäftigen, dann erlaubt sie sich, wenn sie animiert ist, kleine, ofte sinnreiche Variationen, und, im Gegentheil, wenn sie weniger aufgelegt ist, kleine Nachlässigkeiten. Einmal ist es ihr begegnet, dass sie in einem Stücke, worin sie gewiss schon dreyssigmal gespielt hatte, ihre Rolle beynahe vergass, in ihren

Repliken stockte, auf die Stichwörter nicht achtete, und die anderen Schauspieler ganz irr machte. Aber so gross ist die Gunst, worin sie bey dem Publikum steht, dass nicht nur dieses ihre Nachlässigkeiten geduldig ertrug, sondern, als sie in einer grossen Arie mit einemale stecken blieb, weil sie kein Wort und keine Note mehr erinnerte, die Verwirrung, in die sie deswegen gerieth, und die ihr gar anmuthig stand, mit lautem Klatschen und Bravorufen begrüsst wurde. Aber von diesem Augenblicke an war sie auch völlig wieder in ihre Conceptionen hinein, so dass sie sich in dem Reste des Stückes mit nie gesehener Vollkommenheit zeigte.

Wenn sie spielte, war ich gewöhnlich im Theater, und zwar auf den ersten Plätzen, um ihr so nahe wie möglich zu seyn. Gewiss hatte sie mich nicht daher bemerkt. Einmal ging ich in eine niedere Seitenloge, die unmittelbar an die Bühne gränzte, und wo man vom Publicum wenig bemerkt wurde. Als ich gegen das Ende des Stückes mit einem Freunde allein in der Loge blieb, konnte ich mich nicht enthalten, wenn sie mir bisweilen sehr nahe trat, sie anzureden, und ihr einige Worte über ihre Schönheit und ihr Spiel zu sagen. Es gelang mir sie ein Paar Mal zum Lächeln zu bringen. Und weil sie, meines wunderlichen Betragens ohngeachtet, doch wohl bemerkt hatte, dass ich es gut meinte, so belohnte sie mich auf einer ganz eigenen Art. Als sie nämlich an eine geistvolle Scene kam, wo sie mit ihrer Puppe spielt, und welche den Hauptpunkt des Stückes ausmacht, so rückte sie den Tisch und den Stuhl, worauf sie sass, so nahe an meine Loge hin, dass ich sie hätte mit meiner Hand berühren können. Hier spielte sie nun die reizende Scene auf eine Art, dass sie sich selber übertraf; und ich, in meiner Nähe, war der glücklichste Beobachter der allerzartesten, den anderen unbemerkbaren Nuancen ihres Spiels, ihres Tons und ihres Blicks. Diese Gunst war gewiss sehr gross, aber ich muss auch bemerken, dass es die grösste ist, die mir je von ihr zutheil geworden.

Bisweilen macht sie auch grosse Muthwilligkeiten auf der Bühne, und bezieht sich als ein recht unartiges Kind. So fiel es ihr einmal ein, in dem nämlichen Stücke, und an der nämlichen Stelle, als sie den Tisch und den Stuhl auf die Seite der Bühne hinrücken sollte, den letzten, anstatt ihn, wie gewöhnlich, zu tragen, ganz langsam zu schieben, welches auf den Brettern einen fürchterlichen Lärm machte. Unterdessen hatte der Vater einige Repliken zu sagen, und sogar eine Strophe zu singen. Er wurde von dem anhaltenden Lärm verwirrt, das Publikum verstand kein Wort von dem was er sagte, und vermehrte sogar den Lärm durch ein allgemeines Gelächter, worin zuletzt alle Zuschauer ausbrachen. Leontine sah indessen mit einer sehr ernsthaften Miene ins Parterre hinaus, als wenn sie gar nicht begreifen konnte, weshalb man lachte. Nachdem der Tumult vorbey war, fand der Vater Gelegenheit sich ihr zu nähern, und ihr ganz leise ein Paar Worte zu sagen, die gewiss nicht schmeichelhaft waren. Sie sah ihn mit einer ernsthaften, unbeschreiblich comischen Miene an, und Gott weiss was ihr noch geschehen seyn mag, als sie mit dem Vater nach Hause kam.

Ein andersmal brachte sie das Publicum auf einer neuen Art zu einem unerwarteten Lachen. Ein junger Schauspieler, der ihr, in seiner Rolle, einige Artigkeiten zu sagen hatte, ging, in der Hitze des Dialogs, weiter als ihn der Verfasser beauftragt hatte, und war so frey sich bey Leontine einen Kuss zu nehmen. Sie konnte es nicht verwehren, weil sie nicht darauf vorbereitet war, machte aber ein ganz eigenes Gesicht dazu. Das folgende Mal, als dasselbe Stück aufgeführt wurde, dachte der Schauspieler, es wäre nicht übel in einer so guten Gewohnheit fortzufahren, und wollte sich nochmals den Kuss nehmen. Diesmal aber war Leontine durch Schaden klug geworden, und trat unversehens zurück, so dass der Schauspieler, wenn er auch nicht auf die Nase fiel, doch, wegen des verfehlten Kusses eine drollichte Figur machte, welche die Zuschauer in hohem Grade belustigte.

Durch Bekanntschaften, die ich am Theater hatte, wäre es mir leicht gewesen, bisweilen in die Coulissen Eintritt zu bekommen. Allein ich habe nie dahin gehen wollen. Übrigens hätte es mir auch nicht genutzt. Denn unter der strengen Aufsicht der Madame Fay, die immer bey ihrer Tochter ist, wird es der Leontine nicht erlaubt, in den Coulissen zu stehen, als wenn sie grade auf die Bühne hinein soll. Sobald wie sie mit einer Scene fertig ist, muss sie gleich auf ihr Zimmer gehen, und wird dann gerufen, wenn sie wieder herein soll.

Überhaupt, um auf mein voriges Gleichniss zurückzukommen, habe ich sie, zu meinen Glücke, immer wie einen Stern betrachtet, von dem es nicht nur gilt:

„Die Sterne die begehrt man nicht,
Man freut sich ihrer Pracht“¹⁾

sondern dessen Entfernung so gross ist, dass es einem kaum einfallen kann, sich ihm nur zu nähern. Obgleich ich ihr denn gleich, wie so viele andere, Gedichte und Blumen überreicht habe, so habe ich doch nicht zu viel gethan, denn dies sind ja nur die allgemeinen Opfer, die man von jeher dem Entferntesten und Höchsten gebracht hat. Ich sagte, dass dies zu meinem Glück war, und gewiss, denn sie ist ein sehr muthwilliges Kind, das, wie man mir versichert hat, ihre Anbeter auslacht, und lieber mit ihrem Federball spielt, als auf Artigkeiten hört.

Mit diesem Spielzeug in der einen Hand, und ihre Mutter in der anderen haltend, habe ich sie oft gesehen, wenn das Wetter schön war, und sie zu Fuss nach dem Theater ging. Sie trug gewöhnlich ein dunkelfarbiges Kleid, einen rothen Hut mit Federn, und einen langen weissen Schleyer. Eine grosse Menge von Menschen var immer vor dem Schauspielhause versammelt, um sie zu sehen; und sie erröthete, wenn sie durch die Reihe der Herren, welche sich um sie drängten, durchgehen musste.

Ehe ich dieses Kapitel beschliesse, erlaube mir, lieber Leser, dir ein kleines Gedicht mitzutheilen, was ich, in der Zeit, wo ich von Leontines Bild am meisten erfüllt war, einem abreisenden Freunde schrieb. Es war ein junger

lichter¹⁾, der nach seinem Vaterlande und nach seiner Geliebten von Paris zurückging. Das Gedicht lautete so:

Du wanderst heim nach deinem Vaterlande;
Entflohen kaum, dich ziehen schon zurück,
Mit leichter Müh, der süßen Knechtschaft Bande
O, wie beneid' ich dir dein zartes Glück!

Der Liebsten stets vereint, im wachen Traume,
Euch scheidet nur die kleine Strecke Land;
Ich bin der meinen nahe nur im Raume;
Ach! meine Seele bleibt ihr unbekannt.

Fast täglich seh' ich ihre Schönheit walten,
Selbst unbemerkt in der Bewunderer Kreis,
Ein Tropfen nur im Meere der Gestalten,
Das ihr zu Füßen schäumet, liebesheiss.

Und wenn bisweilen auch, in raschem Fluge,
Ihr Feuerblick mein seel'ges Haupt berührt,
War's nur ein Blitz. Mit nächstem Athemzuge
Mein Auge sich in tiefer Nacht verliert.

Gedenke mein in deinem Liebesglücke,
Wie mir beständig deine Freundschaft lebt,
Ob unter Amors Leiden ich erdrücke,
Ob mich sein Fittig hoch zum Himmel hebt.

Wie werden ewig heilig seyn die Stunden,
Wo das Geständniss durch die Lippen drang,
Wo das was jeder seinerseits empfunden,
Ertönte laut in wechselndem Gesang.

Glückseeliger! Du hast Apollons Leyer,
Der Musen Freundschaft und Mathildes Herz;
Mich zieht ein fernes Licht in Nebelschleyer
Nach ungewissem Glück durch sichern Schmerz.

Drittes Kapitel.

Worin die Geschichte sich endlich wieder fortschleppt.

Gedenkst du noch, lieber Leser, der Zeit deiner ersten Liebe? Erinnerst du die viele Veränderungen, welche diese grosse Neigung in allen übrigen hervorbrachte? wie einige von diesen erweitert, andere vernichtet wurden? Diese erste Neigung zu einem weiblichen Geschöpf öffnete deine Augen für das ganze Geschlecht der Frauen, welches dir von dem Augenblick an werth und heilig wurde.

Wenn du dies noch erinnerst, wie ich nicht daran zweifle, so wundre dich

auch nicht mehr, wenn das Gefühl, wovon Leontine mich erfüllte, mein Augen für das sämtliche kleine Volk der Kinder geöffnet hat; dass diese die mir früher gleichgültig waren, jetzt meine Aufmerksamkeit auf sich ziehen, und dass ich nie ein schönes kleines Mädchen sehen kann, ohne mich berechtigt zu glauben, auch einen ausgezeichneten Geist in ihr zu erwarten. Allein in diesem Lande, wo die Natur sich langsamer entwickelt, muss man wohl auch ein Paar Jahre mehr zugeben, um das Ideal einer Psyche realisirt zu finden. Die Kinder von 10 Jahren scheinen hier, wie in den meisten Ländern, albern zu seyn. Aber unsere schöne Nachbarin ist gewiss wenigstens 13 Jahre alt. Das macht einen grossen Unterschied. Auch hat sie schon da, wiewohl unbefangene, doch auch sittsame, obgleich freye, doch auch zurückhaltende Wesen, das aus einer noch kindlichen Unschuld entspringt, verbunden mit dem Erwachen des ersten weiblichen Gefühls, dessen Entwicklung in einem jungen Busen, so interessant anzusehen ist.

Du begreifst jetzt, lieber Leser, warum ich dich so lange von der Leontine unterhalten habe. Es war dies nöthig, um dir mein jetziges Gefühl verständlich zu machen. Ich habe mir zwar nicht verheimlicht, dass es gegen alle Regeln der epischen Form sey, eine Episode gleich im Anfange der Erzählung, und beynahe noch vor dieser, anzulegen. Allein ich habe es nicht anders machen können. So lange wie meine schöne Nachbarin sitzen blieb, konnte meine Geschichte ja nicht fortgehen. Ich benutzte die Zeit, um dir das Vorige zu erzählen. Jetzt steht sie auf und geht fort. Ich folge ihr nach; indessen, lebe wohl, und auf Wiedersehen, ich werde dir alles treulich berichten. —

Guten Tag, lieber Leser! Es freut mich dich wieder zu finden. Wenn du jetzt Zeit und Lust hast, werde ich dir die Fortsetzung meines Abentheuers erzählen.

Das schöne Mädchen war aufgestanden, um eine ältere Dame, die sie von ferne erblickte, und die mit einem Herrn gegangen kam, zu begegnen. Alle drey nahmen wieder auf der nämlichen Bank Platz, neben dem anderen Herrn, von dem ich schon gesprochen habe, und den ich für den Vater des Mädchens hielt. Sie blieben alle vier eine Zeitlang sitzen, und ich freute mich recht, lieber Leser, dass du mich damals schon verlassen hattest, denn du würdest schreckliche Langeweile gehabt, oder ich hätte dir wieder von der Leontine erzählen müssen, oder beydes wäre vielleicht geschehen.

Endlich standen die vier Sitzenden auf. Der vermuthliche Vater gab seiner vermuthlichen Tochter den Arm, der andre Herr gab ebenfalls der Dame, mit welcher er gekommen war, den seinigen. Beide Paare machten jetzt einige Gänge in dem Garten herum. Das Dunkel, das jetzt schon bedeutend war, erlaubte mir, ihnen nachzufolgen, ohne von den 3 älteren Personen, die in einem lebhaften Gespräche begriffen waren, bemerkt zu werden. Das Mädchen aber, das ich immer an ihrem weissen Schnupftuch erkannte, das sie noch in der Hand hielt, und in dem Abendwinde flattern liess, bemerkte wohl, dass ich ihr nachging. Sehr oft kehrte sie sich um, um zu sehen, ob ihr unbe-

annter Verfolger noch in ihrer Nähe war. Dieses öftere Umkehren, was ich bey einer älteren Person vielleicht als ein günstiges Zeichen ausgelegt hätte, war bey ihr gewiss nichts weniger; denn bey ihrer Jugend und Unschuld konnte es nur Unruhe, Furcht und Misstrauen bedeuten. Bald verliessen die Spazierenden den Garten, und gingen eine schöne Allee hinab, die aus zwey Reihen von Linden besteht, mit Häusern zu beyden Seiten. Ich folgte immer dem weissen Schnupftuch nach. Überhaupt war es jetzt beynahe ganz dunkel, besonders hier in dieser Allee, die vielmehr von den Lichtern der Häuser zu beiden Seiten beleuchtet wurde, als von dem bleichen Halbmonde, der jetzt schon niedrig am Himmel stand. Mit einemmale entdeckte ich ein sehr grosses und schönes Haus, welches von so vielen Lichtern schimmerte, dass die gegenüberstehenden Linden grau wie Staub erschienen. Bediente kamen aus und ein, öfters hörte ich eine Glocke läuten; ich konnte das Haus für nichts geringeres als einen fürstlichen Pallast halten. Hier traten meine vier Unbekannten zu meiner Verwunderung hinein, und verschwanden hinter der Menge von Dienern, die ihnen nachfolgten. Ich blieb noch ein wenig stehen, und mein Warten wurde auch nicht unbelohnt; denn kurz nachher sah ich das schöne Mädchen allein, mit einem Lichte in der Hand, eine Treppe hinabsteigen. Alles was ihr begegnete, wich ihr ehrerbietig zur Seite, und ich war jetzt überzeugt, dass sie die Tochter seyn musste des Fürsten, der in diesem Pallaste residirte. Jetzt konnten ihr nur meine Blicke nachfolgen, aber diese verliessen sie auch nicht eher, als sie ihnen völlig entschwand, und zwar wie es mir in meiner Entfernung vorkam, am Ende eines grossen Corridors, wo das Flackern ihres Lichtes, das Blendende ihres weissen Tuches, und die Strahlen ihrer Schönheit sich auf einmal von dem hellen Glanze in die tiefste Nacht verwandelten.

Lange stand ich noch, und guckte in die Finsterniss hinein, aber die Sonne wollte nicht wieder aus dieser Oede hervorgehen. Ich betrachtete auch das Haus, und verlor mich in Muthmassungen. Zuletzt als ich noch einige Bediente an der Thür sah, ging ich zu einem von ihnen hin, und sagte, mit vieler Höflichkeit: Lieber Freund, ich bin fremd, und möchte die Stadt wohl kennen lernen; können Sie mir sagen, wem dieses schöne Haus gehört. — Dieses Haus, antwortete er, ist der Gasthof zu . . . hier nannte er den Namen. — Wie? rief ich; es ist ein Gasthof? — Ja wohl. — Kann ich denn auch hier wohnen? — Gewiss, mein Herr! — Um Verzeihung, noch einmal den Namen des Hauses. — Er nannte mir ihn nochmals. — Schön! In einer halben Stunde bin ich hier.

Wie gesagt, so gethan. Ich flog in meinen ersten Gasthof zurück, liess mir die Zeche geben, bezahlte sie, und zog augenblicklich, mit meiner Person und meinen Sachen, in das neu entdeckte Haus, wo mich viele, reinlich angezogene Bediente, jeder mit einer Kerze in der Hand, an der Schwelle empfingen, und in ein hübsches Zimmer begleiteten, worin der untergehende Mond gar lieblich hineinschien, und wo ich schon das blendend weisse Bett bemerkte, in welchem ich, von den Träumen meiner unschuldigen Liebe ge-

wiegt, nach den Ermüdungen des Tages ausruhen sollte. Nach diesem, liebe Leser, begreifst du wohl, dass ich jetzt endlich in dem vielbesprochenen Gaschofe gelandet bin. Wenn du mir jetzt deine Aufmerksamkeit gewähren willst, soll es mir gewiss gelingen, die durch die Erzählung desjenigen, was ich in diesem Hause erlebt habe, mit den Gasthöfen auszusöhnen, wärest du auch der geschworenste Feind von diesen. Aber fürs erste muss ich dich bitte dich noch mit einiger Geduld zu versehen, denn meine Geschichte wird noch während einiger Zeit, an Ereignissen nicht reich seyn. Ich gebe dir sie so wie sie ist, und halte es für besser, dir die reine Wahrheit zu erzählen, als sie mit erdichteten Wundern auszufüllen, welches mir ja ein leichtes seyn würde, ich hoffe, du zweifelst nicht daran. Ein jeder, der eine deutsche Feder zu spitzen weiss, weiss ja auch von Brudermord und von Blutschande zu erzählen, und die Capacität zu dieser Art von Erfindungen willst du mir doch hoffentlich auch zutrauen. Allein sey nur geduldig. Du musst noch ein wenig dem sanften Adagio auf meiner Flöte zuhören. Bald werden auch die andere Instrumente eingreifen; Pauken und Trompeten werden auch nicht fehlen und das Tutti wird dich in einem starken, bald munteren, bald traurigen Allegro für deine frühere Geduldsamkeit entschädigen.

Kaum hatte ich während einiger Minuten, am Fenster gestanden, und die schönen Linden Allee betrachtet, worin ich neulich meiner Unbekannten gefolgt war, als der Bediente hereintrat, mit der Frage: Kommt der Herr zu Nachtessen? — Nach einem kurzen Bedenken, worin aber zwey verschiedene Willen sich gleichsam eine Schlacht lieferten, antwortete ich, nach gewonnenem Resultat, verneinend. Aber kaum war ich wieder allein, als der Streit in meiner Brust aufs neue anging; schon war ich im Begriff dem Bedienten nachzulaufen, um meine Antwort zu verändern. Wie? rief ich mir selber: es steht in deiner Gewalt jetzt gleich deine unbekante Schöne zu sehen, und du verschmähst das Mittel welches dir ihr nähern soll? Waru bist du denn so hergekommen? Wer den zweyten Schritt nicht thun will, soll auch nicht den ersten wagen. So sprach der eine von meinen beyden Willen, allein der andere antwortete mit Festigkeit: Sey kein Narr, urthue lieber keinen zweyten Schritt, als einen unüberlegten. Bedenke, daß du nicht mit einer erfahrenen, schon auf den Gang der Welt sich verstehende Frau zu thun hast, sondern mit einem ganz jungen Mädchen, noch in den Jahren der Unschuld. Ehre dann ihre Unschuld, schone ihrer Blödigkeit. Errege nicht durch deine plötzliche Erscheinung ihr unschuldiges Erröthe das stärkere Schlagen ihres kindlichen Herzens. Schon hat sie deine Bemühungen um sie mit sichtbarer Unruhe bemerkt. Was wird sie der empfinden müssen, wenn sie, kaum eine halbe Stunde nachher dich sogleich in ihrer Gesellschaft findet, und schon in dem Hause, wo sie wohnt, festgewurzelt? Kannst du voraussehen, wie sie sich bey einem solchen Schrecke benehmen wird, und zu welcher Scene dies Anlass geben kann? Und jetzt frage ich noch dein innerstes Gewissen: Könntest du auch nur wünschen, auf das Herz eines solchen Kindes einen gewaltsamen Eindruck zu machen? Au

diese Frage erwiederte mein innerstes Gewissen: Nein, in der That, das konnte ich nie wünschen. Ich will mich ihrer Nähe freuen, wie ich mich neulich im Garten der Nähe der Nachtigallen erfreut, auf deren Gesang ich keinen Einfluss habe, während es hingegen vielen auf mich ausübt. Ich wünsche allerdings einen Eindruck auf ihr Herz zu machen, aber einen sanften, so wie den von zwey Lippen auf einer schönen Wange: mit dem Kuss ist auch der Eindruck vorbey. Das gewaltsame, das rauschende, das lodernde der Leidenschaft sey und bleibe von dem Tempel meiner Liebe wie von dem Heiligthum ihres Herzens, auf immer entfernt! — So antwortete mein innerstes Gewissen; der Sieg meines zweyten Willens über den ersten war somit entschieden. Ich ging ruhig, aber voll von Erwartungen auf den nächsten Tag, zu Bette, und schlief unter dem süßen Gedanken ein, dass meine Psyche unter dem nämlichen Dach ruhte, wie ihr Amor — lache ja nicht, lieber Leser! Unter dieser letzten Benennung habe ich nur das Gefühl bezeichnen wollen, das ich in meinem Herzen trug.

Die folgende Sonne ging endlich auf, und ihre sehnlich erwartete Mittagstunde schlug. Für diesmal hatte ich den Platz am Tische nicht abgeschlagen. Mit bebendem Herzen ging ich in den Saal hinein, in der Furcht dass ich durch eigenes Erröthen oder albernes Betragen meine Verwirrung verrathen sollte, wenn ich der ihrigen gewahr wurde. Schon war ich entschlossen, mich fern von ihr zu setzen, um recht piano pianino zu Werke zu gehen, und ja nicht ihr Gefühl zu überwältigen. Allein dieser kluge Vorsatz wurde durch die Einrichtung des Hauses vernichtet. Der Ober-Kellner zeigte mir meinen bestimmten Platz an, wo ich mich folglich setzen musste. Es war gerade Sonntag, und daher sehr viele Leute zu Tische. Es dauerte lange, ehe ich die vielen Gäste übersehen, und mich von der traurigen Wahrheit überzeugt hatte, dass meine gesuchte Schönheit gar nicht mit am Tische war. Ich tröstete mich mit dem Gedanken, dass sie vielleicht, als Fremde, auf Land gegangen war, um die schöne Gegend zu besehen, und dass ich sie gewiss am Abend finden würde, wenn ich dann wieder zu Tische ging.

Der Abend kam, und meiner Abneigung gegen das Nachtessen ohngeachtet, nahm ich wieder meinen Platz am Tische. Allein auch jetzt war sie nicht da. Jetzt fing ich an ungeduldig zu werden. Ich stand schnell auf, um nach meinem Zimmer zu gehen. Wie ich über den grossen Korridor gehen wollte, hörte ich einige Accorde auf einem Fortepiano anschlagen. Ich blieb stehen. Ein Mädchen vom Hause ging gerade vorüber. Wer spielt das Fortepiano? frug ich. Das ist Mamsell, antwortete sie im Vorbeygehen. — Mamsell? frug ich mich selbst; durch die Antwort bin ich nicht viel klüger geworden. Jetzt kam ein anderes Mädchen gegangen. Ich wiederholte meine Frage: Wer spielt das Fortepiano? — Das ist Mamsell, antwortete sie, ebenso wie die vorige. — Aber welche Mamsell? — Mamsell Trautchen. — Aber wer ist Mamsell Trautchen? — Das ist die Tochter vom Hause. — Wie? dachte ich: der Gastwirth hat eine Tochter, und davon wusste ich nichts. — Ich blieb stehen, um dem Spiele zuzuhören. Nachdem sie ein wenig präludirt hatte,

hing sie an die Arie von Mozart, *Voi che sapete che cosa è amore*¹⁾, zu spielen. Ich konnte gerne sagen, lieber Leser, dass die Arie von ihr gesungen wurde anstatt gespielt, wenn ich der Wahrheit ungetreu seyn wollte. Ich brauchte ja nur dem Beyspiele der meisten Romanschreiber und Novellisten zu folgen, die uns auf jeder Seite Romanzen und Sonnette geben, die sie von Schöferinnen und Verliebten bloss im Vorbeigehen haben singen hören, und die sie doch gleich auswendig wissen, und Wort für Wort aufschreiben. Dies ausgezeichnete Gedächtniss muss um so viel mehr bewundert werden, als in diesen Gedichten zuweilen sehr wenig Zusammenhang und Verbindung ihrer Gedanken vorhanden ist. Daher hält es schwerer, sie auswendig zu lernen, und die Sache war viel leichter zu begreifen, wenn man annehmen dürfte, dass die Verfasser sie selbst gemacht hätten. Ich aber, der ich mich in dem was ich erzähle, nicht um ein Haarbreit von der Wahrheit entferne, sage dies daher, lieber Leser, ganz aufrichtig, dass die Arie nicht gesungen wurde, welches dir gewiss interessanter vorgekommen wäre; du hättest dir dann eine wunderschöne, glockenhelle Stimme denken können; darauf musst du für jetzt Verzicht leisten; denn wie gesagt, das ungesehene Mädchen, welches du dir freylich so schön denken kannst, als du nur willst, spielte nur die Arie, aber — und hierin kannst du mir, wegen meiner dir jetzt bekannten Wahrheitsliebe glauben — sie spielte sie auf eine Art, und mit einem Ausdruck von Gefühl, dass es mir gar nicht einfiel den Gesang zu vermissen.

Es hat mir immer geschienen — und gewiss nicht nur mir — als wenn diese Arie alle die Empfindungen einer neuen Liebe ausdrücke, die weil sie noch ihrem Gegenstande fremd ist, sich mit allen Hoffnungen schmeichelt, und mit allen Besorgnissen quält. Meisterhaft ist dies durch den häufigen Wechsel von Tonarten ausgedrückt; denn diese Arie macht ihre Cirkelbahn durch vier verschiedene Haupt-Tonarten, ohne von den vielen kleineren Modulationen und Übergängen zu reden. Dieser häufige Wechsel von Tonart mit allen seinen zarten Modulationen, bald in Dur, bald in Moll, verbunden mit der immer gleichförmigen Bewegung, die nur an der Stelle: *sospiro e gemo*, geschwinder wird, und gleich wieder in die vorige Bewegung eintritt, scheint mir recht dazu geeignet, eine ungewisse zwischen Hoffnung und Furcht gleichförmig oscillirende Liebe zu bezeichnen. An der gedachten Stelle scheint einem das Herz durch einen plötzlichen Gedanken geschwinder zu schlagen, aber bald sieht man, dass es nur ein Gedanke war, und die vorige leise Unruhe fängt von neuem an. Dies Gefühl, das ich zwar früher bey dieser schönen Arie dunkel gehabt hatte, wurde ich mir jetzt deutlich bewusst, indem ich sie in meiner jetzigen Stimmung spielen hörte. Es schien mir nicht anders möglich, als dass die schöne Spielende — denn schön musste sie seyn — das nämliche Gefühl, wie ich, dabey haben müsste; denn sonst würde ihr Vortrag nicht so gefühlvoll seyn, und in mir so viele und so tiefe Empfindungen erregen. Im Geiste sah ich zugleich das Mädchen, wie ich es nicht nur im Geiste hörte; und wie natürlich, nahm meine Vision die Gestalt der Kleinen an, die in diesem Augenblicke mein ganzes Herz und alle meine

edanken füllte. Als die Arie zu Ende war, blieb ich noch in der Erwartung ehen, dass die Virtuosinn wieder anfangen sollte. Ein wahrer Dilettant ätte Variationen erwartet. Mir aber in meiner Einfalt wäre der schöne Eindruck der Themas dadurch verloren gegangen. Ich hoffte, dass sie dasselbe ieder spielen würde, oder was neues anfangen. Aber kein Laut liess sich on dem Augenblicke an wieder hören; alles war still wie in einem Grabe. loch blieb ich immer stehen, und Gott weiss, wie lange ich noch an dem latze geblieben wäre, wenn nicht plötzlich die Gäste von der Abendtafel ach geendigter Mahlzeit hinausgetreten wären. Einige unter ihnen, mit denen h bey Tische gesprochen hatte, sahen mich verwundert an, wie ich da stand, 1 einer nachdenklichen Stellung; denn sie glaubten, ich wäre schon längst zu lette — ich hatte mich nämlich durch das Vorgeben eines starken Kopf- ehes, wegen meines frühzeitigen Weggehens entschuldigt. Was Teufel! rief er eine — ich glaube, er spukt; sind Sie noch hier? — Still, still! antwortete ch: ich habe eine himmlische Musik gehört. — Eine himmlische Musik? Ind wo denn? — Hier, in dem angränzenden Zimmer, am Piano. — Ach, agte der Wirth, der so eben hinaustrat: dann hat der Herr auch nicht viel gehört; das ist meine Tochter gewesen, die weiss noch gar nicht viel, aber ie hat einige Anlage, und wird vielleicht mit der Zeit recht brav werden. — st sie denn noch sehr jung? frug einer. — Sie hat neulich ihr dreyzehntesahr gefüllt, erwiederte der Wirth. — Nach einem kurzen Gespräch ging die esellschaft aus einander, und ich war schon auf meinem Zimmer, betroffen on dem was ich gehört hatte, und von den fröhlichsten Hoffnungen erfüllt; denn jetzt konnte ich nicht mehr daran zweifeln, dass meine kleine ja die ochter des Gastwirths seyn musste. Ich hatte sie zwar früher für eine Prin- zessin gehalten; in der bürgerlichen Rangordnung war sie folglich gesunken, aber um so höher war sie in der geistigen gestiegen, durch ihren wunder- schönen musicalischen Vortrag, der mir jetzt doppelt bewunderungswürdig erschien, als ich erfuhr, dass es [ein] Kind war, das solche Gefühle ausgedrückt hatte. Jetzt begriff ich, warum sie nicht zu Tische kam. Ihrer Jugend wegen wurde sie von so grossen Gesellschaften zurückgehalten, und zumal von solchen, worin täglich neue und unbekannte Personen Theil nahmen. Ich beschloss, dass ich den nächsten Tag den Wirth und seine Frau mit Artigkeiten überhäufen wollte, um ja eine Einladung von ihnen zu bekommen.

Schon sass ich den nächsten Tag am Tische, und war im Begriff eine Flasche Champagner kommen zu lassen, um den Wirth zu nöthigen die drey Vierthel von diesem Weine, den ich gar nicht liebe, zu trinken; aber bald fiel es mir ein, dass ich mich so nur in vergebliche Kosten setzen würde, und mir eher schaden als nutzen. Denn der Wirth, und besonders seine Frau, waren, wie ich mich bald überzeugte, sehr gebildete Leute, von gutem Ton, denen eine solche Höflichkeit als eine Platitude vorkommen würde. Die Gast- wirthe sind nicht immer heut zu Tage Säufer und Betrüger, mit einem dicken Bauch und einem leeren Kopf. Überhaupt gleichen sich die verschiedenen Stände, durch die jetzige Ausbreitung der Ideen von National- und Bürger-

würde, mehr und mehr mit einander aus, so dass in der Gesellschaft nur Menschen zurückbleiben, während die Spur ihrer speciellen Verhältnisse nach und nach verlöscht. Die Caricature, die Originale nehmen von Jahr zu Jahr ab, und je jünger die Generation ist, je weniger sind die Individuen die sich durch abstechende Farben bemerkbar lassen. Diese wichtige das Zeitalter charakterisirende Veränderung wird von unseren Verfassern in der schönen Literatur nur zu wenig berücksichtigt. Sie lassen noch immer ihre Advocaten nur von Processen, und ihre Ärzte nur von Kranken reden, ohne zu bedenken dass es viel schöner wäre, wenn sie in ihren Werken dem Zeitalter ein Monument errichteten, den künftigen Generationen zur Belehrung und zum Vergnügen.

Wie gesagt, anstatt meinem Wirthe eine platte Höflichkeit zu bezeugen glaubte ich, es wäre besser, mich so wahrhaft liebenswürdig zu machen, wie es mir in meiner Gewalt stand. Ich that mein bestes mit ihm und mit seiner Frau, und wie es mir in der That gelang, dieser ein wenig zu gefallen, leitete ich das Gespräch auf das musicalische Talent ihrer Tochter, und drückte ihr das Vergnügen aus, das ich gestern auf dem Korridor gehabt hatte. Ach Gott sagte sie: das thut mir sehr leid, dass Sie auf dem Gange standen. Wenn ich das gewusst hätte, würde ich Sie gebeten haben, hineinzutreten. — Das geht schon gut, sagte ich mir selber. — Aber, fügte die Wirthin hinzu — und denke dir, lieber Leser, wie sehr dieser Appendix ihrer Rede meine kürzlich genährte Hoffnung niederschlagen musste. — Aber, sagte sie: leider kommt Trautchen jetzt nicht sobald wieder. Sie ist in einer Pension, und kommt nur alle zwei Sonntage ins Haus. Der Herr musste denn 14 Tage bleiben, um sie wieder zu hören. —

Diese Antwort war ein Donnerschlag für mich. Ich ward wie versteinert, sprach beynahe kein Wort mehr, stieg bald vom Tisch auf, und wünschte nur, dass meine sehnlich erwarteten Briefe ankommen möchten, damit ich je eher je lieber einen Ort verlassen könnte, wo es schien, als wenn sich alle Gestirne gegen mich verschworen hätten.

Viertes Kapitel.

Die Geschichte fängt an interessant zu werden.

Wenn ich auf die vorhergehende drei Kapitel einen Blick werfe, und die vielen Blätter, die ich schon geschrieben habe, durchlese, finde ich, dass das ganze Resultat von dieser weitläufigen Schreiberey in folgenden wenigen Worten enthalten ist: Auf einer Reise kam ich in ein kleines Rhein-Städtchen, wo ich ein hübsches Mädchen sah, und mich in dem Hause einnistete, wo ich sie zu wohnen glaubte, aber vergebens, denn ich fand sie nicht wieder.

Dies ist, so viel ich weiss, alles was ich bis jetzt erzählt habe. Ich frage mich selbst: Wie ist es doch möglich, dass du so viele Form auf so wenig Stoff hast verschwenden können? Ich weiss gar nicht, woran das liegt, aber gewiss hält mich der Leser für einen Plauderer, der über alles spricht, und

nichts erzählt, und der von der einen Episode in die andere fällt, ohne je in die Hauptsache zu kommen. Allein, wenn mir das Schicksal nur wenige Abenteuer hat erleben lassen, ist die Schuld gewiss nicht an mir, denn ich habe sie genug gesucht. Und ist es denn auch nicht natürlich, wenn ich nur wenig erlebt habe, dass ich denn um so mehr über dies wenige nachdenke? Unter der Menge von Begebenheiten erstickt die Phantasie, während sie hingegen in dem leeren Raume am thätigsten arbeitet. So kommt es denn, dass sehr kleine Umstände, wahre Nullen in der Reihe der Begebenheiten, Dinge, die aus dem Nichts hervorspringen, wieder in dieselbe Quelle zurückfliessen, mir als wichtige Schicksale erscheinen, weil ich immer, wegen meines Mangels an Stoff, eine Verbindung von diesen Infusionsthierchen mit den grösseren Erschaffungen der Natur suche, und auch in meiner Einbildung zu finden glaube.

Zu dieser müssigen Geistesbeschäftigung, an die ich nur zu gewohnt bin, hatte ich jetzt leider neuen Anlass, indem ich auf die Ankunft meiner Briefe warten musste, ohne mir die Zeit der Erwartung mit der alles verschönernden Liebe ausfüllen zu können. Wenn das Städtchen, worin ich mich aufhielt, mir jetzt einige Belustigung hätte bieten können, würde ich sie gewiss benutzt haben, aber in diesem Capitel sah es hier sehr traurig aus. Von Theater war ja nicht die Rede, weil es schon Sommer war. Im Winter wurden zwar einige Vorstellungen gegeben von einer Truppe, deren Mitglieder, nach den Berichten eines Augenzeugen, ohngefähr wie die 4-beinigen Schauspieler in den beliebten Hundekomödien spielen sollen. Die Sommerbelustigungen der Stadt schränken sich bis auf eine einzige ein, und das ist die Wachtparade, die aber auch mit grossem Beyfall aufgenommen wird, wie man auch dies aus der häufigen Frage schliessen kann: Waren Sie heute auf der Parade? Haben Sie schon der Parade beygewohnt? u. s. w. Es ist in der That ein majestätischer Anblick zu sehen, wie die Parole ausgetheilt wird; es macht dir einen Eindruck, den man nicht leicht wieder vergisst. Nachher wird von den Harmonisten des Regimentes gespielt: *di tanti palpiti, di tanti pene*¹⁾; und darauf ein Walzer. Bey diesem Schauspiel bin ich einigemal zugegen gewesen, und werde mich auf immer des gehabten Genusses dankbar erinnern.

Die Literatur des Städtchens ist aber noch viel merkwürdiger als seine Vergnügungen. Dieselbe besteht aus einer politischen Zeitung, die von Niemanden gelesen wird, in einem täglich auskommenden Blatte, um welches sich die Leser beynahe schlagen, und dessen Inhalt zu den tiefstinnigsten Gesprächen, besonders bey Tische, Anlass gibt. Der Titel dieses Blattes ist: „Verzeichniss der gestern zu der Stadt angekommenen Fremden, nebst deren Wohnorte.“ Diese Zeitung übt auf das Publikum eine gleichsam magische Wirkung aus. Bey dem fernsten Anblick von seinem kleinsten Worte, gehen den grössten Tabaksrauchern ihre Pfeifen aus, und den ältesten und erfahrensten Biertrinkern ist es mehrmals begegnet die volle Kanne umzuwerfen, indem sie nach der goldenen Frucht ihre sehnsuchtsvolle Arme ausstreckten. Aha! ruft einer aus, indem er das Blatt almählig genieusst: der Kauffmann A

ist von B angekommen. Wie? ruft ein zweyter: sollte es der nämliche seyn, der vor drey Jahren in C Banqueroute machte, und nach D flüchten musste? — Gewiss, antwortet ein dritter, es war sein Bruder, der mit der Frau von E. weglief, aber auf dem Wege von ihrem Schwager F. eingeholt wurde. — Richtig! begegnet der erste: in ganz G. wird ihr Gemahl noch H. benannt. — Auf diese Art gehen die guten Leute das ganze Alphabet durch, und sind kaum am Ende der ersten Seite, ehe sie schon eine vollständige Biographie der Zeitgenossen geliefert haben. — Bey diesem grossen Interesse kann, wie natürlich, das kleine der Politik nicht bestehen. Die Einwohner des Städtchens haben eine sehr gesunde Ansicht der Dinge. Sie sagen nämlich: Was gehen uns die Griechen und die Türken an? Verstehen wir doch weder griechisch noch türkisch. Lasst die Teufel sich schlagen, wenn sie nicht Frieden halten können. Sie werden doch nie an unser gesegnetes Rheinland kommen. Des Rheinweines, des Moselweines und des Bleichards¹⁾ werden wir, um ihrer Streitigkeiten willen, keinen Tropfen weniger haben, wie sonst; der liebe Herrgott gebe uns nur eine gute Ernte.

Mit den Wölfen muss man heulen, sagt das Sprichwort. Es konnte eben so gut sagen: Mit den Schafen muss man blöken, oder mit den Gänsen muss man schnattern. Ich suchte die neue Ansicht der Dinge mir so viel wie möglich zu eigen zu machen, und ahmte in allem, so gut wie es gehen wollte, den Einwohnern des Städtchens nach, auch dem alten Sprichworte zufolge: Stecke den Finger in die Erde, und rieche, in welchem Lande du bist. Ich besuchte öfters die Parade, und las regelmässig die Fremdenliste, wenn dieses Blatt, das des Morgens um 7 Uhr erscheint, des Abends zwischen 10 und 11 Uhr gewöhnlich nicht mehr verlangt wurde. Täglich oder vielmehr nächtlich hatte ich das Vergnügen meinen eignen Namen für die Ewigkeit geprägt zu sehen, und wagte schon, von literarischer Unsterblichkeit zu träumen. Aber eine andere, und zwar gänzlich unvermuthete Freude brachte mir dieses Blatt, und diese, lieber Leser, werde ich dir sogleich berichten.

Eines Abends fand ich schon um 7 Uhr die Fremdenliste unbenutzt auf dem Tische liegen. Die Ursache zu dieser Anomalie war, wie ich später erfuhr, dass die Soldaten in der Stadt neue Patronaschen gekriegt hatten, und alles was Beine hatte, selbst die eifrigsten Leser, waren, nachdem sie das Blatt nicht mehr wie 6 bis 7 mal, aber freilich mit verdriesslicher [?] Aufmerksamkeit, durchgelesen hatten, schon hinausgelaufen, um die Kinder des Kriegsgottes in ihrem neuen Putze zu bewundern. Zum erstenmal las ich das Blatt bey hellem Tageslicht. Ob ich es deswegen deutlicher lesen konnte, ich weiss nicht, aber genug, ich fand zum ersten Male einen mir bekannten Namen darin, um von meinem eigenen nicht zu reden — indem ich las: „Im Gasthof zu den drey Farben: Ambrugeoi, Rentenier aus Paris“. Erstlich kostete es mir zwar Mühe, meinen leichten [?] Freund unter der schweren Fülle eines Renteniers zu erkennen, zumal da ich wusste, dass sein Kapital nicht viel grössere Zinsen trug wie das meinige. Aber bald jauchzte ich vor Freude auf,

an ich mir die fröhlichste Hoffnung machte, und nur mit einem Sprunge
sch in der Strasse.

Abugeoi war ein junger Mann von 23 Jahren, geistvoll und unterrichtet,
besonders wegen seiner immer heiteren Laune, und seiner drollichten
Wille ein vorzüglich angenehmer Gesellschafter. Ich hatte ihn in Paris
kennen gelernt, und unsere Freundschaft war sehr geschwind geknüpft wor-
den. Er hatte sich damals dem Handel gewidmet, und war schon mit einem
Werkelshause in Verbindung getreten; jetzt glaubte ich, dass er sich, seiner
Arbeitslosigkeit wegen, schon zurückgezogen hatte, und seinen ersten Gewinn auf
einer Lustreise durchbrachte. Der Gasthof zu den drey Farben war leicht ge-
wählt, denn das Haus war mit Streifen von hellgrünen, dunkelblauen und
gelblichweissen Farben angestrichen, und sah beynahe aus wie ein Zebra. . . .

(Fortsættelse mangler).

IV

AF J. L. HEIBERGS SKRIVEKALENDER FOR 1824,

vedrørende hans Rejse til Berlin.

(J. L. Heibergs Arkiv, Tillæg, R. A.).

Berlinische Adressen:

Dr. Muhr, Brüderstrasse No. 30
Café royal, unter den Linden.
Justizr. Konowsky, Friedrichsstr. 28.
Buchhändler Hitzig.
Graf Brühl ¹⁾ Dorotheenstrasse No 11.
Humboldt ²⁾, französ. Strasse 42
Reimer ³⁾ }
Schleiermacher ⁴⁾ } Wilhelmsstrasse 73.
P. A. Wolff ⁶⁾, Taubenstrasse 34
Hegel ⁶⁾, Kupfergraben 4 a.
Meusebach ⁷⁾, hinter dem neuen Parkhof, No. 5
Rudolphi ⁸⁾, Friedrichsstrasse 103
Ermann ⁹⁾, Burgstrasse
Ancillon ¹⁰⁾, Jägerstrasse 53
Ingenheim ¹¹⁾, Wilhelmsstrasse 78
Savigny ¹²⁾, Geh. Rath, Pariserplatz 3.
Gräfin Dernath, Wilhelmsstr. 76
Horkel ¹³⁾, Friedrichsstr. 62
Tholuk ¹⁴⁾, Neustädt. Kirchgasse 7
Bopp ¹⁵⁾, Dorotheenstr. 8.
Buchholz ¹⁶⁾, Lindenstr. 66
Zeune ¹⁷⁾, Georgenstrasse 19
v. d. Hagen ¹⁸⁾, Friedr. v. Behrenstr.
Heinzelmann, Dorotheenstr. 56.
Wolke ¹⁹⁾, Hofrath, neue Grünstrasse 27.
Dietrich, Schönauerstrasse, 1.
Heinzelmann, Dorotheenstr. 56.
Petersen, do.
Töpfer ²⁰⁾, Charl. u. Leipz.str. No. 11 parterre

Mündliche Grüße.

- . Motte Fouqué¹), von Bergers²) und Wiedemanns³).
- schleiermacher von Dahlmann⁴) und Twesten⁵) u. Berger (u. Francke)⁶).
- Fräncke⁷), von Dahlmann
- Wachsmuth, von Dahlmann u. Berger u. Wachsmuth⁸).
- Falck, Prof. Theol. v. Berger.
- Lichtenstein⁹), Prof. Phil. v. Berger mit Danksag. für seine Logik (u. v. Wachsmuth u. Frau).
- Horkel, Prof. (mit einer Holsteinerin, Fräulein Schleiden verheiratet) von Wiedemanns.
- Lichtenstein¹⁰), Prof. Theol. (Holsteiner), von Brinkmann [?] ¹¹), u. Francke.
- Lichtenstein¹²), v. Wiedemann und Boye.
- Savigny, v. Olshausen¹³).
- Frandsen¹⁴) (bey Herrn v. Meusebach) v. Francke.
- Marheinicke¹⁵), v. Francke.
- Nagel, von Berger u. Wachsmuth, von Michaelis¹⁶) u. Struve¹⁷).
-
- abr. 23. An A. Humboldt¹⁸) und Brandis¹⁹) geschrieben.
24. Gesuch um Urlaub von 3 Monaten an den König eingereicht, und an den Curator nach Kopenhagen geschickt²⁰).
- aj 28. Abgereist von Kiel. 3^r 18 β bis Hamb.
29. Angekommen in Hamburg.
- Dr. Nagel. Wilhelmine Arnold.
30. Zu Mittag bey Nagel. Die Dose. Struve.
31. Wilhelmines Geburtstag. Feuersbrunst.
- Vergebliche Mühe mit der Uhr.
- Kruse²¹). Mad. Lebrun²²).
- ni 1. Sieben Jahre.
2. Die Dose gewechselt. Die Uhr verkauft.
3. Zu Mittag bey Kruse in Wandsbeck. Falck.
4. Des Abends bey Nagel.
5. Zu Mittag bey Nagel. Abends um 9 abgereist.
- 27 β 11 β bis Berlin.
7. In Berlin angekommen. Der Thiergarten.
8. Mohr. Holstein. Graf Luckow. Birch²³). Gerson. Limann. Der Schulgarten.
9. Der Koffer. Graf Reventlow. Zu Mittag bey ihm. Ompteda.
10. Brief an Humboldt. Schleiermacher. Rudolphi. Lichtenstein.
- Gezogen nach Dorotheenstr. 53.*
11. Reimer. Schulze²⁴). Gräfin Dernath. Horkel. Heinzelmann. Hegel. Zeune. Bopp. Dietrich. Savigny.

12. F. Mendelsohn ¹⁾. Franzen.
 13. P. A. Wolff. v. d. Hagen. Tholuk. Ritter.
 14. Der Uhrschlüssel. Angef. zu hospitiren.
 15. Zu Abend bey Bopp. Daselbst Zeune, Dr. Blume.
 16. Töpfer. Dictionnaire de poche. Gesellschaft für deutsche Sprachforschung. Prof. Giesebrecht ²⁾.
 17. Dehn (schw. Consul). Wolke.
 18. Tennemann ³⁾ verk.[auf]. Töpfers Guitarrenspiel.
 19. Mit Töpfer im Opernhaue. Rütling ⁴⁾. Sieber. Zu Mittag bey Rumer im Thiergarten. Abends mit Birch. Hofrath v. Voss. Morge Hegel verk. Antwort v. Humboldt.
 20. Mit Frandsen in Charlottenburg. Abends mit Birch bey Justiz Kunowsky. Spitzeder u. Frau ⁵⁾ etc. etc.
 21. Heyse. Graf Brühl. Hofrath Esperstädt ⁶⁾. Fr. Buchholtz.
 22. Dr. Gans ⁷⁾. — *Gezogen nach dem goldenen Adler, dem deutschen Hause*. Geschrieben an Fort. u. Fat. ⁸⁾.
 23. Birch des Abends bey mir. Ihm vorgelesen.
 24. Abends bey Reimer.
 25. Die 1^e Abschrift von Nina erhalten. Abends im Regen spatziere.
 26. Birch zu Mittag bey mir. — Abends bey Hegel, mit Bopp u. Leo ⁹⁾.
 27. 1 ♣ Robillard v. Hegel.
 28. Nina eingesandt an Gr. Brühl.
 29. Buchh. Christiani ¹⁰⁾. — Abends bey Mendelsohn Bartholdy.
 30. Vereitelter Plan mit Christiani. — Vereitelter Plan nach dem Thiergarten. — Angenehmer Abend mit Birch im Thiergarten und in Hoffmanns Kneipe ¹¹⁾ zugebracht.
- Juli
1. Abends viel Mädchenglück[?]. Vorher das 2e Exemplar von Nina durchgelesen. Spät mit der Aesthetik ¹²⁾ beschäftigt.
 2. Die silberne Tabatière verkauft. Abends mit Birch im Schauspielhaus (Barbier v. Sevilla, Rossini). Nachher ihm vorgelesen an der Nord. Myth.
 3. Ludvig Robert ¹³⁾. Herr v. Holtey ¹⁴⁾. — Abends bey Hegel.
 4. Nina an Robert gesandt. — Mit der Aesthet. beschäftigt.
 5. Baron v. Laues an der table d'hôte.
 6. Beym Grafen Brühl gewesen.
 7. Hamlet gesehen.
 8. Die Aesth. zu Gans gebracht. — Frau Robert (Mr. Dupont officier Du haras[?]).
 10. Mit Gans in Charlottenburg bey Henning ¹⁵⁾.
 11. Vor dem Kotbuser und Hallischen Thor gewesen auf der Hasehaide.
 12. Bey den Buchhändlern herumgelaufen.
 13. Abschlag von Brühl. — Besuch bey Schulze.

14. Mit Gans, Birch und Robert im Thiergarten.
- 15.
16. Die Uhr verkauft für 15 Rthl. pr. [eussischer] Cour. [ant].
17. Mit Gans ernsthaft gesprochen. Nachmittags bey Zeune.
20. Abends bey Zeune. Ihm und Bopp vorgelesen aus der Mythologie.
- 21.
22. Mit Birch in Charlottenburg im Theater (Michel et Christine ¹); deux ans d'absence ou le retour d'un mari; Frontin mari-garçon ²). Acteurs. Sarthe, Mad. Couleau, Viller, Auguste (v. Gymnase). Soupirt in Charlottenburg mit Birch u. einem Franzosen.
23. Zu Mittag bey Bopp.
25. In der Dohmkirche. Nachmittags bey Lieutenant v. Schiödt. Auditeur Grüner m. Frau.
26. Bey Buchhändlern etc. vergeblich herumgelaufen: Weber, Albanus, Rückert, Mittler ³), Enslin ⁴), Christiani.
27. Geld durch Reimer erhalten.
28. Unterredung mit Schultze. Abfahrt von Berlin (14 = 15 Rthl. bis Berlin).
30. In Hamburg angekommen. Spatziert. Bey Mad. Arnet und Walters.
31. Vergebliche Fahrt nach Wandsbeck. Kruse. Falck. Beeken [ell. Becker]. Bey Mad. Nagel u. Hammerich. (Mad. Heuer).
- g. 1. Morgens bey Lebruns ⁵). Mit Nagel und Petersen (dem Theolog) bey Foureau (Seiltänzer). — Abends bey Mad. Krüger. Nachts grosse Schlägerey im Hôtel.
2. Bey Nagel zu Mittag. Prof. Eggers ⁶).
3. Lotz ⁷). Botan. Garten. — Jette.
4. Zu Mittag bey Nagel. Abends zu Hause.
5. Nachmittags bey Hammerich.
6. 10 Thlr. v. Marr geliehen. Zu Mittag bey Nagel. Abends bey Dr. Steensig[?] (Dr. Hermes ⁸)).
7. Zu Mittag bey Olivarius ⁹). Abends bey Lotz und vorgelesen aus Preziosa ¹⁰).
8. Die Zeit vertrödelt.
9. In der Comedie (Fürst u. Bürger ¹¹)—Wiener in Berlin ¹²)).
10. Zu Mittag bey Lotz mit Lebrun u. Frau. Hr. Landsmann, Frau u. Tochter aus Heide.
11. Nachmittags bey Nagel.
12. Schmidt. Freybillet erhalten. Kruse zurückgek. Zu Mittag bey Olivarius. Abends bey Lotz. Stage-Coach. Im Theater. Der Regen.
13. Herzfeldt ¹³). Mittag u. Abend bey Nagel, u. Nina vorgelesen (de Coninck).

17. Zu Mittag bey Lotz.
 18. Abends im Austerkeller. Prof. Klauer.
 19. Bey Lotzens mit Mad. Lebrun, und Nina vorgelesen.
 24. Der Freischütz. Dr. Gartner ¹⁾.
 25. Der Herzog v. Cambridge. Mad. Lebrun zum ersten Mal ge
Das Feuerwerk.
 26. Zu Mittag bey Olivarius.
 28. Geliehen von Gartner 20 Thlr. — Mittags bey Lotz.
- Septbr.
1. Prof. Schumacher ²⁾ (Der Polarstern).
 2. Zu Mittag bey Lotz. Schwarz.
 3. Abends (nach Tancred) ³⁾ im hôtel de Saxe soupirt. Mad. I
Aschenbrenner ⁴⁾, Dem. Spitzeder, Ryge ⁵⁾ etc.
 4. Mit Gartner und Tanto im Belvedere gespeist. Abends im
ter (Constance Le Gaye) ⁶⁾.
 5. Zu Mittag bey Lotz. (Lenz). Der portug. Ch. d'aff.
 7. Geld durch den verdammten Wallach erhalten.
 8. Gartner abgereist. Ryge ebenso. Lene Jürgensen.
 13. Vom portugis. Chargé d'aff. 28²/₃ S $\frac{1}{2}$ geliehen.
 14. Dr. Coch ⁷⁾.
 15. Eine goldne Uhr von einem Juden gekauft.
 16. Das Theater in der Steinstrasse ⁸⁾.
 17. Nathan d. Weise (Constance Le Gaye). — Christiane Der
Abgereist um 11¹/₄ Uhr (12 $\frac{1}{2}$).
 18. Honigsee. Angekommen in Kiel um 8¹/₂ Uhr.

V

BREVE VEDRØRENDE J. L. HEIBERG

I.

Af Brev fra K. L. Rahbek til P. A. Heiberg.

(Ny kgl. Saml. 1455 Føl.).

Bakkehuset d 22 Nov: 1801

.. Din Ludvig, der forresten saa aldeles ikke synes at ane, hvad der foretaar ham, sagde tilfældigviis i Gaar, at han ikke længe skulde blive i Brorsons Skole¹⁾. hvis hiin *store Forandring*²⁾ blandt mange andre ogsaa medringer en Forandring i Henseende til hans Hiemsted, og du ikke strax selv can eller vil tage ham til dig; vil du da ikke betro mig og min Kone ham; med samvittighedsfuld Iver skal jeg selv undervise ham, hvad jeg kan, og sørge for, han vedbørlig lærer, hvad jeg ikke kan lære ham; og at min Kone ikke vilde lade P. A. Heibergs Søn savne al muelig Moderømhed og Moderømhue, behøver jeg vel ikke at sige dig ...

[Paa Bagsiden:]

*K. M. Rahbek til P. A. Heiberg*³⁾.

... nu en Ting, der interesserer mig uendelig meget i nærværende Øieblik. De har værdiget mig, at kalde mig, Deres Veninde, hvilket jeg sandelig *paaskønner*; men dette hæderfulde Navn, berettiger mig ogsaa, til at turde føie mine inderlige Bønner, til min Rahbeks, Deres Ludvig angaaende; det lader mig haabe — at — hvad end Deres Beslutning bliver — De ikke vil miskiænde min gode *Villie*. Det var mærkeligt hvorledes Rahbek og jeg, paa engang, faldt paa den Ting; og hvorledes vi nu begge lige ivrig ønsker, at det maae være giørligt. I Gaar var Deres Ludvig hos os; Rahbek og jeg, drak Deres Skaal med ham; De skulde blot seet, med hvilken Glæde han gjorde dette. Det er en inderlig elskværdig Dreng, *især* for den Ømhed, hvormed han ved alle Leiligheder, saa gierne erindrer sin Fader; han vil sikkert gjøre Dem megen Glæde.

Den Idee med Ludvig, har lagt Rahbek og mig, saa meget paa Hiertet, at vi, strax, da det faldt os ind, skrev derom til hans Moder; ligesom vi nu med første Post som afgaaer, skriver det til Dem, for at hindre, at ikke nogen anden taget Beslutning skulde — hvis De ellers havde Lyst dertil — være os i Veien ...

2.

Af Brev fra K. M. Rahbek til P. A. Heiberg.

(Ny kgl. Saml. 1455 Fol.).

Bakkehuset d: 7 Dec: 1801.

... *Rahbeks* Kiærlighed og Iver, for *Heibergs* Søns Vel vil være — det tør jeg vove at sige — som *Heiberg* fortjener det; og fra min Side skal det ikke mangle paa ærlig Bestræbelse, til ved denne Leilighed, at vise mig Deres Venskab værdigt; naar jeg anvender alt, hvad der staaer i min Magt, for at lette Deres Søn Savnet af kiærlig Moder. Tænk Dem den Glæde, gode *Heiberg!* som det vilde være os, om vi til Sommer, paa vor lille Lystreise¹⁾ kunde bringe Dem Deres Ludvig. Jeg talte med Ludvig om den Ting, da han var hos os, og Mueligheden af, saa snart at kunde komme til sin Fader, henrykkede ham ganske; thi det lader som han har haft i Hovedet ikke at faae sin Fader at see førend han — som han kalder det — bliver stor. ...

[Paa Bagsiden]

K. L. Rahbek til P. A. Heiberg.

... Og nu det eeneste, virkelig vigtige og interessante, din Ludvig! i det faste Haab, at det bliver ved dit Ord, at han betroes os, indtil du selv har et fast Sted at modtage ham paa, beder jeg dig, at underrette mig om dine Hensigter og Ønsker i Henseende til hans Underviisning. Regne, skrive, tegne, læse levende Sprog med ham, kan og vil min Kone, læse Latin og Historie, samt skrive levende Sprog med ham skal nok jeg; men hvad ønsker du især han anføres til, og for hvad Bestemmelse? Det er mig saare let at faae besørget, hvad jeg ikke selv er istand til at giøre, naar jeg kun veed det; ogsaa længes baade jeg og min Kone inderlig efter denne Pleiesøn, og jeg er dobbelt glad derved da det opfylder en Deel af hendes mange eensomme og ubesatte Timer med en kiær og behagelig Sysse; overalt, gid kun Anledningen ikke var, som den er, og jeg vilde være usigelig glad ved at komme til at afbetale Sønnen lidet af, hvad jeg skylder Faderen. ...

3.

Af Brev fra Kamma Rahbek til P. A. Heiberg.

(Ny kgl. Saml. 1455 Fol.).

Bakkehuset d: 19 Dec: 1801

.. Jeg veed for nærværende Tid intet interessantere, at tale med Dem om, end: Deres Ludvig, da jeg i ham, eene i ham, seer den som med Tiden til, og kan holde Dem skadeløs, for saa skammelig at være blevet bedraget. Deres Betæneligheder i at tage ham fra Byen¹⁾ for hans Bedstefaders Skyld, maae tildeels falde bort, naar jeg siger Dem, at denne agtværdige Mand, gjerne seer ham i vore Hænder, og saa blev der Leilighed nok til, at kunde faae Ludvig til sig naar, og saa tit han ønskede det. Det samme gielder naturligviis om Ludvigs Tante Iürgensen²⁾, som jeg troer at kiende nok til for at kunde forudsætte at hun ikke vilde have noget imod, at see Ludvig hos Mennesker, der meener Fader og Søn det saa vel, som vi. Hvad Ludvig selv angaaer, da har jeg for ikke længe siden faaet et velsignet lille Brev fra ham, hvori han takker mig meget fordi jeg har bedet om at faae ham til mig, og forsikrer at han vil det usigelig gjerne. ...

[Paa Bagsiden]

K. L. Rahbek til P. A. Heiberg.

.. Havde du kundet komme tilbage³⁾, eller kunde du, hvor du er, have Ludvig hos dig, er der ingen Tvivl om, at det var det allerbedste, og ønskeligste; ingen kan være ham den Leder, og Lærer, som hans Fader; men i den Forudsætning, at det ikke kunde skee, i dyb Følelse af, hvor upassende det var at lade Ludvig gaae i en Skole, paa en Tiid, da hans Moders — som man fortæller, i Onsdags skeete Skridt⁴⁾ maa være i alle Munde, bragde først min Kone og mig paa det eenstemmige Ønske, at udbede os af begge hans Forældre, at han maatte indtil bedre Tider være hos os; dette har man i hans Bedstefaders Huus sagt ham, og da han, dengang han besøgte os, havde faaet stor Godhed for nogle Canariunger, jeg opelsker, og hvoraf en var ham lovet til hans Geburtsdag kom to Dage før den en Seddel fra hans Moder til min Kone derom, hvormed fulgte en liden Seddel fra ham, hvori han viiste sig glad ved at komme til os, *siden G. tog hans Moder ud med sig paa Landet* — disse vare hans ipsissima verba, der gjorde et Indtryk paa mig, som ikke den hæftigste Declamation over det forefaldne kunde giort; imidlertid ønskede jeg, man da havde talt noget til ham, inden du, hvem Bestemmelsen maae tilkomme, havde giort Udslaget; hans Bedstefader skal imidlertid være meget porteret for at faae ham til os. ...

4.

P. A. Heiberg til Kamma Rahbek¹⁾.

(Ny kgl. Saml. 3525,4^o III)

Hamborg den 25de December 1801.

Høystærede Veninde!

Jeg skylder Dem Svar paa Deres mange venskabelige Breve, og min venskabelige Tak for samme. Dog, for hvor meget meere skylder jeg Dem ikk Tak? Hos Deres gode Mand har jeg allerede for længe siden staaet i en bundløs Gjeld, for det oprigtige Venskab, som han i saa mange Aar har viis mig; og denne min Gjeld bliver nu meere end fordoblet ved hans og Dere ædle Tilbud, angaaende min Stakkels Fader- og Moder-løse Dreng. Gud vel signe Dem begge for denne Ædelmodighed! han betale Dem! jeg kan ikke jeg bliver aldrig istand dertil, om endog Lykken for Eftertiden skulde blive mig ligesaa gunstig, som den nu er mig i høyeste Grad ugunstig. Dog jeg taler om Betaling, ret ligesom om De eller Deres Rahbek kunde vente sig eller ventede sig anden Betaling end den Deres egne ædle Hjerter giver Dem Det arme Barn! Det lader som om hans Moder aldeles ikke bekymrer sig om ham; i saa høy en Grad har det lykkedes den nedrige Forfører at for dærve hendes forhen saa ædle Hjerte. Jeg fik en Lap Papiir fra hende for leden til Svar paa et Brev som jeg havde skrevet hende til, og hvori jeg bad hende bidrage sin Deel til at min seeneste Ansøgning²⁾ kunde blive bevilget. Hun svarer mig deri gandske koldt og tørt: *Jeg kan ikke gjøre noget i den Sag.* Det er at sige: *Jeg vil ikke.* Thi førend jeg havde givet mit Samtykke til hendes Fordring, truede hun mig endog med Kronprindsen, og sagde, at hun vilde kræve hans Beskyttelse *imod* mig; og nu da det gjelder om at handle *for mig*, kan hun ikke skrive to Ord til ham. Hun siger fremdees om hendes Søn, med en græsselig Kulde, disse Ord: *Du kan jo tage han til dig naar og hvorhen du vil.* Dette er ikke alleeneste en mageløs Ligegyldighed, som jeg nu for første Gang mærker hos hende; men det er endog den bittreste og koldeste Haan. Hun veed, deals at jeg i min nærværende Forfatning ikke kan tage ham til mig; deals at det strider imod mine Grundsætninger at tage ham bort fra sit Fædreneland, og derfor haaner hun mig saaledes. I Sandhed! en ulykkelig Mand bør man ikke haane; det kan heller ingen anden gjøre end den, der har havt Hjerte til at gjøre ham ulykkelig. Forestil Dem min Forfatning; denne er min Løn, fordi jeg har opfyldt hendes Ønske paa min egen Lykkes Bekostning, og fordi jeg endogsaa siden efter har viist hende større Tillid, end jeg burde, hvilken Tillid hun endogsaa har misbrugt til at bedrage mig. Jeg veed det at hun ikke kan tilgive mig det at jeg ikke strax og ubetinget samtykkede i hendes Paastand; at jeg reyste fra Paris for at forsøge paa at redde hendes Ære og min og min Søns Lykkes Ruiner, samt at jeg ikke kan og vil ansee hendes nedrige

forfører som min Ven, eller for andet end en Skurk og et Uhyre. Jeg kjen-
 ler hende, og det er paa det fuldeste sandt hvad hendes egen Søster saa tidt
 har sagt mig, at den, der vil beholde Thomasines Venskab, maae altid føye
 hende, og aldrig sige hende imod. Jeg faaer nu min Belønning, fordi jeg ikke
 altid har været istand dertil. Hvo kan ogsaa fornede sig saa dybt til at være
 et bestandigt Echo af et andet, endog nok saa kjert Menneske?

Jeg skriver i Dag til min Svigerinde, den ædle, fortreffelige Lise Jürgen-
 sen, og siger hende at jeg antager Rahbeks og Deres saa inderlig velmeente
 og venskabelige Tilbud, dog paa det Vilkaar, at min Svigerfader samtykker
 deri med Fornøjelse. Jeg veed hvormeget han elsker Drengen, og nødig vilde
 jeg gjøre ham imod. Ønsker han en anden Bestemmelse med ham, da maae
 jeg først correspondere med ham derom førend jeg beslutter noget. Sikkert
 vil hverken De eller Deres Mand misbillige denne min Betænkelighed. Sam-
 tykker han, saa overgiver jeg Dem med den fuldeste Tillid, det kjereste, det
 eeneste jeg har tilbage i Verden. Vær De hans Moder, som Rahbek vil være
 hans Fader; og Gud skal velsigne Dem begge derfor. Dog er endnu een
 Ting muelig, nemlig at min sidst indgivne Ansøgning¹⁾ bliver bevilget; og
 da kan jeg ikke lade mig betage den Glæde og Trøst at see ham hos mig
 nogle Timer om Dagen for at undervise ham; og en saadan Beslutning vil
 De da vel finde meget naturlig og følgelig tilgive mig samme. Gud veed om
 dette saa modeste Ønske vorder opfyldt. Saa meget veed jeg, at *Skurken*²⁾
 allerede har talt med *en betydende Mand, som man ikke vil nævne*, og at
 han har erklæret sig derimod. Det er begribeligt, at han (*Skurken*) har søgt
 at bestyrke *den betydende Mand* i denne Meening. Men da veed jeg hvad
 jeg har at gjøre; og lad saa Vedkommende forsvare Følgerne for deres
 Samvittighed, om de kunne, naar den engang vaagner. De vil nok synes,
 bedste Veninde! at denne min Beslutning ligner noget en rasende Mands
 Beslutning; men jeg svarer derpaa med Racine³⁾):

Mais il me reste un fils — vous saurez quelque jour
 Madame! pour un fils jusqu'ou va nôtre amour.
 Mais vous ne saurez pas — du moins je le souhaite,
 En quel trouble mortel son interet nous jette,
 Lorsque de tant de biens, qui pouvoient nous flatter,
 C'est le seul qui nous reste, et qu'on veut nous ôter.

Og, ved Gud! der kan ingen Tvivl være om, at mine Fienders Plan er at
 skille mig ved denne Dreng, som det eeneste jeg har tilbage. Jeg anbefaler
 denne Skat, kjereste Veninde! til [Deres moderlige Kjerlighed og Over]-
 bærelse, og forbliver stedse Deres evig forbundne ulykkelige Ven

[Hejberg.]

Ak! at jeg dog engang kunde komme til at vise Dem Deres graae Hand-
 sker⁴⁾! Jeg har gjemt og gjemmer dem som en Helligdom.

5.

Af Brev fra K. L. Rahbek til P. A. Heiberg.

(Ny kgl. Saml. 1455 Fol.).

29 Dec: 1801

... Uendelig Tak for din venskabelige Tilliid angaaende din elskværdige Ludvig; vi skal søge at [gøre] os værdige dertil; imidlertid saalænge din Sag er in suspenso¹), er det vel bedst, intet at gøre indtil videre dermed at det ikke, om man vil skade dig, skal synes et Argument imod dig; og at de, der ikke veed, hvad *Fader* og *Søn* er, ikke skal kunde sige, at du jo vel med *Kærlighed* maa kunde vide ham i de samme Hænder, hvori du selv betroer dine Anliggender. Skulde imidlertid Sagen mod Forventning gaae i Langdrag, da længes baade min Kone og jeg for meget efter ham, til ikke at ønske os ham jo før jo hellere. . .

[Paa Bagsiden]

*Kamma Rahbek til P. A. Heiberg*²).

... Hvorledes skal jeg beskrive Dem den Glæde, kiære Ven! som Deres velsignede, tillidsfulde Brev har forskaffet mig! Jeg formaaer ikke at takke Dem med Ord; men jeg vil ærlig stræbe, at vise Dem min Taknemlighed i Gierningen. Jeg vil fra det Øieblik, jeg bliver saa lykkelig, at faae Deres Ludvig til mig, ansee ham som en Helligdom, *De* betroer mig, og hvormed jeg vil handle saaledes, at jeg kan forsvare det for *Dem* og min *egen Samvittighed*. Det vilde være en skadelig Beskedenhed, hvis jeg ikke turde tiltroe mig Insigt nok, til at viide, hvorledes jeg bør behandle *Deres Søn*, det Barn som man saa uforvarligt har berøvet sin nærmeste Moder. Men, fordi jeg har Tillid nok til mig selv, for ikke at frygte, at jeg skulde feile betydelig i denne Sag, derfor maae De ikke troe, at jeg tiltroe mig selv saa megen Conduite at jeg ikke heri kunde tage fejl, nei, tvertimod, det har alletider været en Feil hos mig, at have for liden Troe til mig selv, og den Feil agter jeg aldrig at skille mig ganske ved, da den dog ikke er af det værste Slags; men jeg føler i dette Øieblik, at jeg bør tiltroe mine egne Evner lidt meer end hidtil; hvis jeg vil opfylde den Pligt, jeg glad og frivillig paatager mig. Desuden, gode Heiberg! jeg har jo de ypperligste Raadgivere jeg kan ønske mig: Dem, *Deres* — gid jeg ogsaa turde kalde hende *min* — Veninde, den fortræffelige Lise Iürgensen, og endelig min Rahbek. Disse tre ædle Mennesker, vil sikkerlig sige mig alt, hvad jeg ikke, af Mangel paa Insigt og Erfaring, kan sige mig selv.

Jeg anseer nu Tingen, som næsten afgjort; thi jeg veed, at Deres Svigerfader gierne giver sit Samtykke; og Lise Iürgensen, i hvis Rettigheder, jeg synes at gøre et Indgreb, vil, i Følge hendes ædle Tænkemaade ikke have noget derimod, desuden hun beholder jo hendes gamle Rettigheder, over denne velsignede Dreng, fordi han er hos os. . .

6.

Johan Buntzen til Thomasine Gyllembourg.

(Thomasine Gyllembourgs Arkiv, R. A.).

Kjøbenhavn d. 26. Jan. 1802

Min inderlig kiære Thomasine

Du kand icke begribe hvormeget Dit kiære brev og det indsendte brøed ar fornøyet mig, icke allene brødets Goedhed, som var overmaade rart, men t Du med egen Haand selv havde Tillavet det, som var imod min forventning, har hiertelig glædet mig, bliv saaledes ved at gjøre fremgang, og see elv over alt efter Din Huus-Holdning, saa vil det efter Haanden fordrive Din længsel, og Du vil blive agtet af alle fornuftige Mennesker og Din Mand il finde sig løckelig; tusen Tak for det rare brøed, men Du skal icke saades give det bort men selv benytte dig af det. Den Bonde som bragte det older jeg meget af, Gud give de alle vare saaledes, saa kunde Du vist leve ornøyet iblant dem; jeg har sagt Hanne¹⁾ at hun icke maatte lade Cassen saae tom til bages. Men nu angaaendes Ludewig, saa bliv icke vred, at jeg icke and lade ham følge med paa denne Aarets Tiid. Mand kunde vel indpække sam saaledes at han kunde holde det ud paa Reisen, men Du ved selv at han r endnu overgiver, og naar han kom til Dig vilde Glæden tage Overhaand og han vilde flyve omkring snar til fods, og snar paa en Heste Ryg, og hvorved han saa let kunde blive forkiølet, og blive syg, saa han icke saa snar kunde komme til bages, og det er en Hoved Post for ham icke at forsømme in Skole, men til Sommeren, naar vi efter aftale skal have ham ud til Raæck som vi har aftalt, tænker jeg han først kand gjøre en Reise til Ruhedal, la det og kand være baade Dig og ham til større fornøvelse, vær nu ey vred saa mig derfor og troe icke at det skeer af nogen Vranghed. Hils Gùldenborg saa de[t] kierligste fra mig, og vær forsikret, at jeg stedse er og forbliver Din uforandret hengivne fader

J. Buntzen.

7.

Af Brev fra Kamma Rahbek til P. A. Heiberg.

(Ny kgl. Saml. 1455 Fol.).

Bakkehuset d: 9 Februari 1802.

... Paa Torsdag skal Deres lille Ludvig, og jeg, hen i Borups Selskab²⁾ or at see Vonner og Vanner³⁾; som vist vil fornøie ham meget, thi han har llerede længe glædet sig til det. ...

8.

Af Brev fra Kamma Rahbek til P. A. Heiberg.

(Ny kgl. Saml. 1455 Fol.).

Bakkehuset d: 19 Febr: 1802

... Det er en bedrøvelig Efterretning De giver os, at vi ikke maae giør Regning paa, at træffe Dem i Hamburg til Sommer; den er mig saa meget mere bedrøvelig, som just Tanken om at faae Dem at see, har giort, at jeg med saa megen Glæde tænker paa vor Reise, og har talt Maaneder og Uge til den; ogsaa giør det mig saa inderlig ondt for den stakkels gode Ludvig som jo har glædet sig saa meget til at see sin Fader. ...

[Paa Bagsiden]

K. L. Rahbek til P. A. Heiberg.

... Jeg længes nu usigelig efter, at Ludvig for Alvor kommer ud til os hvilket formodenlig skeer til Vaaren; thi denne Tiid synes alle mig at sætte Du vil glæde mig usigelig, naar du engang i et eget Brev vil lade mig vide hvortil og hvorledes du især ønsker ham underviist, samt hvad Forhold der i øvrigt i enhver Henseende vil have iagttaget — saavel hans Moder, som øvrige Konnexioner angaaende. Jeg tør ikke love dig meere, end al den Omhu og Fliid, der staaer i min Magt, og al den Kiærlighed og Ømhed, min Kon kunde have for sin egen Søn ...

9.

Af Brev fra K. L. Rahbek til P. A. Heiberg.

(Ny kgl. Saml. 1455 Fol.).

[6/s 1802]

... Tak for din uindskrænkede Fuldmagt, Ludvig angaaende, og de Forsigtighed, du vil anvende for at faae den lovformelig; jeg haaber at denne Forsigtighed skal behøves; men, skulde den behøves, jeg skulde dog prøve, om der hverken var Lov eller Rettighed mere i Danmark. ...

10.

Af Brev fra K. L. Rahbek til P. A. Heiberg.

(Ny kgl. Saml. 1455 Fol.).

[Sidst i April eller først i Maj 1802].

... Paa Mandag — quod felix faustumque — kommer din Ludvig til os ...

11.

Af Brev fra K. L. Rahbek til P. A. Heiberg.

(Ny kgl. Saml. 1455 Fol.).

Bakkeh: den 22 Junii 1802

... Min Kone, som staaer hos mig, beder dig velsignet hilset, som sæd-anlig; din Ludvig sidder, og læser paa sin Lektie, som jeg ikke vil faae am fra, da jeg har sat ham det Vilkaar, om han skal med os til Møen¹⁾, g maaskee til Falster at see din Moder²⁾ og sin Tante, *dersom han bliver ittig*. ...

12.

Af Brev fra K. L. Rahbek til P. A. Heiberg.

(Ny kgl. Saml. 1455 Fol.).

Bakkeh: d 22 Martii 1803

... Jeg haaber du ikke har fortrudt paa, at vi vare i den Nødvendighed, a Ludvig tegnede til at faae Meslingerne, at lade ham komme ind til sin bedstefader, uagtet der var — nok sagt — men du kiender vor Bopæl; det ar os umueligt at tilveiebringe to brugelige Sygeværelser, især et saa lunt g trækfrit, som en Meslingepatient behøver. Midlertid blev der intet af med feslingerne, og han er alt 14 Dage i sit rette Hiem igien. ...

13.

Af Brev fra K. M. Rahbek til P. A. Heiberg³⁾.

(Ny kgl. Saml. 1455 Fol.).

25 Junii 1803

... Endnu tør jeg ikke rose J. Ludvigs Flid, fordi jeg ikke kan det med andhed; men jeg haaber at den Tid ikke er langt borte, da jeg kan glæde dem med, at sige, at Ludvig ikke alleene er en *god*, men ogsaa en *flittig* hæng. ...

14.

Thomasine Gyllembourg til K. L. Rahbek.(Ny kgl. Saml. 2494, 4°).

Voxblegen den 18 Sept: 1803.

Kjere Professor Rahbek!

Den behagelige, trøstelige Følelse⁴⁾, hvormed jeg begynder dette Brev, rindrer mig om, hvad Rousseau siger om hans Ven Gauffecourt⁵⁾: at for

ret at føle hans Værd og Elskværdighed il fallut avoir quelque chose à li pardonner. Da jeg er aabenhartet nok til at sige Dem at jeg synes at jeg ha noget at tilgive Dem, saa troer jeg at De vil fæste saa megen mere Troe til mine Ord naar jeg forsikrer Dem at jeg af mit gandske Hjerte tilbagegive Dem, ikke blot min gamle Tillid, mit gamle Venskab, men endogsaa mere, da denne Sag — saa ubehagelig den end i sig selv var — har som jeg haabe befæstet vor gode Forstaaelse og er mig Borgen for at den ikke mere, paa en saadan Maade vil blive afbrudt. Ingen kan give et kjerere Pant paa sit Venskab og sin Højagtelse, end jeg giver Dem ved at tilbagegive Dem min kjære min eeneste Søn. Fra i Morgen af skal han igjen, indtil videre sove under Deres Tag, og jeg troer det vil være Dem kjert at erfare at min gode Drengs Hjerte er Dem aldeles hengivent, og at det ikke er mine Overtalelser, men Ludvig egen frie Villie der fører ham tilbage til Dem. Hverken Ludvig eller hans Moder, vilde ønske mere end at han stedse kunde være hos Dem, men jeg tilstaaer det, hos Dem kjere Professor Rahbek! Saalænge han endnu er i den Aar at han behøver qvindeligt Tilsyn, nægter jeg ikke, at jeg helst seer ham i min Systers Huus, siden Skjebnen forbyder mig, at have ham i mit eget Naar han bliver noget ældre, skal jeg med Glæde og Taknemmelighed give ham tilbage til Dem. Jeg gjentager i denne Henseende som i eet og alt hvad vor Ven og Mellemandler paa mine Vegne har lovet Dem. De vil selv føle at jeg ikke paa nogen bedre, og for mig mere forbindende Maade kan give et Løfte end ved at give det ved ham.

Endnu eet: — Ludvigs uindskrænkede Fortroelighed til mig er ved denne Lejlighed bleven opdaget. Det kunde aldrig falde mig ind at han herved skulde blive Rahbek mindre kjer. For Barnet er hans Moder den første og naturligste Fortroelige, for Ynglingen derimod en ædel og oplyst Lærer, og meget kjert skal det være mig om De i hans moednere Aar, som hans inderste Tankers Fortroelige maae blive for ham hvad jeg nu er. — Endelig tillad De mig at sige: Jeg haaber De i min Søn stedse skal gjenkjende hans Moders Hjerte, der gjennem alle Livets Forandringer, var, er, og haaber at blive Deres Veninde.

Thomasine Gyllembourg.

15.

Thomasine Gyllembourg til Peder Hansen.

(Ny kgl. Saml. 3103, 4°)

Kjøbenhavn: den 9 Jan: 1804

Min lille Ludvig bliver nogen Tid her i Byen, men jeg ønskede desuagtet at han skulde profite af Deres Undervisning i alle de Dage som muelig er, og beder derfor De vilde have den Godhed at give ham de sædvanlige Timer som tilforn. Han er denne Gang hos min Syster Madame Jurgensen, i Nyhavn No. 24 paa Hjørnet af Tolbodgaden. Han venter Dem i Morgen til sædvanlig Tid.

Jeg beder Dem ved denne Lejlighed atter at modtage mine oprigtige
aksigelser for den Ulejlighed De er saa god at gjøre Dem med denne Dreng.

Th: Gyllembourg.

16.

C. F. Gyllembourg til K. L. Rahbek.

(Ny kgl. Saml. 1455 Fol.).

[9/1 1804]

Din sömnlösa natt¹⁾ gör mig rätt ondt.

Då det icke är jag ensam som kan taga något partie vis à vis Johan Ludvig, så kan jag icke heller lämna Dig definitivt [?] svar på Din billett²⁾ utan Dit Bud altför länge skulle uppehållas. Således kan jag icke annat än nödas upskuta mit Svar tills jag munteligen får tala med Dig, och skall jag deröfve komma til Institutet³⁾ emot den tiden Dina föreläsningar där sluta; ock är jag fått detta Samtale med Dig skall Du sjelf blifva öfvertygad at det ske hade kunnet undvikas, och at detta Samtal var nödigt for *alles* våres interesse ock jag försäkrar kanske *mäst* för Dit; ock som jag tror Du kan vara öfvertygad at jeg hvarken är af de brusqua eller orimliga, ej heller derom det, i hvilkas namn jag talar med Dig om dessa ämnen; så ser jag intet varföre vi skulle vilja undvika at afgöra det munteligt som kan ske let, då man på det sättet ofta på några minuter bilägger mer än skrifteligen uti långa tider.

Hansen går icke förgäfvess, då han är averterad att icke möta i dag. Den discretion som delicatessen ålägger har icke varit försummad.

Min hustru hälsar, de öfriga sofva ännu.

Carl Fr. Gyllembourg.

17.

Af Brev fra K. L. Rahbek til P. A. Heiberg.

(Ny kgl. Saml. 1455 Fol.).

[17/1 1804]

... Din Ludvig er i denne Tid hos sin Tante Lise, da hans Moder er i byen. ...

18.

Thomasine Gyllembourg til Peder Hansen.

(Ny kgl. Saml. 3103, 4°).

Søndag Formiddag [Jan. 1804?]

Hvorfor vilde De ikke komme til os i Gaar, gode Hr: Hansen? Jeg bad og Ludvig sige Dem at jeg havde glemmt at bede Dem derom. I Dag haaber

jeg dog De er saa god at tage til Takke hos os og at tage Christen med. V kan nu kun beholde Ludvig en kort Tid endnu desværre, men det skulle gjør os ondt om vi ikke hver Dag i den Tid vi saadan har ham ogsaa skulle se hans gode Lærer hos os, enten De læser med ham eller ikke.

Th: Gyllembourg.

19.

Thomasine Gyllembourg til K. L. Rahbek.

(Ny kgl. Saml. 1455 Fol.).

Kjøbenh: d: 18 Jan: 1804.

Kjere Professor Rahbek!

Jeg tilstaaer Dem at det er med et tungt Hjerte, og ikke uden Forlegenhe at jeg begynder dette Brev. Det er et underligt Forhold som vi i dette Øyeblik staae i til hinanden, og næsten veed jeg ikke hvad jeg skal sige Dem men jeg finder noget upasseligt i at tie gandske stille i en Sag der angaae mig saa nær, at jeg næsten kunde sige at den er *mere end min egen*. Og jeg tænker at ærlige Mennesker og gamle Venner ikke behøve at være forlegn ved at have en ærlig og venskabelig Explication med hinanden.

Jeg bekjender at det er en Fejl Ludvig har begaaet at løbe bort. Den som flygter har altid Uret. Men kjere Professor Rahbek! Ludvig er kun 12 Aar Naturens Lov er den eeneste han kjender, og den forbyder os ikke at tage Flugten naar vi frygte for at blive tilstede. Uden at gaae tilbage i Tiden for at finde Undskyldninger for ham, er jeg vis paa De selv vil tilgive ham naa De erindrer Dem at vi i dette Efteraar vare blevne eenige om at han for de første skulde være hos hans Tante ¹⁾, og jeg dernæst forsikkrer Dem, at intet andet end hans inderlige Kjerlighed og Hengivenhed for Dem er Skyld i a denne Plan ikke er bleven iværksat. Jeg haaber derfor at De vil skjænke han Deres Tilgivelse som han selv vil bede Dem om.

Ikke behøver jeg at sige Dem hvor ondt det gjør mig af Deres sidste Brev til Gyllembourg ²⁾, at erfare, at denne Sag smerter Dem saameget. — samme Brev siger De een Ting, som maaskee mangan Anden vilde misforstaae, men som jeg ikke kan tage i nogen vrang Meening. De siger nemlig *at De ikke kan give Slip paa Ludvig*. Jeg har altfor megen Agtelse for Dere Klogskab, Deres Hjerte og Deres tilforn yttrede Grundsætninger, til at de noget Øyeblik skulde falde mig ind at De kunde vilde forsøge, at gjøre en Moder hendes Rettighed over hendes Barn stridig; jeg forstaaer derfor Dere Ord saaledes: at De ikke vil give Slip paa Ludvigs Hengivenhed for Dem derfor takker jeg Dem, og det haaber jeg heller aldrig skal blive Tilfælde! Hvad hans Moder angaaer, saa beder jeg Dem være overbeviist om at jeg aldrig skal glemme den Gjæld jeg veed mig at være i hos Dem for min Ludvigs Ophold i Deres Huus; og at jeg inderlig ønsker at maatte opleve de

ag at jeg maae kunde vise Dem at jeg ikke har været uskjønsom mod denne
eres Godhed.

Jeg haaber De tillader mig at komme til Dem med Ludvig, for at vi begge
undtligen kan takke Dem og Deres Kone, og for at min Dreng kan udbede
g Deres og hendes Tilgivelse. Tilsidst beder jeg Dem ikke at tvivle paa al
uelig Delicatesse i denne for os alle ubehagelige Sag, baade fra min og
ines Side.

Th: Gyllembourg.

20.

Af Brev fra K. L. Rahbek til P. A. Heiberg.

(Ny kgl. Saml. 1455 Fol.).

Bakkeh d. 22 April 1806

... min Kones Sygdom, og den just til *samme Tid* indtrufne Forandring
aed din Ludvig afbrød vor Brevvexling ...

21.

Lise Iürgensen til Peder Hansen.

(Ny kgl. Saml. 3103, 4°).

Kiøbenhavn den 9 Dec: 1806

Tak for Deres Brev kjere Hr: Hansen, De har ret gjort mig undseelig
ved at takke mig saameget, det er os der skylder Dem Tak, den Bliidhed, og
Godhed hvormed De omgikkes Ludvig er af de Ting der aldrig kan betales;
imidlertiid seer jeg af Deres Brev at jeg har talt Penge som en Gaas; min
Mand bad mig tælle 45 rd og jeg har talt 2 r for lidt; vi beder Dem tage
til Takke med en Bagatel, og blot at ansee det som et Beviis paa at vi føler
hvad vi skylder Dem.

Dersom det er mueligt at Ludvig kan komme til Dem til Sommer skal
det være mig en Fornøjelse, naar De kommer herover kan vi tale derom, jeg
tænker ellers at han til Sommer maae confirmeres og saa kunde han nok ikke
saa godt være saa længe fra Byen, der er ellers ingen i hvis Hænder jeg
hellere overgiver ham end i Deres.

Lev nu vel kjere Hansen! lad os endelig snart høre fra Dem, fortæl os
hvorledes De er fornøyet med Deres Bolig og med alt andet, vi tager alle saa
inderlig Deel i alt hvad der andgaar Dem saa det ret vil glæde os, tidt at
høre fra Dem.

Min Mand, min Fader, og mine Børn hilse Dem mange Gange, Lille
Heiberg¹⁾ beder især Christen²⁾ meget at hilse.

Deres hengivne

Lise Iürgensen.

Af Brev fra K. L. Rahbek til P. A. Heiberg.

(Ny kgl. Saml. 1455 Fol.).

Sept. 1810.

... Din Søn har jeg paa det sidste Aar nogle Gange seet, og han har lovet at besøge os, hvilket han dog ikke har gjort, saa inderlig vi ønskede det. Anledning af ham maa jeg dog fortælle dig en Pudserlighed. Du veed, at han til første Examen stod sig overmaade godt, men ikke kunde blive *udmærket*, som det kaldes, fordi Forordningens Bogstav ved en Redactionsfeil gjør det vanskeligere for dem, der angive Grædsk, end for de øvrige. I Generalforsamlingen af samtlige Examens Deputationer blev meget ivrigen strid for, at man skulde gjøre Directionen opmærksom paa denne Urigtighed, saa meget mere, som Kierulf¹⁾ og jeg, der havde været i den Kommission, som havde affattet Forordningen, vedstod, det var en Redactionsfeil, der var kommet ind bagefter, ved at skulde optage et Amendement²⁾, der var skrevet fra Statsraadet. Som Sagen forhandlede, kom Prof. Engelstof³⁾, der er Secretair i den lærde Direction⁴⁾. Hr. Professor! tog Abraham Kall — nost virum⁵⁾ — tilorde: veed De den Ulykke, der er hændt den unge H.? En Ulykke! Hr. Professor. Ja han har havt den Ulykke at faae Udmærket God for Grædsk, og derfor kan han ikke blive udmærket til Examen. Det er snorrigt nok, Kiøbenhavn brændte, fordi Oberpræsidenten kunde Latin, og den unge H. bliver ikke udmærket, fordi han kan grædsk. Alle reverend Patres⁶⁾ kom nu i Latter, og bad om at faae denne Gaade forklaret, og Kall tog da Ordet igien: da 1795 Ildebranden brød ud paa Holmen, var der en Forordning, at i Tilfælde af stor Ildsvaade Oberpræsident, Politimester og Brandmajor skulde mødes, for at tage Forholdsregler. Oberpræsident og Politimester mødte, men Brandmajoren, som var ved Ilden paa Holmen, ikke. Man har et Ordsprog paa Latin — tog nu Oberpræsident Urne til Orde — tres faciunt Collegium⁷⁾; og da vi kun er to, min kjære Hr. Etatsraad, kan vi altsaa intet foretage; hvorpaa han gik, og lod brænde, hvad vilde, for de han kunde Latin. Denne lærde Mands grundige Tale uagtet, erklærede imidlertid Rasmus Montanus Engelstof, at Directionen ingen Afgivelse kunde gjøre fra en kongelig Forordnings udtrykkelige Bydende; og da det ingen Æres eller Velfærds Sag var, og Konsistorium og Directionen havde nok at skændes om desuden, blev det derved. ...

23.

Thomasine Gyllembourg til A. C. Gierlew.

(Originalen ukendt. Aftrykt efter Illustreret Tidende 1881—1882 Nr. 1194).

Kjøbenhavn den 9. April 1811.

Gode Konsul Gierlew!

Jeg takker Dem saa mange tusinde Gange for de mange smukke, venskabelige og kjerkomne Ting, som De i Deres Brev til G. har været saa god at dressere til min Ringhed og som gjorde mig ret overgivet og i godt Humeur en hel lang Dag. Det er ikke min Skyld, at jeg ikke før har svaret Dem, det er Gemalens med hans Korn og Kram¹⁾, som De nok selv veed. Ak Herre Gud! De troer ikke, hvor vi savner Dem i vor lille Kreds. Enhver af vore gode Venner uførtalt, er her manges Gang saa dødt, som om vi Allesammen allerede vare begravne. Saa tænker jeg ret af Hjertet paa Dem! saa ønsker jeg dog bare De var her og skjændte i Boston paa mig og min Kjæledægge, at De saae vred ud og sagde: „Det er dog virkelig grusomt, min kjære Frue“, som De i Høflighed plejede at sige, naar jeg i al Uskyldighed gjorde Dem mod. Ja, man skjønner aldrig ret paa det Gode, medens man har det. Havde i Dem nu bare igjen, saa troer jeg aldrig mer, jeg skulde gjøre Dem imod. Jeg kunde gjerne græde nu strax, naar jeg tænker paa, at vi aldrig mere — ni det gjør vi vist aldrig — kommer til at leve saadan sammen, i samme Kreds og med det samme gode Humeur; at jeg aldrig mere skal se Dem forøje Dem over mine Pærer, plukke Hindbær med mig i Haven og glæde Dem ligesom jeg — ligesom et Barn til Julen. Jeg siger mange Gange: jeg vilde gjerne give hvilken Kjole, hvilken Hat, ja hvilket Stykke det skulde være, ja halvparten af mit lange Haar til at Consul Gierlew var hos os iaften. Ak livet er jo dog saa kort! Hvorfor tager den milde Skjæbne den ene muntre, eltagende Ven fra os efter den anden? Hvorfor plukker den den ene Blomst fra vor korte Vandring efter den anden og lader saa faa nye spire frem til Erstatning for de gamle?

Men inden jeg da nu bliver ganske melankolsk, vil jeg fortælle Dem i al Cortshed om Julen. Den var ikke saa morsom som da De var med; vi savnede Dem med grædende Taarer. En vis ugudelig Idee havde Kruse²⁾, han sendte mig nemlig en Stol og mange andre Ting fra — kan De gætte fra hvem? Fra *anden*. *Ham* kaldte han vor gode uskyldige kristelige Juls Ven og Beskytter. Hvad synes De? Var det ikke virkelig umoralsk? Hvad skete ogsaa derpaa? aasnaart disse ulyksalige Ting, ledsagede af tilhørende Breve (iblandt andet k jeg et Brev, hvori *Fanden* kaldte mig for *Datter*, hvad mener De dog?) vare omme iblandt os, blev Alting galt. Weise, som satte sig i Stolen, blev søvrig og gyseligt kjedsommelig, og vi andre bleve ogsaa lidt smittede deraf. Der ik Ild i et godt Shawl af mine, som brændte op, men hvad som var værre,

der gik Ild i lille Sophies ¹⁾ Klæder, hendes lille Ansigt blev svedet, det var Gud ske Lov ubetydeligt, men vor gode Juleaften blev dog rent fordærvet derved. Der blev saadan en Angst og Oprør. Som en Følge af denne Fander Indblanding i vor Juleglæde regner vi mange flere Ting, der siden kom. Ny aarsaften faldt det runde Bord ned, og Glas etc. led nogen Afbræk. Den hellige Musicus ²⁾ havde det Uheld, at hans Søndagskjole med tilhørende Pantalons og en dejlig Thekasse med fin The blev af slet- og ildtænkende Menesker stjaalet skammelig fra ham i Vinter. Jeg Stakkel — det synes mig det Værste — jeg faldt paa Gaden Helligtrekongersdag og slog en græsselig Bul i min Pande og fik et blaat Øje. Det saae rent gyseligt ud; De vilde vi have beklaget mig, om De havde seet mig; saadan maatte jeg gaa i 3 til 4 Uger.

Forøvrigt havde vi mange Narrestreger for til Julen, som destoværre blive altfor vidtløftigt at fortælle skriftligt. To Ting haaber jeg vil fornøje Dem som vare af min Intention; Gyllembourg fik en Biskop uti Skara ³⁾, i Lebensgrösse og fuldt Ornat, som holdt en lang Skriftetale til ham om hans ugudelige Kornpilling og anbragte alle samme Biskops Vers om „*för denna syn mit vackra barn*“ o. s. v.; og Weyse fik en rød Nathue og Grød paa Pind som Husets Nisse. Han fik ogsaa der gestiefelte Kater in natura af Krusen fordi han og Oehlenschläger kort tilforn havde skjændtes om der gestiefelt Kater af Tieck ⁴⁾.

Jeg seer desværre, at mit Papir strax er forbi. Jeg har været inde og ledt om samme i alle G.s Skuffer, men jeg kan intet finde. Jeg maa derfor afbryde og havde dog saa meget endnu at sige Dem. Hils tusinde Gange Deres smukke gode Frue ⁵⁾. Sig hende, at hendes elskværdige Moder og jeg taler saa meget om hende, naar vi ere sammen, at jeg lykønsker hende saa meget til de smukke Lille, som snart skal være saa lykkelig at begynde sit Liv i de dejlig varme Lande ⁶⁾, hvor Gud give vi vare allesammen. Gid vi sad hos Dem! For aaret er begyndt her, men det er dog som om det ikke ret var dets Alvor! Man kryber dog om Aftenen til Kakkelovnskrogen; idetmindste gjør jeg det. Lev nu vel, kjære Gjerlew! med virkelig Overvindelse ophører jeg at tale med Dem. Tænk undertiden paa Deres Veninde

Th. Gyllembourg.

[Efterskrift i Marginen:]

Jeg havde nær glemt at hilse Dem fra Deres lille Fugl. Han lever god og er hele Husets Favorit. Jeg forkjæler ham rent, uden at rose mig selv men han er ikke slet saa artig som da han nød Deres fornøftige Opdragelse. Han gaaer næsten altid ude og gjør adskillige Spektakler. I dette Øjeblik gaaer han her paa Papiret og plager mig lidt med sin Næsvished. Da Deres Brev var kommet, holdt Ludvig det hen til ham, at han skulde kysse sin gamle Herres Navn, og han gjorde det ogsaa nok saa nydeligt. — Apropos Fru Oehlenschläger har faaet en Datter ⁷⁾. Det skal være en dejlig Pige; hun skal ligne Biskop Münter. Den herlige Musicus hilser Dem saa meget.

[Tilskrift af J. L. Heiberg:]

Mange Tak for Deres Hilsen. Jeg beder vor Herre hver Dag om, at De ikke maa komme til Deres Bestemmelsessted, men smukt maa blive paa Deres Føddingssted¹⁾, thi det barbariske Land er hverken Dem eller Deres Frue ærdigt. Den herlige Musicus har overdraget mig at hilse Dem. Fra mig selv sende Hilsener til Dem og Deres Frue.

J. L. H.

24.

Af Brev fra K. L. Rahbek til P. A. Heiberg.

(Ny kgl. Saml. 1455 Fol.).

11^e Okt. 1817.

Kiæreste Heiberg!

Vor Schultz²⁾ har bedet mig, og jeg har bedet ham, at jeg i hans Dagsrev til dig, maatte lægge et Par Linier din Ludvig angaaende, som i Dag disputerer, og som jeg i dette Øieblik forlod — bogstaveligen som den anden Kong Christian: *i Røg og Damp*, da en Doctor *Dampe*³⁾, en sand Peer Iversen⁴⁾, der taler Latin, som en romersk Gadedreng, men forresten intet fortaar af Materien, en henved to Timer har bombarderet ham med Klosteratin de tribus capellis⁵⁾; Ludvig blev ham imidlertid Intet skyldig, og slaarerabelig fra sig. Overmaade smuk var Disputatsen mellem ham og Prof. Th. Thorlacius⁶⁾, der aabnede Acten og sagde ham mange fortiente Komplimenter for det vigtige Colloquium, som din Søn maatte underkaste sig, da han ingen Embedsexamen har, og hvori han stod sig, især i Alt, hvad den classiske Litteratur angik, overordenlig vel. Thorlacii Oppositioner vare grunne og artige, og Ludvigs Besvarelser ligesaa. En Opponent ex Audit. Dr. Meisling⁷⁾ hørte jeg ikke, da jeg maatte bort at examinere; men de tilstedeværende forsikrede mig, det var gaaet dem ligesaa, da han opponerede *hørlig* nok. Dampes Ordkløverie og Ordtrækkerie opvakte derimod almindeligt Mishag; efter ham, som endnu stod i fuldt Arbeid da jeg gik Kl. tre og fjertere paa eet, skulde Prof. Sibbern ex officio — da Oehlenschläger⁸⁾ har endslaaet sig — og derpaa sluttes der i Formiddag, for at begynde igien i Eftermiddag Kl. 4, og skal jeg da vente tilsidst, som tredie Ordinarius. Disputatsen vilde jeg sende dig, hvis ei jeg derved berøvede din Søn en vel fortient Glæde. Facultetet har fundet den autoris ingeniositatem et solertiam vehementer commendare⁹⁾, og jeg forsikrer dig, det er knap paa Roes; saaledes blev han admissus *cum laude*, da en meget lærd Chemiker ved Navn Zeise¹⁰⁾, der gik op til Colloquium efter ham, ikke naaede uden *admissus*. Hans Disputats er vel tvertimod din og min Tro, men deri, som jeg ogsaa i min Opposition skal sige ham, slægter han dig paa, hvem sentire quæ valis et quæ sentias dicere¹¹⁾, stedse har været summum bonorum¹²⁾. Jeg ønsker dig af Hjer-

tet til Lykke med ham; udentvivel faaer han efter sin Disputats offenligt Reisl stipendium, og kan da besøge Dig i Paris. Min Kone, som er i overordenli megen Kommerce med ham, lykønsker dig af Hjertet som jeg; og glæder de os begge usigelig, at du som Fader høster, hvad du som Søn har saaet, o — saavidt jeg veed — endnu stedse vedbliver at saae, ved dit taknemmelig Forhold mod din gamle ærværdige Moder.

...

Min Tid er knap, thi jeg skal spise, drikke Kaffe, og Klokken 4 igien vær paa Pletten ved Disputatsen, og fra Bakkehuset til Regentskirken¹⁾, er sor du veed ingen Springvei. Vær tusinde Gange hilset fra dine gamle Venne paa Bakkehuset, som hyppigen tale om dig, og dagligen tænke paa dig me uforandret og uforanderlig Høyagtelse, Kiærlighed og Længsel

evig din

Rahbek.

25.

Thomasine Gyllembourg til A. C. Gierlew²⁾.

(Nyere dansk Brevsamling VI, K. B.).

Kjøbenhavn, d: 27de Sept: 1818

Gode Consul Gjerlew!

Medrette maatte jeg frygte at De med Fortrydelighed vilde vende Dere Øine bort fra disse Linier, der kommer fra et Væsen, der har gjort sig skyldig i en saa lang og strafværdig Taushed, til Trods for det kjærkomne og for trolige Brev, De for flere Aar siden bærede mig med, og for saa mangt e senere Beviis paa den vennelulde Erindring af Deres fordums Veninde, son De endnu bevarede. Jeg beder Dem ret af Hjertet om Tilgivelse for denn min lange Taushed, og jeg kunde bede mig selv om Tilgivelse for den, th jeg har derved berøvet mig den Trøst, jeg ofte har trængt til, at underhold mig med en høilig agtet, og inderlig savnet Ven fra mit Livs lykkeligere Dage Tusinde Gange har jeg ogsaa foresat mig at skrive til Dem, men hvorfor jeg ikke har gjort det, veed jeg neppe selv. Kun dette kan jeg sige til min Undskyldning, at siden jeg sidst skrev til Dem, er der saameget sørgeligt gaae gennem mit Liv, saa stort, saa smerteligt et Tab³⁾, [har] forandret min hel Stilling og Sindsstemning at jeg frygtede for at mit stakkels dybt saared Hjerter ganske skulde forbløde sig, om jeg vovede i et Brev til den af vor Venner der allermest erindrede mig om G's og mit lykkelige huslige Liv at klage over at denne min Lyksalighed, saa ganske, saa pludseligt var til intetgjort. Hvorledes det gaer til at en saadan bitter Sorg, efterhaanden for vandrer sig til en stille, næsten sød Veemodighed, saa at de smertelige Erin dringer blive kjære og Tankerne gjerne dvæle ved de forsvundne gode Dage hvorledes dette gaer til behøver jeg ikke at sige Dem kjære Consul Gjerlew

i ogsaa De veed hvad det er at tabe¹⁾), ogsaa De har et Hjerte, der forstaaer elske. — Hvor ofte have vi talt om dette Deres kjærlighedsfulde Hjerte, vis oplivende Varme virkede velgjørende i Deres Venners Kred. „Hvem ener De med vi?“, spørger De vist. Gyllembourg og jeg, ogsaa Ludvig, ja endogsaa Weyse. Den hjertelige Deeltagelse i vor Skjæbne, den levende Forælselse over vore smaae huslige Glæder, vor Juleaften, over enhver lille Nyelse i vor Kreds; ak! hvem skulde ikke savne den, i denne kolde Verden, vor de fleste kun tænke paa deres eget, og saa faae ligner Dem i at optage andres Glæde og Sorg i deres eget Hjerte? — Ogsaa vare hine Aar som vi bragte sammen, de lykkeligste for vor lille Cirkel. Mangen Glæde forlod os med Dem, og mange Sorger nærmede sig. Endnu sige vi altid, naar Ludvig, Weyse og jeg tale om de gamle gode Dage, „dengang Gjerlew kom daglig“. Gjerlew var da altid munter og glad, siden kom politiske Sorger; hans Yndlingsidé: det forenede Scandinaviens fuldkomne Adsplittelse²⁾), tilføiede hans irriterende Humeur et dødeligt Stød, og som jeg altid troer, lagde Grunden til hans døde Orm, som fortærede hans kraftfulde Liv. — Veed De, hvad jeg ofte har ønsket gode Consul Gjerlew? Naar jeg bærer det smukke Shawl, De har været saa god at sende mig |: og som jeg med Skamfuldhed beder Dem tilgive, at jeg nu først takker Dem for :| saa tænker jeg tit, at der er saamegen Betydning for mig, i denne Deres Foræring, som jeg ret con amore kan udmale for mig selv: Dets røde, livfulde, glimrende Farve synes mig at hentyde paa en munter, af Kunst og Genie forskjønnede Dage, som jeg har levet i Deres gode vore adspredte og tabte Venners Selskab; dets blide, velgjørende Varme, som er saa ofte har beskyttet mig mod det ublide Clima, har i sig selv noget saa enligt, og er en saa trøstelig Hilsen fra en fraværende Ven. — Skjøndt De selv har hørt dertil, saa har jeg dog mange Gange, inderligere end De troer, beskæftiget mig med at tænke mig Deres Stilling og Stemning, og søgt enhver Efterretning om Dem. Mer end eet af Deres Tab har jeg troelig begrædt med Dem. Vor Holsten³⁾! Ak Gud! hvor smerteligt maa dette sidste Stød have været for Dem! — Dog lad os ikke berøre disse sørgelige Erindringer, lad mig heller sige Dem, hvor inderlig det glæder mig at jeg flere Gange, som nu nylig af Søofficeren Zartman⁴⁾), har faaet de behageligste Tidender om Deres huslige Liv, om Deres elskværdige, af alle Muser og Gratier saa omhyggeligt udstyrede Kone⁵⁾), om Deres deilige Børn, om den Anseelse De nyder som Embedsmand. Jeg synes Deres Liv maa være saa lykkeligt, saa indholdrigt. Til de store Sorger ere ogsaa komne store Glæder. Det har ikke været tilfældigt og intetsigende som de fleste Menneskers. — Zartman sagde at han turde haabe snart at see Dem og Deres Familie her⁶⁾). Jeg vilde ret gjerne glæde mig dertil, om jeg turde glæde mig til nogen Ting, men jeg er bleven saa bange for at glæde mig til Fremtiden.

Langt heller vilde jeg nu vedblive at tale til Dem om Dem og Deres, end at fortælle om mig selv og mine senere Hændelser. Men hvor lidet interessant er det end herom har at sige, saa veed jeg dog at De altfor meget er Deres Venners Ven til ikke at finde det underligt, om jeg slutter dette Brev, uden at sige

et Ord om mig selv. Deres gode Svigermoder lovede mig at underrette Dem om G's pludselige Død og alle de Omstændigheder som kunde interessere hans fordums Ven at vide. Jeg tænker ogsaa at vor Fr: Holsten, har fortalt Dem om mig og mine Lidelser, og har hilset Dem fra mig og Ludvig. Som en god Engel fløi jo denne vor Ven over Jorden, bragte venlige Hilsener til de fjærneste Venner, og tog derpaa hastig til sit Hjem, for at bringe Bud til de Elskede i det himmelske Fædreneland. — Han har vel sagt Dem, at jeg efter at have mistet G- umulig kunde udholde Livet uden i et eensomt Liv med min Ludvig. De første tre fire Maaneder, begravede jeg mig i et lille Logis paa Blegdamsveien, hvor jeg søgte at undvige alle Menneskers Selskab uden Ludvigs, og en ung Læges, som havde troligen staaet mig bi i G-'s Sygdom, og i Ludvigs |: der kort før G-s Død havde ligget meget slet af Nervefeber |). Denne meget geniiske og elskværdige unge Mand, ved Navn Horwitz¹⁾, der for tre Aar siden er reist herfra, var den Tid næsten ligesaa melankolsk som jeg, og den eneste, Ludvig undtagen, som jeg syntes der kunde omgaaes mig uden med haard kold Haand at berøre mit syge Hjerte. Ak man er saa ømfindelig naar man er uheldig, og saa faae Mennesker forstaa at omgaaes en Bedrøvet. Da Vinteren nærmede sig og jeg kom tilbage til Byen, følte jeg selv Nødvendigheden af at forandre min altfor eensomme Levemaade. Nye Sorger begyndte ogsaa at adspredde mig fra de ældre. Maaske var dette en Velgjerning af Forsynet. Et fuldkomment Uheld med alle vor smaa rimelige Planer, Pengesorger og sligt, vendte snart mit sørgende veemodige Sind fra de ældre Smerter til Livets smaalige Bekymringer. Min stakkels Ludvig stræbte ærlig at gjøre min Skjæbne saa taalelig som muligt men hans Karakter, saavel som hans Talent er ikke af den Natur, som i dette Øieblik gjør Lykke i vort Land. I disse Dage for et Aar siden, disputerede han med megen Berømmelse for den philosophiske Doctorgrad. Han har ogsaa skrevet og udgivet adskilligt. Et Stykke af ham skal opføres paa Kongens næste Fødselsdag²⁾). Dette Skuespil, roser man nu meget, men jeg synes ikke det er hans bedste Arbeide. Efterat vi saaledes i tre Aar have boet sammen og levet med hinanden i visse Maader som Børn, der kun tænke paa den Dag i Dag; som elskende Søskende, ikke som Moder og Søn, besluttede han endelig at vilde reise herfra, og jeg fandt ogsaa at det burde saa være. Hans Planene heller ikke heri lykkedes, saa beskedne de end vare, men imidlertid vil han dog til næste Foraar være i fremmede Lande, enten ved Hjælp af Stipendier, eller som |: dette er en Hemmelighed, som jeg *betroer* vor Ven : Consulat-Secretair i Tanger, en Post som han halvveis tænker paa at søge men som jeg tilstaaer jeg vilde blive overmaade bedrøvet over at see han beklæde. Det er saa langt borte, der er saamegen Pest, jeg har i Verden kurt ham. I Anledning af disse Reiseprojecter, og den Eensomhed, der ved Ludvigs Bortreise vilde blive min Lod, tilbød min Fætter Capt: Buntzen³⁾ mig at tage i hans Huus, hvor jeg i de senere Aar ofte er kommet. Jeg modtog dette Tilbud med Taknemmelighed, jeg vil ikke sige med Glæde, thi Dem behøves jeg vist ikke at sige, at det er tungt i mine Aar at give Slip paa et eget Hjem

midlertid indsaae jeg de mange Fordele af denne Forandring i min Stilling, let sørgelige, eensomme Liv der forestod mig naar jeg mistede Ludvig, og eg har ingen Grund til at angre denne min Beslutning. Siden Foraaret boer eg her, paa Christianshavn i Nærheden af Deres Svigermoders forrige Bolig. Jeg er i dette Huus saa lykkelig som man under slige Omstændigheder kan være. Min Fætter Buntzen er en dannet, yderst retskaffen Mand. Han omgaaes mig som en kjærlig Broder, hans Kone¹⁾ er meget behagelig, og deres mange Børn ere mig kjære og hengivne. Jeg hjælper de Ældste med deres Lectier, sjæler for de Smaae, især er der en lille halvtredieaarig Dreng²⁾, der næsten bestandig er om mig, og hvis uskyldige Kjærlighed til mig forsøder mig nangen Time. — Det værste er, at jeg ikke har synderlig Tid for mig selv, og sjelden et Par rolige Timer i min Eensomhed. Dette Brev er desværre et beviis herpaa. Det er begyndt d: 27de Sept: og jeg slutter det idag d: 12te Oct., og jeg frygter det bærer altformeget Præg af, at jeg saa ofte er gaet il og fra det. Undskyld dets Uorden og daarlige Skrivt, kjære Consul Gjerlew! og viis disse Linier fra min Haand samme venlige Overbærelse, som De tilforn har viist mig selv.

Vor lille Cirkel er fuldkommen adspredt. Weyse er bleven meget vanskeligere og endnu mere Pebersvend end da De kjendte ham. Jeg seer ham sjællen, han gaaer ikke mere ud om Aftenen, men sidder hjemme og spiller Rabuse og Trictrac med nogle flauue unge Mennesker som det er gyselig langt under et saa geniask Menneskes Værdighed at omgaaes saa fortroligt. For svært er han den gamle godmodige Weyse, og herlig i sin Kunst. Hans sidste Compositioner erklæres af Ven og Fiende for Mesterværker. Ørsted³⁾ er gift og har allerede fire Børn, hvoraf de to mindste ere Tvillinger. Hans Kone dødes almindelig for hæsliq. I mine Øine er hun det ikke; men jeg veed ikke om hendes mange fortræffelige Egenskaber, hendes Forstand og virkelige Fiinhed i Omgang forblinder mine Øine. Ørstedes Broder, Etatsraaden⁴⁾, er siden hans Kones Død, der i Huset. Denne Enkemand, hvis store Sorg hele Verden omtalte, lader til at trøste sig overordentlig godt; han er bleven frikere, pynteligere, muntre end tilforn. Jeg troer bestemt han gaaer i Frierkoe. Min Søster Lise lever meget godt. Begge hendes Døttre ere forlovede, Bolette med en Doctor Bruun⁵⁾, som snart kommer hjem fra en lang Udenlandsreise, og Hanne med Secr: Winge i det Affricanske Consulats-Comptoir⁶⁾. Iam kjender De formodentlig.

Nu har jeg søgt kjære Consul Gjerlew! at bringe de fleste af vor fælleds gamle Cirkel tilbage i Deres Erindring, fremfor alle vilde jeg erindre Dem om mig selv og min Ludvig. Han sender Dem herved de forbindligste Hilener og beder hilse den lille Caroline⁷⁾, for hvem han især interesserer sig. Iam tænker hun er et levende Billede af hendes skønne Moder, hans Ungloms Kjærlighed, hvis yndige Erindring ikke er udslettet af hans Hjerte.

Men naar jeg seer alt det meget jeg her har skrevet, saa maa jeg med tørste Ret befrygte, at hvor stor Deres Taalmodighed mod mig end maa være, saa misbruger jeg den dog med saa langt et Brev. Lad mig derfor af-

bryde, med den ærligste Forsikring at Mindet om Deres Venskab for mig og mine aldrig har forladt og aldrig skal forlade mit Hjerte. Gid De nyde a den Lyksalighed som inderligen ønskes Dem af

Deres stedse hengivne Veninde

Thomasine Gyllembourg.

26.

Af Brev fra C. Hauch til Adam Oehlenschläger.

(Ny kgl. Saml. 1674 Fol.).

Paris den 14 November 1821

... Med den unge Heiberg er jeg bleven noget bedre kiendt her i Paris¹⁾. Vi staae paa en ganske venskabelig Fod med hinanden. Jeg tog ham først ganske som De havde raadt mig, som en behagelig Selskabsbroder, uden just at tale stort, eller mere end i almindelige Udtryk med ham om Kunsten. Han talte godt Fransk, og ønskede at lære det, han kiendte mange franske Familier, jeg ønskede at lære dem at kiende, han vidste hvor alt var at faae i Paris, og han var meget tjenstvillig. Han skaffede mig saaledes flere Behageligheder og Bequemmeligheder, jeg havde Leilighed til, for ei at gjøre Partiet alt for ulige, at vise ham et Par smaa Tienester igien, og saaledes kom vi hinanden nærmere og nærmere. Han fortalte mig endelig, at han havde skrevet et Stykke efter en parisisk Ballet, *Nina, ou la folle par amour*²⁾, som vi og har men ikke paa den Maade. Han læste mig det for, og jeg fandt med Forundring mere end jeg havde ventet. De vil selv see det, naar Stykket kommer til Danmark, det er virkelig det Bedste hvad Heiberg har skrevet, fuldt af interessante rørende Situationer. Han er dog en Poet, og han har viist her, hvad man hidtil skulde have tvivlet om, at han ogsaa har: Følelse. Det er et nydeligt Stykke, der upaatvivlelig vil skaffe ham baade Ære og Fordeel. Han har af sig selv begyndt at tale til mig om Dem, og det virkelig med al den Respekt jeg kunde forlange. Han skulde rigtignok faa Skam, at han ei har viist det mere i sine Gierninger hidtil. Baggesen holder han og for en Slyngel paa en Maade, og desuden for en Stakkel, men han forsvarer meget hidsigt at han er et talentfuldt Menneske med al sin Svaghed. Jeg tænkte passons sur cela, thi det var dog i Grunden sin Omgang med ham han vilde forsvare, og derfor blev han hidsig. Til at forlade Paris har Heiberg ingen Lyst, og har derfor havt det Indfald, for at kunne blive der endnu denne Vinter, at benytte sig af et lille Talent han har at spille paa Guitare. Han har ladet trykke elegante Visitbilletter, som han uddeler til sine Bekiendtere, hvor han kalder sig *Mr Louis, Professeur de guitare*³⁾, og hvorved han haaber at skaffe sig Elever. Kan han ernære sig med sit Talent, saa kan ingen have noget derimod at indvende. Faderen er en gammel Grinebider, der ikke er saa behagelig som Sønnen, men der har mere Energie og mere Kraft. Han er rigtignok en Philister,

er ligger og tygger Drøv paa sine gamle Meninger, men han mener det dog rigtig med Friheden, til hvis Forsvar han fra Ungdommen af med den største laardnakkenhed ligetil nu har hengivet sig. ...

27.

Thomasine Gyllembourg til J. P. Mynster.

(Ny kgl. Saml. 2312, 4°).

Christianshavn d: 29 Jan: 1822

Med stor Fornøielse opfylder jeg herved det Løfte ikke at beholde Nina ree Dage i min Værge, forinden jeg presenterede dette aandelige Barnebarn for den Mand hvis Bifald jeg vist veed, er eet af de høieste Ønsker min Søn gjør for dette Barn. Da jeg fik den i Løverdags Aftes kunde jeg rigtig nok allerede før have sendt den, og havde det ogsaa isinde, men da Buntzen¹⁾ var saa god at tilbyde mig at hjælpe mig med at tage en Afskrift af den benyttede jeg mig heraf, for at vinde Tid og altsaa ikke behøve at haste paa dem af vore fælleds Venner som Ludvig ønsker skulde læse Manuscriptet. Deres Høiærværdighed er den første der seer det, mig selv og Buntzen undtagen. Maatte den nu kun være saa lykkelig at behage Dem! — Naar De har læst den beder jeg Dem have den Godhed at levere den til min Søstersøn Jurgensen²⁾; og saa maa jeg bede Dem undskylde dens lidet ziirlige Ud-vortes. Den er desuden gaet rent fra hinanden paa den lange Reise!

Gødske³⁾ blev da endnu dennegang ikke befordret! Dog, hvortil hjælper Klager! Naar en Upasselighed, som i disse Dage forbyder mig at gaae ud, tillader det, tager jeg mig igjen den Frihed af og til at hente mig et godt Raad eller en lille Trøst hos Deres Høiærværdighed. I de senere Tider har virkelig Tanken om Haab, Trøst og Taalmodighed, i mine Forestillinger knyttet sig til den om Deres Ord, thi saa ofte — mangengang Dem selv uafvidende, har jeg i disse fundet det Raad og den Beroligelse som jeg forgjæves har søgt hos mig selv eller i min Omgivelse.

Deres inderlig forbundne

Thomasine Gyllembourg.

28.

Af Brev fra Carsten Hauch til Adam Oehlenschläger⁴⁾.

(Ny kgl. Saml. 1674 Fol.).

[Paris] Den 15de Marts 1822.

... Fra den unge Heiberg, uagtet jeg udvortes er paa den venskabeligste Fod man med ham kan være, det vil sige paa en artig, har jeg dog i Hiertet reent trukket mig tilbage. Med ham er Intet at gjøre, han har Talent og

Phantasie, men han bliver aldrig andet end en ziirlig Selskabsdukke, for mig yderst uelskværdig, eftersom han ikke et Øieblik kan kraftig og ærlig nærm sig nogen. Han er stedse høflig, aldrig varm o: at sige i Livet, en Blanding af en Kammerjunker og en poetisk Gadedreng. Den Vittighed og den Phantasie, som findes undertiden i hans Digte viser sig i Livet kun som næsvii Persiflage, og Lyst til at giøre Gadedrengestreger. Hans Fader er en gamle arrig Grinebider, bestandig kalkunrød i Kinderne, som mig synes af Ærgrelse over at Verden ei vil gaae som han vil. Baggesens Omgang vil den unge Heiberg ei lade fare, derfor lader jeg ham selv fare i Guds Navn, skjøndt han der ingen Varme fordrer, og som et venskabeligt Udbrud vilde forekomm yderst uanstændigt, naturligviis, naar jeg er høflig mod ham, intet deraf vi mærke. Dog maa man lade ham hans sidste Stykke er smukt, det var det der indtog mig for ham i Førstningen, havde han saamegen Elskværdighed i sit Liv, som han har vidst at nedlægge her, da var han et andet Menneske end han er. . . .

29.

Af Brev fra Carsten Hauch til Adam Oehlenschläger ¹).

(Ny kgl. Saml. 1674 Fol.).

[Paris] Mandagen den 3^{die} Juni 1822

. . . Heiberg maa nu være kommen til Kiøbenhavn²). Man siger han skal ansættes i Kiel, det glæder mig for ham, men man skulde tillige sørge for en Formynder for ham, thi det mildeste man kan sige om ham, det er at han med alle sine Talenter er et Barn, der aldeles mangler Kraft til at styre sig selv trods sine 30 Aar. Her er kommen meget slemme Historier op om ham efter hans Afreise. Han har giort en uhyre Hob Gield i Paris, han er gaaet uden at betale hverken Skræder eller Skomager, han havde heller ingen Ting at betale [med], thi han havde solgt lige til den eeneste Frak hvormed han reiste til Danmark. Det gysede ordentlig i mig, da Faderen mødte mig efter hans Afreise i Palais royal og sagde at han havde handlet mod ham som den største Slyngel, der kunde gaae paa Jorden. Han fortalte mig at han havde givet ham 2 Guldure, et efter det andet som han havde solgt, at han havde hv[er Maaned] givet ham 30 fr. til sin Huusleie, hvilke han aldrig dertil havde brugt, men tvertimod hos sin Vert giort en Gield af 1400 fr. som nu Faderen maa betale. Han skulde været sadt fast i Marts Maaned for en Vexel af 1100 fr, men der maatte Faderen for at frelse ham paatage sig Gielden og betale 500 fr. strax. Faderen har skrevet ham en Billet til, der begynder saadan: Var jeg faldet blandt Røvere, saa havde de dog kun taget hvad jeg for Øieblikket havde, Du har berøvet mig selv Haabet om at eie noget etc. . . .

Thomasine Gyllembourg og J. L. Heiberg til C. E. F. Weyse og F. G. Howitz.

(Ny kgl. Saml. 2836, 4°).

[Udskrift:] À Messieurs

Mess: Les Professeurs Lesage et Hohenwitz Professeurs en Medecine, en Musique, en Philosophie, en Peinture, en Architecture etc:

Kiel d: 11 Nov: 1822.

Goda Herrar och ädla Männ¹).

Jag tackar allerödmjukast för det oändlig roliga, mycka charmante, ja så fast guddomligt fransysk, skrifna Bref, hvarmed Herrarna hafva hädrat mig, och hvad det altfor vackra, och visst nog altför dyrbara tyg angår, nvarmed mina Herrar hafva surpreneradt mig, så må jag i Tankarna hålla Hr. Professor Lesages välbekänta Parapudser²) for mina ögon, när jag beänker de Depenser jeg dervid har förorsaget Herskapet. Jag tyckas aldrig at hafva set vackrara tyg og jag beklagar endast at det inte skall pryda en vackrara Person och at jag inte genast kann visa mig med denne faselig skjöna Klädning för mine Professores, da jag heligen kann försäkra at der er ingen som jag så gjärna ville behaga om det vora möjligt; ty härstädes är ingen Menniska som tyckas mig värdig til at se denna Klädning, ty hvad Ni skrifvar mycket agtningsvärda Professor Lesage! om en beskedlig Yngling, som är saa mycket beskedlig at *amourachera*³) sig i en Gumma der är ni og tjugu År, *et une méche*⁴), så bedröfvar det mig att jag icke har den Äran at känna honom, då jag här nästan aldrig ser änten Mann eller Quinna, änn mycket mindre nogen *Kärlek mellan Mann och Quinna*. Sedan jag förlod vor allernådigsta Residence, min goda Födeby, har jag icke haft något så roligt som mina Herrars altför ovettiga *) Bref, og jag beklagar oändligen at „the generous god who *wit* and gold refines“ icke har förunnat mig minsta *wit* på att jag i någon måten kunna roa Herrarna, til Tack för den Amusement de hafva skjänkt mig. Vist är det att jag genkänner de två stora Professorer i den Kunst att hafva mig til Bästa och moquera sig öfver min Ringhed, mellan hvem jag ofta har förekommit mig sjelf som en liten Rotta mellan två snilla Kattor; sans comparaison, och min bästa Weyse! Det är emot all Moralitet och Madame Beaumont⁵) villa vända sig i Grafven om hon hörde att Ni således anspelade på den fattiga Nästans Sjukdommar och Elände; och Ni Hr: Professor von Hohenwitz, det är fasligt at Ni afmåler Er stakkars frånvarande Vän med så grufliga färger att hvar nytt Portrait blir hideusera änn det förra, och att reprochera mig min *sensible* själ. Mycket sensible vora jag frå min Födslodag vid at påminna mig mina kära frånvarande Vänner, och de många nöjen jag på den Dagen har njutit i mina två Professores Sällskap. Vi vora ganska ensamma och Ludvig, Georg

*) Jag hoppas Herskapadt påminnar sig att *ovettig* på svenska är *vittigt* i Danskan.

och jag seglade till et vackert Ställe hinsidas Fjorden hvar vi togo Caffé och promenerade sedan i Skogan, der ännu seer ut som om det vora Sommar. V talade mycket om mina Herrar och blefvo ganska miltsjuka vid Tanken om att vara således skillt ifrån vora bästa Vänner. Men aldrabästa, nådigæ Lesage! hvad är det för en ofantlig Accusation, hvarmed Ni begynner Er skjöna Bref? Jag skola hafva *glömt min gamla Vän!* jag skola hafva glömt at sända honom mindsta Hälsning? Kors bevar's! Jag som i hvarja Bref till mina Cousiner har sändt de tusinda Complimentor till honom og bedet at det vackra Barn, den liten Anina¹⁾ skola kyssa honom och säga det vore från Tante Sina! Fråga min skjöna Cousine Camilla, så vill ni sjelf höra Sanningen. — Och bästa Professor Howitz! — Det skall vara mig et sandt nöje vid den gröna fäрге at tänka mig att denna färga är Ers, måste den alltid blifva det! — men vid den dunkla vill jag likaså lidet tänka mig den goda Lesage, som den *lys a Evighed*, men vid de gula Strifvar vill jag tänka mig denna aimable Väns små Lunar och letta Vett och tillika båda hans og Professor Howitzes Letsindighet och brillanta esprit der likasom feu d'artifices fara på längs och tvärs, såsom de gyllna Strifvar i mitt skjöna tyg. — Men Ludvig vill också med några Ord anbefala sig i mina Herrars grace och jag må derfor lämna honom någon plats. — Jag må följagtligen sluta. Ett sådant geniälsk fransysk som mina Herrars stod icke i min pouvoir at skrifva, jag har därföre väljat detta vackra Sprog, som jag tyckes jag har glömt, en Synd som jag reprocherar mig alvarsamt; men oagtat mann heraf skola tro mig en otaksam Gjög, er jag dock i Hjärtat tro og taksam. Därom ber jag mina Herrar vara öfvertygade och recommanderar mig i Her-skapets bonnes graces som

Mina Herrars

allräödmjukasta Tjänarinna

och intill Döden upriktiga Vän

Th: G: Glaivegloire²⁾.

[Med J. L. Heibergs Haand³⁾ :]

Mes chers amis,

Alors ma mère n'a point exercice dans qu'écrire d'aussi bon français que vous, si elle m'a prié, dans considération du temps que je m'ai dessus tenu à Paris, et comme je tiens à-présent des prélections *) au-dessus de la langue française pour trois jeunes hommes de noblesse — si, je dis, m'a-t-elle prié de vous traduire en français ce qu' il y a du plus haut rang dans sa lettre, de peur que vous n'avez oublié le suédois. Ainsi, Messieurs et amis, elle vous dit à côté de moi que vous êtes une paire d'hommes rares qui lui avez donné une si belle étoffe en pour-honation sur son jour de naissance.

*) c'est à dire: des lectures de mouton.

Ille est tout-à-fait terriblement contente là-dessus, et elle se réjouit beaucoup u jour qu'elle recevra sa robe prête, et qu'elle viendra à marcher avec elle.

Dans le surplus je n'ai rien autre chose à vous dire que de vous prier de errer dans votre mémoire agréable

votre ami

Silui Lessivegolfe Écoutezmont¹⁾,
Docteur dans la philosophie et Liseur
de la langue danoise.

A propos. Si vous ne pouvez pas pour-être debout ma lettre, vous n'avez ju'à la dessus mettre droit en avant en danois.

31.

Af Brev fra K. L. Rahbek til P. A. Heiberg.

(Ny kgl. Saml. 1455 Fol.).

Bakkehuset d 10 Dec 22.

... Endelig kan jeg sende dig din Søns Doctordissertation²⁾ efter dit Ønske, mit Exemplar var mig forkommet; en Bekiendt, som jeg hændelseviis nævnede det for, tilbød sig at skaffe mig eet, og efter dette ventede jeg da fra Dag til Dag; da jeg endelig fik det, har jeg ikke kunnet træffe nogen sikker Befordring deraf til dig, indtil Hr. Ammitzbøll³⁾, der gaar som Kon-sulatssecretair til Berberiet har havt den Godhed, skiøndt mig ubekiendt, at love mig sin Assistance. ...

32.

Thomasine Gyllembourg til C. E. F. Weyse⁴⁾.

(Ny kgl. Saml. 2836, 4°).

Kiel. Palmesøndag, d: 11 April 1824

Kære gode Weyse!

I det sidste halve Aar, er der sjelden gaaet nogen Postdag, uden at jeg har havt isinde at skrive til Dem, og intet uden mit jevnlige Ildebefindende har kundet forhindret mig fra at nyde den Fornøielse at underholde mig med min kjære gamle Ven, som blandt alle de elskede Venner som jeg maa savne, er een af de meest savnede, een som jeg allermeest glæder mig til at see igjen, som jeg er allermeest vis paa, at jeg skal finde den Samme som jeg forlod ham og som han saa levende staaer i min Erindring, næsten i mit hele Livs Erindring, i Glædes og Kummers Dage. — Ludvig og jeg fandt engang følgende Sentents skrevet paa en Vinduesrude: „L'absence est aux affections, ce que le vent est au feu, il augmente le grand et étouffe le petit.“ Disse Ord, som jeg aldrig har kundet glemme, kan jeg med Sandhed anvende paa mit

Venskab for Dem kjære Weyse. Jeg synes ret at jeg i disse sidste, næsten t hele Aar, hvor jeg har levet saa langt fra alle mine gamle Venner, først re har følt hvilken Skat Den eier som har Weyse til Ven og til sin daglige On gang. Da jeg skrev det Julebrev til *Nissen*¹⁾, da var mine Ord virkelig mer prophetiske, end jeg tydelig var mig bevidst, thi dengang da De var Huset Nisse, da var den rette Velsignelse i mit Huus; og Ludvig og jeg tale oft om de Aar da vi boede hos Bøies²⁾, som de lykkeligste vi have oplevet. enhver Samtale mellem os om de forbigangne Dage, føres vi altid til a tale om vor Weyse og det er virkelig besynderligt hvor De er indvævet i all vore Erindringer og hvor utallige smaa Ting der erindrer os om Dem. Saa ledes er jeg for Ex: idag i Anledning af Palmesøndagen kommet til at tænk paa, hvorledes De engang kom og gjorde mig en glad Aften, med at læse fo mig i en Bog der hed: *Palmesontag*³⁾; og hiin Aften, denne Bog, og De selv blev saa levende i mit Sind at jeg besluttede at skrive til Dem idag og der ved forlyste mig selv paa denne Palmesøndag. Gid disse Linier, som der første Dampbaad skal bringe Dem, maa finde Dem fornøiet og frisk. Jeg hører ofte gjennem Buntzens at De i denne Vinter ikke befinder Dem fuld kommen vel. Vi ville haabe paa Foraaret; men det gjør os i Aar Tiden noge lang.

Det er nu saa længe siden jeg talte med Dem kjære Weyse! og jeg skulde altsaa have meget at fortælle. Det har jeg vist ogsaa. Dog veed jeg ikke selv hvor jeg skal begynde eller ende. Jeg synes jeg veed De vil spørge mig, hvordan jeg er fornøiet her i Kiel? Og naar jeg nu ret svarer *fortrolig* herpaa, saa føler jeg at det maa lade som om jeg modsagde mig selv. Jeg veed ikke hvordan jeg skal udtrykke mig: Jeg kan sige: jeg er overmaade fornøiet i Kiel, jeg vilde |: paa det nær at jeg undertiden længes saameget efter mine fraværende Venner at jeg synes jeg har en ordentlig Hjemvee: | ikke ønske bedre end at leve og dø i Kiel⁴⁾, men paa den anden Side, om jeg havde vidst, hvad det egentlig vilde sige, at være *Lector* ved Universitetet i Kiel, saa skulde jeg før slaæet mig selv paa Øret end gaae saa mangt et mødigt Trin, sagt saa mangt et unyttigt Ord og slidt saamange pæne Skoe, for at skaffe min Ludvig en Stilling, hvori han som en sand Stridshelt, maa ene og med sin egen Kraft, stride med [lutter] fiendtlige Kræfter*). — De maa vide gode Weyse! Det er virkelig besynderligt, men Folk i K[jøbenhavn] veed saa lidt Besked om Kiel at de virkelig i Almindelighed veed ti Gange mere om Italien eller Vestindien. Det er Kongens Ønske og Fordeel at give Holstenerne Interesse for Danmark, og dæmpe den virkelige Fordom og Opposition mod alt Dansk som her findes. Derfor er dette Embede, som Ludvig har, blevet til. Om det er klogt eller uklogt at de skal lære Dansk kan der jo ikke være Spørgsmaal om, naar de skal have Embeder i Schleswig som er en

*) Rigtignok kan man med Sandhed sige, at noget er langt bedre end intet, men havde jeg ret kjendt denne Stillings Ubehagelighed, veed jeg dog ikke om jeg havde havt Mod til at søge den. Disse mine Ord bliver *naturligvis mellem os*. Man siger ogsaa at de mange ledige Poster her ved Universitetet nu i denne Tid skal besættes, maaskee bliver der da ogsaa en god Forandring for Ludvig. Lovet det har de ikke.

ansk Provinds; at der altsaa her maa være en Professor i dansk Literatur jo ligefrem; men er det da ikke forskrækkeligt at Regjeringen selv nedærdiger dette Embede under alle de tysdske; thi en Lector her er noget ganske foragtet, ingen Professorcirkel har nogensinde tilforn optaget en saadan iblandt sig, ingen Student meldt sig til hans Forelæsning. Professor wästen¹⁾ har sagt Ludvig, da han beklagede sig over at slet ingen havde meldt sig til hans private Forelæsninger: „Ja det er fordi De er *Lector*. De maa ansee det som en Tribut til Deres Personlighed at Studenterne komme oveviis til Deres offentlige Forelæsninger, det er mod al Coutume og aldrig sæt tilforn i Kiel.“ Ludvig er ogsaa antaget i alle Circler her og meget vel det, baade der og af Studenterne. |: Hvad De har hørt i Anledning af hans ganske Dragt o: s: v: ²⁾ er en ligesaa stor Usandhed, som at hans Dragt er fransk, den er syet og gjort i Kiel og det har De maattet hørt af een eller anden vranten Dansk, det har aldrig nogen Kieler sagt :| men desuagtet er han medrette misfornøiet med sin Stilling, thi det lærde Aristocratie som her værsker, gjør ham den ved mangen Leilighed ubehagelig og den Omstændighed at intet kunde fortjene ved private Forelæsninger er en oconomisk Ubehagelighed mere ved denne Post hvis Indtægter er saa utilstrækkelige i denne Bye hvor det slet ikke er let at leve. Ogsaa giver den stakkels Ludvig Timer fransk og er i det Hele saa flittig, saa god og elskværdig, at De ret vilde glæde Dem kjære Weyse, om De saae hvormeget Tiden og mangen Modgang de Aar han har levet langt fra os, har forædlet ham og bragt saameget tilbage af den Elskværdighed og Inderlighed som i hans Opvæxt, var mere synlig og herskende end i den første Ungdoms brusende Aar. Han har overat Nina paa tydsk, med denne og andre Ting han paa samme Sprog har skrevet, vil han i disse Ferier gaae til Berlin, for at knytte literaire Forbindelser, faae disse Ting trykte der, om muligt, og saaledes gjøre sig bekjendt Tydskland. En Plan som jeg finder meget fornuftig og selv har drevet meget paa at faae iværksat. Medens han nu er borte, vilde jeg usigelig gjerne til Kjøbenh: da De nok kan tænke, hvor eensomt det er for mig her og hvor jeg maa længes efter alle mine, som jeg saa let med Dampskibet kan komme til. Jeg haaber ogsaa vist at komme, om end kun for en kort Tid, men endnu skeer det ikke, i den første Maaned eller to, da min Læge³⁾ slet ikke vil tillade det, førend jeg endnu har brugt — jeg veed ikke ret hvilke, Midler. Jeg veed nok man siger i Kjøbhh: at jeg bliver reent forqvaklet af ham, men det troer jeg ikke, jeg veed han er en duelig og brav Mand. Jeg har nu eengang overgivet mig i hans Hænder og altsaa maa jeg jo lyde ham. Jeg vil ikke plage Dem kjæreste Weyse, med at fortælle Dem om min lange Sygdom og mine mange Lide[lser]. I et heelt Aar og derover har jeg nu gaaet med Bylder der ofte har været saa slemme at jeg [kunde] faaet Rosen i den Skulder, den Arm o: s: v: hvor de have siddet; havt Feber og været grumme daarlig. For dog engang at faae Ende herpaa, har Hegewisch ladet mig bruge en Slags Sultecure, men den angreb mine Nerver, saaledes at han vilde jeg skulde ophøre dermed paa Halvveien og den anden Deel

har jeg nu til min Lidelse tilbage. Jeg er saa nervesvag at jeg mangen Da neppe kan taale at høre Folk gaae eller tale og paa saadanne Dag synes mi at min Hørelse og alle min Sandser ere saa skarpe at jeg kan høre hvad de foregaaer hos Antipoderne og lugte Blomsterne som groe i Maanen. — De lad mig ikke tale mere herom. Blot jeg snart maatte kunde komme til mig kjære Kjøbh.; saa vil jeg ikke klage. — Jeg ønsker saa ofte min bedste Weyse at De engang vilde komme over og besøge os. Her er saa smukt. Vort lill Huus, vort rolige og kjærlige Levnet med hinanden, vilde vist vinde Deres Bifald. Vor lille Husholdning er saa ordentlig, saa stille, mine smaae Værelser ere saa venlige, fra mine Vinduer er en saa deilig Udsigt; vor lille Geor er en saa god, saa smuk og elskværdig Dreng. Det vilde ret gjøre mig lykkelig at vise min Weyse disse mine smaae og store Lyksaligheder, thi mi Ludvigs og min lille Georgs Kjærlighed og Elskværdighed er visselig stor Lyksaligheder, hvorfor jeg ikke nok kan takke Gud. — Jeg kan godt lid Folkene her i det Hele, især er her flere meget nette Fruentimmer; hvoribland jeg visselig regner Deres Veninde Frue Wiese¹⁾, som jeg oftere saae og ikke min sygelige Tilstand ofte forhindrede mig fra at gaae ud. I de faa Selskaber jeg kommer træffer jeg hende aldrig, da vi her i Kiel er indrette paa chinesisisk i Kaster, af hvilke en[hver holder] sig paa sit eget, saa v ikke let kan see hinanden uden hos os selv eller paa offentlige Steder. Apropos om offentlige Steder, eet Sted i Kjøbh: som jeg med Længsel tænker paa er Trinitatis Kirke²⁾; hvor mangen Gang har jeg der ved Mynster: skjønne poetiske Ord, og paa Deres Toners Vinger hævet min Sjæl fra denne Verdens Bekymringer! Her bliver jeg ganske ugudelig af at gaae i Kirke derfor gaaer jeg ogsaa sjelden. Denne vor berømte Hr: Harms³⁾ er — de troer jeg — som Menneske, i Omgang, elskværdig, men som Præst, kan jeg blive ham saa hadelig, at jeg ordentlig kunde blive trodsig af at høre paa ham. Hans syngende hernhutiske Tone, hans lidenskabelige Foredrag af kolde, lidt uværdige Ord er mig ret modbydeligt. Jeg vil blot fortælle Dem een Anecdote om ham. Man har i Vinter her hver Søndag en Aftenforlystelse, som kaldes *Thee dansant*. Forleden Søndag sagde nu Harms paa Prækestolen: „Vi ere nu saa langsomme i Farten og Kirken er saa tom! hvoraf kommer det sig? *Thee dansant!* *Thee dansant!* siger Verden. *Ecce homo!* raaber Kirken!“

Men Gud bevares hvor dette Brev er blevet langt! De er vist alt kjed af at læse min skraae, utydelige Skrift. Nu vil jeg ogsaa strax holde op. Min bedste Weyse! jeg sender Dem herved en lille Kurv, som jeg selv har gjort til Dem, og som jeg vilde skamme mig over at byde Dem om jeg ikke stolede paa Deres, mig kjære barnlige Sind, der gjør at De finder Behag i mine uanseelige Gaver, som ikke i sig selv ere værdige at komme i Deres Hænder. Men jeg kan ikke [syge?] noget, eller give Dem noget som er pænt nok til Dem, og jeg vilde dog saa gjerne selv forfærdige noget til Dem ligesom i forrige gode Juletider. Jeg har gjort en saadan lille Kurv til Ludvig hvori han om Natten og naar han sidder ved sin Pult legger sit Uhr, sin Brystnaal,

Daase og andre slige Smaating. Den behagede ham saameget, og det har vet mig Mod til ogsaa at gjøre en saadan til Dem, som De for min Skyld maa bruge paa samme Maade og lade den om Natten staae udenfor Deres Dør, saa at naar De om Morgenen tager Deres Uhr og seer efter Klokken, saa maa den da hver Dag maa bringe Dem en Morgenhilsen fra Deres gamle Venner. Da jeg — ved at lege med Georg er kommet til at gjøre slige Kurver, saa har jeg ogsaa ladet denne saavel som Ludvigs beholde Karakteren af et ægetøi. Paa hans danser Leontine Fay¹⁾ paa Bunden og i Deres, vil De finde en lille, ikke smuk, men troe Afbildning af Kieler Slotshave. Saaledes er den livagtig ud om Vinteren naar der ligger Sne; og da dette Sted just er min personlige Spadseregang, maa De smukt tænke Dem mig gaaende der, den eensomme sørgelige Vintertid, med mange længselfulde Tanker paa mine fjærne Venner.

Ludvig hilser Dem paa det kjærligste og beder mig sige Dem at han strax efter at have faaet Deres Brev har besvaret det med en reisende Guitar-spiller²⁾ som bad ham om Brev til Dem og som sagde at han reiste lige til Kjøbenhavn: — Min lille Georg beder mig ogsaa hilse Dem og sige at han endnu eier i god Stand de Huse, De har været saa god at give ham. — Og nu farvel for denne Gang kjære Weyse! Seer De nogen i Deres Cirkel der endnu har nogen Interesse for mig saa hils venligst fra mig. Lev vel kjære gode Weyse! Vær vis paa at Erindringen om Dem, om de mange gode Timer af mit Liv, som jeg skylder Dem, Deres Venskab, Deres Omgang, Deres sjønne Toner som jeg saa ofte savner, at alt dette lever i mit Hjerte og jeg ønsker vil overleve det i legemlig Forstand. Nu lev vel! Tænk De ogsaa med Nærværelse paa Deres

hengivne Veninde

Thomasine Gyllembourg.

Skjærtorsdag. God Dag lille gode Weyse! Inden jeg sender dette bort saa jeg endnu sige Dem et Par Ord. Kan De huske det Eventyr om Svanerne som De har læst for mig? Saadan som det deri gaaer den gamle Mand, saa an gaaer det ogsaa mig at naar Dampbaaden kommer, saa bliver jeg lige som han, naar Svanerne kom, saa glad og lystig, og synes at jeg er ganske nær ved mine fjærne Venner. Med denne første skal De ogsaa have min Kurv og Brev, men jeg advarer Dem om at ifald Mads selv ikke bringer det med, enden af Dampskibets Folk at De da ikke lader Dem forlede til at betale noget for disse Ting, da sligt altid er afgjort mellem Mads og os. Da min Kurv, er ligesom jeg selv, af en altfor blød og bøielig Natur, saa beder jeg Dem, ifald noget paa den, ved Transporten skulde være forbøiet, da at bede Kamilla³⁾ rette lidt paa den. Ogsaa beder jeg Dem, sende mig den tomme Eske tilbage, engang med det første, ligeledes gennem Mads Dampbaad, samt hans veed hans Adresse, og derfor maa De heller intet betale, thi Mads og jeg i afgjør for hele Sommeren alt sligt med hinanden. Nu lev vel min rare Weyse! Skriv ogsaa nu snart til mig. En glædelig Fest!

NOTER OG HENVISNINGER

FORKORTELSER

- B. og A.* = Breve og Aktstykker vedrørende J. L. Heiberg ved Morten Borup (1946 ff.)
Et Liv = Johanne Luise Heiberg: Et Liv genoplevet i Erindringen (4. Udg. 1944).
Heib. Fam.br. = Heibergske Familiebreve ved Morten Borup (1943).
Heib. Hjem = Fra det Heibergske Hjem ved Aage Friis (1940).
J L Heib. Br. = Breve fra og til Joh. Ludv. Heiberg (1862).
K. B. = Det kgl. Bibliotek, København.
Overskou = Th. Overskou: Den danske Skueplads (1854-76).
P A Heib. Br. = Breve fra Peter Andreas Heiberg ved Joh. Ludv. Heiberg (1883).
P A Heib. og Th G. = Johanne Luise Heiberg: Peter Andreas Heiberg og Thomasii Gyllembourg (4. Udg. 1947) ved Aage Friis og Just Rahbek.
PH Boye = Om Karen Margrethe Rahbeks Brevvexling og hendes Correspondenter ved P. H. Boye (1881).
Poet. Skr. = J. L. Heiberg: Poetiske Skrifter I-XI (1862).
Pros. Skr. = J. L. Heiberg: Prosaiske Skrifter I-XI (1861-62).
R. A. = Rigsarkivet, København.

* * *

Utrykte Breve fra og til J. L. Heiberg betegnes ved: *Til N. N.* og *Fra N. N.*, med A: førelse af Dato og Findested.

- S. 5:** ¹⁾ G. F. Heiberg: *Slekten Heiberg* (2. Udg. 1942). ²⁾ P A H. og Th G. 1 f.
- S. 6:** ¹⁾ P A H. og Th G. *Slægttavle I*. ²⁾ Rahbek: *Erindringer IV* 303 f.
- S. 7:** ¹⁾ Frode Iürgensen og Poul Hennings: *Familierne Sangaard, Buntzen, Koch og Iürgensen* (1910) og P A H. og Th G. *Slægttavle II*.
- S. 8:** ¹⁾ P A H. og Th G 5. ²⁾ *Smstds* 118 f. ³⁾ Fortalen til 2. Udg. af Thomasine Gyllembourgs *Samlede Skrifter I* (1866), P A H. og Th G. og Et Liv. ⁴⁾ Th. Gyllembourg: *SS*² I 6. ⁵⁾ Et Liv I 144. ⁶⁾ *Smstds. I* 163. ⁷⁾ P A H. og Th G. 6. ⁸⁾ Thomasine Gyllembourg: *SS*² I 10.
- S. 9:** ¹⁾ *Solemnia academica ad celebrandum tertium Reform. Jubilæum* (1817).
²⁾ Daabsprotokollen i Landsarkivet for Sjælland.
- S. 10:** ¹⁾ Af Fru Heiberg i de af hende besørgede Udgaver af P A H. og Th G. fejlgigtigt omtalt som Købmand. ²⁾ Meddelt af Hans Aage Paludan i *Nationaltidende* 19/10 1927. ³⁾ P A H. og Th G. 240. ⁴⁾ *Smstds.* 105.
- S. 11:** ¹⁾ P A H. og Th G. 240. ²⁾ *Smstds.* 242. ³⁾ *Smstds.* 123. ⁴⁾ *Grandmammass Beviendelser, Memoirer og Breve*, udg. af Clausen og Rist, IV 148. ⁵⁾ I samme Hus boede H. C. Andersen med korte Afbrydelser 1848-65.
- S. 12:** ¹⁾ P A H. og Th G., *Noten til S. 57*. ²⁾ *Smstds.* 67. ³⁾ *Smstds.* 109. ⁴⁾ *Smstds.* 246.
⁵⁾ *Smstds.* 110.
- S. 13:** ¹⁾ Johanne Luise Heibergs Arkiv, Tillæg A 2 (R. A.).
- S. 14:** ¹⁾ Se ovf. S. 201.
- S. 15:** ¹⁾ Se ovf. S. 204 f. ²⁾ Rahbek: *Erindringer II* 344. ³⁾ Steffens: *Was ich erlebte V* 23. ⁴⁾ P. Hansens ene Sønnesøn, Landskabsmaleren Kr. Møhl-Hansen (den anden var den tidligt afdøde liberale Teolog P. O. Ryberg-Hansen) har venligst stillet Manuskriptet til Raadighed for mig; fyldige Uddrag af det er offentliggjort i *Fra Frederiksborg Amt* 1907. ⁵⁾ B. og A. I 8. Jf. flg. Billet fra Bedstemoderens 2. Mand: „Informator Hr. Hansen og Skolar Johan Ludvig Heiberg, vilde Hr. Hald lade pasere over Færgestedet, til Deres Venner i Horbeløv i Falster, hvor fore ieg indestaaer. Wordingborg dend 31 July 1806. Hans Peter Steffens“ (Ny kgl. Saml. 3103, 4°).
- S. 16:** ¹⁾ B. og A. I 11 f.
- S. 17:** ¹⁾ P A H. og Th G., Tillægget. ²⁾ Se ovf. S. 209. ³⁾ J. M. Thiele: *Af mit Livs Aarbøger*, udg. af C. Dumreicher I 157. ⁴⁾ P A H. og Th G. 231. ⁵⁾ *Smstds.* 233 f. ⁶⁾ *Smstds.* 230, 232. ⁷⁾ *Smstds.* 228. ⁸⁾ *Smstds.* 248. ⁹⁾ P H Boye 21, jf. P A H. og Th G. 221. ¹⁰⁾ P A H. og Th G. 223.
- S. 18:** ¹⁾ P. H. Boye 21. ²⁾ Johanne Luise Heibergs Privatarkiv, Tillæg D. (R. A.) nu indsat i P A H. og Th G. 218 f. (jf. *smstds.* 228 f. n.).
- S. 19:** ¹⁾ P A H. og Th G. 224 f. ²⁾ *Smstds.* 255. ³⁾ *Smstds.* 336 f., 338, 340. ⁴⁾ *Smstds.* 260 ff. ⁵⁾ *Smstds.* 264 f. ⁶⁾ Se ovf. S. 211, 212 f. ⁷⁾ Se ovf. S. 211. ⁸⁾ Se ovf. S. 213.
- S. 20:** ¹⁾ P A H. og Th G. (1. Udg.) 121. ²⁾ P A H. og Th G. 154 ff. ³⁾ *Smstds.* 259
⁴⁾ H. G. Olrik i *Nationaltidende* 15.—16. 8. 1930. ⁵⁾ P A H. og Th G. 265. ⁶⁾ *Smstds.* 263
⁷⁾ P. A. Heib. Br. 168 ff.
- S. 21:** ¹⁾ B. og A. I 2 f. ²⁾ Se ovf. S. 213. ³⁾ B. og A. I 1. ⁴⁾ P A H. og Th G. 253 f.
 Originalen svnes tabt.

- S. 22: ¹⁾ B. og A. I 7. ²⁾ Kr. Arentzen: Baggesen og Oehlenschläger IV 103.
- S. 25: ¹⁾ Memoirer og Breve, udg. af Clausen og Rist, IV 168. ²⁾ Th. Gyllembourg Saml. Værker (2. Udg.) IV 138 ff. ³⁾ Carl Bernhard: Saml. Skr. (2. Udg.) XIV 57 ff.
- S. 26: ¹⁾ Johanne Luise Heibergs Arkiv, Tillæg A 2 (R. A.). ²⁾ B. og A. I 9 f. ³⁾ Smstd: 10 ff. ⁴⁾ Pros. Skr. XI 492.
- S. 27: ¹⁾ B. og A. I 17 f. ²⁾ H. N. Clausen: Optegnelser om mit Levned og min Tid Historie 21 f. ³⁾ Smstds. 23. ⁴⁾ P. A. Heib. Br. 177. ⁵⁾ De Excerpter af Metafysiken, de findes mellem de efterladte Papirer i Rigsarkivets Haandskriftsamling, Blandede Skrifte Nr. 4 II, stammer formodentlig fra Treschows Forelæsninger. ⁶⁾ P. Hjort: Kritiske Bidrag Kirkelig-etisk Afd. I S. VII.
- S. 31: ¹⁾ B. og A. I 18 ff.
- S. 32: ¹⁾ P A Heib. Br. 110. ²⁾ B. og A. I 50.
- S. 33: ¹⁾ P A Heib. Br. 112. ²⁾ Universitetsdirektionens Sager F 1 C 1810—4: (R. A.). ³⁾ H. N. Clausen: Optegnelser om mit Levned og min Tids Historie 24. ⁴⁾ Johs Forchhammer i Museum 1893 II 330 ff. og H. N. Clausen anf. Skr. 24 f. ⁵⁾ B. og A. I 63 ⁶⁾ Poul Møller: Efterl. Skr. (3. Udg.) VI 89. ⁷⁾ Paludan-Müller: Poet. Skr. ved Car. S. Petersen II 64. ⁸⁾ Memoirer og Breve, udg. af Clausen og Rist X 187. ⁹⁾ Ny kgl. Saml 768 f. ¹⁰⁾ P. Hjort: Kritiske Bidrag, Kirkelig-etisk Afd. S. XXXIII.
- S. 34: ¹⁾ Domprovsten i Roskilde (Memoirer og Breve X).
- S. 35: ¹⁾ Mathilde Reinhardt: Familie-Erindringer I 48. ²⁾ Memoirer og Breve X 155 P. Hjort: Kritiske Bidrag, Kirkelig-etisk Afd. S. XI. ³⁾ Fra Fyens Fortid, udg. af Wad III 278. ⁴⁾ Breve til og fra Sibbern I 65. ⁵⁾ Fra J. L. Heibergs Ungdom (Memoirer og Breve XXXVII) 87. ⁶⁾ B. og A. I 24 ff. ⁷⁾ Ulige mere Indhold er der i nogle Breve fra Bruun til hans Ven Molbech angaaende dennes Hjerterbarn, Sorø (refererede og citerede i Olaf Carlsen: Chr. Molbech og Sorø II 24 ff.). At Molbech med faste Baand var knyttet til denne sin Fødeby er velkendt, men nogen ydre Grund til, at Bruun, der ikke vides at have haft nogen Tilknytning til det lille midtsjællandske Kulturcentrum, saa varmt talte dets Sag paa et Tidspunkt, da det var truet i sine Livsinteresser, synes ikke at foreligge, med mindre det da skulde være Ønsket om at se Vennen anbragt dernede i et for ham passende aandeligt Klima. I ethvert Fald ivrede han i sine Breve fra 1816—17 for Genoprettelsen af et sorask Akademi som en videnskabelig Anstalt, hvor Lærde skulde lønnes ikke for at undervise, men for at studere og skrive, og i Forbindelse hermed fremsatte han Planen om i Sorø Klosterkirke at indrette et Pantheon for Nationens store Mænd.
- S. 36: ¹⁾ Josef Ekedahl: Molbech den ældre och Sverige. ²⁾ Fra J. L. Heibergs Ungdom (Memoirer og Breve XXXVII); Brevene er alt andet end uelasteligt gengivne. ³⁾ Smstds. 71 f. ⁴⁾ Smstds. 118.
- S. 37: ¹⁾ C. Molbech: Breve fra Sverige i Aaret 1812 II 344.
- S. 38: ¹⁾ Hyper. ²⁾ Memoirer og Breve XXXVII 195 f. ³⁾ P A H. og Th G. 273. ⁴⁾ Poet. Skr. VIII 304.
- S. 39: ¹⁾ Memoirer og Breve XXXVII 202 f. ²⁾ Pros. Skr. XI 488 ff.
- S. 40: ¹⁾ Memoirer og Breve XXXVII 158. ²⁾ Smstds. 42, 47. ³⁾ Se ovf. S. 219.
- S. 41: ¹⁾ P A H. og Th G. 257. ²⁾ Th. Gyllembourg: Saml. Skr. (2. Udg.) XI 109. ³⁾ Ny kgl. Saml. 3066, ⁴⁾ B. og A. I 5.
- S. 42: ¹⁾ A. P. Berggreen: Weyses Biographie 179, Svenska Akademiens ordbok (under *Kindken Jesus*) og Hans Winkler i Berlingske Tidende ^{21/12} 1942 Aften. ²⁾ Memoirer og Breve X 114. ³⁾ Smstds. 149. ⁴⁾ Smstds. 164. ⁵⁾ Hans Winkler i Berlingske Tidende ^{16/12} 1941. ⁶⁾ B. og A. I 5. ⁷⁾ Pros. Skr. XI 494.
- S. 43: ¹⁾ Heiberg har foræret det til sin Kusine Marie Strøm, f. Buntzen, der har ladet det gaa i Arv til sin Søn, Nationalbankdirektør Rasmus Strøm; Teatermuseet har modtaget det som Gave fra dennes Søstersøn, Kontorchef H. F. Eibe (se Det kgl. Teaters Program Marts 1938 ved Rob. Neiiendam). ²⁾ Sv. Smith: Mester Jakel 31. ³⁾ Tre Mari-onetter til „Den dobbelte Flugt“ er bevaret: Urian, hans Kone og Polichinel. Det er rigtige Mester Jakel-Figurer til at bevæge med tre Fingre. Senere har Teatermuseet fra

- ontorchef Eibe yderligere erhvervet nogle smaa Tøjdukker, der antagelig har været frem ved en Traad. ⁴) A. P. Berggreen: Weyses Biographie 18. ⁵) P. A. H. og Th. G. I. ⁶) Smstds. ⁷) J. L. Heibergs Arkiv, C 2 (R. A.).
- S. 44: ¹) Ny kgl. Saml. 3065, ⁴⁰ og J. L. Heibergs Arkiv, C 2 (R. A.), optrykt i Sv. nith: Mester Jakel 84 ff. ²) Hans Winkler i Berlingske Tidende ^{19/12} 1941. ³) Trykt III Tidende 1881—82 Nr. 1185; Originalen kendes ikke.
- S. 46: ¹) Julie Sødring: Erindringer fra hendes senere Aar 319 f., John Paulsen: Nye Erindringer (1901) 72 ff. og Anna Poulsen: En Skuespillers Liv 255 f. ²) Hans Winkler Berlingske Tidende ^{16/12} 1941.
- S. 47: ¹) P. A. H. og Th. G. 271, hvor det af Noteapparatet fremgaar, at Fru Heiberg den endelige Redaktion har udeladt Navnene paa flere af de mindre prominente Tilvæere. ²) Pros. Skr. XI 494. ³) Oehlenschläger: Poet. Skr. ved Liebenberg XX 106 f. B. og A. I 25. ⁴) Smstds. 44 ff. ⁵) Johanne Luise Heibergs Arkiv, Tillæg A 2 (R. A.).
- S. 48: ¹) J. L. Heibergs Arkiv, C 2 (R. A.).
- S. 49: ¹) J. L. Heibergs Arkiv, C 2 (R. A.).
- S. 54: ¹) Pros. Skr. IV 3.
- S. 55: ¹) I Anmeldelsen af „Amors Geniestreger“ opponerer Heiberg mod den almindeligt antagne Grundsætning, at Vers og Prosa modsættes hinanden for at fremhæve forskellen mellem Patos og Hverdag (Pros. Skr. IV 156 f.).
- S. 56: ¹) Dansk poetisk Anthologie ved C. Molbech IV 246. ²) J. L. Heibergs Arkiv, 2 (R. A.).
- S. 57: ¹) J. L. Heibergs Arkiv, C 2 (R. A.).
- S. 58: ¹) Hans Brix: Analyser og Problemer IV 316 ff. ²) Pros. Skr. IX 201. ³) B. og A. I 43.
- S. 59: ¹) Dansk poetisk Anthologie IV 247. ²) Overskou IV 588. ³) Til J. Collin ^{9/3} 848, Coll. Brevs. XXII b (K. B.).
- S. 61: ¹) P. L. Møller i III. Tidende 1862-1863 S. 112.
- S. 63: ¹) Oehlenschläger: Erindringer IV 28.
- S. 64: G. Brandes: Kritiker og Portraiter (1870) 225 ff. (= SS ¹ I 462 ff.). ²) Overskou VII 482. ³) Mathilde Reinhardt: Familie-Erindringer I 52; Otto Borchsenius hængger — uvist med hvilken Hjemmel — Bekendtskabet til Slutningen af 1812 (Litterære Feuilletoner 34). ⁴) Se om hende Fr. Brun: Wahrheit aus Morgenräumen und das ästhetische Entwickelung (1824), Otto Borchsenius: Litterære Feuilletoner 1 ff., ul. Lange: Sergel og Thorvaldsen 90 ff., L. Bobé: Frederikke Brun, og samme: Ida Brun, Brevinde Bombelles.
- S. 65: ¹) Oehlenschläger: Erindringer IV 152. ²) Fr. Brun: Wahrheit aus Morgenräumen 201. ³) Smstds. 261 f. ⁴) Smstds. 262.
- S. 66: ¹) Fr. Brun: Wahrheit aus Morgenräumen 241. ²) Baggesen: Danske Værker 2. Udg.) VI 159 f. ³) Lamartine: Harmonies poétiques et religieuses (Paris 1911) 112.
- S. 67: ¹) Oehlenschläger: Erindringer IV 153. ²) Poet. Skr. VIII 334 ff. ³) Smstds. 133.
- S. 68: ¹) Delvis trykt i Bobé: Fr. Brun 241. ²) B. og A. I 61.
- S. 69: ¹) L. Bobé: Fr. Brun 253. ²) Museum 1891 I 53. ³) Oehlenschläger til Marie Conow ^{7/6} 1842, Ny kgl. Sml. 3694, ⁴⁰, refereret i O. Borchsenius: Litterære Feuilletoner 10. ⁴) J. L. Heibergs Arkiv, C 2 (R. A.); jf. Skildringen af Ekkobakken i Novellen „Den arlige Taushed“ (Poet. Skr. X 49) og „Prindsesse Isabella“ I.10 om Barcarolen: „O! lenne Sang/Maa klinge høist fortryllende paa Bakken,/ Hvor Echo svarer“ (Poet. Skr. V 239).
- S. 71: ¹) P. H. Boye 172. ²) Smstds. 173. ³) Poet. Skr. VIII 289 ff.
- S. 72: ¹) Poet. Skr. XI 374. ²) L. Bobé: Ida Brun 114. ³) Poet. Skr. X 50 ff.
- S. 73: ¹) Poet. Skr. VIII 394 ff. ²) Billetter fra Mariquitta Dreyer i J. L. Heibergs Arkiv, A 2 (R. A.), jf. B. og A. I, 114.
- S. 74: ¹) Memoirer og Breve XXXIII 51 f. ²) Jf. Et Liv I 125 f., IV 302. I et senere

kasseret Udkast til Et Liv (optrykt i Varianterne IV 149) afviser Fru Heiberg Rygte „At den menneskelige Slethed og Mistroiskhed strax havde udfundet, at Georg maat være Heibergs egen Søn, falder af sig selv, men det var ingenlunde Tilfældet, og han Moder har meer end een Gang sagt til mig: „Herre Gud, hvor hurtige Folk dog ere i at tro det Væreste; den stakkels Ludvig kan virkelig ikke være Fader til Georg; thi han var ude af Landet i det Aar, Barnet blev til [!]. Men hvem faar Folk fra en slig Tanke, som de i deres lave Visdom har udklækket. Ludvig havde sandelig nok imødekommet da jeg i sin Tid tog mig af det lille syge Barn og sagde, af Sligt kommer kun Snak og Vrøvl“. Portrætter af Georg Buntzen, der kunde have vist en eventuel Lighed med Heiberg, foreligger ikke. ³⁾ Et Liv I 126. ⁴⁾ Smstds. 125 f. ⁵⁾ Hans Brix: Fagre Ord 235 ff.

S. 75: ¹⁾ Kr. Arentzen: Bagesen og Oehlenschläger V 58 ff. ²⁾ Heib. Fam.br. 13. ³⁾ I de lyse Nætter (Saml. Værker² IV 126 f.), jf. Kong Hjort. ⁴⁾ Abrahams: Meddelelser af mit Liv 161. ⁵⁾ En tysk Burschenschaftslied (se Torben Krogh: Heiberg Vaudeviller 32).

S. 76: ¹⁾ Maaske den Ivar Schow, der nævnes som Medlem af „Lycæum“ i F. (Olsens Poul Møller-Biografi 89. ²⁾ Museum 1891 I 50. ³⁾ P A H. og Th G. 283.

S. 77: ¹⁾ P A H. og Th G. 284. At Heiberg ikke helt trak sig tilbage fra Oehlenschläger, ses bl. a. af, at han 1823 sendte ham „Nina“ med et Tilegnelsesdigt (Poet. Sk VIII 342 f.). ²⁾ Ikke 600 Rdlr., som Fru Heiberg opgiver (P A H. og Th G., I. Udg. 42. jf. 4. Udg. Noten til S. 284). ³⁾ B. og A. I 60. ⁴⁾ Smstds. 60 f. ⁵⁾ Smstds. 61 f.

S. 78: ¹⁾ Museum 1890 73, 77. ²⁾ Pros. Skr. XI 493. ³⁾ Smstds. ⁴⁾ Se ovf. S. 22. ⁵⁾ B. og A. I 98.

S. 79: ¹⁾ B. og A. I 65 f. ²⁾ Smstds. 62 ff.

S. 80: ¹⁾ P. A. Heiberg: Erindringer 64. ²⁾ Originaludgaven 132, ændret i Poe Skr. I 406. ³⁾ B. og A. I 68 f. ⁴⁾ Mindeblade om Oehlenschläger, udg. af Mynster 274.

S. 81: ¹⁾ Se ovf. S. 217 f. ²⁾ Memoirer og Breve X 187. ³⁾ Poet. Skr. IX 324 f. ⁴⁾ Oehlenschläger: Erindringer I 150. ⁵⁾ E. Gigas: Litteratur og Historie I 194 ff.

S. 82: ¹⁾ E. Gigas: Litteratur og Historie II 1 ff. ²⁾ B. og A. I 58. ³⁾ Köpke: Ludwig Tieck I 251. ⁴⁾ Europa I: 2 (1803) 79. ⁵⁾ Se Gigas: Litteratur og Historie I 220 ff.

S. 83: ¹⁾ I en senere lille Afhandling (Pros. Skr. V 93 ff.) yder han Lope de Vega Resumé af færdighed. ²⁾ Pros. Skr. XI 114.

S. 84: ¹⁾ Pros. Skr. XI 137 f. ²⁾ Smstds. 128 ff. ³⁾ Jf. Pros. Skr. VI 19.

S. 85: ¹⁾ Vilh. Andersen: Tider og Typer. Goethe I 229 f. ²⁾ Dansk Litteratur-Tidende 1818 538. ³⁾ Briefe an Ludwig Tieck III 368.

S. 87: ¹⁾ Citeret efter Niels Møller: Verdenslitteraturen II 491. ²⁾ Richters Indledning til Oversættelsen af Calderon: Udvalgte Komedier I S. XX.

S. 88: ¹⁾ Genoptrykt i Molbech: Blandede Smaaskrifter II (1836) 218 ff.

S. 89: ¹⁾ Originaludgaven 150 f., senere fjernet. ²⁾ Molbech: Blandede Smaaskrifter I (1836) 263 f.

S. 90: ¹⁾ B. og A. I 77 f. og Det kgl. Teaters Arkiv E, Kopibog Nr. 6 S. 82 (R. A.). ²⁾ S. P. Hansen: Om J. L. Heiberg, og Kr. Arentzen: Bagesen og Oehlenschläger VI 258 f. ³⁾ Pros. Skr. III 213.

S. 92: ¹⁾ Høegh-Guldberg hævdede sig ved til en Privatopførelse af „Kærlighed uden Strømper“ at angribe Heiberg i en Prolog (N. C. L. Abrahams: Meddelelser af mit Liv 70).

S. 93: ¹⁾ Memoirer og Breve XXXIII 52.

S. 94: ¹⁾ Originaludgaven 150 f.

S. 95: ¹⁾ Intelligensblade I 1842 S. 153 (= Pros. Skr. VI 281). ²⁾ Kr. Arentzen: Bagesen og Oehlenschläger VI 279. ³⁾ P. Hansen: Om J. L. Heiberg 64. ⁴⁾ Carl S. Peterse og Vilh. Andersen: Ill. dansk Litteraturhistorie III 412.

S. 96: ¹⁾ Pros. Skr. III 232. ²⁾ P. Hjort: Kritiske Bidrag. Litterærhist. Afd. II : LXXIX. ³⁾ Genoptrykt i Molbech: Blandede Smaaskrifter II 268 ff. ⁴⁾ Smstds. 276.

S. 97: ¹⁾ Molbech: Blandede Smaaskrifter II 300. ²⁾ Smstds. 304. ³⁾ Smstds. 314 f. ⁴⁾ Smstds. 317. ⁵⁾ At Molbech 1817 saa med milde Øjne paa Ingemann, ses af en Anmeldelse fra dette Aar af Ingemanns samlede lyriske Digte; senere blev han strengere i sin Dom (se Recensionen af „Reiselyren“). ⁶⁾ Smstds. 322. ⁷⁾ Et Vidnesbyrd om Molbechs Vurdering af „Julespøg og Nytaarsløjer“ er det, at han 1820 sendte Bogen til Tieck og i et medfølgende Brev af ¹⁷/₁₀ forklarede ham en Del af Allusionerne (se Briefe an Ludwig Tieck III 2 ff.). Anderledes dømte Claus Pavels. I sin Dagbog noterer han ¹¹/₅ 1817: „Heibergs Julespøg og Nytaarsløjer har jeg nu læst. Liebenberg kalder Bogen en Skamplet for den danske Litteratur, og det er rigtignok en haard Tale, men at den hverken gjør Digteren eller hans Fædrelands Litteratur Ære, maa jeg tilstaae. Hvad jeg lovede mig af Pottmager Walters Digter finder jeg ikke opfyldt, og kan jeg end ikke nægte, at han i poetisk Genie uden Tvivl langt overgaaer sin Fader, saa er han nok ogsaa paa den anden Side ligesaa langt over denne i Frivolitet og Letsind. Med det Hellige drev Peter Andreas Heiberg aldrig Spot, men det gjør dog vist Johan Ludvig, naar han i Prologen lader en Vandringsmand først komisk parodiere den, som træder frem i Øhlenschlägers St. Hans Aftens-Spil, og derpaa forvandles til Engelen Gabriel, der siger Pudserligheder om Jomfrue Maria og det lille Barn Jesus. Saadanne Steder findes adskillige af, hvor med en vis naiv Barnlighed, der synes at komme fra et fromt, uskyldigt Hjerte, flux blande sig Sarcasmer, der vække Mistanken, at Forfatteren ikke mener det ringeste med det Alvorlige, han siger. Ingemann er den danske Digter, det især gaaer udover. Lette Rap gives og Øhlenschläger, Guldberg, (meest som prosaisk Stylist) og Grundtvig. Stykket er ægte Tiecksk, hvor jeg dog, som hos saa mange af vor Tids Efterbære, vel finder hans Durchlauchtigheds Sabel, men sjelden hans Arm“ (Cl. Pavels: Dagbøger for Aarene 1817-1822, udg. af Ludv. Daas I 100). Til de forargede hørte ogsaa Blicher, der ⁹/₁ 1818 skriver til Ingemann: „Jeg fik forleden Dag det Indfald, at købe Heibergs „Julespøg og Nytaarsløjer“ som hidtil var mig ganske ubekjendt — ak! mit Fødeland! skal han være een af dine Digtere? Skal saadant et Miskmask være blant dine Juleglæder? saadant Drengespøg med det allerhelligste? Vers uden Poesie, Kaadhed uden Vittighed, Spot uden Satire — at De er Hovedgjenstanden for hans lille Barnepidsk kan hverken harme Dem eller Deres Venner; men at han spiller Bold med Gudsfragt Dyd og Poesie, og at der gives et Publicum, som ynder denne ækle Leeg — dette — gode Ingemann! har mægtig forøget min dybe Foragt for Nutidens Slægt. Men lad ham løbe! han og hans Art kommer og svinder som Svamp paa Bøgen“ (Blicher: Saml. Skr., udg. af Det danske Sprog- og Litteraturselskab XXXI 15 f.).

S. 98: ¹⁾ Grundtvig: Poet. Skr. ved Sv. Grundtvig IV 369 ff.

S. 99: ¹⁾ Pros. Skr. X 15. ²⁾ Se P. Hansen: Om J. L. Heiberg. ³⁾ Pros. Skr. X 31 ff.

S. 100: ¹⁾ Blot som et Kuriosum skal anføres, at ogsaa en udenforstaaende, der kalder sig „A. Petersen, Student“, meldte sig til Forsvar for Ingemann med nogle lige saa slette som intetsigende Vers, kaldet „Rimblade til Eftertanke og Husvælelse for Skolemesteren Hr. Johan Ludvig Heiberg, 25 Aar gammel.“ ²⁾ Friederike Brun: Wahrheit aus Morgensträumen 228 f. ³⁾ J. L. Heibergs Arkiv, C 2 (R. A.); jf. Gigas: Litteratur og Historie I 215 ff. og Vilh. Andersen: Tider og Typer. Goethe I 234 ff.

S. 101: ¹⁾ Pros. Skr. IV 18 ff. ²⁾ Smstds. 21 f.

S. 102: ¹⁾ Poet. Skr. VIII 294.

S. 103: ¹⁾ Poet. Skr. X 158 f. ²⁾ Smstds. 161.

S. 104: ¹⁾ Poet. Skr. X 143. ²⁾ Første Gang trykt i Athene 1815.

S. 105: ¹⁾ Poet. Skr. VIII 25; første Gang trykt i Athene 1815. ²⁾ Smstds. 312. ³⁾ Se Vilh. Andersen: Danske Studier 105 ff. ⁴⁾ Hvem Elisa er, vides ikke; hans Forældres Ven, Præsten og Forfatteren Jens Hansen Smidth havde en Datter af dette Navn; i en af Børnevaudevillerne fra 1825 nævnes en Elisa Jørgensen, der er Veninde af Andr. Buntzens Døtre (Poet. Skr. V 154, jf. Bokkenheuser: Fra det gamle København I 107).

S. 111: ¹⁾ P A Heib. Br. 152 f., jf. 156. ²⁾ B. og A. I 71 f.

S. 112: ¹⁾ Fru Gyllembourg ⁸/₄ 1817 til Langberg, Nyere danske Brevsamlinger D

²⁾ Se ovf. S. 221. ³⁾ Jf. B. og A. I 88. ⁴⁾ Kommunitetets Hovedbog for Aaret 1820 S. 44 (R. A.). ⁵⁾ B. og A. I 87. ⁶⁾ Se Gigas: Litteratur og Historie I 201 og Fonden Ad usus publicos (Registret). ⁷⁾ B. og A. I 79 f. ⁸⁾ Madvig: Livserindringer 83.

S. 113: ¹⁾ P. A. H. og Th G. 294 og P. A. Heib. Br. 163. ²⁾ P. A. Heiberg: Erindringer 314. ³⁾ P. A. Heiberg: Samlede Skuespil IV (1819) 304 ff.

S. 115: ¹⁾ B. og A. I 102 ff. ²⁾ P. A. Heiberg: Mit Forhold til Baggese, passim. ³⁾ Hauch: Minder fra min første Udenlandsreise 19 f.

S. 116: ¹⁾ H. N. Clausen: Optegnelser om mit Levned og min Tids Historie 102; Abrahams: Meddelelser af mit Liv 410. ²⁾ J. L. Heibergs Arkiv, A 2 (R. A.). ³⁾ Hauch: Minder fra min første Udenlandsreise 33 f.; Danske i Paris, red. af Franz v. Jessen II: 1 22 f. ⁴⁾ Til J. G. Adler ^{23/1} 1836 og ^{13/11} 1838, J. G. Adlers Arkiv (R. A.) samt Abrahams: Meddelelser af mit Liv 184 f. ⁵⁾ Charlotte Bournonville: August Bournonville 115; jf. Danske i Paris II: 1 23, hvor et lignende Besøg hos Malthe Conrad Brun omtales. ⁶⁾ Den gamle Heiberg fremstiller i sine 1830 udgivne Erindringer (S. 316 f.) Sagen i et noget andet Lys: „Da Prinds Christian, først i Aaret 1822, var i Paris, havde jeg paalagt min Søn, og ogsaa, paa den Tid, opholdt sig der, ikke at nævne mit Navn for Prindsen, med mindre hans Kongelige Høyhed selv, hændelsesviis, skulde nævne det, hvilket mueligt kunde blive Tilfældet, saasom min Søn flere Gange havde den Ære at spise hos ham, og nød forresten megen Godhed af ham. Det lader til at mit Navn ikke er blevet nævnet, uden netop Dagen før Prindsens Afrejse fra Paris. Jeg fik da, fra en af de Personer, der vare i hans Følge, et Brev, hvori det blev mig sagt, at alle de Danske havde foresat sig at møde, Morgenen derefter, hos Prindsen, for at følge ham tilvogns, og at ønske ham en lykkelig Rejse. Man tilføjede, at hans Kongelige Høyhed med megen Fornøjelse vilde see mig ved samme Leylighed, samt at Malte-Brun havde foresat sig at komme. Jeg svarede, at jeg meget gjerne skulde have gjort min Opvartning hos Prindsen, ifald man havde gjort mig en saadan Indbydelse nogle Dage tilforn; men at komme der, for første Gang, med alle de andre Danske, just i det Øyeblik da hans Kongelige Høyhed skulde stige i Vognen, vilde see ud, som om jeg kom for at bede om Tilgivelse, og at jeg ikke vidste mig skyldig i nogen Forbrydelse; at Malte-Brun handlede efter sine Grundsætninger, og jeg efter mine; og at man følgerig maatte holde mig undskyldt. Saaledes fik jeg ikke den Ære at gjøre min Opvartning hos Prindsen; hvilket jeg med Fornøjelse vilde have gjort under andre Omstændigheder.“ ⁷⁾ P. A. Heiberg: Erindringer 52. ⁸⁾ Smstds. 375 ff.

S. 117: ¹⁾ B. og A. I 120 f. ²⁾ Tilskueren 1912 I 351. ³⁾ Poet. Skr. XI 363 ff. ⁴⁾ B. og A. I 110. ⁵⁾ Smstds. I 99 f. ⁶⁾ Den danske Læge og Forkæmper for Frenologien Prof. Carl Otto fortæller, at han var sammen med Heiberg til Frokost hos Blainville, hvor Heiberg var „særdeles oprømt og vittig, ligesom jeg ogsaa opdagede, hvor vel bevandret han var i den franske Literatur og hvor udmærket godt han talte Sproget. Blainville var ganske indtaget af ham“ (Tilskueren 1929 II 277). ⁷⁾ B. og A. I 88 ff.

S. 118: ¹⁾ B. og A. I 101. ²⁾ Pros. Skr. VII 403 ff. ³⁾ Abrahams 114-121. ⁴⁾ Bournonville II: 2 27-47. ⁵⁾ Pros. Skr. VI 24 f. ⁶⁾ Abrahams 114.

S. 119: ¹⁾ Oehlenschläger: En Reise fortalt i Breve til mit Hjem I 234. ²⁾ Smstds. I 160. ³⁾ Abrahams: Meddelelser af mit Liv 115. ⁴⁾ Se Brazier: Histoire des petits théâtres de Paris. ⁵⁾ Tilskueren 1929 II 277. ⁶⁾ Trykt i Elise Beyers Nytaarsgave for 1827 Gefion (= Poet. Skr. XI 399 ff.).

S. 120: ¹⁾ B. og A. I 110 ff.

S. 121: ¹⁾ I et Brev af ^{5/4} 1824 til A. G. Rudelbach (B. og A. I 149) taler Heiberg om, at han en Aften laante hende sin Paraply. ²⁾ Se ovf. S. 230 f. ³⁾ Aug. Bournonville: Mit Theaterliv III: 3 177 f. ⁴⁾ P. L. Møller: Det nyere Lystspil i Frankrig 35.

S. 122: ¹⁾ Pros. Skr. V 178. ²⁾ Smstds. 177. ³⁾ Smstds. 172. ⁴⁾ Pros. Skr. XI 496. ⁵⁾ Smstds. ⁶⁾ Smstds. 497. ⁷⁾ P. A. H. og Th G. 287. ⁸⁾ Hauch: Minder fra min første Udenlandsreise 27.

S. 123: ¹⁾ B. og A. I 108. ²⁾ Hauch: Minder fra min første Udenlandsreise 27 f. ³⁾ Smstds. 28.

- S. 124:** ¹⁾ Tilskueren 1929 II 277. ²⁾ Paul V. Rubow: Dansk litterær Kritik 80. ³⁾ Jf. Oehlenschläger: En Reise fortalt i Breve til mit Hiem I 220. ⁴⁾ Fr. Schyberg: Den øre Teaterrejse 372 f. ⁵⁾ Aug. Bournonville: Mit Theaterliv III:2 31. ⁶⁾ Et Liv I 192. ⁷⁾ Smaatryksafdelingen 176 (K. B.); jf. ovf. S. 222.
- S. 125:** ¹⁾ Danske i Paris I 522. ²⁾ Poet. Skr. IX 482. ³⁾ Poet. Skr. III 178. ⁴⁾ Johanne uise Heiberg og A. F. Krieger I 94.
- S. 126:** ¹⁾ B. og A. I 154. ²⁾ Jf. Ludv. Bødthchers Anmeldelse i Liunges Literatur-, Kunst- og Theaterblad IV (1824) Nr. 13-14, 17. ³⁾ Ikke bevaret; jf. B. og A. I 105. ⁴⁾ Smstds. 109. ⁵⁾ Smstds.
- S. 127:** ¹⁾ P A H. og Th G. 290 ff. ²⁾ Smstds. 294. ³⁾ Efter Galsters Formodning har lauch benyttet Træk af J. L. Heiberg til Hans Faaborg i Vilhelm Zabern (Carsten Hauch. fanddom og Alderdom 65).
- S. 128:** ¹⁾ B. og A. I 149. ²⁾ P. A. Heiberg: Erindringer 389. ³⁾ Heib. Fam.br. 3. ⁴⁾ B. og A. I 149. ⁵⁾ Heib. Fam.br. 3. ⁶⁾ P A H. og Th G. 297. ⁷⁾ Smstds. 296. ⁸⁾ Heib. 'am.br. 10. ⁹⁾ Aug. Baggese: Jens Baggese's Biographie IV 327 og B. og A. I 110.
- S. 129:** ¹⁾ B. og A. I 110 ff.
- S. 133:** ¹⁾ B. og A. I 104 f. ²⁾ Trykt i Danske Magazin 6. R VI 77 f. Om Kielerpholdet henvises een Gang for alle til den med stor Omhu udarbejdede Dokumentsamning vedrørende det danske Docentur i Kiel ved Har. Skalberg, der er offentliggjort i ette Tidsskrift. ³⁾ Dagen ^{27/7} 1822. ⁴⁾ og ⁵⁾ Se Trykfejlslisten og B. og A. I 132. ⁶⁾ Danske Magazin 6. R. VI 97.
- S. 134:** ¹⁾ B. og A. I 116. ²⁾ Se ovf. S. 229. ³⁾ Danske Magazin 6. R. VI 89. ⁴⁾ I Kieler Stadt- und Adress-Buch 1835 opføres S. 47: J. A. Cetti, Opticus, Kunst- und Malanteriew.[aren] Holstenstr. 122 A. ⁵⁾ Smstds. I. C. Hosman, Gewürzw. Rosenstr. 19. ⁶⁾ Danske Magazin 6. R. VI 97.
- S. 135:** ¹⁾ Gældsbevis i Ny kgl. Saml. 743 fol. paa 168 Rd. 70 β Sølv, der tilbagebetalt ^{23/12} 1836. ²⁾ Danske Magazin 6. R. VI 81, Note 2. ³⁾ Smstds. 95. ⁴⁾ Se ovf. i. 229. ⁵⁾ B. og A. I 128. ⁶⁾ Smstds. 140, 143, 145, 148.
- S. 136:** ¹⁾ B. og A. I 134. ²⁾ Danske Magazin 6. R. VI 85 f.
- S. 137:** ¹⁾ B. og A. I 167. ²⁾ Det var ikke Encyklopædien, som Heiberg selv (Pros. skr. XI 499) og efter ham Rubow (Dansk litterær Kritik 96) opgiver. Encyklopædien jede Heiberg i to Eksemplarer; det ene fandtes i Poul Møllers Bibliotek og solgtes paa hans Dødsboauktion (Nationaltidendes Kronik ^{20/6} 1944); den nuværende Ejer af det nyet Eksemplar (Værkets 3. Udg.), Dr. phil. Søren Holm, omtaler, at det ikke gør Indryk af stærk Brug (Religionsfilosofiske Essays 98). ³⁾ B. og A. I 153. ⁴⁾ Pros. Skr. XI 98.
- S. 138:** ¹⁾ Pros. Skr. XI 500 ff.
- S. 139:** B. og A. I 162. ²⁾ Paul V. Rubow: Dansk litterær Kritik 97. ³⁾ Rigsarkivets Haandskriftsamling, Blandede Skrifter Nr. 4 II. ⁴⁾ B. og A. I 168. ⁵⁾ Fra Johs. Schulze ^{3/5} 1825, J. L. Heibergs Arkiv, A 2 (R. A.). ⁶⁾ Se ad Note 4.
- S. 140:** ¹⁾ Pros. Skr. IV 437. ²⁾ Poet. Skr. V 152; jf. Rimbrevet „Til Legationsraad Hierlew“, dat. 3. Juni 1825 (Poet. Skr. IX 469). ³⁾ Heib. Hjem 186 f.
- S. 141:** ¹⁾ Peder Hjort: Udvalg af Breve I 139. ²⁾ Danske Magazin 6. R. VI 181. ³⁾ Smstds. 151.
- S. 142:** ¹⁾ Poet. Skr. XI 345. ²⁾ Nævnt i Skrivekalenderen ^{12/9} 1814, se ovf. S. 168. ³⁾ If. Gigas: Litteratur og Historie I 233; Originalien findes ikke paa de københavnske biblioteker og har ikke været mig tilgængelig. ⁴⁾ Rigsarkivets Manuskriptsamling, Blandede Skrifter Nr. 4, I. ⁵⁾ Heiberg satte forøvrigt mere Værd paa Skuespilleren end paa hans „forulykkede Product“ (Pros. Skr. VII 141), der (Kjøbenhavns flyvende Post 1828 Nr. 21) kaldes „et af de sletteste Stykker, som ere skrevne siden Syndfloden“.
- S. 143:** ¹⁾ Ms. i J. L. Heibergs Arkiv, Rigsarkivets Haandskriftsamling, Blandede skrifter Nr. 4 II. ²⁾ B. og A. I 116. ³⁾ Smstds. 150 ff. Derimod er Rasks Brev af ^{4/10} 826, der af Udgiveren af Breve fra og til Rasmus Rask antages for stilet til J. L.

Heiberg, sikkert henvendt til P. A. Heiberg, dels fordi Rask ikke vilde titulere de yngre Heiberg „Kære Ven“, dels fordi han anmoder Adressaten om en Anmeldelse af hans Retskrivningslære i *Revue encyclopédique* (eller *Journal des Savans*), hvortil J. L. Heiberg ikke mere var Medarbejder 1826, medens hans Fader vedblev at skrive deri til Marts 1827. ⁴) Heiberg følger Harris' Inddeling i Hermes (1751) af Verberne Tider i „forbigangne, nærværende og tilkommende“. Baade Harris og Bernhardi nævne ogsaa i Afhandlingen Om Skjønhed i Naturen (Pros. Skr. II 243).

S. 144: ¹) Pros. Skr. XI 181. ²) B. og A. I 150. ³) En Prøve heraf er formodentlig den filosofiske Afhandling Om det materialistiske og det idealistiske Princip i Sprog (Pros. Skr. VIII 381 ff.; jf. smstds. III 79). ⁴) B. og A. I 167.

S. 145: ¹) Pros. Skr. VIII 9. ²) Smstds. 8. ³) Smstds. 12 ff.; jf. hermed Fremstillingen Dansk skjøn Litteratur (Pros. Skr. III S. 7 ff.).

S. 146: ¹) Pros. Skr. VIII 24. ²) Smstds. 25. ³) Jf. Dansk skjøn Litteratur, hvor ingen litterær Genre er saa koldt og stifmoderligt behandlet som de islandske Sagaer. ⁴) Pros. Skr. VIII 86. ⁵) Smstds. 222.

S. 147: ¹) Den ældre Edda overs. af Finn Magnussen I 133 f., 194 ff., sammen holdt med Pros. Skr. VIII 75 ff. ²) Første Gang trykt i Rahbeks Tidsskrift Tilskuerne 182 (= Poet. Skr. VIII 71 ff.). ³) Pros. Skr. VIII 208 f.

S. 148: ¹) Se Høffding: Danske Filosofer 81 ff. og Oluf Thomsen: F. G. Howitz og hans Strid om Villiens Frihed. ²) B. og A. I 162.

S. 149: ¹) Pros. Skr. I 72. ²) B. og A. I 172 ff. ³) Smstds. 161 f. ⁴) *Jahrbücher für wissenschaftliche Kritik*, hvori Heiberg først 1840 offentliggjorde et Bidrag, en længer Anmeldelse af Marmier: *Histoire de la littérature en Danemark et en Suède* (Pros. Skr. III 327 ff.).

S. 150: ¹) B. og A. I 165. ²) Smstds. 171. ³) Vilh. Andersen: Poul Møller (2. Udg. II 179 Note. ⁴) P. Hjort: Udvalg af Breve I 137. ⁵) Poet. Skr. VIII 86, 88. ⁶) Se ad Note 1.

S. 151: ¹) Peder Hjort kalder ligefrem Heibergs Piece „hans Anvisning for unge Hazardspillere“ (Kritiske Bidrag. Litt. hist. Afd. II 23). ²) Pros. Skr. X 590.

S. 152: ¹) P. V. Jacobsens Dagbøger, trykt i Pers. hist. Tidsskr. 4. R. II 108. ²) Han Kyrre: Henrik Hertz, Tillægget Ad vitam 38. ³) Smstds. 37. ⁴) Kierkegaard: Saml. Skrifter (2. Udg.) VII 169 f. ⁵) Heibergs Oplysninger til C. Molbechs Dansk poetisk Anthologie IV (1840).

S. 153: ¹) Pros. Skr. XI 501 f.

S. 155: ¹) Ill. Tidende 1862—63 S. 113.

Om Bilagene II—IV gælder, at Læsningen af de originale Haandskrifter frembyde store Vanskeligheder, hvorfor det ikke overalt er lykkedes Udgiveren med Sikkerhed at tyde Teksten. Kalenderoptegnelserne er meget gnidrede, og den tyske Fortælling eksisterer blot i en Klasse med talrige Overstregninger og Tilføjelser i Marginen. Paa Grund af Dagbogsnotitsernes private Karakter og stærkt koncentrerede Form har det beklageligvis heller ikke været Udgiveren muligt at bringe saa mange Oplysninger som ønskeligt hvor intet er meddelt, betyder det, at ingen Oplysninger har kunnet fremskaffes.

II

S. 165: ¹) Navneværdi. ²) Antagelig Københavns Politidirektør Hans Haagen (1754—1815), hvis Søn, senere Prokurator Chr. Wilh. Haagen (1792—1871), Heiberg omgik med. ³) Heibergs Huslærer, senere Sognepræst Erhard Chr. Basse (1782—1865), jf. S. 21. ⁴) A. C. Gierlews Svoger, Generalkonsul i Algier, Kaptajn Andreas Holsten, eller dennes Broder, Kaptajn løjtnant Fr. Chr. Holsten (1783—1816). ⁵) Bette og Hanne var Heibergs Kusiner, Døtre af hans Moster Lise Iürgensen. ⁶) Heibergs Ven, Lægen F. G. Howitz (1789—1826), jf. S. 34, 148 ff. ⁷) He

ergs Ven, Legationssekretær, senere Notarius publicus Fr. Clauswitz (1790—1852), jf. i. 69. ⁸) Heibergs Ven, Lægen Rasmus Emil Bruun (1790—1819), jf. S. 34 f. ⁹) Første Gang trykt i „Athene“ Jan. 1815, derefter i „Digte“ (1819). ¹⁰) Branddirektør v. Ditten, om hvem Mathilde Reinhardt i sine „Familie-Erindringer“ I 116 f. fortæller fig.: Blandt Familiebegivenhederne fra den tidligste Tid, er de aarlige Aftenselskaber i tavde, noget af det mest fremtrædende. Vi kaldte dem „Dittenselskaber“ efter den, forvore Øjne mærkeligste Personlighed i dem: Branddirektør v. Ditten, der i sin Tid var aa bekjendt Landet over, at der endogsaa var lagt Viser om ham [f. Eks. „Vise om von Ditten“ af F. A. Pløyen i V. Faber og C. Møllers „Sang og Klang“]. Vi tiltrakkes, som Børn gjør, netop ved det afskrækkende i denne Skikkelse, med den hurtige, men stærkt ialtende Gang, det satyragtige Ansigt og den ru Stemme, der fremførte Eder i en utrolig Variation, hele Studier over alle de Forbindelser Fandens og Djævlens Navn kunde indgaa“. ¹¹) Rektor Ludvig Heibergs Søn Christian (1792—1865), senere Birkeog Herredsskriver. ¹²) Musikeren Gaetano Piantanida fra Bologna, der 1813—14 sang og spillede med Ida Brun (se L. Bobé: Frederikke Brun 236). ¹³) Førsteopførelsen af Hauteroches komiske Syngestykke til Musik af Mozart, Méhul og Paër. ¹⁴) Se S. 67. ¹⁵) Oehlenschlägers Datter Charlotte (1811—35).

S. 166: ¹) Se S. 67 f. ²) Den oprindelige Titel paa Oehlenschlägers Syngespil „Røverborgen“, som er bearbejdet efter Anton Walls „Adelaide und Aimar“ (se Oehlenschlägers „Erindringer“ I 182). ³) Se Note 9 til S. 165. ⁴) Forfatteren Lauritz Kruse (1778—1839, jf. S. 40. ⁵) Dansk Courant. ⁶) Formodentlig de Medicinstuderendes Afskedsfest for deres højt skattede Lærer i Anatomi, Prof. Michael Skjelderup (1769—1852), der 1814 blev forflyttet til Christiania Universitet, jf. S. 33. ⁷) Maleren J. L. Lund (1777—1867), jf. S. 65. ⁸) Se S. 68. ⁹) Arkæologen Peter Oluf Brøndsted (1780—1842). ¹⁰) Naturvidenskabsmanden og Filologen Jakob Hornemann Bredsdorff (1790—1841), jf. S. 34. ¹¹) Maaske Nordmanden Hans Rustad (1759—1832). ¹²) Roskilde-Domprovsten Hertz' Søsterdatter Cathrine Thomasine (Ketty) Potter (1779—1826), se Memoirer og Breve X 155. ¹³) Episk Digt af Ingemann fra 1814. ¹⁴) Heibergs Moster Laurentzes Mand, Sognepræst til Horbelev Elers Koch (1774—1847), og hans Søn Peter (1807—1883). ¹⁵) Heiberg yndede som ungt Menneske de italienske Pantomimer paa Vesterbros Morskabsteater (se „Memoirer og Breve“ XXXVII 104, 154 f.).

S. 167: ¹) Trylleopera af Hensler, der opførtes paa Det kgl. Teater i Sommersæsonen af Francks tyske Selskab. ²) Skuespil af Calderon. ³) Friederike Bruns Mand, Konferensraad Constantin Brun (1746—1836). ⁴) Et Medlem af Friederike Bruns fædrene Slægt, hvem vides ikke. ⁵) Datter af den danske Gesandt i Madrid, senere i Paris, C. V. Dreyer, jf. S. 65. ⁶) Heibergs Huslærer, Pastor Peder Hansen, jf. S. 15 ff. ⁷) Det senere Brede Indelukke (se Eiler Nystrøm: Fra Nordsjællands Øresundskyst 561). ⁸) Se S. 69. ⁹) Farbroderen, Rektor Ludvig Heiberg i Odense (1760—1818). ¹⁰) B. og A. I 52 ff. ¹¹) Antagelig Digtet „Til Adelaide“ (Poet. Skr. VIII 316 ff.). ¹²) Grevinde Taubes Søster Gustafva Carolina (1792—1814), g. 1813 m. Greve Hugo David Hamilton; Heiberg havde truffet hende i Stockholm 1812 og omtaler hende i et Brev som „den netteste“ af President Storkirchs Døtre („Memoirer og Breve“ XXXVII 95). ¹³) Heibergs Ven, Retshistorikeren J. L. A. Kolderup-Rosenvinge (1792—1850), ægtede 7/8 1814 Barbara Abigaël Lange, Datter af Kontorchef, senere Generalpostdirektør C. W. Lange, jf. S. 34.

S. 168: ¹) Muligvis en Romance af „Helge“ (1814). ²) Se S. 68. ³) Antagelig Manuskriptet til „Wahrheit aus Morgenträumen“ (udk. 1824). ⁴) Fr. Bruns Datter Charlotte Pauli (1788—1872), g. 1809 med den hanseatiske Ministerresident i København Aug. Wilh. Pauli. ⁵) Madame Leprince de Beaumonts Børnebog fra 1757, hvori Heiberg fandt Stoffet til „Fortunatus und Fatalis“, jf. S. 141 f. ⁶) Formodentlig Storkøbenhavnmanden Friedrich Tutein (1757—1853), der førte stor Selskabelighed paa sin Ejendom Rosendal paa Østerbro. ⁷) Maaske Sonetten „Med et lille Speil“ (Poet. Skr. IX 462). ⁸) Oehlenschläger: Poet. Skr. XX 126 ff. ⁹) Peter Andreas Heiberg Iürgensen (1800—60), kaldt

Heiberg som Fornavn, Søn af Frode og Lise Iürgensen, senere Præst. ¹⁰) Vistnok R. I Bruuns Moder.

S. 169: ¹) Teaterdirektøren, Notarius publicus Gottsche Hans Olsen (1760—1829) hvis Hustru var Biskop Balles Datter. ²) Mariquita Dreyers Søster, Sophie (1797—1870), der efter Faderens Død 1810 tilligemed sin ældre Søster efter Kongens Ønske blev optaget i Huset hos Friederike Brun og var om hende til hendes Død 1835; senere var hun i en Aarrække Selskabsdame hos Grevinde Danner (se G. L. Wad i „Fra Fyen Fortid“ II 261). ³) Formodentlig Ida Bruns Veninde Jasmine Blicher Olsen, Datter af G. H. Olsens Broder, Generalkonsul Peder Blicher Olsen. ⁴) Papirmager Chr. Drewsen Datter (1799—1847), der senere blev J. M. Thieles Svigermoder. ⁵) Se Note 13 t. S. 166. ⁶) Rektor Ludvig Heiberg og hans ældste Datter Dorette (1791—1878), g. 181 m. Adjunkt, senere Rektor A. F. Mülertz. ⁷) Zoologen Johs. Reinhardt (1776—1845), s. S. 117. ⁸) Friederike Bruns Digt „Il bambino di Ara Celi“, oversat af J. L. Heiberg „Athene“ Novbr. 1814. ⁹) Fru Gyllebourgs Fætter, Grosserer Andreas Buntzen d. y (1781—1830), g. m. Komponisten Du Puy Datter Camilla (1790—1871), se S. 73 f. ¹⁰) Komponisten Rudolph Bay (1791—1856), se S. 73 f. ¹¹) Camilla Buntzens Stilmoder Louise Du Puy, f. Müller (1778—1831). ¹²) Andreas Buntzen d. æ.s Datter Anna Bolette (1779—1853) var gift med Oberst F. J. C. de Saint-Aubain og blev Moder til Forfatteren Carl Bernhard. ¹³) Digtet „Signetet“ („Digte“ 1819 S. 79 f.), senere omdøbt til „Adelaides Segl“ (Poet. Skr. VIII 320 f.). ¹⁴) Digtet „Efteraarssfølelse“ (Poet. Skr. VIII 289 ff.). ¹⁵) Vel enten „Den hvide Pige“ eller „Anna-Capri“ af „Fortællinger“ (1815). ¹⁶) Se Note 11 til S. 169. ¹⁷) Brækmiddel.

III

S. 171: ¹) Hentydning til de tre „Skæbnetragedier“: Grillparzers „Die Ahnfrau“ (1817), Adolph Müllners „Die Schuld“ (1816) og Therese v. Artners „Die That“ (1817).

S. 177: ¹) Se S. 142.

S. 178: ¹) Étienne Fay, bl. a. ansat ved Théâtre Feydeau. ²) Moderen, ansat ved samme Teater, var født Rousselouis.

S. 179: ¹) Syngestykke af d'Alayrac (1798). ²) Fiskerkælling.

S. 180: ¹) Scribe: „Le mariage enfantin“ (1821).

S. 181: ¹) Den berømte italienske Operasangerinde Angelica Catalani (1779—1849).

S. 182: ¹) Citeres ogsaa af Fru Heiberg: Et Liv III 171.

S. 184: ¹) Citat af Goethes Digt „Trost in Tränen“.

S. 185: ¹) Schweizeren Adolph Pictet de Rochemont (se S. 117); Digtet er med enkelte Ændringer trykt i Poet. Skr. XI 363 f.

S. 190: ¹) Pagens Arie af Mozarts Opera „Figaros Bryllup“.

S. 193: ¹) Arie af Rossinis Opera „Tancred“.

S. 194: ¹) En blegrød Vin.

IV

S. 196: ¹) Teaterintendanten Grev Karl v. Brühl (1772—1837), jf. S. 126. ²) Videnskabsmanden og Statsmanden Wilh. v. Humboldt (1767—1835). ³) Boghandler Georg Andr. Reimer (1776—1842). ⁴) Teologen og Filosofen Fr. Schleiermacher (1768—1834). ⁵) Skuespilleren Pius Alexander Wolff (1782—1828), jf. S. 142. ⁶) Filosofen Georg Wilh. Fr. Hegel (1770—1831). ⁷) Filologen og Juristen Karl Hartwig Gregor v. Meusebach (1781—1847). ⁸) Lægen og Naturvidenskabsmanden Karl Asmund Rudolphi (1771—1832). ⁹) Professor i Fysik ved Berlins Universitet Paul Ermann (1764—1851). ¹⁰) Statsmanden Friedr. Ancillon (1767—1837). ¹¹) Om Grev v. Ingenheim se S. 117. ¹²) Rethistorikeren Friedr. Karl v. Savigny (1779—1861). ¹³) Professor i Fysiologi ved Berlins Universitet Johann Horkel (1769—1846). ¹⁴) Professor i Teologi Fr. Aug. Gottreu Tholuck (1799—1877). ¹⁵) Sprogforskeren Franz Bopp (1791—1867). ¹⁶) Publicisten Fr.

3uchholz (1768—1843). ¹⁷) Blindpædagogen Aug. Zeune (1778—1853). ¹⁸) Filologen Friedr. Heinr. v. d. Hagen (1780—1850). ¹⁹) Den til Basedows Kreds knyttede filantropiske Pædagog Chr. Hinrich Wolke (1741—1825). ²⁰) Dramatikeren Karl Töpfer (1792—1871).

S. 197: ¹) Digteren Friedr. de la Motte Fouqué (1777—1843). ²) Filosoffen Joh. Erik v. Berger (1772—1833), jf. S. 137. ³) Professor i Majeutik ved Kiels Universitet Chr. Rud. Wilh. Wiedemann (1770—1840). ⁴) Historikeren, Prof. Fr. Christoph Dahmann (1785—1860). ⁵) Professor i Teologi og Filosofi Aug. Detlev Twesten (1789—1876). ⁶) Professor i Teologi Georg Samuel Francke (1763—1840). ⁷) Den klassiske Filolog Aug. Böckh (1785—1867). ⁸) Professor i Filologi Ernst Wilh. Gottlieb Wachs-nuth (1784—1866). ⁹) Filosoffen Heinrich Ritter (1791—1869). ¹⁰) Teologen Friedr. 3leek (1793—1859). ¹¹) Prof. juris. Heinr. Rud. Brinkmann (1789—1878). ¹²) Maaske Naturforskeren Martin Lichtenstein (1780—1857). ¹³) Professor i orientalske Sprog Justus Olshausen (1800—82). ¹⁴) Pædagogen, Dr. phil. Peter Schreiner Frandsen (1797—1881), der 1823—24 hørte Hegels Forelæsninger. ¹⁵) Teologen Philipp Konrad Marheineke (1780—1846). ¹⁶) Gynækologen Gustav Adolph Michaelis (1798—1848). ¹⁷) Maaske Matematikeren og Pædagogen Jak. Struve (1755—1841). ¹⁸) Naturforskeren Alex. v. Humboldt (1769—1859), jf. S. 117. ¹⁹) Formodentlig Filosoffen Chr. Aug. Brandis (1790—1867), Professor i Bonn. ²⁰) Aftrykt i Danske Magazin 6. R. VI 85 f. ²¹) Forfatteren Lauritz Kruse, da bosat i Hamburg. ²²) Skuespillerinden Karoline Lebrun, f. Steiger (1800—?). ²³) Skuespillerinden Charlotte Birch-Pfeiffers Mand, Forfatteren Chr. Andr. Birch (1795—1868). ²⁴) Overregeringsraad i det preussiske Kultusministerium Johannes Schulze (1786—1869), jf. S. 139.

S. 198: ¹) Det sandsynligste synes at være, at det er Komponisten Felix Mendelssohn Bartholdy (1809—47), der til Trods for sin Ungdom allerede da havde gjort sig bemærket som Komponist og udøvende Musiker. ²) Vel Digteren og Pædagogen Karl Heinr. Ludw. Giesebrecht (1782—1832). ³) Maaske Wilh. Gottlieb Tennemanns „Geschichte der Philosophie“ (1798—1819). ⁴) Berliner-Skuespilleren Johann Ferd. Rütbling (1793—1849). ⁵) Operasangeren Joseph Spitzeder (1795—1832) og hans første Hustru, Operasangerinden Henriette S., f. Schüler (1800—28). ⁶) Hofraad Esperstedt (1783—1861), Embedsmand ved Berlins Nationalteater. ⁷) Juristen Eduard Gans (1798—1839), jf. S. 136, 149. ⁸) Det dramatiske Fragment „Fortunatus und Fatalis“ (se S. 141 f.). ⁹) Historikeren Heinrich Leo (1799—1878), jf. S. 136. ¹⁰) Berlinsk Boghandler. ¹¹) Lutter und Wegeners Vinstue, Charlottenstrasse 32, hvor E. T. A. Hoffmann holdt til sammen med Skuespilleren Devrient. ¹²) Heibergs udgivne Værk „Grundlinien zum System der Aesthetik als speculativer Wissenschaft“, jf. S. 139. ¹³) Diplomat og Forfatteren Ludwigh Robert (1778—1832), jf. S. 136. ¹⁴) Forfatteren Karl v. Holtei (1797—1880). ¹⁵) Formodentlig Hegels Elev, Filosoffen Leopold Dorotheus Henning (1791—1866).

S. 199: ¹) Dramatisk Idyl af Scribe og Dupin, oversat til Dansk 1830 af Heiberg med Titelen „Christen og Christine“. ²) Vaudeville af Scribe og Mélesville. ³) Forlæggeren Ernst Siegfried Mittler (1785—1870). ⁴) Forlæggeren Th. Chr. F. Enslin (1787—1851). ⁵) Skuespilleren ved Hamburgs Stadttheater Karl Aug. Lebrun (1792—1842) og hans Hustru Karoline, f. Steiger. ⁶) Formodentlig Professor ved Gymnasiet i Altona Johann Hans Cord Eggers (1780—1850). ⁷) Forfatteren Hans Georg Lotz (1784—1844), Redaktør af Tidsskriftet „Originalien“, hvori Heiberg fik enkelte Bidrag optaget, jf. S. 142. ⁸) Lægen Johann Chr. Gottlieb Hermes (1795—1836). ⁹) Holger de Fine Olivarius (1758—1838), Professor i dansk Ret og dansk Sprog i Kiel 1781—1825. ¹⁰) „Aus den Novellen des Cervantes“ (Pros. Skr. XI 381 ff.), jf. S. 142. ¹¹) Skuespil af Houwald. ¹²) Holteis Liederposse, som dannede et Slags Udgangspunkt for Heibergs Vaudeviller. ¹³) Skuespilleren og Teaterdirektøren Jakob Herzfeld (1763—1826).

S. 200: ¹) Maaske den danske Læge Benjamin Gartner (1790—1834), der netop i Aaret 1824 forlod St. Thomas. ²) Astronomen Heinr. Chr. Schumacher (1780—1850). ³) Opera af Rossini. ⁴) Sangerinden Auguste Krüger Aschenbrenner (f. 1797). ⁵) Den

danske Skuespiller Joh. Chr. Ryge (1780—1842). ⁶) En Skuespillerinde, der 1824 optraadte som Gæst paa Stadttheater. ⁷) Dr. jur. George Friedrich Gerhard v. Coch (1795). ⁸) Et hamburgsk Teater, hvis Repertoire især bestod af Lystspil, Vaudeviller og Farcer.

V

S. 201: ¹) Formodentlig undervistes Heiberg af den daværende Kapellan ved Garnisonskirke Chr. Fr. Brorson (1768—1847), der viede Thomasine Heiberg til Gyllembourg (se P. A. Heib. Br. 91). ²) Thomasine Heibergs Bryllup med Gyllembourg, der fandt Sted ¹⁷/₁ s. A., medførte, at Drengen ikke mere kunde bo sammen med sin Moder, der nu tog Ophold paa Gyllembourgs Gaard Ruhedal ved Gyrstinge i Ringsted-Eggen. ³) Trykt P. H. Boye 16 f.

S. 202: ¹) Den paatænkte Rejse gjaldt Hamburg.

S. 203: ¹) Bakkehuset laa dengang udenfor Københavns Grund. ²) Mosteren Lis Iürgensen (1776—1867), g. m. Dispaehør Frode I., havde taget Parti for P. A. Heiberg der paa sin Side nærede stor Sympati for hende. ³) P. A. Heiberg havde ¹⁸/₁₁ 1801 ansøgt Kongen om at maatte vende tilbage til Danmark (se P. A. H. og Th. G. 164 f.), men Ansøgningen blev afslaaet ⁴/₁₂. I sin Fortvivlelse skrev han ¹⁴/₁₂ en ny Ansøgning til Kongen samt et Brev til Kronprinsen, hvori han bønfaaldt om, at Dommen maatte blive forvandlede til Livstidsfængsel i Kastellet, hvor han saa kunde have sin Søn hos sig for at undervise ham; ogsaa dette Andragende blev afslaaet (¹⁵/₁ 1802, se P. A. H. og Th. G. 169 f.). ⁴) Se Note 2 til S. 201.

S. 204: ¹) Trykt i Tilskueren 1891 S. 270 ff.

S. 205: ¹) Se Note 3 til S. 203. ²) Gyllembourg. ³) Racine: Andromaque III. 4) Ved P. A. Heibergs Afrejse fra København ⁷/₂ 1800 fulgte Rahbeks med i Vognen til Frederiksberg Bakke, hvor de tog Afsked med deres Ven; som et Minde beholdt han Kammas Handske.

S. 206: ¹) Kongens Resolution faldt først ¹⁵/₁ 1802. ²) Trykt P. H. Boye 17 f.

S. 207: ¹) Thomasine Gyllembourgs yngre Søster Hanne (1778—1804). ²) Rahbek og nogle ligesindede havde 1780 stiftet „Det dramatisk litteraire Selskab“, sædvanlig kaldet „Borups Selskab“, hvor det højere Borgerskab hveranden Onsdag Aften spillede Dilettantkomedie. ³) P. A. Heibergs Komædie fra 1791 med satiriske Udfald mod Landofficererne

S. 209: ¹) Rahbeks besøgte ofte i Keldby paa Møgn Digterpræsten C. A. Lund (1766—1833), af Kamma kaldet „Monas Flaccus“ ³): Møns Horats. ²) P. A. Heibergs Moder Inger Margrethe Heiberg (1737—1826), g. ²⁰ 1782 med Købmand H. P. Steffens (1740—1821) i Vordingborg; hun havde bl. a. i Decbr. 1801 været paa Besøg hos Thomasine Søster Laurentze Koch i Falkerslev for at drøfte Familieanliggenderne (P. A. Heib. Br. 80—91). ³) Trykt P. H. Boye 20. ⁴) Drengen havde (jf. P. A. H. og Th. G. 228) foretaget sit første Flugtforsøg fra Bakkehuset, efter at Rahbek havde givet ham Prygl, men var bleve sendt tilbage til sine Plejeforældre. ⁵) Urmageren Gauffecourt omtales i „Confessions“ 5. Bog (van Bevers Udgave 1913 I 343).

S. 211: ¹) I Anledning af Johan Ludvigs definitive Flugt fra Bakkehuset, jf. S. 19) ²) Ikke bevaret. ³) Rahbek var siden 1798 Lærer i Historie ved og senere Medbestyrer af Christianis Institut for Drengene.

S. 212: ¹) Mosteren Lise Iürgensen. ²) Ikke bevaret.

S. 213: ¹) Lise og Frode Iürgensens Søn, den senere Stiftsprovst Peter Andrea Heiberg Iürgensen (1800—60). ²) ?

S. 214: ¹) Jørgen Kierulf (1757—1810), Professor i Historie. ²) Ændringsforslag ³) Laurits Engelstoft (1774—1851), Professor i Historie. ⁴) Direktionen for Universitete og de lærde Skoler. ⁵) „Du kender Manden“. ⁶) „Ærværdige Fædre“. ⁷) „Tre udgør er Forsamling“, en gammel romersk Retsregel.

S. 215: ¹) Gyllembourg var en ivrig Landøkonom og foretog Forsøg med Cerealier.

som han ved sin Død efterlod sig en betydelig Samling af (P A H. og Th G., Noten til S. 28). ²) Forfatteren Lauritz Kruse.

S. 216: ¹) Den ene af Husets Piger (se Memoirer og Breve XXXVII 47). ²) Familiens Navn for Weyse. ³) Imellem Weyses Papirer paa K. B. (Ny kgl. Saml. 2836, 4° IV) findes forskellige Julegavedeviser fra Medlemmer af det gyllembourgske Hjem til Weyse, hvoraf flere omtaler „Bispen af Skara“, f. Eks. denne fra Gyllembourg:

Syng Independence, men bliv ikke vred,
Om du ej Dit Spel kan forsvare;
Ty med Hustrun i Aften er Lykken saa med,
Som kom Hon directe fra Skara

og fig. Billet fra Fru Gyllembourg: „Da mit Bryst desværre ikke er i den Forfatning at jeg selv kan tale i Aften, saa tager jeg mig den Frihed at henvende mig til Dem min Højstærede for at bede Dem (der selv er en Slags Gejstlig, en Cathedral-Person) om at oplæse denne korte Skriftetale, som jeg efter min Pligt og Samvittighed, enfoldeligen har forfattet for Herren i Huset, der i Aften *maae gaae at skrifte sig for Biskoppen uti Skara.*“ Nærmere at forklare, hvori Skikken har bestaaet, ser Forf. sig ikke i Stand til. ⁴) Litteraturkomedie af Tieck fra 1797, jf. S. 62, 94. ⁵) Gierlews 1. Hustru, Wilhelmine Josepha Holsten (1791—1812), var Datter af Kaptajn, senere Kommandør Chr. Holsten og Anna Elisabeth Faye. ⁶) Gierlew var paa Vej til Tunis, hvor han var blevet udnævnt til Konsulatssekretær. ⁷) Charlotte Phister, f. ²¹/₄ 1811, † 1835.

S. 217: ¹) Brevet er sendt til Florens, hvor Gierlew da opholdt sig paa Vej til Tunis. ²) P. A. Heibergs Ven og Kommissionær i København, Bogtrykker J. F. Schultz (1756—1817). ³) Filologen, Adjunkt J. J. Dampe (1790—1867), der senere for sine revolutionære Skrivelser blev idømt Livstidsfængsel paa Christianshavn, opponerede ved Heibergs Disputats (jf. Poet. Skr. IX 325). ⁴) Den Student, som Erasmus Montanus (V 2) anser for den bedste Disputator, eftersom han er i Stand til først at gendrive sin Modstander og derefter at forsvare hans Tesis. ⁵) ? ⁶) Børge Thorlacius (1775—1829), Professor i Latin. ⁷) H. C. Andersens senere Rektor, Filologen Simon Meisling (1787—1856). ⁸) Oehlenschläger havde været i Udlandet, da Disputatsen blev antaget, og var derfor ikke Oponent, men overværede Handlingen som Tilhører (Mindeblade om Oehlenschläger, udg. af Mynster 274). ⁹) „Voldsomt at anbefale Forfatterens Geni og Flid“. ¹⁰) Kemikeren Will. Christopher Zeise (1789—1847). ¹¹) „At mene hvad du vil og at sige, hvad du mener“. ¹²) „Det højeste Gode“.

S. 218: ¹) Efter Bombardementet 1807, der lagde Universitetsbygningen i Grus, holdtes Disputatshandlinger i Trinitatis (Regens-) Kirken. ²) Trykt i „Nær og Fjern“ 1873—74 Nr. 92. ³) Gyllembourgs Død 1815.

S. 219: ¹) Gierlew havde 1812 mistet sin første Hustru, se Note 5 til S. 216. ²) Ifølge Fru Heiberg (P A H. og Th G. 268) var Tanken om Nordens Forening under Frederik VI ved Christian Augusts Død 1810 blevet et Livsspørgsmaal for Gyllembourg. ³) Gierlews Svoger, Søofficeren Fr. Chr. Holsten (1783—1816). ⁴) Den senere Viceadmiral C. C. Zahrtmann (1793—1853). ⁵) Gierlew var blevet gift igen 1815 med en engelsk Dame, Elisabeth Robinson (ca. 1792—1822). ⁶) Gierlew havde store økonomiske Vanskeligheder i Tunis og søgte sin Afsked; fra Slutningen af 1819 var han atter i København, indtil han i 1831 udnævntes til Generalkonsul i Christiania.

S. 220: ¹) J. L. Heibergs Ven, Lægen Frantz Gotthard Howitz (1789—1826). ²) „Tycho Brahes Spaadom“, opf. 1. Gang ²⁹/₁ 1819. ³) Kaptajn i Livjægerkorpset, Grosserer Andr. Buntzen (1781—1830).

S. 221: ¹) Camilla Buntzen, f. Du Puy (1790—1871), jf. S. 73 f. ²) Den senere Læge Georg Buntzen (1816—47), der antagelig var Heibergs uægte Søn med Camilla Buntzen; Stamtavlen har Fødeaaret 1815, hans Gravsten 1816. ³) H. C. Ørsted giftede sig 1814 med Inger Birgitte Ballum (1789—1875). ⁴) A. S. Ørsted, der 1818 havde mistet sin Hustru, Sophie Oehlenschläger, indgik 1819 nyt Ægteskab med Mathilde Elisabeth

Rogert (1782—1824). ⁵) Lægen Rasmus Emil Bruun (1790—1819), jf. S. 34 f. ⁶) Oluf Bang Winge (1785—1867). ⁷) Aabenbart Gierlews Datter af 1. Ægteskab.

S. 222: ¹) Jf. S. 127. ²) Jf. S. 124. ³) Jf. S. 122 f.

S. 223: ¹) Se Note 3 til S. 220. ²) Se Note 1 til S. 213. ³) Antagelig sigtes der til Heibergs Forgænger som Lektor i Kiel, cand. theol. Henning Christopher Gøtzsche (1788—1872), der ²⁹/₃ 1822 udnævntes til Sognepræst i Finderup paa Sjælland og derved banede Vej for Heibergs Ansættelse i Kiel. ⁴) Delvis trykt i Kjeld Galster: Carsten Hauch. Barn-dom og Ungdom 126 f.

S. 224: ¹) Trykt i Kjeld Galster: Carsten Hauch. Manddom og Alderdom 65 f. ²) Jf. „Dagen“ vendte Heiberg hjem 8. eller 9. Juni 1822.

S. 225: ¹) Fru Gyllembourg havde til den første Fødselsdag, hun tilbragte i Kiel, ⁹/₁₁ 1822, fra Husets to gode Venner, Weyse og Howitz, modtaget en Gave, ledsaget af et paa Fransk skrevet Brev. Nu gaar hun ind paa Spøgen og vælger, da hun i sit Ægteskab med Gyllembourg i Aarevis daglig havde hørt Svensk om sig, dette Sprog til at svare paa, skønt hun rigtignok — som Brevet viser — kun behersker det særdeles mangelfuldt. For-modentlig i Stil med Weyses og Howitz' Brev oversætter hun den førstes Navn til *Lesage* og den sidste til *Hohenwitz*. ²) Brillen (?). ³) „Forelske“ (?). ⁴) „Og lidt til“; Fru Gyllembourg fyldte 1822 49 Aar. ⁵) Madame Marie Leprince de Beaumont (1711—80), der omkr. Midten af 18. Aarh. udgav „Magazin des enfans“, hvorfra Heiberg hentede Stoffet til sit tyske Skuespilfragment „Fortunatus und Fatalis“.

S. 226: ¹) Fru Gyllembourgs Fætter Andreas Bunzens Datter, Anine (1819—91), senere gift Lütken. ²) Gengivelse af *Ehrensvärd*. ³) Heiberg, der (se Heib. Fam.br.) var særdeles perfekt i at skrive Fransk, morer sig i sin Efterskrift med at oversætte danske Gloser „ordret“ til Fransk, for at give Adressaterne Lejlighed til at bryde deres Hjerner med at løse en Charade, f. Eks. *prélections* = Forelæsninger, *des lectures de mouton* = Faare-læsninger, *pour-honoration* = For-æring, *pour-être debout* = for-staa, *la dessus mettre* = over-sætte; *droit en avant* = lige-frem.

S. 227: ¹) Fransk „Oversættelse“ af de enkelte Stavelser i Navnet Johan Ludvig Heiberg. ²) P. A. Heiberg skrev ²⁹/₄ 1818 til sin Broder, Rektor Ludvig Heiberg i Odense: „Jeg har ikke engang faaet min Søns Doktordisputatz; han har ikke troet at det var værd at sende mig den, uagtet han har havt Leylighed dertil ved tre forskjellige Rejsende, der i de to sidste Maaneder ere ankomne hertil“ (P A Heib. Br. 152) ³) Lars Ammitzbøll (1792—1842), Konsulatssekretær i Tunis. ⁴) Delvis trykt i A. P. Berggreen: C. E. F. Weyses Biographie 110 f.

S. 228: ¹) Saaledes kaldtes Weyse i det gyllebourgske Hjem, hvor han — bl. a. ved Julen — optraadte som Husets venlige Nisse (jf. S. 48 ff.). Julebrevet er utvivlsomt identisk med følgende, der findes mellem Weyses Papirer paa K. B. (Ny kgl. Saml. 2836, 4° IV):

„Vi vilde ikke haabe at nogen skulde være saa vrantne og uvidende at ikke kjende det lille elskværdige Væsen, som i vore Forfædres Tid var saa elsket og æret under Navn af Husets Nisse. I vore Dage er denne Velsignelse, med saa meget andet godt, reent forsvunden. Dog troer dette Huses Folk med Rette at turde prale af en saadan sjelden Skat. Men i disse vantroe Tider gaar han ikke saa kjendelig og synlig om som tilforn, men benytter sig af et Slags incognito. Vi troe imidlertid at have opdaget at denne kjere Ven og Velynder ingen anden er end vor Weyse. Thi alle gode Kjendemerker og Julemærker stadfæster denne Tanke: Nissen er vel i sit Udvortes som et Menneske, men har dog noget mere aandeligt, han er blond og har ikke den blot legemlige menneskelige Naturs blussende Farver. — Ligesaa Weyse! — Nissen gaer ofte omkring uden at Selskabet vist veed at han er tilstæde, naar man taler til ham mærker man han er fraværende. — Lige-saa Weyse! — Nissen kommer sagte, som helst om Aftenen; han titter ind af Døren, snart er han stor, snart lille, ofte har han en rød Hue paa. I Førstningen bliver man bange for ham. — Ligesaa Weyse! — I det Huus, som er saa lykkeligt at Nissen tager sig af det, holder han paa Orden og gammel Skik, han lider ikke at Meublerne flyttes uden hans Vidende, eller at noget skeer paa urette Tid. Om Herren ikke kommer hjem

til Spisetid, om Fruen klæder sig længe paa, lader han dem mærke sin Misfornøjelse, han revser Børnene og Tjenestefolkene, naar de ikke opfylde deres Pligter, og belønner dem naar de ere skikkelige. Hele Huset frygter for at gjøre ham imod og han er egentlig dets Herre. — Ligesaa Weyse! — Nissen synes ikke godt om mange Fremmedes Besøg i Huset, naar saadanne indfinde sig, nærmer han sig ubemærket til Husfruen, og taler sagte til hende om hvorledes hun skal kaage sin Suppe eller sin Kaal, for at hun ikke skal vende sin Opmærksomhed fra sit Huusvæsen til andre fremmede Ting. — Ligesaa gjør Weyse! — Nissen, der i Grunden er lidt mere end et Menneske taler undertiden et Sprog fra en anden og bedre Verden, som alle kan forstaae men ingen forklare, intet Menneske kan lukke sit Hjerte for hans Tanke. — Ligesaa gjør Weyse! — Saalænge Nissen gaaer i Huset er der godt at være, naar han forlader det, gaaer al Glæde og Lystighed bort, og det staaer forladt af alle. — O kjere, elskværdige Nisse! forlad aldrig dette Huus, som elsker og ærer dig, og ikke kan trives uden dig! — Tag imod dette, lille, ringe Offer, som tilkommer dig, ifølge din Natur og god gammel Skik paa Juleaften, og lad Lykke og Velsignelse, i dette Aar blive i Huset.“²⁾ Toldskriver, Justitsraad Hans Boye (1745—1815), g. m. Digterinden Birgitte Cathrine Boye, ejede Gaarden paa Hjørnet af Blanco- og Amaliegade, hvor Gyllembourg boede indtil sin Død.³⁾ ?.⁴⁾ Helt modsat udtrykte Heiberg — som anført S. 140 — sine Følelser overfor Kiel.

S. 229: ¹⁾ Professor i Teologi ved Kiels Universitet Aug. Ditlev Twesten (1789—1876). ²⁾ ^{23/2} 1824 skrev Weyse et Brev til Heiberg, hvori han harcellerede over, at „adskillige Reisende have yttret at dit Væsen og din Klædedragt var de germaniserende Kielere for fransk“ (B. og A. I 141). ³⁾ Professor i Medicin Franz Hermann Hegewisch (1783—1865).

S. 230: ¹⁾ ?.²⁾ Frue Sogn, hvor Weyse var Organist, benyttede Trinitatis Kirke til Gudstjenester, indtil Frue Kirke blev genopført. ³⁾ Ditmarskeren Claus Harms (1778—1855) var fra 1816 en meget anset Præst i Kiel (jf. Heib. Fam.br. 176).

S. 231: ¹⁾ Jf. S. 119 ff. ²⁾ Formodentlig den i Heibergs Brev af ^{2/3} 1824 til Weyse (B. og A. I 142) omtalte Tenorsanger og Guitarspiller Bürow (omtalt hos Over-skou IV 722, 745). ³⁾ Se Note 1 til S. 221.

TRYKFEJL OG TILFØJELSER

S. 133 L. 2 f. n. *Brilfer*] læs: Bielfeldt.

S. 225 L. 23 *Kärlek mellan Mann och Quinna*] antagelig en Hentydning til Sibberns Skrift „Om Elskov eller Kjerlighed imellem Mand og Qvinde“ (1819).

INDHOLDSFORTEGNELSE

FORORD	VII
I. SKILSMISSEBARNET	3
1. Slægten	5
2. Opvækst	9
3. Rodløst	14
4. Studentereksamen	26
II. DE MANGE MULIGHEDERS MAND	29
1. Mediciner	31
2. Rejsen til Stockholm	35
3. Det gyllembourgske Hus	40
4. Marionetteater	42
5. Første originale Produktion	56
6. L'enfant	64
7. „Den spanske“	76
8. Polemikeren	90
9. Billedet af Ida Brun	100
III. PARIS 1819—22	109
1. Indtryk	111
2. Hjemrejse	126
IV. KIEL 1822—25	131
1. Lektoratet	133
2. Produktion	141
TILBAGEBLIK	154

BILAG	157
I. To Skitser til Tycho Brahes Spaadom	159
II. J. L. Heibergs Skrivekalender for 1814	165
III. Kladde til et utrykt tysk Fortælling-Fragment	170
IV. Af J. L. Heibergs Skrivekalender for 1824	196
V. Breve vedrørende J. L. Heiberg	201
NOTER OG HENVISNINGER	233
FORTEGNELSE OVER ILLUSTRATIONER	253

FORTEGNELSE OVER ILLUSTRATIONER

J. L. Heiberg (Litografi efter Tegning af C. Plötz)	Omslaget
Thomasine Gyllembourg 1792 (Tegning af A. Flint)	6
J. L. Heiberg 1792 (Tegning af A. Flint)	7
Sognepræst Peder Hansen (Daguerreotypi)	22
J. L. Heibergs Marionetteater	46
Sophienholm (Tegning af J. L. Lund)	70
Ida Bombelles, f. Brun (Litografi)	102
Léontine Fay (Stik af J. M. Fugère)	118
Kiels Universitet (Litografi)	134
Kiels Universitet (Fotografi)	134

J. L. HEIBERG

har i Tidens Løb sat mange Litteraturhistorikeres Penne i Bevægelse, men ingen har i de 86 Aar, der er forløbet siden hans Død, skrevet hans Levnedshistorie. Det er dette Hul i vor personallhistoriske Litteratur, der gennem nærværende Værk, som er planlagt til tre Bind, udfyldes. Til Oplysning om Heibergs Liv og Forfatterskab foreligger der i vore offentlige Arkiver og Biblioteker et omfangsrigt Kildestof, som her for første Gang er fremdraget i sin Fuldstændighed. I det foreliggende Bind I skildres Digterens Barndom og første Ungdom, det Milieu, hvori han er opvokset, og hans Universitetsstudier, hvorom adskillige nye Oplysninger er hentet fra Rigsarkivets Samlinger, de befrugtende Aar 1819—22, da han besøgte sin Fader i Paris og studerede fransk Teater, og et tysk Novellefragment, optrykt som Bilag, meddeler værdifulde Oplysninger om hans Forelskelse i en purung fransk Skuespillerinde. Fremstillingen i 1. Bind afsluttes med Omtalen af hans Lektorat ved Universitetet i Kiel, der blev saa betydningsfuld for ham gennem Bekendtskabet med Hegels Filosofi. Et Hoveddokument til Kendskabet om hans Rejse til Berlin 1824, hvor han lærte den tyske Filosof personligt at kende, er hans Dagbog, der aftrykkes mellem Bilagene.

At skille en Digters Forfatterskab ud fra hans Biografi vilde naturligvis være en Urimelighed. Derfor er der ogsaa i denne Bog om J. L. Heiberg gjort Rede for hans Værkers Tilblivelseshistorie og Modtagelse i Samtiden samt forsøgt en Karakteristik ud fra en moderne Læsers Synspunkt.

Jævnside med Udsendelsen af Heibergs Biografi, men som en selvstændig Publikation paabegynder Det danske Sprog- og Litteraturselskab paa Gyldendals Forlag Udgivelsen af en større Samling Breve og Aktstykker vedrørende J. L. Heiberg under Redaktion af Biografiens Forfatter. Med Fuldførelsen af disse to parallelltløbende Værker efter det fra den engelske Litteratur kendte "Life and Letters"-Princip vil den danske Litteraturforskning omsider have gjort sin Pligt overfor Mindet om en af vor Litteraturs centrale Skikkelser fra den klassiske Periode.

GYLDENDAL

